UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU:315.531632053

ROBU TUDOR

SPECIFICUL DEZVOLTĂRII ECONOMIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

SPECIALITATEA 521.01 – TEORIE ECONOMICA ȘI POLITICI ECONOMICE

TEZA DE DOCTOR ÎN ȘTIINȚE ECONOMICE

Conducător stiințific: **RUSU GHEORGHE**
dr. hab., prof. univ.
în științe economice

Autor: **Tudor Robu**

CHIȘINĂU, 2016

© ROBU TUDOR, 2016

Cuprins

Adnotare	4
Lista abrevierilor	7
Introducere	8
1 Abordările metodologice referitor la creșterea economică reflectate în teoriile economice moderne	16- 65
1.1 Definirea creșterii economice și a conceptelor conexe	17-22
1.2 Evoluția teoriilor economice privind dezechilibrul și echilibrul creșterii economice	22-42
1.3 Conceptele vizând depășirea disproporțiilor crizei și dezvoltarea economică echilibrată	42-65
1.4 Concluzii la capitolul 1	65
2 Caracteristica și specificul depășirii crizei economice și dezvoltării în Republica Moldova	66-108
2.1 Evoluția indicatorilor macroeconomici și necesitatea promovării politicilor anticriză	66-78
2.2 Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova și consecințele lor	78-94
2.3 Specificul mecanismelor de dezvoltare a economiei R. Moldova	94-108
2.4 Concluzii la capitolul 2	108
3 Perfecționarea procesului de dezvoltare a economiei R. Moldova	109-138
3.1 Determinarea și argumentarea teoretică a direcțiilor de dezvoltare a economiei Republicii Moldova	109- 129
3.2 Elaborarea scenariilor de prognozare a dezvoltării social-economice a Republicii Moldova	130-143
3.3 Concluzii la capitolul 3	143
Concluzii generale și recomandări	144-145
Bibliografie	146-153
Anexe	154-156
Anexa 1 Curentul echilibrului general în sistemul economic neo-clasic contemporan	

Anexa 2 Teoria echilibrului general
Anexa 3 Particularităţile ciclului economic mediu şi fazele sale în R.Moldova
Anexa 4 Fazele de depăşire a situaţiilor de criză în R.Moldova
Anexa 5 Specificul crizei social-economice în R.Moldova
Anexa 6 Veniturile disponibile ale populaţiei
Anexa 7 Cheltuielile de consum ale populaţiei

Declarația pe proprie răspundere 157

Curriculum Vitae 158

ADNOTARE

la teza de doctor în ştiinţe economice „Specificul dezvoltării economiei în Republica Moldova”, ROBU Tudor. Specialitatea 521.01 –Teorie economică şi politici economice; USM , Chişinău, 2016.

Structura tezei: Teza conține următoarele compartimente. Intoducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 108 titluri, 10 anexe, 170 pagini de text de bază, 13 figuri, 24 tabele. Rezultatele obţinute sunt publicate în 9 lucrări ştiinţifice. Cuvintele-cheie: teoria economică, creştere economică, tendinţe şi specificul dezvoltării durabile, echilibre şi dezechilibre social-economice, implementare, prognozare.

Domeniul de studiu: Teoria economică şi implementarea politicilor economice în Republica Moldova bazate pe principiile şi legităţile economice.

Scopul şi obiectivele lucrării: Analiza evoluţiei de dezvoltare economică în contextul teoriilor economice moderne, elaborarea şi formularea politicilor economice adecvate acestor teorii pentru dezvoltarea echilibrată a economiei naţionale.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică: este constituită prin elaborarea sistemului de creştere economică echilibrată luînd în consideraţie un set de factori endogeni şi exogeni după cum urmează. Procesul de dezvoltare economică în condiţiile globalizării şi integrării europene, extinderea crizei economice şi financiare regionale şi globale, politicile de echilibru economic, dezvoltare durabila.

Semnificaţia teoretică şi valoatea aplicativă: În teză se propune metodologia analizei ştiinţifice multilaterale a dezvoltării eficiente a procesului economic autohton,care poate fi pusă la baza elaborării unor programe, strategii, principii de organizare şi promovare eficientă a politicii economice a R. Moldova cât interne, atât şi celei externe.

Problema ştiinţifică soluţionată: constă în determinarea avantajelor formării şi funcţionării noilor relaţii economice de tip european în procesul implementării strategiei de dezvoltare economică autohtonă şi determinarea efectului economic condiţionat de implementarea direcţiilor de promovare a noului sistem de dezvoltare economică. Implementarea rezultatelor ştiinţifice ale lucrării au fost aprobate în cadrul proiectelor ştiinţifice şi practice, fiind publicate în 7 lucrări ştiinţifice şi 5 lucrări în reviste ştiinţifice de specialitate.

ANNOTATION

to the doctoral thesis in economic science "Specifics of the economic development in Moldova", ROBU Tudor. Specialty 521.01 – Economic Theory and Economic Policies, Moldova State University, Chişinău, 2016.

Structure of the thesis: The doctoral thesis is constituted from introduction, three main chapters, conclusions and recommendations, literature comprising 108 titles, 10 annexes, 170 pages of thesis body text, 13 figures and 24 tables. The obtained results were publishes in about 7 scientific articles. Key words: Economic theory, modern development, tendencies and specificities of the sustainable development, socio-economic equilibrium and disequilibrium, implementation, forecast.

The research area: Economic theories and implementation of the economic policies in Moldova according to the economic principles and provisions.

The scope and goals of the work: Analyse of the economic development in the context of the modern economic theories. Elaborate and formulate adequate economic policies for achieving an efficient and balanced development of the national economy.

The scientific novelty and originality of the work: consists in building of a system of balanced economic growth taking into account the main domestic and external factors. Namely, considering the process of economic development in the context of globalization and European Integration, spread of the regional economic and financial crisis, equilibrium policies, and sustainable development.

Theoretical and practical value of the work: It is proposed to use a methodology based on multilateral scientific analysis of the efficient national economic development which may be taken as a reference for strategic programs, policies and principles for conducting efficiently the economic policies within the country which refers both to internal and foreign policies.

Solved scientific problem: it were identified the advantages of creation and functioning of the new socio-economic relations based on European integration and European values. The effects were described in relation to the implementation of the strategy on economic development and directions for promoting the new economic system. The implementation of the scientific results of the work was approved within scientific events such as conferences and workshops being published in seven scientific articles and five articles in relevant scientific journals.

Аннотация

Докторской диссертации по экономике «Специфика экономического развития в Молдове», Робу Тудор. Специализация 521.01 –Экономическая теория и экономические политики;

ГУМ, г. Кишинев, 2016.

Структура диссертации: Диссертация содержит следующие разделы. Введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография состоящая из 108 наименований, 10 приложений, 170 страниц основного текста, 13 фигур, 24 таблицы. Результаты исследования опубликованы в 9 научных работах. Ключевые слова: экономическая теория, экономический рост, тенденции и особенности в области устойчивого развития, социально-экономический баланс и дисбаланс, внедрение, прогнозирование.

Область исследования: Экономическая теория и реализация экономической политики, основанной на принципах и экономических закономерностях.

Цель и задачи работы: Анализ экономического развития в контексте современной экономической теории, разработка и формулирование экономической политики соответствующей этим теориям для сбалансированного развития национальной экономики.

Новизна и научная оригинальности: Состоит в разработке системы сбалансированного экономического роста с учетом набора эндогенных и экзогенных факторов следующим образом. Процесс экономического развития в условиях глобализации и европейской интеграции, расширение регионального и глобального финансово-экономического кризиса, политики в области экономического баланса, устойчивое развитие.

Теоретическое значение и практическая ценность: В диссертации предлагается многосторонняя методология научного анализа для эффективного развития местного экономического процесса, которая может служить базой для разработки программ стратегии, принципов организации и эффективного продвижения как внутренней, так и зарубежной экономической политики Молдовы.

Решение научной проблемы: Состоит в определении преимуществ формирования и функционирования новых экономических отношений европейского типа в реализации местной стратегии экономического развития и определения экономического эффекта обусловленного внедрением направлений продвижения новой системы экономического развития. Внедрение научных результатов работы были утверждены в рамках научно-практических проектов, которые были опубликованы в 7 научных работах и 5 статьях в специализированных научных журналах.

Lista abrevierilor

BEI	Banca Europeană de Investiții
BEM	Banca de Economii din Moldova
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
BPN	Bugetul Public Național
CSI	Comunitatea Statelor Independente
FMI	Fondul Monetar Internațional
IPC	Indicele Prețului de Consum
ISD	Investiții străine directe
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PIB	Produs Intern Brut
PNB	Produsul Național Brut
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
TVA	Taxa pe Valoarea Adăugată
UE	Uniunea Europeană
USD	Dolari SUA
VMS	Valoare mobiliară de stat

Introducere

Teoria economică constituie totalitatea conceptelor și modelelor economice teoretice elaborate ca rezultat al reflecției și analizei economice de către cercetătorii în domeniu. Totodată, teoria economică este un concept polisemantic care reflectă atît ideile economice cît și în general sistemul economic constituit din totalitatea politicilor și modelelor economice la un anumit moment. Analiza elementelor sistemului economic, în dependență de timpul și spațiul alocat, vor constitui baza elaborărilor științifice privind implementarea politicilor social-economice potrivite atît în plan European cît și în contextul evoluțiilor din Republica Moldova. Totodată, construcția sistemului economic se va conduce de principiile teoriei economice care la rîndul ei se plasează pe poziţia formatorului de aceste sisteme.

Criza economică mondială și regională din anii 2008-2014 a eliminat un număr important de teze tradiționale privind teoria și practica funcționării sistemului economic și a dat un nou implus pentru revizuirea teoriilor și practicilor economice contemporane. Se notifică apariția unor noi teorii şi concepte care stau la baza politicilor economice actuale și tind spre atingerea unei creșteri economice echilibrate. Dat fiind că R.Moldova este parte a sistemului internațional și regional de interacțiuni economice este necesar revizuirea politicilor și practicilor ce ar diminua, în rezultat, riscurile unei crize social-economice la nivel național şi regional. Mai mult ca atît, economia națională este vulnerabilă la procesele economice externe ceea ce ne conduce la necesitatea unei abordări riguroase a tendințelor de dezvoltare economică pe termen mediu și lung. În contextul celor expuse, în lucrare se efectuează o incursiune metodologică şi conceptuală de dezvoltare economică pentru realizarea obiectivelor de creştere economică conform particularităților politicii adoptate şi caracterul rezultatelor obţinute.

Actualitatea şi importanţa temei

Funcționarea sistemului economic contribuie la organizarea vieții social-economice într-un stat sau la nivel regional. Se poate constata un nivel scăzut de predictibilitate a efectelor negative care ar putea sa le aibă anumite procese economice din sistem. Din această perspectivă notificăm o perpetuare a crizelor economice şi financiare internaţionale şi regionale, în principal din cauze de funcționalitate sistemică. În acest sens, analiza ştiinţifică a subiectului privind abordările metodologice şi politicile economice este utilă şi semnificativă. Analiza teoriilor economice și a sistemelor economice construite în baza acestor teorii nu poartă doar un caracter pur teoretic, dar implicit susține implementarea unor politici și practici de renovare sau corectare a elementelor negative din sistemul economic existent. Drept efect este implementarea practică ale acţiunilor pentru depăşirea proceselor negative din economiile naţionale.

Sistemul economic, politicile economice, procesele economice, indicatorii macroeconomici-reprezintă obiectul central a teoriilor economice. În același timp, conceptele

nominalizate sunt subiecții ce determină tendința evoluției economice pe termen mediu și lung. În acest sens, importanța lucrării rezidă în primul rînd din calitatea conceptelor economice, obiect și subiect al creșterii economice durabile. Drept obiectiv al cercetării a fost studierea acestor concepte, a efectelor asupra vieții social-economice și identificarea mecanismelor de diminuare a efectelor negative, ținînd cont de particularitățile economiilor naționale.

Economia Republicii Moldova face parte din sistemul economic global integrat şi de aceea este important ca politicile și practicile economice de creștere economică durabilă să devină un obiect de cercetare a prezentei teze. Mai mult ca atît, datorită progresului ei economic lent în raport cu particularităţile poziţiei sale geostrategice, stabilitatea economică a ţării noastre este permanent supusă riscurilor crizelor economice, financiare, monetare şi sociale. Lipsa politicilor și practicilor economice coerente duce la creşterea nivelului de vulnerabilitate şi la apariția constrîngerilor de ordin social. În acest sens, teza stabilește standardele minime ale prosperității economice și sociale precum și identifică modelul prin care Republica Moldova ar putea atinge obiectivele propuse. Una dintre concluziile cercetării este că obiectivele propuse ce țin de un anumit nivel de prosperitate economică pot fi atinse cu ajutorul unor politici și practici economice implementate în baza unei fundamentări teoretice aplicabile la condițiile contemporane.

Odată cu apariția statului Republica Moldova în calitate de subiect unitar și independent al dreptului internațional a avut loc și schimbări esențiale ale sistemului și proceselor economice. Astfel, a avut loc trecerea la o economie de piață cu toate efectele ei pozitive și negative. Lipsa unor politici și practici economice și reforme constructive a condus la prelungirea excesivă a procesului de tranziţie la economia de piață, ceea ce a avut consecințe grave la starea economică și socială a populației din R.Moldova. Statul nu a reușit, pe parcursul a 20 de ani, să cultive o cultură de întreprinzător și să creeze condiții pentru prosperarea afacerilor în diverse domenii.

Specificul reformelor social-economice din R.Moldova este însoţit de lipsa strategiei unice, pe tot parcursul perioadei de tranziţie, ce ar fi avut ca scop stabilizarea macroeconomică şi dezvoltare durabilă. O strategie integră de dezvoltare pe termen lung ar fi contribuit la dezvoltarea economică, la o creştere a investiţiilor şi facilitarea procesului de integrare economică Europeană.

Soluționarea deficiențelor din economia naţională, diminuarea efectelor negative ale crizei mondiale şi regionale solicită identificarea cauzelor, criteriilor şi specificului crizei şi dezechilibrului economic actual, elaborarea şi implementarea unei strategii de dezvoltare economică echilibrată ce ar asigura eficienţă şi stabilitate în activitatea economică reală şi în procesele integraționiste ale Moldovei.

O nouă strategie de dezvoltare economică şi integrare Europeană solicită o garanție a

statului în menținerea valorilor și principiilor economiei de piață precum și ajustarea sistemului social-economic la condiţiile și standardele sistemului economic European.

De asemenea, menționăm faptul că în cadrul unei situaţii social-economice complicate, o barieră în dezvoltare o constituie situația tensionată politică și economică a regiunii Transnistriei, aceasta fiind necontrolată de autoritățile de la Chișinău. Pe de altă parte, există neceesitatea modificării radicale a sistemului relaţiilor social-economice dintre stat, societatea civilă, antreprenoriat, reformării esenţiale a mediului instituțional şi proprietăţii, formării şi dezvoltării organizaţiilor non-guvernamentale.

La elaborarea noului sistem de dezvoltare economică în condiţiile crizei mondiale și regionale trebuie să se ţină cont de situaţia reală din societate şi de sarcinile prioritare ale fiecărui actor, inclusiv statul și societatea civilă, precum şi reieșind din faptul că în toți acești ani a fost limitată activitatea businessului mic și mijlociu prin intermediul specificului politicii monetare şi fiscale aplicate, suprareglementarea funcţionării întreprinderilor.

Construcția unui nou sistem de dezvoltare social-economic echilibrat, conform standardelor europene, în baza investigaţiilor efectuate va fi dificilă și de lungă durată, fiindcă aceasta presupune înlăturarea dezechilibrului economic şi a deformaţiilor relaţiilor economice, juridice şi sociale dintre indivizi, stimuarea inițiativelor de afaceri în diverse domenii, școlarizarea funcţionarilor și nu în ultimul rînd adaptarea la condiţiile tehnice, tehnologice şi de concurenţă din comunitatea europeană.

La moment se reflectă o acutizare a disproporţiilor economice, inclusiv a migraţiei forţei de muncă active din ţară, a înrăutăţirii situaţiei balanţei de plăţi, a descreşterii industriilor de producere și prelucrare, a creşterii seminificative a preţurilor la import. Toate acestea sunt condiţionate, în mare măsură, de politica promovată, de sistemul regulatoriu ineficient, de lipsa unui sistem legislativ adecvat, inclusiv stimulator, al relaţiilor economiei de piaţă şi de lipsa protecţiei proprietăţii şi afacerilor economice din partea instituțiilor statului.

Depășirea acestor bariere în dezvoltarea economiei naţionale poate fi realizată prin elaborarea şi implementarea noilor instrumente de dezvoltare social-economică, ce vor facilita și stimula activitatea businessului mic şi mijlociu.

Prezentul studiu are ca obiectiv practic identificarea celor mai semnificative bariere ce stau în calea dezvoltării economice durabile și elaborarea soluțiilor necesare de depășire a acestora printr-o incursiune profesională în conceptele și tezele teoriilor economice moderne. Politicile economice elaborate țin cont de specificul economiei naționale și promovează creșterea economică în condițiile unei potențiale integrări ale economiei noastre în Uniunea Europeană.

Noul sistem de dezvoltare economică va fi unul de lungă durată și va stabili practicile și mecanismele necesare de creare a economiei de piață, dezvoltată, bazată pe liberalizare reală

economică și proprietatea privată. Intervenția politicilor monetare și fiscale, indirecte în sistemul economic, vor avea drept scop stimularea business-ului, echilibru indicatorilor macroeconomici și introducerea criteriilor europene de performanță în activitatea instituțiilor statului și a celor din societatea civilă. Un rol important în acest proces i se alocă mediului științific și academic care au rolul de introducere a inovațiilor și perpetuarea setului de valori privind rolul și importanța economiei de piață în R.Moldova.

Tezele propuse în cadrul prezentei lucrări ţin să susţină eforturile societăţii în identificarea, dezvoltarea şi implementarea activităţilor pentru edificarea unui sistem economic de piaţă sustenabil. Cercetarea are importanţă atît teoretică, cît şi practică.

Gradul de studiere a temei investigate

Subiectul teoriilor economice moderne și aplicarea lor în practică este cercetată pe larg în cadrul literaturii economice de specialitate din străinătate. Cu toatea astea, se notifică un număr limitat de lucrări ştiinţifice autohtone care ar trata acest subiect cu referinţă la aplicarea teoriilor economice în practica politicilor economice din R.Moldova. Totodată, studiul teoriilor economice, în calitatea de cercetări fundamentale, se regăsesc în unele lucrări ale specialiştilor din R.Moldova.

Cercetătorii străini, preocupaţi în special de tematica evoluţiei în baza teoriei economice în contextul atingerii unei dezvoltări economice echilibrate, au considerat premisele dinamicii dezvoltării economice globale, particularităţile şi aplicabilitatea principiilor economice pentru sistemele naţionale, previziunile de evoluţie a sistemului economic naţional şi mondial în contextul dezvoltării principiilor şi teoriilor economice, politici macroeconomice de stabilizare economică și/sau reforme structurale necesare pentru creşterea calităţii vieţii. În contextul temei studiate, pot fi nominalizaţi următorii cercetători care au avut o contribuţie semnificativă la studierea subiectului dat: J. Stieglitz, N. Roubini, A.S. Lewis, R. Harrod, E. Domar, P. Solow, F. Perroux, G. Abraham-Frois, S. Kuznets, H.W. Arndt, W.W. Rostow, P.A. Samuelson, R. Prebisch, C. Furtado, P.C. Mahalanobis.

De cealaltă parte economiştii din Republica Moldova care au elaborat lucrări ştiinţifice pe acest subiect în cadrul activităţii lor ştiinţifice pot fi nominalizaţi D.Moldovanu, I.Ulian, A.Cojuhari, V.Umaneţ, Gh.Belostecinic, V.Capsizu, N.Ţîu, V.Zbârciog ș.a.

Scopul şi obiectivele cercetării

Obiectul cercetării îl constituie aplicarea teoriilor economice moderne în politicile social-economice de dezvoltare durabilă și echilibrată, cu o atenție deosebită asupra sistemului economic din Moldova.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea

echilibrată şi eficientă a economiei naţionale. Realizarea acestui scop condiţionează următoarele obiective ale cercetării:

- Studierea principalelor caracteristici ale teoriilor economice moderne şi a politicilor economice propuse de către savanţii contemporani ai ştiinţei economice.
- Analiza abordărilor metodologice ale dezvoltării social-economice echilibrate.
- Evidențierea particularităţilor şi clasificarea echilibrelor și dezechilibrelor economice.
- Analiza conceptelor vizînd depăşirea disproporţiilor economice.
- Aproximarea principalelor teorii economice moderne la realităţile social-economice ale Republicii Moldova.
- Analiza mecanismelor existente de dezvoltare social-economică a ţării noastre şi definirea principalelor avantaje şi dezavantaje ale actualului mecanism.
- Analiza comparativă şi caracteristicilor generale și a particularităţilor sistemelor economice contemporane.
- Recomandări asupra impulsionării procesului de dezvoltare social-economică în R.Moldova
- Stabilirea direcţiilor şi acțiunilor de dezvoltare economică în condițiile actuale.
- Analiza specificului prognozării economice și implementării metodelor și practicilor de dezvoltare a economiei naționale.

Noutatea ştiinţifică a investigaţiei

Noutatea științifică a cercetării constă în următoarele elemente cheie. Identificarea și analiza specificului evoluției economice din Republica Moldova. În baza analizei, elaborarea unui model de creștere intensivă economică cu utilizarea indicatorilor macro-economici și sociali și a prognozării pe termen mediu. Introducerea în cadrul modelului de creștere intensivă economică a principiilor teoriilor economice moderne aplicabile pentru Moldova precum și a factorului determinant ce constă în dezvoltarea bazei inovaționale și tehnologice. Implementarea unui sistem durabil de supraveghere a mecanismelor economice din cadrul sistemului economic național precum și introducerea abordărilor integraționiste de dezvoltare economică.

Problema științifică soluționată

În cadrul tezei, au fost soluționate următoarele probleme științifice și anume. Au fost identificate principiile și legitățile elaborate în cadrul teoriilor economice moderne care pot fi aplicate sistemului economic național în vederea dezvoltării socio-economice și obținerii unei creșteri economice intensive. De asemenea, a fost elaborat și demonstrat științific modelul de creștere economică intensivă bazat pe inovație, atragere a investițiilor și promovare a exporturilor. Adițional, au fost analizate și propuse spre aprobare perspectivele de integrare economică europeană a R. Moldova în contextul crizei financiare și economice la nivel global.

Valoarea aplicativă a lucrării

Lucrarea nominalizată denotă o valoare aplicativă susţinută reieşind din următoarele elemente şi particularităţi: Posedă o valoare utilitară pentru cercetătorii şi profesioniştii în domeniu în vederea elaborării unor analize explicite cu privire la teoriile economice moderne şi la evoluţia acestora în plan internaţional şi regional. In cadrul experientei profesionale, au fost utilizate cercetarile in urmatoarele aplicari practice. In cadrul **negocierii Acordului de Liber Schimb Aprofundat si Cuprinzator cu UE**, in special ce tine de formarea pozitiei Republicii Moldva la negocieri privind angajamentele economice, financiare si tarifare. De asemenea, autorul a folosit in practica modelul elaborat in cadrul cercetarii pe parcursul **elaborarii studiilor de piata in domeniul agricol** in cooperare cu Agentia Nationala pentru Dezvoltare Rurala. Este important de mentionat ca s-a participat activ, in anul 2015, la executarea **proiectului stiintific institutional „Elaborarea instrumentului de masurare a stabilitatii financiare a statului"** in cooperare cu echipa Institutului National de Cercetari Economice.

Valoarea practică a lucrării rezidă în:

- creşterea stabilităţii şi efectului social-economic în procesul implemenatării noului sistem de dezvoltare economică în Republica Moldova;
- determinarea avantajelor formării şi funcţionării noilor relaţii social-economice de tip european în procesul implementării strategiei de dezvoltare economică în Republica Moldova;
- determinarea efectului economic condiţionat de implementarea direcţiilor de promovare a noului sistem de dezvoltare economică;
- rezultatele studiului pot servi la cursurile didactice „Teoria economică" "Macroeconomia", precum şi la cursurile de perfecţionare a specialiştilor din Ministerul Economiei, din sectorul fiscal, bancar şi industrial;
- Materialele studiului pot fi utilizate de Ministerul Economiei în procesul perfecţionării programului de dezvoltare social-economică a ţării pe perioada 2015-2020.

Suportul teoretico-ştiinţific şi metodologic al cercetării îl constituie concepţiile neoconservatismului, neokeynesismului și doctrinei naționalismului economic. Din cadrul metodelor teoretico-logice a fost utilizată analiza fundamentelor teoriei economice moderne, precum şi un parcurs asupra principalelor concepte şi idei ştiinţifice. De asemenea, a fost realizată sinteza postulatelor economice cu acoperire ştiinţifică, implementate în cadrul politicilor economice ale statelor. O atenţie deosebită a fost acordată analizei comparative a teoriilor economice moderne şi, de asemenea, a efectului comparativ asupra durabilităţii sistemelor economice naţionale.

Printre metodele noi de cercetare se evidenţiază spre exemplu analiza de conţinut, analiza

cazurilor/rezultatelor, precum şi abordarea unei metodologii euristice. Ca urmare cele mai rezultative s-au calificat în special, analiza cazurilor/rezultatelor privind accepţiunea praxiologică a subiectului, precum şi metoda euristică prin imixtiunea socialului şi politicului în sistemul de analiză economică. Totodată, s-a pus un accent deosebit asupra metodelor ştiinţifice de prognozare, prin intermediul cărora au fost apreciate principalele tendinţe în evoluţia economiei naţionale.

La elaborarea tezei, au fost utilizate lucrări ale savanţilor autohtoni şi străini în conformitate cu nominalizarea acestora în cadrul capitolului bibliografie.

Baza informaţională

În cercetare au fost utilizate actele legislative şi normative ale Parlamentului şi Guvernului R.Moldova, datele Biroului Naţional de Statistică, monografii, articole, studii realizate de către instituţiile internaţionale, surse din internet referitor la tema de investigaţie.

Volumul şi structura lucrării

Obiectivele cercetării au determinat logica structurii tezei, care cuprinde: introducere, trei capitole, concluzii şi recomandări, bibliografie şi anexe.

Capitolul I **„Abordări metodologice referitor la creşterea economică reflectate în teoriile economice moderne”** cuprinde următoarele segmente de analiză: delinirea creşterii economice şi conceptelor conexe, evidenţierea particularităţilor şi clasificarea dezechilibrelor economice; conceptele vizînd depăşirea disproporţiilor şi dezvoltarea economică echilibrată.

În cel de-al doilea capitol intitulat **„Caracteristica şi specificul depăşirii crizei economice şi dezvoltării în Republica Moldova”** am realizat un studiu asupra impactului realizărilor teoriilor economice moderne asupra dezvoltării R.Moldova, particularităţilor politicelor şi procesului de dezvoltare social-economică în RMoldova, analiza mecanismului autohton de dezvoltare economică.

Capitolul III **„Perfecţionarea procesului de dezvoltare a economiei Republicii Moldova”** reflectă elaborarea direcţiilor şi formelor de dezvoltare eficientă a economiei; căilor şi metodelor de implementare a procesului de dezvoltare social-economică. Se analizează specificul estimării şi prognozării dezvoltării social-economice în RMoldova. Se elaborează recomandări precum şi scenarii posibile de dezvoltare ulterioară a economiei naţionale. Se identifică propuneri şi recomandări pentru dezvoltarea eficientă a sistemului naţional în condiţiile crizei financiare mondiale şi regionale.

În conformitate cu rigorile de elaborare a unei lucrări ştiinţifice, structura tezei nominalizate se completează cu introducerea curentă, concluzii şi recomandări, anexe adiacente şi bibliografie.

Aprobarea tezelor fundamentale ale lucrării

Lucrarea a fost elaborată în cadrul temei de cercetare ştiinţifică la Catedra Teoriea Economică şi Metodologiea Cercetării USM: „Probleme ale teoriei şi practicii economice". Conţinutul lucrării a fost revizuit, completat şi aprobat în cadrul unui set de conferinţe interne şi internaţionale, publicaţii în reviste de specialitate, precum şi la şedinţa catedrei Teorie Economică și Metodologiea Cercetăpii din 2014. Aprobarea s-a efectuat în cadrul următoarelor conferinţeşi publicaţii: A 4-a Conferinţa ştiinţifică internaţională cu tema „Creşterea economică în condiţiile internaţionalizării", organizată de Institutul de Economie, Finanţe şi Statistică (3-4 septembrie 2009); Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională cu tema „Probleme actuale ale dezvoltării sociale în Republica Moldova şi probleme de dezvoltare social-economice în alte ţări", organizată de Universitatea de Stat din Moldova (24-25 noiembrie 2006); Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională cu tema „Situaţia social-economică din Republica Moldova în contextul integrării europene" (12-13 octombrie 2005); Seminarul practic cu titlul „Politici de dezvoltare naţională şi regională" (septembrie 2005), Yokohama, Japonia, Conferinţa internaţională EURINT 2015, 21-25 mai, Iaşi, România, www.csr.uail.ro. Pe parcursul perioadei de elaborare a tezei de doctor, au fost elaborate şi publicate 7 articole ştiinţifice în cadrul revistelor ştiinţifice naţionale şi internaţionale.

CAPITOLUL I. ABORDĂRI METODOLOGICE REFERITOR LA CREȘTEREA ECONOMICĂ REFLECTATE ÎN TEORIILE ECONOMICE MODERNE

Teoria economică a evoluat pe parcursul istoriei pentru a da o explicație proceselor economice și să organizeze buna funcționare a sistemelor economice. Pentru a distinge etapele de evoluție a teoriei economice este necesar să examinăm termenul propriu-zis și să dăm definirea acestui concept, ce face parte din cadrul științelor umaniste.

Obiectul de studiu al teoriei economice este esența vieții economice cu toate elementele ce le conține. Definiția uzuală a teoriei economice, care derivă de la obiectul de studiu amintit, reprezintă gîndirea vieții economice, inclusiv a sistemului economic, proceselor economice și nu în ultimul rînd a politicilor economice.

Pe de altă parte, teoria economică este baza cognitivă a științei economice. Plecînd de la această premisă, teoria economică este constituită din idei și concepții ce formează o abordare despre caracterul funcționării vieții economice. Aceasta fiind definiția complexă a teoriei economice reflectă excelent rolul acesteia în cadrul formării și dezvoltării sistemului științelor economice. În fapt, teoria economică proiectează evoluția vieții economice pe termen mediu și lung și respectiv construiește viitorul anumitor politici economici.

Exponenții teoriei economice și a evoluției sale sunt gînditorii și cercetătorii din economie care au contribuit la evoluția echilibrată a sistemului economic și a bunăstării generale. Astfel reconstruind calitatea operelor cercetătorilor de marcă obținem studiul asupra istoriei ideilor economice. Istoria teoriei economice reprezintă o distanță parcursă de la gîndirea economică a Greciei antice și pînă la teoriile actuale privind prevenirea crizelor economice de ordin ciclic. În acest interval, se înregistrează și abordarea școlilor mercantiliste și fiziocrate, abordarea liberalismului clasic, soluțiile identificate de școala Keynesistă și nu în ultimul rînd propagarea ideilor economiilor de piață definitivate de școala de la Chicago [1].

Toți acești exponenți a teoriei economice au identificat rolul a doi actori importanți a sistemului economic și anume statul și piața. Acești actori au determinat, în procesele economice moderne, modelele de creștere sau scădere economică, nivelul de dezvoltare și bunăstare a societății. În special este vorba despre modul în care acești doi actori interacționează.

În acest sens, interacțiunea dintre stat și piață au generat subiectul de cercetare științifică privind creșterea economică și modalitățile de a obține. În aceeași ordine de idei, conform teoriei economice, creșterea economică poate fi obținută în dependență de politicile adoptate și implementate rezultante ale cercetărilor economiștilor.

Va trebui să ne amintim că, în materie de politici economice, nu există miracole. Este cunoscut așa-numitul miracol german -- redresarea Germaniei după cel de al doilea război mondial. Cu toate astea, a fost vorba de aplicarea corectă a *principiilor economiei libere de*

*piaţă,*a metodelor capitaliste social orientate. R. Moldova poate genera "miracole" economice asemănătoare, deşi trebuie să insistăm asupra faptului că redresarea economică *nu* provine din miracole; ea este consecinţa -- şi provine din adoptarea -- politicilor economice bazate pe teoriile economice actuale îmbinate organic cu specificul și avantajele naționale.

Dorința de bunăstare și obținere a creșterii economice, cu orice preț, a condus la apariția dezechilibrelor și crizei economice. Ele au existat tot timpul, însă în perioada contemporană acestea sau manifestat mai pregnant avînd un caracter ciclic. De aceea, este necesar să studiem particularitățile acestora ca să putem distinge politicile economice sănătoase și crearea unui sistem economic durabil, în special pentru R.Moldova.

Studierea și analiza interacțiunilor dintre cei doi actori pentru a atinge un anumit nivel de creștere economică precum și studierea cauzelor de apariție a dezechilibrelor economice este obiectul de studiu al următorului capitol.

1.1 Definirea creșterii economice și a conceptelor conexe

Cum tratează curentele economice echilibrul şi creşterea economică? Ce înseamnă creștere economică? Ce înseamnă creşterea economică, dezechilibrele? Care sunt particularitățile dezechilibrelor în perioada de avînt economic și perioada de declin a sistemului economic? Care este rolul statului și a pieței în atingerea unui echilibru şi creşteri economice și asigurarea acestei creşteri pe o perioadă cît mai lungă de timp? Ce politici economice de creștere economică cunoaștem? Care sunt cauzele de apariţie a echilibrelor economice? Care sunt indicatorii caracteristici unui dezechilibru economic?

Răspunsul la aceste întrebări necesită analiza abordărilor metodologice ale dezechilibrului, echilibrului optim şi creşterii economice oferite de către teoria economică prin intermediul doctrinelor economice, care sunt evidenţiate în tab. 1.1. Aceste teorii le vom analiza mai detaliat deoarece sunt relevante şi la nivel naţional, astfel încît punerea lor în practică pot conduce la echilibrarea şi dinamizarea creşterii economice pentru R.Moldova. În special în teză se va atrage atenția prioritară teoriei echilibrului economic modern, acesta fiind unul dintre limitele subiectului de analiză.

Pentru clarificarea aspectelor metodologice de cercetare e necesar de subliniat că perioada teoriei economice moderne va fi considerată de la începutul anilor 70 ai secolului XX şi pînă în prezent. Argumentul principal pentru selectarea acestei perioade este notificarea unor tendințe similare de dezvoltare și recesiune economică globale care implică și proliferarea crizelor economice de caracter asemănător ce sunt tratate pe larg de către exponenții teoriei economice din această etapă [2]. De asemenea, un alt factor determinant este că anume în această perioadă constatăm o interdependență crescută, la nivel cognitiv și praxiologic, dintre teoria economică și politicile economice promovate de către state [3].

Tabelul 1.1 Teorii privind echilibrul şi creşterea economică

Teoria	**Conţinutul**	**Reprezentanţii de bază**
Teorii privind creşterea economică		
Teoria clasică (sf.sec.XVIII mijl.sec.XIX)	Analizează competitivitatea în condiţiile funcţionării libere şi independente a pieţelor şi a utilizării raţionale şi eficiente a resurselor economice disponibile	A.Smith, D.Hume, J.S.Mill, K.Marx
Teoria neoclasică (sf.sec.X-mijl.sec XX)	Studiază competitivitatea sistemului economic naţional în funcţie de contribuţia fiecărui factor de producţie la creşterea economică. Evidenţiază impactul acumulării resurselor asupra creşterii economice	R.Solow, S.Kuznets, M.Abramovitz, H.Chenery, E.Denison
Teoria endogenă (sf.sec.XX)	Recunosc existenţa „eşecurilor de piaţă", acordă statului un rol potential mai mare pentru atenuarea eşecurilor pieţei şi asigurarea unei creşteri economice durabile	K.Arron, P.Romer, R.Lucas, G.Grossman, E.Helpman
Teorii privind investiţiile străine directe		
Teoria avantajelor de proprietate (ownership advantage) (mij. sec.XX)	Determină competitivitatea în funcţie de totalitatea avantajelor specific (capacitatea de inovare, şi de finanţare eficientă, accesul la materia primă, activele nemateriale disponibile) care permit firmelor să depăşească dezavantajele ce survin din concurenţa internaţională	S.Hymer, R.Vernon, R. Coase
Teoria internaţionalizării (sf.sec.XX)	Analizează competitivitatea în funcţie de avantajele internaţionalizării care permit valorificarea imperfecţiunilor pieţei prin crearea propriei sale pieţe, adică prin internaţionalizare	P.J.Buckley, M. Casson
Teoria eclectică a internaţionalizării (paradigma OLI) (sf.sec.XX)	Determină competitivitatea în raport proporţional cu avantajele de proprietate, avantajele internaţionalizării şi avantajele locaţiei	J.Dunning, J.N.Behrman
Teoriile comerţului internaţional		
Teoriile tradiționale ale comerţului internaţional (sf.sec. XIX-înc. Sec.XX)	Afirmă că bunăstarea economică este în funcţie de producţia de bunuri şi servicii în care o ţară are un avantaj comparativ. Competitivitatea economiei naţionale se realizează atunci când ţara oferă bunuri şi servicii, pentru care dispune de avantaje comparative în producere	D.Ricardo, Hecksher, Ohlin, P.Samuelson, W.Stolper, T.Rybczyncki
Noile teorii ale comerţului internaţional (sf.sec.XX– înc.sec.XXI)	Pornesc de la ipoteza concurenţei imperfecte şi a economiilor la scară pentru comerţul internaţional. Evidenţiază factorii determinanţi ai competitivităţii economiei naţionale	A.K.Dixit, V.Norman, P.Krugman, E.Helpman

Teoria avantajelor competitive 1990	Competitivitatea economiei naţionale este determinată de totalitatea avantajelor competitive disponibile. Prosperitatea unei naţiuni nu se poate moşteni, ci se poate crea. Competitivitatea comportă un caracter dinamic. Inovaţiile deţin un rol decisiv pentru competitivitatea economiei naţionale.	M.Porter

Sursa: Elaborată de autor

În perioada timpurie a cercetărilor creşterii economice se evidențiază două școli care au stat la baza dezvoltării științei economice contemporane și anume școala fiziocrată și școala mercantilistă.

Școala fiziocrată își datează apariția aproximativ în secolul XVIII prin reprezentanții săi remarcabili François Quesnay și Jacques Turgot fiind unul din primele curente economice care au introdus în sistemul economic importanța proprietății private și libertatea schimbului de mărfuri (1,2). Cît privește subiectul propriu-zis de creștere economică, conform teoriei fiziocrate, aceasta poate fi atinsă prin dezvoltarea sectorului agricol și a producerii agricole, fiind considerată unica ramură productivă din economia națională. Modelul construit plasa agricultura ca element cheie în atingerea creșterii și bunăstării economice.

Școala mercantilistă se dezvoltă ca o consecință a intensificării relațiilor comerciale dintre națiuni, aproximativ sec XV și promovează relațiile de piață și schimb de bunuri. Printre reprezentanții de marcă a școlii sunt Wiliam Petty, Thomas Mun, Jean Babtiste Colbert (3,4). Conform tezelor mercantiliste creșterea economică poate fi atinsă doar cu ajutorul creșterii semnificative a exportului de bunuri și diminuarea importurilor. Reprezentanții mercantiliștilor au observat că majorarea exportului conduce la acumularea de capital atît în formă de bani cît și sub formă de metale prețioase. Această teorie a avut un impact favorabil asupra liberalizării comerțului de bunuri și stabilirea echilibrului de prețuri pentru bunurile comercializate. Ulterior își face loc ideile lui David Ricardo care demonstrează teoria avantajului comparativ în comerțu de bunuri și introduce importanța raportului dintre import și capacitățile de producție. Respectiv, conform lui David Ricardo, utilizarea avantajelor comparative în cadrul comerțului cu bunuri conduce la creșterea economică [4].

Un progres semnificativ în analiza subiectului de creștere economică a avut opera lui Adam Smith. Școala liberalismului economic înființată de Smith a condus la explicarea mai multor fenomene ale sistemului economic, dar a și pus mai multe dileme care nu pot fi soluționate și în ziua de astăzi. Lucrarea principală, care ramîne actuală și în prezent este ”Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei” care a pus bazele curentului liberalismului clasic [5]. Tezele elaborate de către Adam Smith sunt numeroase și bine structurate din acest motiv va fi complicat în cîteva rînduri de explicat ideile sale privind mecanismele de creștere

economică. Cu toate acestea, răspunsul principal la întrebare poate fi găsit în relațiile dintre cei doi mari actori a sistemului economic amintiți la începtul acestui capitol și anume raportul dintre stat și piață

Bazîndu-ne pe conceptele liberalismului clasic facem analiza tendinţelor generale şi evidenţierea specificului crizei şi dezechilibrelor social-economice în R.Moldova, caracterizarea şi clasificarea acestor dezechilibre stau la baza elaborării strategiei de dezvoltare social-economică, reflectării în această strategie a specificului multiplelor tipuri şi forme de apariţie a dezechilibrului economic în societate.

Categoria de dezechilibru economic ca sistem multiaspectual de relaţii specifice sociale, politice, economice, juridice, care apar în societate între subiecţi speciali, societate, colective, indivizi, a fost studiată de o serie de şcoli economice, savanţi care este generalizată în anexsa 1.În linii generale, noţiunile de ”dezechilibru” şi ”criză” includ momente de abatere de la cerinţele legilor economice, de la conceptele de echilibru reflectate în teoriile economice.În primul rând, are loc abaterea de la concepţia echilibrului stabil, care în viziunea clasică, este realizat prin şi în sistem, adică automat. O caracteristică importantă a acestui fel de stabilitate este ocuparea deplină (full employment), adică fără şomaj.

Dacă schimbul de mai multe mărfuri are loc pe o piaţă liberă guvernată de concurenţă (monopolurile fiind neutralizate sau reduse la zero) şi dacă preţurile sunt exprimate numai în numerar – conclude Walras – „atunci condiţia de echilibru general este împlinită *ipso facto.*În cazul în care presupunem concurenţa pură ca un dat, ceva static deja realizat, aşa cum a făcut Walras**,** atunci legea este corectă, din punct de vedere logic. Dacă introducem un element dinamic, atunci avem nevoie de un mediu *înconjurător* compatibil cu celelalte două elemente: concurenţa pură şi cantitatea de monedă necesară în numerar. Până în prezent, în economia naţională nu numai că nu s-a creat mediul de afaceri compatibil acestor două elemente, dar, din contra, pe măsura dezvoltării are loc distrugerea concurenţei şi monopolizarea economică, pe de o parte, şi abaterea de la cantitatea de monedă necesară economiei reale şi consumarea (mai ales în perioada de guvernare comunistă) în scopuri sociale şi satisfacerea cerinţelor grupului de guvernare şi a monopolurilor, pe de altă parte. În al doilea rând, are loc abaterea de la concepţia modernă de echilibru stabil care se realizează din exteriorul sistemului, prin intervenţia guvernului, cu aplicarea unei politici monetare sau fiscale adecvate. O caracterizare principală a acestui fel de stabilitate este existenţa „şomajului involuntar”, cum a observat Keynes.

Aceste două concepte de stabilitate sunt legate de două „revoluţii” în gândirea economică, caracterizate prin două metode diferite de analiză a fenomenelor economice.

Problemele creșterii economice au fost analizate de şcoala clasică din punctul de vedere al unui model cu *condiţii ideale* de echilibru stabil, potrivit cărora dacă se asigură libertate

economică, atunci sistemul se realizează şi funcţionează de la sine, fiind guvernat de legi naturale. Economiştii clasici nu au observat că între modelul lor de gândire, care era perfect justificat, şi condiţiile prevalente în viaţa economică reală există o diferenţă enormă şi nu au studiat cu aceeaşi grijă şi problema dezechilibrului care domina realităţile economice. De asemenea, nu au sesizat necesitatea reformelor structurale, creând un model ideal, unde guvernează legi naturale. Şcoala clasică a fost supusă, cu trecerea timpului, multor critici din cauza discrepanţei între teorie şi practică; s-a văzut *realitatea* fizică, socială şi economică prin prisma echilibrului stabil. Cu alte cuvinte, evoluţia este către unitate, armonie, simetrie, reversibilitate în sensul că dacă facem analiza *ex ante* sau *ex post*, micro- sau macro- nu are nici o importanţă, căci rezultatul trebuie să fie acelaşi [6].

Aceasta este fundamentarea filozofică a ştiinţei clasice deterministe, moştenită de la Newton şi folosită apoi în toate ştiinţele, inclusiv în economia politică. Deşi punctul culminant al şcolii clasice a fost atins (formularea Legii echilibrului general de către Léon Walras şi alţi economişti de seamă ca Menger, Jevons, Wicksell, Marshall, Pareto şi Irving Fisher, ea a cedat locul *şcolii moderne* în cursul Marii Depresiuni din perioada 1929-1933.

Analiza problemei economice a fost efectuată exclusiv din punctul de vedere al unui model ce presupune condiţii de dezechilibru sau abateri de la modelul clasic, dar cu premisa că intervenţia guvernului prin aplicarea unei politici monetare şi fiscale, aşa cum a fost recomandată de J.Keynes, poate promova prosperitatea generală şi stabilitatea [7].

Şcoala modernă a văzut aceeaşi *realitate* fizică, socială şi economică prin prisma dezechilibrului, sau a echilibrului nestabil, cu evoluţie către diversitate, conflict, lipsă de simetrie şi ireversibilitate. Aceasta este fundamentarea filosofică a ştiinţei moderne nedeterministe, moştenită de la Einstein, Niels Bohr, Werner Heisenberg şi alţii, care s-a transplantat în sistemul cercetării ştiinţifice, inclusiv în economia politică.

Şcoala modernă a început cu mult înainte de Keynes, mergând către Malthus şi Sismondi care au notificat, chiar de la începutul secolului al XIX-lea, că realităţile existente nu erau guvernate de legi naturale de echilibru, supoziţie care s-a demonstrat a fi corectă. Pe aceeaşi linie de gândire au mers şcoala socialistă franceză, şcoala istorică germană, Karl Marx, care a împins metoda de cerere până la dezechilibrul total şi, mai târziu, şcoala americană instituţionalistă. Toate aceste şcoli ale gândirii social-economice au avut ca numitor comun ideea că problemele economice în cauză pot fi rezolvate prin intervenţia statului [8].

Experienţa economică şi financiară, cu precădere între anii 1931-1991, când s-a aplicat politica propusă de J.Keynes, a demonstrat indubitabil, că intervenţia statului – direct cum recomandă adepţii lui K.Marx, sau indirect, cum susţin promotorii ideilor lui J.Keynes – nu poate rezolva pe deplin întregul set de probleme ale societăţii moderne.

Şcoala modernă este şi ea supusă unui subiect de critică tot de natura metodologică, însă în sens invers, comparat cu cea clasică. Pe câtă vreme şcoala clasică a studiat echilibrul stabil, dar a neglijat dezechilibrul, şcoala modernă a studiat dezechilibrul, deşi nu totdeauna sistematic, dar a neglijat studiul echilibrului stabil, mai exact legătura dintre ele [9].

Atât şcoala clasică, cât şi cea modernă, atât prima cât şi a doua revoluţie în gândirea economică nu au acordat şi până când nu acordă răspunsuri complete în rezolvarea problemelor practice ale timpului nostru şi evitarea crizei economice mondiale şi naţionale, şi astfel s-a creat *dilema* intelectuală şi ştiinţifică, o dilemă pe care foarte puţini o văd din cauza lipsei unei metodologii complete, care să arate cum se poate ieşi din acest impas unic în istoria ştiinţei moderne. Este, probabil, necesitatea unei a treia revoluţii, care să demonstreze până unde, sau în ce condiţii, gândirea clasică e vulnerabilă şi în ce condiţii gândirea modernă răspunde cerinţelor.

Contribuţia unei metodologii mai complete poate demonstra că şcoala modernă nu este în contradicţie – cum susţin mulţi economişti contemporani – ci mai degrabă completează rezultatele analizei clasice. Pe drept cuvânt, sublinia I. Kant: „de câte ori o teorie nu este aplicabilă în practică, adevărata cauză nu trebuie căutată în teoria respectivă, ci în faptul că nu există destulă teorie pe care omul ar fi trebuit să o înveţe din experienţă” [10].

Este necesar deci să reflectăm îndelung asupra conceptului de *echilibru economic* şi asupra „puterii” sale. Ce este, de fapt, situaţia de echilibru neoclasic? Cum se stabileşte ea? Economia „reală” se află ea oare în echilibru? Atâtea întrebări fundamentale ale căror răspunsuri ar putea valida „discursul” neoclasic care, până în prezent, trebuie recunoscut, apare ca fiind destul de „sărac”, mai ales în sensul definirii unor concepte şi al analizei concordanţei modelului economic cu realitatea.

În fapt, economia neoclasică are o imperioasă nevoie de a defini conceptul de *echilibru,* căruia îi acordă statutul unei veritabile metodologii, şi nu acela de simplu instrument de analiză. Astfel, echilibrul neoclasic „funcţionează”, putem afirma, ca o veritabilă *problematică,* ridicând anumite probleme şi interzicând ca altele să fie reflectate de orientare keynesistă, în mod special.

1.2 Evoluția teoriilor economice privind dezechilibrul și echilibrul creșterii economice

Echilibrul ia naştere ca o modalitate de „conciliere” a preferinţelor şi comportamentelor individuale; împiedică apariţia (atât de necesară) a conceptelor de, ”putere”, ”dominaţie”, ”ierarhie”.

Astfel se face ca prin imposibilitatea integrării unei analize satisfăcătoare a timpului, a aspectelor dinamicii (echilibrul agenţilor economici, optimul consumatorului sau al producătorului în dinamică, modificarea principalilor parametri); se constituie bariere în simpla descriere a proceselor economice în cursul timpului.

Echilibrul şi dezechilibrul economic dau coerenţă anumitor faţete ale analizei neoclasice, rezolvă anumite probleme, dar, prin aceasta, el induce asemenea restricţii în analiză, încât putem considera că echilibrul şi dezechilibrul constituie o adevărată problematică; ea însăşi nu este mai fundamentată decât înseşi conceptele cu care se operează şi cărora li s-a adus acuzaţia că nu au fost produse, concepute, de fapt [11].

Există diferite probleme care se pun în momentul de faţă şi care, pentru a fi soluţionate, trimit la echilibru; echilibrul însuşi, nefundamentat, n-ar fi capabil să trimită decât dincolo de analiza ştiinţifică însăşi la raportul ştiinţă/ideologie, singurul care ar putea permite înţelegerea acestei problematici.

Conceptele fundamentale, cu ajutorul cărora s-a construit analiza creşterii economice contemporane, sunt cele legate de *dezechilibru,* de *echilibru* şi de *optim.* Dorinţa unui demers ştiinţific unitar s-a tradus prin demonstrarea unei corespondenţe care există între aceste noţiuni. Astfel, analiza microeconomică şi-a concentrat atenţia asupra demonstraţiei celor două teoreme de corespondenţă bine cunoscute:

- în condiţiile anumitor ipoteze (divizibilitate perfectă a consumului şi abstracţia externalităţilor), echilibrul general concurenţial constituie un optim în sens paretian;
- în aceleaşi ipoteze, la care se adaugă cele legate de randamentele descrescătoare şi de convexitatea curbelor de indiferenţă, este posibilă asocierea la orice optim paretian a unui vector al preţurilor ce asigură echilibrul general în situaţia de concurenţă pură şi perfectă [12].

Aceste două teoreme de corespondenţă ar putea fundamenta şi justifica anumite intervenţii de politică economică, inclusiv în R. Moldova, care:

- trebuie să asigure acţiuni direcţionate spre menţinerea şi dezvoltarea „cadrului" (favorizarea situaţiei de concurenţă), cât şi funcţionarea economiei (eliminarea surselor de efecte externe, de randamente crescătoare);
- necesită să promoveze obţinerea unei stări de echilibru general, adică pentru realizarea echilibrului pe fiecare piaţă.

Nu este o exagerare dacă afirmăm că problema dezechilibrului şi echilibrului economic preocupă economia politică de la începuturile sale, mai precis de când gândirea economică s-a constituit într-o ştiinţă de sine stătătoare. Viziunea clasică privind atingerea echilibrului economic o întâlnim încă în operele lui A. Smith, D. Ricardo şi St. Mill, cei mai reprezentativi exponenţi ai liberalismului clasic [13].

Mai târziu, neoclasicii au reluat ideea creşterii economice prin obţinerea echilibrului economic, pornind de la independenţa generală a agenţilor economici, de la conceperea ansamblului economic ca sumă a părţilor. În optica lor, dezechilibrul sau echilibrul dintre cerere şi ofertă se asigură prin lipsa sau găsirea unui preţ de echilibru întemeiat pe maximizarea

avantajelor proprii ale agenţilor economici – producători şi consumatori, vânzători şi cumpărători. De pe aceste poziţii şi-a elaborat Léon Walras teoria asupra echilibrului economic care a devenit punct de referinţă pentru întreaga gândire economică ce l-a succedat [14].

Prima viziune asupra dezechilibrului şi echilibrului la nivel macroeconomic, văzut prin prisma raportului dintre anticipările agenţilor economici şi răspunsul realităţii, o întâlnim la cercetătorul englez John Maynard Keynes [15]. Dar nici această viziune nu a fost considerată suficientă pentru soluţionarea unei problemelor de creştere economică atât de complexe şi dificile.

În ultimele trei decenii au apărut noi curente mai complexe şi sofisticate ale dezechilibrului creşterii economice dezechilibrului şi echilibrului economic general. Curentul dezechilibrului şi echilibrului în sistemul neoclasic contemporan include diverse curente începînd cu curentul echilibrului general reprezentat de J.Keynes, K.Arow şi curentul monetarist reprezentat de M.Friedman şi S.Fisher, şi finisat cu curentul anticipărilor raţionale a lui J.Buchanan şi noua macroeconomie a lui R.Coase, M.Friedman, F.Van, Hezek, J.Mineer. Ca să ştim doar câţiva, printre toţi cei care au fost menţionaţi şi care au adus contribuţii de seamă în acest domeniu putem evidenţia G.Debrey, K.Arow, F.Hahn, M.Allas, M.Friedman, Hayek, F.Van, G.Becker, A.Letter, J.Min şi alţii (vezi Anexa 1).

De-a lungul anilor s-au adus argumente ştiinţifice menite să clarifice problema dezechilibrului şi echilibrului economic şi din acest punct de vedere contribuţia gândirii economice este incontestabilă [16]. Dar sunt cercetători care afirmă că, în pofida valorii lor cognitive, teoriile creşterii dezechilibrului şi echilibrului economic „sunt virtual lipsite de putere explicativă”, în sensul că „par să aibă prea puţin de-a face cu economiile reale”.

Având în vedere importanţa creşterii dezechilibrului şi echilibrului economic, faptul ce preocupă economia politică de la începuturi şi până astăzi şi, totodată, disputele teoretice actuale am considerat util să întreprindem un demers istoric şi logic asupra acestei probleme atât de mult controversată.

În evoluţia teoriei economice, s-au înregistrat progrese notabile în ceea ce priveşte concepţia de ansamblu, metodele şi instrumentele de lucru. Structurarea lucrării încearcă să surprindă evoluţia gândirii economice privind dezechilibrul şi echilibrul şi creşterea economică şi contribuţia unor personalităţi reprezentative la dezvoltarea acesteia.

În acest sens, se poate menţiona optica walrasiană, caracterizată prin atomicitatea participanţilor, fluiditatea pieţei, mobilitatea factorilor de producţie, transparenţa pieţei, omogenitatea produselor. Circulaţia bunurilor economice determină în sistemul walrasian o dublă realizare a produsului naţional:

a) prin plata serviciilor productive;

b) prin cheltuirea veniturilor distribuite şi cumpărarea produsului de către agenţii economici.

Condiţiile de creşterea economică necesită realizarea echilibrului schimbului, echilibrului producţiei şi echilibrului capitalului care pun în evidenţă calitatea modelului walrasian, dar şi limitele lui.

Analiza creşterii şi reproducerii sistemului economic de către V.Pareto a avut drept consecinţă introducerea noţiunii de *optim paretian,* care se caracterizează prin următoarea afirmaţie: „nu se poate ameliora situaţia unui agent economic, fără a deteriora situaţia altui agent economic".

Conceptul de *optimum,* care va avea o mare importanţă în teoria creşterii economice, va fi şi foarte contestat. El prezintă interes pentru că furnizează un criteriu de referinţă care ia în calcul non-aditivitatea utilităţilor diverşilor agenţi economici, dar conduce frecvent la eludarea problemelor relative la structurile iniţiale de repartiţie a bogăţiei [17].

Pareto a integrat funcţiile de indiferenţă în logica lui Walras. O curbă de indiferenţă reprezintă ansamblul combinaţiilor de bunuri care oferă o satisfacţie egală. Acest demers în termenii curbelor de indiferenţă, prezintă în particular interes, pentru că ia în calcul că utilitatea unui bun în raport cu cea a altui bun nu este cuantificabilă.

Sistemul keynesist a încercat să pună în evidenţă modelul venituri-cheltuieli elaborat de Hicks şi Hansen. Revoluţia keynesistă a marcat sfârşitul definitiv al „doctrinei laissez-faire-ului" şi luarea în consideraţie a rolului economiilor şi investiţiilor în determinarea şi creşterea venitului naţional [18].

Relaţiile fundamentale stabilite de Keynes între consum, venit şi rata dobânzii prin intermediul funcţiei de consum, între investiţia netă, rata dobânzii şi nivelul venitului prin intermediul eficienţei marginale a capitalului, între cantitatea de monedă, rata dobânzii şi nivelul venitului prin intermediul curbei de preferinţă pentru lichiditate scot în evidenţă caracteristicile modelului de creştere keynesist [19].

Formularea grafică şi matematică a teoriei keynesiste marchează trei tipuri concrete de echilibre şi dezechilibre care conduc la un echilibru sau dezechilibru global:

- Echililbrul monetar prezentat sub forma a două ecuaţii de comportament al cererii şi ofertei şi o relaţie contabilă de echilibru sau dezechilibru;
- Echilibrul sau dezechilibrul care se realizează pe piaţa bunurilor şi serviciilor;
- Echilibrul sau disproporţiile care se realizează pe piaţa forţei de muncă (latura ofertei).

Asocierea echilibrelor parţiale posibile pe cele trei pieţe dă naştere echilibrului global care se află la intersecţia curbei reprezentând cererea agregată cu curba ce ilustrează oferta agregată. Echilibrul keynesist nu corespunde în mod necesar nivelului de utilizare eficientă a resurselor umane

(forţei de muncă), neexistând nici un mecanism care să garanteze utilizarea deplină a forţei de muncă [20].

Analiza modelului de creştere a lui Debreu (posibilităţi de producţie, posibilităţi de consum, preferinţele consumatorilor, echilibrul concurenţial) evidenţiază faptul că există un echilibru concurenţial dacă producătorii îşi maximizează profiturile, preţurile fiind date, iar consumatorii îşi maximizează funcţiile de utilitate supuse restricţiei avuţiei.

Reflectarea sistemului social-economic de către M. Friedman în cadrul şcolii monetariste, evidenţiază condiţiile fundamentale de creştere eficientă pentru o economie de piaţă: neintervenţia statului în economie; proprietatea privată în economie; proprietatea particulară asupra mijloacelor de producţie şi un sistem monetar stabil. Elementele teoretice fundamentale monetariste stau la baza formulării monetariste a echilibrului sau dezechilibrului monetar şi economic. Echilibrul sau dezechilibrul monetar poate fi exprimat prin egalitatea sau inegalitatea cererii de bani cu oferta de bani [21].

Friedman formulează modelul de creştere monetarist aşa numit „de ansamblu", pe care îl contrapune teoriei cantitative clasice şi modelului keynesian. Modelul macroeconomic friedmanian este compus dintr-un sector real şi unul monetar.

Sectorul real este format din următoarele elemente:

• funcţia consumului;
• funcţia investiţiei;
• condiţia de echilibru pe piaţa bunurilor şi serviciilor.

Iar sectorul monetar din:

• cererea de bani;
• oferta de bani;
• condiţia de echilibru.

Gânditorul monetarist consideră că teoria cantitativă clasică are ecuaţia suplimentară necesară pentru determinarea venitului real care este dat în afara sistemului de ecuaţii, conform modelului walrasian care presupune utilizarea deplină a resurselor în economie. Preţurile diverşilor factori de producţie sunt flexibile; ajustările se realizează prin intermediul lor în vederea menţinerii sistemului în echilibru [22, 23].

În sistemul neoclasic, nivelul preţurilor este determinat de mărimea masei monetare, atunci când viteza de circulaţie a banilor este constantă.

Referindu-se la modelul keynesian, Friedman consideră că ecuaţia suplimentară de determinare face ca nivelul preţurilor să fie dat în afara sistemului. Aceste preţuri sunt supuse unei anumite structuri instituţionale, care explică rigiditatea lor.

În modelul keynesian variabilele au o determinare simultană, dihotomia neoclasică fiind

depăşită. Atât venitul real cât şi rata dobânzii se pot modifica datorită schimbării masei monetare şi/sau fluctuaţiei cheltuielilor autonome.

Modelul alternativ pe care îl propune Friedman induce o relaţie de predeterminare a ratei dobânzii în care el combină elemente teoretice keynesiste şi cele provenind de la Irving Fisher. Relaţia propusă are în vedere că rata nominală este compusă din rata reală anticipată şi rata anticipată a inflaţiei [24].

Monetariştii consideră irelevantă preocuparea realizării unui echilibru pe termen scurt în condiţiile în care intervenţiile pot fi perturbatoare, iar pe termen lung pot reduce intensitatea forţelor care înscriu sistemul economic pe traiectoria de evoluţie cea mai convenabilă. Ei sunt adepţii ajustărilor „libere".

Samuelson este fondatorul curentului economic "sinteza neoclasică" în care identificăm o corelare a ideilor keynisiste şi a liberalismului clasic. Acest curent a stat baza politicilor de creştere economică timp de 50 de ani ai secolului XX. În pofida faptului că teoria creşterii economice este o corelare a ideilor keynesiste și a liberalismului clasic, ea pune accent în special pe liberalizarea pieţelor, în special cea a capitalului. Keynesismul este considerat util doar în cadrul politicilor de diminuare a riscurilor apariției depresiei economice. Particularitatea dezvoltării sistemului economic actual este că ciclitatea crizelor cunoaște și o perioadă de recesiune și utilizarea sintezei neoclasice nu a furnizat rezultate tangibile pentru depășirea recesiunii economice [25].

Atingerea Echilibrului General include rezolvarea unui set de probleme, inclusiv problema multiplicării echilibrelor şi menţinerea stabilităţii, problema eliminării ipotezor restrictive, perfecţionarea cadrului legislativ, elaborarea strategiei de supravegherea a dezechilibrelor, utilizarea teoriei jocurilor în procesul de echilibrare a economiei (Vezi Anexa 2).

Raportul dintre Teoria Echilibrului General şi Teoria Bunăstării are ca obiectiv să determine în cadrul unui ansamblu de situaţii economice alternative pe cea mai convenabilă din punct de vedere social.

Un alt contribuitor la dezvoltarea teoriei economice moderne este Malinvaud - prin modelul său care reprezintă o economie monetară de producţie închisă, cu două pieţe – piaţa bunurilor şi serviciilor şi piaţa muncii; existenţa a doi agenţi: firmele şi indivizii; existenţa a trei tipuri de bunuri – bunurile de consum, forţa de muncă şi moneda [26].

Noile teorii nonwalrasiene stau la baza unui model de creştere coerent care permite integrarea celor două teorii (contrare) ale şomajului – teoria keynesistă şi cea clasică.

Aşadar, considerăm că literatura de specialitate foloseşte noţiunea de creşterea saude criză, recesiune utilizându-se în aceeaşi măsură categoriile de criză, de proporţii, de echilibrare a proceselor de dezvoltare, disproporţiilor de ramură, teritoriale, disproporţiilor structurale,

disproporţiilor macroeconomice, disproporţiile cu privire la PIB, la masa monetară care serveşte acest produs, dezechilibrul balanţei de plăţi, a balanţei financiare [27] etc.

Dezechilibrul şi criza economică sunt categorii multiaspectuale ce întrunesc o mulţime de disproporţii în domeniile economic, social, material, financiar etc. Diversitatea acestei categorii este reflectată detaliat în figura 1.1.

Dezechilibrele social-economice, care afectează creşterea economică eficientă, pot fi clasificate după diverse principii şi criterii:

1. Dereglarea raportului dintre cererea agregată şi ofertă; raportul dintre produsul global şi masa monetară care pune în mişcare acest produs, disproporţiile dintre cheltuielile şi veniturile naţionale.
2. Criteriul dezechilibrului macroeconomic include dereglarea raportului dintre cererea şi oferta agregată faţă de nivelul de echilibru (i<s sau i>s). Dezechilibrul economic general, inclusiv în economia naţională reflectă acea situaţie a economiei R. Moldova caracteristică prin dereglarea optimului dintre cererea şi oferta naţională în cadrul sistemului de piaţă. În acest sens, menţionăm că cele mai semnificative dezechilibre în economia naţională sunt stagnarea producţiei şi contracţia sectorului economici, şomajul şi migraţia din ţară a forţei de muncă [28].

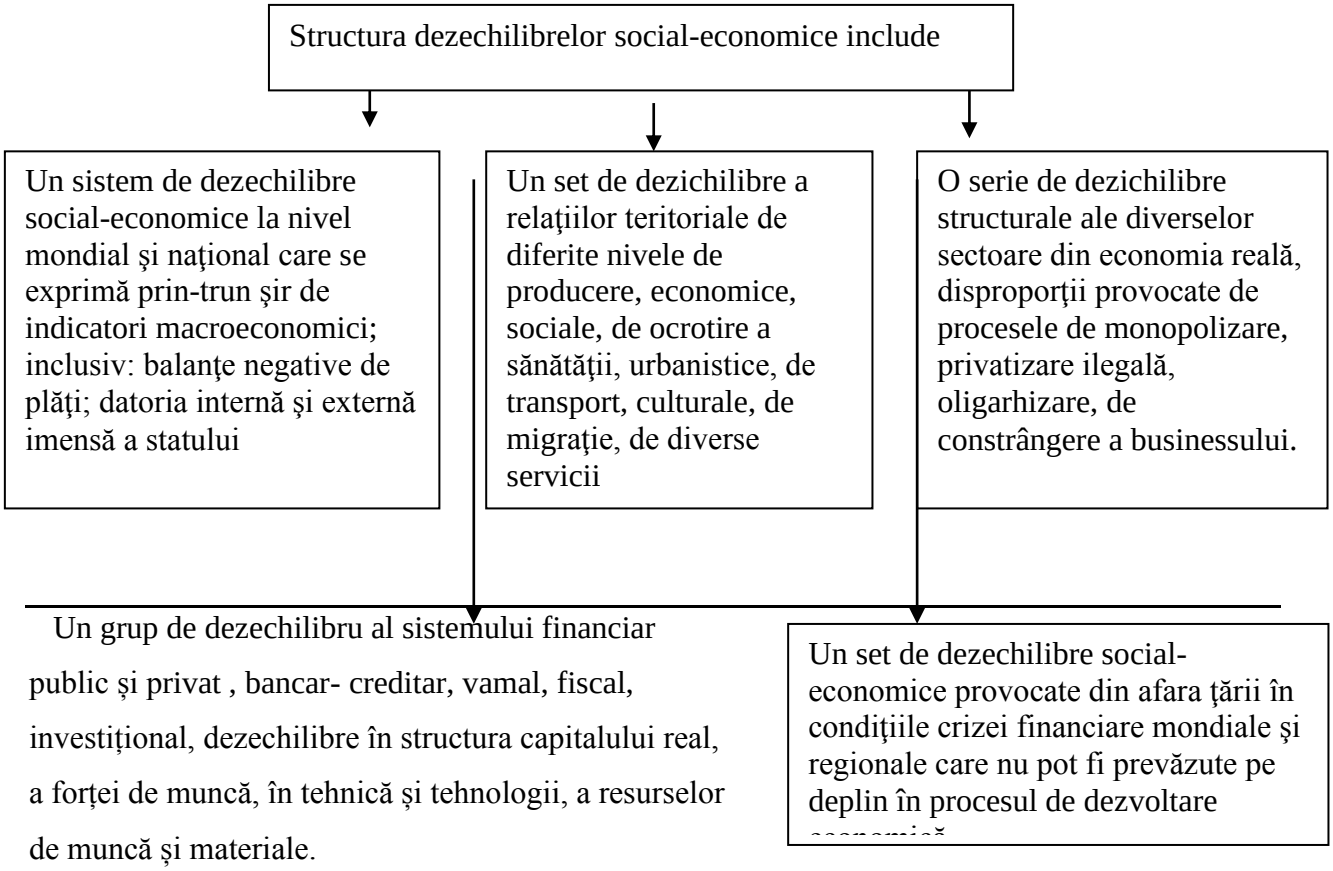

Fig. 1.1 Diversitatea dezechilibrelor economice

Aceste dezechilibre provoacă tensiuni sociale şi politice (de exemplu, evenimentele sociale şi politice din 7-8 aprilie anul 2009 şi din mai-octombrie 2015 din R. Moldova). Totodată aceste dezechilibre se reflectă, de regulă, în schimbarea forţată a puterii de stat, în diminuarea esenţială a economiei, creşterea mai rapidă a cheltuielilor bugetare faţă de nivelul veniturilor bugetare care generează creşterea presiunii sociale asupra populaţiei şi agenţilor economici, extinderea emisiunii monetare fără acoperire, inflaţia, scăderea puterii de cumpărare a banilor, diminuarea interesului economic etc.(vez tab. 1.2) Cum observăm din aceste anexe veniturile populaţiei sunt mai mici decât cheltuelel de consum.

- După criteriul social putem analiza dinamica dezechilibrului pieţei muncii, dintre cererea şi oferta de muncă.
- Analiza disproporţiilor după criteriul instituţional putem evidenţia procesul de generare a dezechilibrului sub formă de supraprofit sau deficit ca rezultat al racket-ului oligarhic şi monopolizării sistemului bancar, producerii şi comerţului.
- Criteriile ideologice care includ dezechilibrele provocate de monopolizarea mass-mediei în scopul realizării intereselor unor grupuri de interes.

În literatura economică, se analizează şi alte criterii de clasificare a dezechilibrelor şi echilibrelor economice, inclusiv:

1) după modul de manifestare în timp;
2) în raport cu nivelurile agregării economiei naţionale;
3) în funcţie de conţinutul proceselor economice şi de modul de exprimare a rezultatelor economice;
4) dezechilibrul sau echilibrul ecologic.

La baza acestor principii de clasificare a dezechilibrelor economice se află sistemul de relaţii de producţie, schimb, circulaţie şi consum, diverse sectoare şi ramuri economice care activează în afara sistemului optim de funcţionare economic şi juridic.

Dezechilibrul economic se prezintă sub o multitudine de forme care pot fi divizate în câteva categorii:

- procedee şi acţiuni neprofesionale la nivel macroeconomic care conduc la dezechilibrarea volumului de producţie (ofertei globale) şi cererea globală, la dezichilibrul pieţei monetare;
- primatul politic faţă de cel economic în procesul de dezvoltare social-economică şi teama guvernanţilor pentru riscul de a pierde puterea în cazul promovării reformelor economice şi micşorării cheltuielilor sociale [29, 30].

Toate acestea ascund situaţia reală în economie – imposibilitatea de a lua decizii corecte pentru optimizarea procesului de dezvoltare economică şi socială, deoarece cresc alarmant cazurile de evidenţiere incorectă a operaţiunilor de conturi şi indici fictivi în domeniul social şi

economic. Are loc procesul de distrugere intenţionată a documentelor, de folosire a unor evidenţe duble, de întocmire şi prezentare a unor date nereale în balanţe, de disimulare a unor activităţi comerciale, un exemplu ar fi cazurile recente de la Banca de Economii, Banca Socială şi Unibank etc.

Generalizând, am putea conchide că dezechilibrul naţional conţine un fenomen social-economic specific, care include şi evidenţiază un sistem de relaţii economice deformate, deosebite, un grup de subiecţi speciali şi de aspecte care se reflectă la suprafaţa social-economică în delapidări şi deturnări de fonduri, racket al sistemului bancar şi al pieţei financiare, deformarea sistemului vamal, bugetar şi fiscal, exportul capitalului naţional, al forţei de muncă, respingerea investitorilor străini, trecerea businessului mic şi mijlociu în sistemul ilegal pentru a supravieţui în condiţiile constrângerilor din partea structurilor statale.

Odată cu trecerea la economia de piaţă, o serie de măsuri care reglementau şi menţineau aşa-numitul echilibru de stat al procesului unitar de producere şi de consum al bunurilor pe ansamblul economiei naţionale au suferit numeroase perfecţionări cardinale în direcţia sporirii dezechilibrului general [31]. Realizarea fragmentară a reformelor economice, pseudo-liberalizarea relaţiilor social-economice, pseudo-privatizarea şi deformarea procesului deetatizării etc. au dus la adâncirea dezechilibrului social-economic, disproporţiilor economice şi sociale care au devenit mult mai vaste şi diverse. Aceste dezechilibre şi disproporţii au generat un set de fenomene negative în sistemul social-economic, inclusiv: diminuarea PIB, creşterea şomajului, scăderea esenţială a productivităţii muncii şi a producţiei, creşterea inflaţiei şi scăderea puterii de cumpărare a valutei naţionale, deformarea interesului economic şi ca rezultat migrarea forţei de muncă peste hotare şi creşterea deficitului forţei de muncă calificată în economie, sporirea abaterilor privind reglementările de drept în toate relaţiile şi elementele economiei naţionale. De exemplu, companiile au contabilitate dublă, altfel ele trebuie să plătească la stat încă o sumă impunătoare din produsul creat.

Diversificarea şi adâncirea disproporţiilor şi dezechilibrelor social-economice deformează sistemul de relaţii în sfera de circulaţie a bunurilor şi a factorilor de producere, inclusiv a pământului, care conduc la diverse forme de încălcare a modului de exploatare a stocurilor de mărfuri, a factorilor de producere şi serviciilor, afectează relaţiile agrare şi agro-industriale, inclusiv utilizarea contrar destinaţiei prin scoaterea pământului din circuitul agrar, mai ales a viilor şi livezilor, sau exploatarea extensivă a solului fertil, fără respectarea condiţiilor agrotehnice şi de rotaţie a culturilor şi fără irigarea şi introducerea îngrăşămintelor respective.

Dezechilibrul social-economic afectează, de asemenea, sistemul de relaţii de producere a diverselor bunuri fără studierea cererii agregate, a prognozei volumului şi calităţii producţiei, mai ales a produselor de tutun şi vinicole, de mezeluri etc.

Aceste dezechilibre includ un subsistem larg de disproporţii şi instabilitate, inclusiv: subsistemul bancar-creditar, dezechilibrul bugetar-fiscal, disproporţii în domeniul activităţii vamale, finanţelor publice şi private care conduc la utilizarea coruptă a mijloacelor bugetare, extrabugetare şi de rezervă, la falimentarea întreprinderilor de stat cu scopul ieftinirii şi apoi privatizării acestora la preţuri exagerate, la devalorizarea excesivă a monedei naționale și la creșterea prețurilor, cu scopul îmbogîţirii oligarhilor aflaţi la putere. De exemplu, în rezultatul deprecierii monetei naţionale în timp de câteva luni (11.2014-03.2015) oligarhii au însuşit sute de mln. lei în rezultatul cursului de schimb la băncile comerciale.

Dezechilibrele şi disproporţiile sociale şi economice cuprind şi afectează cel mai sensibil şi important element al sistemului economic, inclusiv sectorul real al economiei, sistemul de antreprenoriat, businessul mic şi mijlociu, sistemul de întreprinderi individuale, de familie şi de patentă care conduc în condiţiile de monopol şi ale pieţei cu concurenţă imperfectă la constrângere şi deformarea sectorului real, la dispariţia sau trecerea în economia tenebră a businessului mic şi mijlociu [32].

Dezechilibrul permanent al relaţiilor politice, social-economice și monetare reprezintă pericolul social ce ameninţă interesele naţionale şi securitatea statului. Este necesară elaborarea unei strategii de supravegherea statului după modelul UE, privind aceste dezechilibre macroeconomice. Această strategie poate include supravegherea dezechilibrelor prin prevenţie şi corecţie, prin coordonări monetare, fiscale şi reforme structurale (vezi figura 1.2).

Este important că pentru comiterea dezechilibrelor persoanele responsabile vor fi sancţionate, vor răspunde penal pentru comiterea acestor dezechilibre şi vor restitui pagubele comise. Pentru aceasta este necesar de schimbat legislaţia. Schimbările rapide în anumite domenii, în condiţiile economiei de piaţă, care provoacă adîncirea dezechilibrelor trebuie permanent supravegheată şi prevenite prin schimbări accelerate şi adecvate în sistemul legislativ, modificarea şi perfecţionarea în mediul instituţional şi a mediului de afaceri.

La baza strategiei de supraveghere a dezechilibrelor pot veghea teoriile economice moderne care cercetează diverse tipuri de echilibre şi dezechilibre, inclusiv: doctrina şi echilibrul pieţei monetare; dezechilibrul şi echilibrul pieţei factorilor de producţie şi peţei bunurilor; piaţa muncii şi condiţiile ei de echilibru etc. O atenţie deosebită se acordă teoriei dezechilibrului general şi modelelor de echilibru economic. În cadrul teoriei echilibrului general sunt analizate un şir de modele ale echilibrului economic, inclusiv ale lui Walras-Wald şi Arrow-Debreu-McKenzie [33].

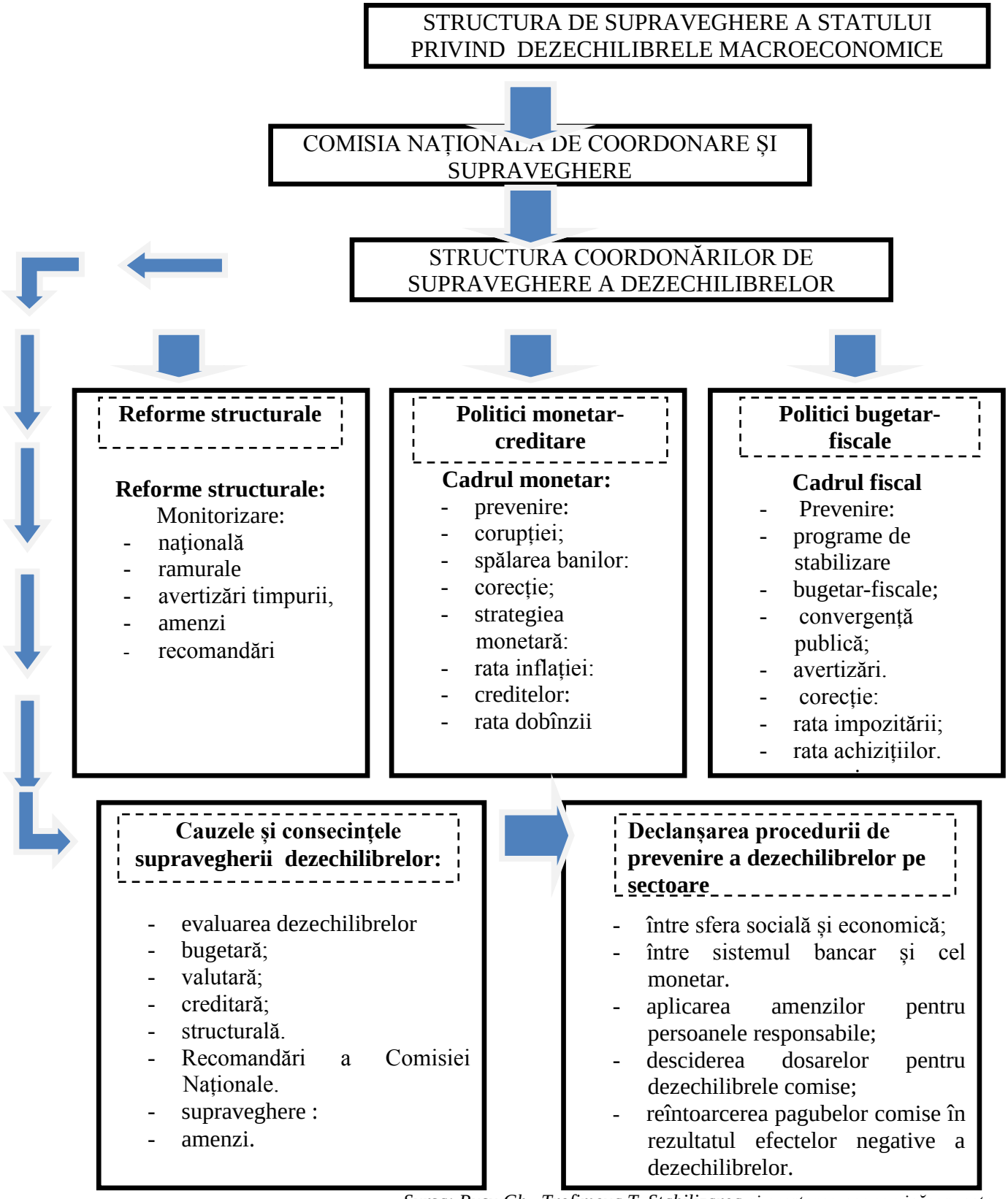
Conform teoriei dezechilibrelor economice aceste dezechilibre în diferite sisteme economice, se manifestă diferit şi cu o diferită intensitate şi în diferite forme ale dezechilibrului social-economic: excesul sau insuficienţa oferită pe piaţa bunurilor; surplusul sau neajunsul de

cerere pe piaţa bunurilor economice, monedei şi muncii; excesul sau insuficienţa de cerere pe piaţa bunurilor şi serviciilor şi excesul sau insuficienţa de ofertă pe piaţa muncii.

După părerea economistului francez G. Abraham-Frois, îmbinarea excesului de *ofertă* pe piaţa bunurilor şi excesul de cerere pe piaţa muncii provoacă o nouă formă de dezechilibru pe cele două pieţe. O asemenea formă de dezechilibru corespunde unei situaţii de supracapitalizare, când erorile de investiţii dintr-o perioadă anterioară conduc la capacităţi de producţie în exces, ceea ce antrenează diminuarea investiţiilor şice în economie există lipsă de forţă de muncă [34].

Totodată, îmbinarea surplusului de cerere pe piaţa bunurilor cu excesul de cerere pe piaţa muncii creează o nouă formă de dezechilibru pe ambele pieţe. În cadrul unui asemenea dezechilibru, firmele nu găsesc îndeajuns forţă de muncă necesară, cererea de bunuri este nesatisfăcută, pe piaţă există o inflaţie stăpânită prin controlul preţurilor şi al salariilor, împiedicând creşterea lor.

Un astfel de tip de dezechilibru, cu unele deosebiri există în sistemul economic naţional.

Sursa: Rusu Gh., Trofimova T. Stabilizarea și creșterea economică;aspecte metodologice,probleme,soluții,Chișinău-2007,CEP USM. pag25-60

Fig. 1.2 Sistemul de supraveghere

Îmbinarea tuturor formelor de dezechilibru reproduce un nou tip de dezechilibre social-economice care se caracterizează prin deformarea mediului instituţional naţional şi încălcarea modului de efectuare a activităţii de antreprenoriat. Această încălcare se exprimă prin

„permisiunea” birocraţilor de a bloca activităţile agenţilor economici care sunt „impuşi” să se abată de la regulile de licenţiere şi să încalce cerinţele de impozitare, de vamare, în special în domeniul produselor monopoliste şi cu venit avansat: petroliere, metalelor, gazelor, energiei, medicamentelor, utilajului medical, produselor alimentare, tehniicii militare, alcoolului, tutunului etc. Un exemplu clasic în acest sens poate servi corupţia din Ministerul Sănătăţii, acţiunile căruia sunt monitorizate de procuratura generală a R.Moldova.

Combinarea şi interacţiunea diverselor forme de dezechilibru creează un sistem de frânare sau limitare a businessului mic şi mijlociu din cauza mediului aşa numit „antiafaceri”, inclusiv refuzului trecerii libere dintr-o formă de organizare a proprietăţii în alta, sau măririi termenului de înregistrare a diverselor forme de întreprinderi, sau înaintarea condiţiilor neprevăzute de lege pentru acordare de licenţe, limitării drepturilor şi intereselor diverşilor investitori, inclusiv ale organizaţiilor obşteşti.

Dezechilibrul pieţei monetare şi deprecierea esenţială a monedei naţionale stimulează creditarea afacerilor oligarhice şi a unor agenţi economici cu o rată a dobânzii mult mai scăzută faţă de cea optimă pe ţară şi măreşte aceste rate pentru concurenţi, sustrage intenţionat de la plată sume esenţiale de creditare, falimentează fals instituţiile financiare, schimbă rata dobânzii bancare fără acordul creditorului [35] etc.

Dezechilibrul economic şi social limitează concurenţa loială şi conduce la monopolizarea şi oligarhizarea de mai departe a pieţei care se exprimă prin lărgirea acţiunilor de monopol şi limitarea concurenţei perfecte, constrângerea cu scopul de a efectua anumite operaţiuni sau refuzul de la înfăptuirea lor.

Sistemul de dezechilibru economic, în mare măsură, afectează domeniul vamal, având în vedere faptul că cresc importurile în comparaţie cu exporturile. Ca rezultat creşte volumul de contrabandă, are loc manipularea Codului vamal, scutiri nejustificate şi amânarea plăţilor vamale pentru grupuri oligarhice.

Formele de dezechilibrare social-economice în Republica Moldova au tendinţe generale ca şi în alte ţări, dar există şi unele particularităţi ce reies din specificul politicilor economice realizate în practică.

În primul rând, dezechilibrele şi discordanţele social-economice în R. Moldova sunt mai accentuate în sistemul bancar-financiar, sistemul de creditare, cel valutar etc.

Aceasta are loc, într-o mare măsură, din cauza lipsei controlului asupra economiei Transnistriei. În această ordine de idei, un rol aparte aparţine dezechilibrelor şi abaterilor economice şi valutar-creditare în sistemul vamal mărginit cu hotarele Transnistriei, care se exprimă prin sporirea contrabandei, eschivarea masivă de la plăţile vamale, furnizate în mare măsură de politica vamală dublă a Ucrainei, utilizarea de către regimul din Transnistria a taxelor

vamale reduse faţă de cele din R. Moldova la import: speculaţia cu codurile vamale privind diversele tipuri de mărfuri şi servicii etc. Toate acestea conduc la existenţa pe malurile stîng şi drept ale Nistrului a două tipuri de politicii monetare şi fiscale, care se exprimă în diverse şi contradictorii sisteme bancare, bugetare, vamale etc., ce dezechilibrează şi mai mult sistemul politic şi social-economic din ţară.

O deosebire importantă a dezechilibrelor şi necorespunderilor din R. Moldova ce apar în sistemul de relaţii financiar-bancare ale statului la diverse niveluri este legată de oligarhizarea acestor relaţii şi creşterea gradului de corupţie în eşaloanele de vârf, care se exprimă prin monopolizarea regulilor de creditare, dobîndirea creditului prin metode administrative, falimentarea artificială a băncilor, creşterea afacerilor de raider şi reîmpărţire a pachetelor de acţiuni ale băncilor, scutirea de plăţi la buget sau amînarea acestor plăţi, crearea depozitelor vamale libere, sistemului duty free, folosirea creditelor de stat şi ajutoarelor internaţionale de către oligarhi contrar destinaţiei.

Autoreproducerea dezechilibrelor economice a schimbat sistemul de relaţii şi proporţiile dintre sectoarele oficiale şi neoficiale, s-a monopolizat mediul de afaceri care se reflectă în împiedicarea şi limitarea activităţilor legale ale întreprinzătorului, businessului mic şi mijlociu, stimulează trecerea antreprenoriatului în sectorul ilegal din ţară. Toate acestea duc la dezvoltarea pseudo-antreprenoriatului sau dispariţia micului business şi migrarea capitalului. În prezent, mii de agenţi economici sunt bancroţi, dar nu-şi pot închide firma din cauza Legii de insolvabilitate foarte anevoiasă şi cu o procedură foarte îndelungată şi costisitoare.

O deosebire accentuată a dezechilibrului economic naţional este legată de menţinerea concurenţei neloiale pentru a obţine supraprofit, care apare în urma împiedicării concurenţei, susţinerii monopolismului, lobby-ismului, neomonopolismului şi corporatismului în economia naţională.

O distincţie aparte în sistemul de dezechilibre şi discordanţe economice aparţine relaţiilor din sfera comerţului şi de prestare a serviciilor naţionale care se exprimă prin monopolizarea şi comercializarea mărfurilor de proastă calitate, falsificarea în masă a lor, înşelarea clienţilor. Toate acestea creează disproporţii şi inegalitate faţă de acei agenţi economici care-şi onorează afacerile în sistemul de circulaţie şi consum.

Strategia de supraveghere a dezechilibrelor trebuie să ţină cont şi de existenţa diverselor , modele şi forme de apariţie a dezechilibrelor în activităţile economice de piaţă.Economiştii Thomas, Gershuny, Pahe şi Cassel au analizat cauzele şi particularităţile dezechilibrului care apare în diverse sectoare ilegale unde se tăinuiesc valori adăugate neoficiale ca izvor real de adâncire a dezechilibrelor între sectoarele oficiale şi tenebre ale economiei [36].

În opinia noastră, specificul disproporţiilor economice şi mediul lor de răspândire în sectorul oficial provoacă răspândirea sectoarelor pieţei tenebre. Altfel spus, anume existenţa

disproporţiilor în economia oficială şi specificul tăinuirii venitului din sectoarele legale au stimulat şi diversificat răspândirea pieţei tenebre. La rândul lor, pieţele subterane au influenţat dezechilibrul în întregul sistem social-economic. În acest sens, un exemplu clasic este crearea zonelor libere, inclusiv în R. Moldova, unde apare venit ilegal, care conduce la adâncirea disproporţiilor între sectoarele reale ale economiei naţionale.

O formă specifică de dezechilibru este legată de economia serviciilor, cu toate că în gospodăriile casnice majoritatea produsului se utilizează prioritar în cadrul condiţiilor de casă. Dezechilibrul economic apare din cauza că valoarea adăugată produsă în acest sistem prin desfăşurarea diferitelor genuri de activitate nu poate fi prognozată şi inclusă oficial în circuitul economiei naţionale [37].

Unele genuri de activităţi cu caracter naţional, inclusiv prepararea bucatelor pentru familie, construcţia şi întreţinerea caselor şi vilelor proprii, procurarea şi menţinerea în stare funcţională a utilajului, bazinelor, transportului propriu, îngrijirea bătrînilor, creşterea şi educaţia copiilor, îngrijirea viilor şi livezilor şi a terenului de lîngă casă, sunt efectuate de organizaţii şi persoane fizice neoficiale şi pot fi reflectate în sistemul impozitar numai în anumite condiţii elaborate de stat. Numai în aceste cazuri, genurile de activitate cu caracter natural pot fi luate în consideraţie la evaluarea reală a veniturilor naţionale şi la includerea lor în circuitul naţional cu scopul evitării disproporţiilor [38].

Includerea valorii sectorului casnic cu caracter natural în circuitul naţional joacă un rol important în procesul prevenirii disproporţiilor, deoarece valoarea estimată a activităţii casnice constituie de la 30 la 60 la sută din PIB-ul diferitelor ţări. Deoarece volumul sectorului casnic este mai răspândit în ţările de tranziţie, inclusiv Republica Moldova, putem afirma că „naturalismul” acestui sector este mai accentuat, influenţa acestor genuri de activitate cu caracter casnic asupra dezechilibrului economic şi social este mai avansată. Dacă luăm în consideraţie prelucrarea pământului parcelat, colectarea şi realizarea culturilor agricole, care, de asemenea, are un caracter natural, atunci influenţa acestor activităţi asupra caracterului de dezvoltare a sistemului economic naţional este mau accentuată decât în alte ţări. Este necesar ca în politicile de stabilizare şi dezvoltare social-economică să se elaboreze şi să se implementeze un mecanism şi metode specifice faţă de aceste forme de activitate.

Un grup de dezechilibru economic cuprinde discordanţele din sistemul legislaţiei muncii şi a pieţei forţei de muncă, inegalităţile dintre veniturile şi cheltuielile companiilor, care activează în economia formală şi ilegală. Diferenţa dintre nivelul veniturilor şi plăţilor muncii în sectorul oficial şi cel neoficial provoacă disproporţii şi inegalităţi între sectorul neformal şi cel formal [39].

Formele de dezechilibru analizate mai sus implică, în mod necesar, şi dezechilibrul pieţei

forţei de muncă, iar acesta din urmă are mare importanţă social-economică şi politică. Dezechilibrul pieţei muncii se exprimă în mai multe forme:

a) dezechilibrul între sistemul educaţional şi cerinţele pieţei forţei de muncă;
b) dezechilibrul funcţional, care include disproporţiile dintre volumul ocupării forţei de muncă şi creşterii productivităţii muncii în condiţii strict determinate de producţie;
c) dezechilibrul structural, care exprimă disproporţiile în modul de distribuire a forţei de muncă pe ramuri, profesii, calificări, teritorial etc., în condiţiile date ale nivelului productivităţii muncii;
d) dezechilibrul intern dintre nevoia socială de muncă şi resursele forţei de muncă, condiţionat şi acesta de nivelul producţiei şi al productivităţii.

Dezechilibrul pieţei muncii în multe ţări este provocat de legislaţia muncii acestor ţări care prevede plata forţei de muncă şi a impozitelor acestei munci la stat la un nivel mai mare decât productivitatea forţei de muncă. Rata de ocupare în economie şicererea pieţei muncii. În aceste condiţii, agenţii economici ocolesc legislaţia prin diferite forme, inclusiv neînregistrarea oficială a forţei de muncă, sau înregistrarea parţială a angajaţilor, contabilitatea dublă a forţei de muncă şi a salariilor [40] etc.

În Republica Moldova, deoarece vărsările în fondul social sunt exagerate şi costisitoare şi depind proporţional de volumul salariilor angajaţilor, businessul mic şi mijlociu este economic impus să tăinuiască plăţile în statistica oficială, indicând doar mărimea salariului de muncă de la care pot suporta plăţi în fondul social, asigurărilor medicale, în concordanţă cu volumul cererii reale la piaţa forţei de muncă.

Totodată este necesar să se aducă regulamentele din sfera de muncă în concordanţă cu cerinţele obiective ale pieţei de capital. Acest proces poate duce la optimizarea procesului de utilizare a forţei de muncă în sectorul real şi la reducerea disproporţiilor în economie influenţate de sectorul ilegal. Dacă statul va „îmbunătăţi" administrarea fiscală, prin intensificarea controalelor şi înăsprirea măsurilor de constrângere, inclusiv prin creşterea exagerată a amenzilor şi sancţiunilor administrative (acestea au crescut în anul 2012 cu 34,7% faţă de anul 2011, iar în 2013 au atinge suma de 135 mil. lei sau 18,9% din suma veniturilor nefiscale), atunci businessul mic şi mijlociu se va bancrotiza mai rapid, ori va trece în sectorul tenebru îmbinându-se cu un sistem birocratic de menţinere şi conducere. În aceste condiţii, dezechilibrul social-economic va creşte, se va stimula extinderea pieţei tenebre, care constituie până la 51% în diferite ţări, din toată piaţa [41].

Dezechilibrul social-economic este influenţat, într-o mare măsură, de răspândirea diverselor forme ale concurenţei imperfecte, inclusiv a monopolului, oligopolului, a concurenței monopolistice. Răspândirea monopolismului şi creşterea disproporţiilor în sistemul economic se

manifestă prin lărgirea barierelor de intrare în ramură de natură tehnologică, comercială, economică, financiară sau legislativă. Creşte rolul firmelor care produc în ramură şi comercializează bunuri cu costuri reduse datorită avantajului pe care îl reprezintă economia de scară şi stocul de cunoştinţe rezultat din propria activitate de inovare [42].

Agenţii economici sunt incomplet informaţi, deoarece piaţa este lipsită de transparenţă, creşte riscul şi incertitudinea afectării deciziilor agenţilor economici în domeniul cererii şi ofertei.

Disproporţiile economice sunt impulsionate de specificul sistemului bugetar-fiscal naţional. Creşte dezechilibrul social-economic din cauza că politica bugetar-fiscală nu este echilibrată din punctul de vedere al intereselor agenţilor economici şi a statului, iar cheltuielile publice şi impozitele nu sunt orientate şi utilizate în direcţia stimulării şi creşterii sectorului real, şi a micului busines echilibrării social-economice, a realizării unei politici de reţinere a forţei de muncă în ţară, diminuării inflaţiei. Multiplicatorul de consum public se reduce la creşterea cheltuielilor publice de consum, care nu stimulează activitatea economică, nu măreşte oferta globală, a producţiei, a nivelului angajării forţei de muncă etc. Factorii enumeraţi adâncesc dezechilibrul sistemului bugetar-social, monetar şi în consecinţă şi social. La dezechilibru conduce şi tăinuirea totală sau parţială a volumului produselor şi serviciilor livrate, deoarece agenţii economici sunt impuşi să plătească impozite înainte de a realiza marfa, sau pornind de la suprafaţa încăperilor de prestare a serviciilor. Este necesar ca multiplicatorul fiscal să reflecte mărirea producţiei prin diminuarea impozitelor, a prelevărilor efectuate de către stat, presupunând totalul cheltuielilor nemodificat [43]. Altfel spus, perceperea de impozite mai reduse, degrevarea de unele impozite, va oferi posibilitatea ca agenţii economici să-şi lărgească activitatea prin investiţii, stimulând ocuparea forţei de muncă şi echilibrarea economică.

O formă de dezechilibre economice constă în eschivarea sau ocolirea legislaţiei prin diferite metode, mai ales prin elaborarea diverselor instrucţiuni şi dispoziţii departamentale şi ministeriale care reduc la net esenţa legilor economice. Asemenea discordanţe, de regulă, sunt comise de ambele părţi – şi de stat, şi de agenţii economici. Funcţionarii publici din diferite motive, ocolesc legislaţia, fapt care duce la dezechilibru şi disproporţii social-economice.

Adâncirea instabilităţilor economice pe piaţă şi lărgirea disproporţiilor între diferiţi agenţi economici, între businessul mic şi mijlociu şi cel monopolist sunt provocate de schimbarea periodică a regulilor de joc, inclusiv de impozitare a modului de autorizare şi licenţiere a ratelor de amendare şi penalizare [44]. Acelaşi lucru se referă la anularea patentelor, introducerea regulilor de funcţionare de tip sovietic pentru serviciile sociale. Multe speculaţii există în sistemul de standardizare a utilajului, obiectelor de măsurat. Aceleaşi probleme apar în relaţiile dintre agenţii economici şi serviciile de pompieri, de sanitărie, de zootehnie, de solubrizare

ş.a.m.d. Amestecul administrativ direct şi indirect în activitatea businessului mic şi mijlociu conduce la constrângerea activităţilor economice, provoacă cheltuieli suplimentare a companiilor, accelerează disproporţiile în sectorul real al economiei.

Pe de altă parte, în condiţiile crizei regionale şi economice, creşte instabilitatea, se înăspresc şi se înrăutăţesc condiţiile de concurenţă a agenţilor economici autohtoni în raport cu cei străini, riscurile economice şi sociale devin mult mai imprevizibile. În aceste condiţii, agenţii economici mici şi mijlocii pentru a supraveţui sunt impuşi să încalce legislaţia sub diverse forme: plătesc parţial asigurarea socială pentru lucrătorii angajaţi, folosesc munca angajaţilor, încălcând regulile foarte birocratice de securitate a muncii, fixându-le o remuneraţie mai mică decât politica statului în acest domeniu; din cauza migraţiei permanente a forţei de muncă, unii agenţi economici nu înregistrează legal numărul total al lucrătorilor angajaţi [45].

Constrângerea businessului mic şi mijlociu, imposibilitatea cetăţenilor apţi de muncă să obţină un loc adecvat de muncă oficial impun forţa de muncă să se angajeze ori în sectorul tenebru, ori să părăsească ţara. În Republica Moldova, acest proces a luat o amploare sporită şi sa transformat într-o contradicţie antagonistă, care a condus la schimbarea forţată a puterii în prezent; această contradicţie creşte într-o nouă formă de prăpastie. Mii de cetăţeni împrumută şi plătesc sume mari pentru a putea pleca peste hotare şi a se angaja la orice muncă în străinătate. Toate acestea au adâncit dezechilibrul din sistemul financiar autohton deoarece potenţialii imigranţi sustrag sume enorme pentru redobândirea cetăţeniei altor state, pentru captarea paşaportului biometric, transport şi supravieţuirea în primele luni peste hotare, asigurarea mijloacelor de transport.

În general, dezechilibrul social-economic în R. Moldova este condiţionat şi de specificul mecanismului de finanţare a sistemului economic care se caracterizează prin următoarele:

- în primul rând, prin comprimarea potenţialului autohton şi diminuarea procesului de producere a bunurilor şi prestare a serviciilor în sectorul real în urma perceperii unor impozite şi taxe exagerate, stoarcerea de la businessul mic şi mijlociu a ultimului venit şi resurse financiare;
- în al doilea rând, înzestrarea birocraţilor ca un sistem de împuterniciri care impun executarea cu orice preţ a instrucţiunilor administrative departamentale (în prezent birocraţii înarmaţi cu circa 400 instrucţiuni) cu scopul realizării intereselor structurilor monopoliste, şi a grupurilor de partid sau oligarhice aflate la putere.

Este necesar de schimbat radical mediul instituţional şi de afaceri în direcţia creării unor condiţii echitabile, favorabile şi optime pentru tot businessul mic şi mijlociu din punctul de vedere al mediului de funcţionare şi sistemelor de impozitări, care ar stimula businessul să renunţe la comiterea abaterilor şi încălcării legislaţiei.

Dacă sistemul legislativ şi cel executiv, în cadrul crizei, nu vor da dovadă de suficientă voinţă politică pentru a schimba radical, în complex mediul instrumental mediul de afaceri, mediul investiţional, mecanismul de dirijare de stat, atunci dezechilibrul economic şi social se va înrădăcina şi mai adînc în toate relaţiile şi sferele social-economice. Aceasta înseamnă că puterea este oligarhă şi absolut coruptă şi are interes economic să menţină mecanismul de dirijare, manifestând toleranţă faţă de extinderea existentelor „reguli de joc" pentru sectorul monopolisz-oligarhic şi cel tenebru, a pieţei nereglementate şi lărgirea disproporţiilor social-economice [46].

Schimbarea radicală a mediului instituţional şi depăşirea disproporţiilor economice este dificilă, deoarece oligarhii sunt la putere iar funcţionarii posedând licenţieri excesive şi implicaţi în procesul de evaziune fiscală, escrocherii, maschează informaţia şi disproporţiile reale, care sunt necesare pentru aprecierea obiectivă a PIB-ului şi pentru elaborarea optimizării şi echilibrării sistemului economic şi social.

Dezechilibrul social-economic este influenţat, inclusiv în Republica Moldova, de extinderea afacerilor în sectorul criminal, mai ales cel din Transnistria, unde se produc mărfuri şi se prestează servicii neincluse în circuitul economic şi în circulaţie economică legală. Sectorul criminal include businessul subteran de fabricare a băuturilor false de coniac, şampanie, vin, a produselor de tutun, stupefiantelor, armamentului, practicarea prostituţiei, vinderea copiilor ca material medical, sistemul de distribuire a acestor produse şi o serie de alte activităţi ilegale. Acest tip de activitate şi influenţa lor asupra disproporţiilor este analizat pe larg în literatura de specialitate [47].

În lucrare se analizează cauzele care stimulează aceste fenomene economice, pentru a găsi metodele de minimalizare a acestor afaceri şi, respectiv, evitarea disproporţiilor create de acest fenomen. În literatura de specialitate, se propune ca mărimile şi parametrii economici care provoacă dezechilibrul economic să fie incluse în produsul naţional brut (PIB) pentru a prognoza procesul de stabilizare economică şi a calcula sumele de neplăţi la stat care influenţează dezechilibrul bugetar-fiscal şi financiar-creditar. Dezechilibrul social-economic influenţat de pierderile bugetare cauzate de neplăţile sectorului tenebru şi cel criminal este mai accentuat în ţările în tranziţie şi, în special, în Republica Moldova [48]. Specificul acestui dezechilibru, ce apare în majoritatea ţărilor de tranziţie, este condiţionată de lipsa de mijloace necesare pentru circulaţia economică normală în ţară, de disproporţiile sociale rămase din vremurile sovietice şi actualizate în prezent, de dezechilibrele economice provocate de politica monetară şi bugetar-fiscală dură (masa monetară alcătuieşte 30-34% din PIB), dezechilibrul provocat de deficitul bugetar real (5% din PIB); dezechilibrul care apare ca rezultat al deschiderii hotarelor şi invazia mărfurilor din ţările dezvoltate etc. În condiţiile Republicii Moldova, dezechilibrul economic se agravează de probleme specifice care sunt provocate de regimul criminal din Transnistria. Particularitatea acestui regim constă în

faptul că disproporţiile social-economice au crescut esenţial din cauză că au luat amploare provocările criminale, inclusiv: producerea leului fals, a mărcilor de acciz, a facturilor fiscale etc., comerţul cu stupefiante, armament, producerea şi falsificarea băuturilor alcoolice etc. Toate acestea influenţează dezechilibrul economic, se stimulează sectorul ilegal transnistrian care reprezintă o îmbinare a sectorului criminal cu puterea frauduloasă şi birocratismul care reproduce nu numai dezechilibru social-economic naţional, dar provoacă destabilizare în întreaga regiune a bazinului Mării Negre, deoarece regimul transnistrian include în orbita sa şi structurile tenebre din ţările Bazinului Mării Negre şi Federaţia Rusă.

Reformarea concepţiei de supraveghere a dezechilibrelor şi dezvoltare economică echilibrată, în afară de problemele naţionale interne, trebuie să ţină cont şi de specificul dezechilibrului din economia Ucrainei şi Transnistriei. Rezolvarea acestei probleme depăşeşte posibilităţile Republicii Moldova şi necesită implicarea părţilor incluse în procesul de negociere pentru rezolvarea acestor probleme. Direcţiile de dezvoltare economică echilibrată trebuie elaborate ţinând cont de structurile de resort ale organizaţiilor şi ţărilor implicate în rezolvarea conflictelor şi problemelor ucrainene şi transnistrene.

Problema includerii activităţilor sectorului tenebru în circuitul economic naţional este eficientă din punctul de vedere al utilizării mijloacelor ilegale. Mulţi economişti susţin problema dezvoltării economice prin metode de amnistie, inclusiv utilizând „bani murdari" căpătaţi din sectorul tenebru cu scopuri „curate", inclusiv: utilizarea acestor bani pentru mărirea masei monetare în circuitul economic, finanţarea deficitului bugetar prin cumpărarea titlurilor de stat, extinderea investiţiilor murdare în businessul legal [49]. În opinia noastră, amnistierea (până la o anumită limită şi condiţii) a rezultatelor căpătate din funcţionarea businessului ilegal ar fi una din metodele de rezolvare a problemei stabilizării şi optimizării proceselor social-economice, utilizând mijloacele circulante şi de reducere a sectorului ilegal. Utilizarea acestor resurse în interesul naţional nu numai ar reduce sectorul ilegal, dar ar crea condiţii pentru diminuarea dezechilibrului economic. În condiţiile crizei economice, capitalul obţinut pe căi ilegale în Republica Moldova se „legiferează" prin afaceri transparente. În condiţiile crizei regionale şi financiar-economice, este nevoie de utilizat toate pîrghiile legislative şi administrative pentru stoparea „migraţiei" resurselor financiare din ţară, prin legiferarea resurselor ilegale şi stimularea afacerilor autohtone. Concepţiile şi politicile de supravegherea a dezechilibrelor şi dezvoltare economică trebuie să ţină cont şi să se bazeze pe clasificarea funcţională şi structurală a dezechilibrelor economice, pe specificul diverselor tipuri de disproporţii social-economice [50]. Totodată, este necesar de ţinut cont că disproporţiile monetare şi economice din diverse sectoare şi ramuri interacţionează cu elementele principale ale altor sectoare şi le influenţează.

Sistemul social-economic din R. Moldova este influenţat de economia dezechilibrată, de

criza din F.Rusă şi Ucraina şi din partea regimului din stângă a Nistrului. Aceste dezechilibre produc impact asupra economiei Republicii Moldova prin diferite metode, inclusiv prin embargo la produsele agricole din partea F.Rusă, prin neplăţile gazelor naturale importate din Rusia în Transnistria, livrarea energiei de la Termocentrala Cuciurgan la preţuri exagerate şi altele. Aceste preţuri, inclusiv la motorină, folosite de termocentrala de la Cuciurgan se includ în preţul energiei electrice care se utilizează în partea dreaptă a Nistrului şi care conduce la creşterea costului de producere şi, respectiv, la dezechilibrarea economică. Mari disproporţii economice provoacă speculaţiile în cadrul structurilor căilor ferate din partea stângă a Nistrului, inclusiv reţinerea vagoanelor, blocarea mărfurilor şi furtul lor. Influenţa elementelor pieţei tenebre şi interacţiunea ei cu dezechilibrul economic este cu mult mai diversă şi capătă diferite forme. Dezechilibrul economic şi financiar, inclusiv în sistemul bancar, bugetar şi monetar, în R.Moldova într-o mare măsură este cauzat şi reprodus din cauza diferenţei mari dintre taxele vamale şi impozitele la mărfurile şi serviciile R.Moldova şi regiunea transnistrieană. Această diferenţă de impozite a dezechilibrat sistemul de producere şi comerţ, deoarece cea mai mare parte a băuturilor alcoolice, a ţigărilor şi a combustibilului trec (oficial sau numai formal) prin Transnistria şi apoi, fără plata impozitelor şi taxelor, se întorc în partea dreaptă a Nistrului.

Elaborarea strategiei de echilibrare social-economică trebuie să ţină cont de faptul că disproporţiile din stânga Nistrului şi mai ales din sectorul pieţei tenebre, nereglementate şi criminale, sunt mai vaste şi au o influenţă mai mare şi mai dăunătoare asupra procesului de stabilizare şi reîntregire a economiei naţionale. Totodată, este necesar de avut în vedere interacţiunea dintre economia Transnistriei şi R. Moldova şi, în primul rând, de principiile şi factorii ce influenţează asupra acestei interacţiuni. Deoarece dezechilibrul pieţei tenebre în regiunea transnistrieană prevalează în economie, influenţa acestui regim este prioritar negativă.

Strategia de supravegherea a dezechilibrelor şi dezvoltare echilibrată a economiei trebuie să reflecte tendinţele generale şi particulare, multitudinea tipurilor şi formelor de disproporţii economice şi sociale.Această strategie trebuie să includă reformarea cardinală a sistemului de dirijare a economiei naţionale şi reorganizarea modului instituţional.

1.3 Conceptele vizând depășirea disproporțiilor crizei și dezvoltarea economică echilibrată

Particularităţile teoriilor şi concepţiilor metodologice de supraveghere şi depăşire a disproporţiilor şi de dezvoltare economică determină specificul politicilor economice, inclusiv, politicilor de creştere economică, problemele abordării crizelor, dezechilibrului şi echilibrului economic. Aceste politici economice se deosebesc şi se fundamentează pe diverse criterii şi principii de funcţionare [51].

Politicile economice, strategiile de supraveghere a dezhechilibrelor şi depăşire a crizei şi de dezvoltare social-economică echilibrată pot fi clasificate după următoarele criterii şi principii ilucidate în figura 1.3.

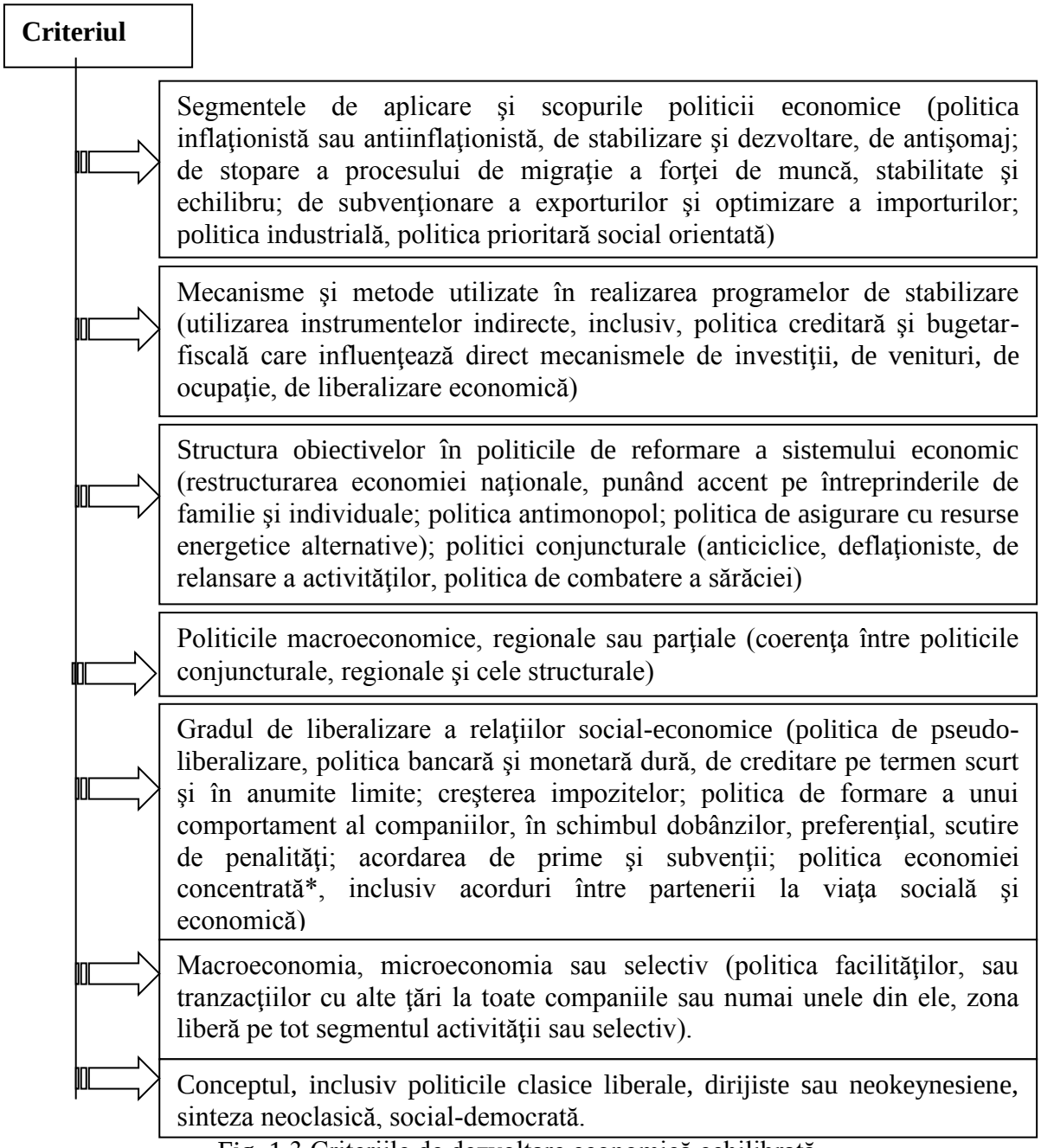

Fig. 1.3 Criteriile de dezvoltare economică echilibrată

Sursa: Rusu Gh. Stabilizarea şi creşterea economică, Chisinau 2007

Politicile liberale presupun dezvoltarea echilibrată a economiei bazate pe dezvoltarea proprietăţii private, pe mecanismele liberei concurenţe de piaţă, politici ale ofertei, de neamestec în activitatea economică, de susţinere a liberei iniţiative [52]. Politicile dirijismului sau politici de echilibrare, bazate pe cereri efective, presupun intervenţia indirectă a statului şi punerea accentului pe cereri globale.Politica social-democrată de echilibrare economică, de creştere bazată pe consumul social preconizează implementarea directă în sistemul economic a

elementelor de planificare, de reducere a inegalităţilor sociale prin protecţia socială avansată şi facilitarea subvenţiilor sociale.

O direcţie a politicii de dezvoltare echitabilă a sistemului social-economic prin metode social-democratice constă în limitarea activităţii şi libertăţii agenţilor economici în perioade de supraîncălzire a economiei, creşterea influenţei funcţiilor şi rolului statului în viaţa social-economică, limitarea dezvoltării businessului mic şi mijlociu şi speculativ al economiei, distribuirea şi stimularea după principiile sovietice [53].

O altă direcţie a politicii de depăşire a crizei şi de dezvoltare echitabilă a economiei bazate pe principiile social-democratice constă în activizarea procesului de reglementare de stat a sistemului economic, inclusiv reorganizarea mediului instituţional, centralizarea şi organizarea procesului de planificare şi control, înăsprirea legislaţiei. Este clar că dezvoltarea echitabilă a sistemului economic trebuie să includă, pe de o parte, implicarea statului, intervenţionismul moderat, care include dirijismul keynisist, şi prognozarea economică, utilizând mecanismele pieţei, inclusiv politica creditar-bancară, politica extinderii ocupaţiei, politica fiscal-bugetară şi politica de dezvoltare macroeconomică, pe de altă parte, naţionalizarea întreprinderilor particulare, libertatea economică, şi protecţia tuturor formelor de proprietate care presupune absenţa intervenţiei directe din partea statului în viaţa economică. Aceste diverse teorii, metodologii şi criterii determină politica de depăşire a crizei, de dezvoltare social-economică ca un sistem echilibrat, care vizează sistemul şi relaţiile economice în ansamblu.

Concepţia şi politica de depăşire a disproporţiilor crizei din R.Moldova trebuie să ţină cont şi de specificul crizei naţionale care este multispecială. În primul rînd criza sistemului economic şi social se bazează pe un aparat tehnic şi tehnologic învechit, care nu permite fabricarea produselor competitive. În al doilea rînd, criza conţine un set de contradicţii sociale care sau transformat în contradicţii antagoniste. În al treilea rînd, criza sistemului financiar R.Moldova a nimerit într-un cerc vicios, din cauza furturilor din bănci, deprecierea monedei naţionale, utilizarea neraţională a resurselor. În al 4-lea rînd, criza conţine elemente ineficiente de organizare, prognozare şi informaţionale a sistemului economic autohton (vezi anexa5).

Teoriile şi modelele în domeniul dezvoltării echilibrului economic autohton trebuie să ţină cont de dinamica realităţii economice şi de specificul crizei social-economice din ţară.În literatura specializată se evidenţiază două tendinţe de opinii teoretice şi practice privind echilibrul economic şi de depăşire a disproporţiilor economice. Prima tendinţă este cercetarea echilibrului pe termen scurt şi pe fondul staticii economice. Problemele depăşirii disproporţiilor se reduc la dezvoltarea pieţei concurenţiale, care automat rezolvă problemele echilibrului, iar crizele economice se considerau ca fenomene accidentale [54]. A doua tendinţă constă în cercetarea fundamentală a problemelor şi specificul privind disproporţiile şi dezechilibrele

social-economice concrete. Astfel a apărut modelul disproporţiilor şi dezechilibrelor social-economice opusă modelului echilibrului economic stabil.

Autorii clasici au studiat prima tendinţă a modelului dezvoltării echilibrate a economiei. Modelele clasice ale lui A. Smith, Th. Malthus şi D. Ricardo au descris evoluţia echilibrelor în economie [55]. A. Smith consideră că piaţa prin legea cererii și ofertei și prin „jocul liber" al preţului, se asigură echilibrarea economică. D. Ricardo consideră că echilibrul economic se menţine prin evoluţia ofertei care reduce preţul la nivelul său „natural sau necesar".

Concepţia lui J.M. Keynes de dezvoltare echilibrată este un model macroeconomic, potrivit căruia venitul naţional creşte ca răspuns la creşterea cererii agregate. Keynes a folosit modele noi legate de dezvoltarea echilibrată: stimularea consumului şi a investiţiilor, dirijism. La începutul anilor ′40, R.F. Harrod, A.I. Essay şi E. Domar au elaborat modele postkeynesiste, ulterior caracterizate de preocuparea pentru stabilitate economică şi şomaj. Modelul Harrod-Domar este un model de dezvoltare economică echilibrată care evidenţiază rolul investiţiilor privite ca acumulare şi ca o componentă a echilibrului agregat; incorporează o funcţie simplă de accelerare a investiţiilor bazată pe veniturile reale aşteptate. După acest model de echilibru, coeficientul aşteptat al capitalului (V) este constant, ca urmare a unei rate a dobânzii presupusă constantă pe termen lung; economiile au o pondere (s) constantă în venitul real; forţa de muncă creşte cu o rată exponenţială (n) determinată exogen; rata de creştere a productivităţii muncii, ce poate fi sporită efectiv prin progres tehnic (λ) [56], Modelul defineşte rata garantată a creşterii (G_w), unde $G_w = s/v$, şi rata naturală a creşterii (G_n), unde $G_n, = n + \lambda$. Dacă $G_w = G$, ar fi posibil să existe o creştere echilibrată, în condiţii de ocupare deplină sau de rată a şomajului constantă. Dezechilibrul poate să apară dacă $G_w \neq G_n$. Un element important de dezechilibru economic este rata aşteptată a creşterii venitului naţional (G), unde $G = \Delta Y/Y$. Economia se află la echilibru dacă $G_w = G$, iar dacă $G_w \neq G$, modelul indică devierea venitului de la traiectoria creşterii garantate prin tendinţa de boom ($G > G_w$) sau cea de recesiune ($G < G_W$). Modelul Harrod-Domar evidenţiază trei probleme: posibilitatea unui echilibru stabil; probabilitatea unei creşteri susţinute în condiţii de dezechilibru, dar a ocupării depline şi existenţa stabilităţii sau instabilităţii în situaţia ratei garantate de creştere.

La mijlocul anilor ′40, s-a realizat în plan teoretic sinteza propriu-zisă dintre abordarea echilibrului static pe termen scurt şi abordarea dinamică pe termen lung. Astfel s-a conturat modelul echilibrului economic ca o componentă a ştiinţei economice contemporane. S-a confirmat modelul neoclasic al dezvoltării stabile, care explică modul în care acumularea de capital şi schimbările tehnologice influenţează echilibrul.

O nouă abordare de depăşire a disproporţiilor şi a crizei economice a fost concepută de R. Solow. Modelul lui Solow se bazează pe o funcţie de producţie şi atingere a echilibrului

macroeconomic, ce exprimă producţia (Y) în funcţie de capital (K) şi muncă (L). Astfel, economia echilibrată se exprimă prin funcţia de tipul Y= f (K,L), în cadrul căreia factorii de producţie sunt substituibili. Fiecare factor de producţie privit în mod separat prezintă productivitate marginală descrescătoare. Se presupune însă că funcţia de producţie reflectă randamente de echilibru constant, ceea ce înseamnă că, de exemplu, la o dublare a cantităţii de capital şi de muncă, se dublează şi producţia, în aceste condiţii, producţia şi, implicit, venitul pe ora de muncă (Y/L) depind numai de raportul capital/muncă (K/L), respectiv Y/L = f (K/L). Potrivit acestui model de echilibru economic, forţa de muncă sporeşte în funcţie de factori non-economici (creşteri demografice, emigrare, creşterea ratei de activitate), în timp ce capitalul se acumulează ca răspuns la rata profitului [59, 60].

Odată cu echilibrarea raportului capital/muncă, are loc şi un proces de înnoire tehnică şi tehnologică. Astfel, progresul ştiinţific şi tehnic constituie a treia sursă de dezvoltare echitabilă, iar funcţia de producţie echilibrată la nivel macroeconomic devine Y = Af (K, L), unde A reprezintă productivitatea globală a factorilor, ce cuprinde în sine ideea de progres tehnologic. Acesta determină un salt al productivităţii. R. Solow a determinat contribuţia la procesul de echilibru a factorilor după formula: $\Delta Y/Y = Ø\Delta L/L + (1 - Ø) \Delta K/K + \Delta A/A$.

Un studiu cunoscut al lui Robert Solow cuprinde o analiză a depăşirii crizei economice şi a dezvoltării echilibrate a economiei în perioada 1909-1949 în SUA. Concluzia surprinzătoare a lui Solow a fost aceea că echilibrarea sistemului de producţie cu cererea s-a datorat progresului ştiinţific şi tehnologic. Concret, R. Solow a estimat pentru SUA o ecuaţie de determinare a contribuţiei factorilor la procesul de echilibrare economic. La creşterea medie anuală de 2,9% a PNB total, acumularea de capital a contribuit cu 0,32%, creşterea consumului de muncă cu 1,09%, iar progresul tehnico-ştiinţific cu restul de 1,49%. Contribuţia ridicată a progresului tehnico-ştiinţific, aşa cum a rezultat din calcule, a atras atenţia asupra faptului că acesta este un factor rezidual, ce reuneşte de fapt toţi factorii care influenţează echilibrul economic în afara acumulării de capital şi a forţei de muncă [61].

În aceeaşi perioadă, N.Kaldor prezintă un nou model de depăşire a disproporţiilor şi crizei economice, potrivit căreia este posibilă o dezvoltare echilibrată pentru o economie în creştere, dacă rata economiilor se modifică printr-o redistribuire a veniturilor, astfel încât să se atingă rata de echilibru a creşterii. Pornind de la lucrările lui R. Solow şi N. Kaldor, au fost dezvoltate un număr impresionant de modele econometrice şi variante ale lor, în care s-a inclus progresul tehnico-ştiinţific în diferitele sale forme, fiind considerat însă exogen în majoritatea cazurilor [62].

Modelul neoclasic a adus numeroase idei importante, ce au stat şi la baza unor recomandări de creştere şi echilibrare economică. La mijlocul anilor ′80, a apărut noul model de

depăşire a disproporţiilor şi a crizei şi dezvoltare stabilă, promovată de Paul Romer şi Robert Lucas după modelul de dezvoltare neoclasic tradiţional. Premisa acestei teorii constă în ipoteza că o acumulare de capital se asociază, de regulă, cu o acumulare de cunoştinţe [63].

Noul model consideră că productivitatea unei activităţi este mai ridicată, atunci când se desfăşoară în cadrul echilibrului sau alături de alte activităţi echilibrate. Astfel, randamentul social este superior randamentului privat, ceea ce explică apariţia unor externalităţi pozitive, concretizate în creşterea productivităţii şi echilibrarea ofertei şi cererii globale. Externalităţile utilizării capitalului fizic apar datorită complementarităţii dintre firme şi activităţi, iar externalităţile cunoştinţelor sunt o consecinţă a difuzării cunoştinţelor, de care beneficiază toate firmele, în virtutea circulaţiei informaţiei [64].

Cercetarea empirică a fenomenelor de depăşire a crizei şi de dezvoltare echilibrată şi transformare a fost începută în anii '60 de Simon Kuznets, care s-a ocupat de procesele de pe dezvoltare echilibrată pe termen lung într-o analiză comparativă a experienţei naţiunilor. Kuznets a introdus conceptul de dezvoltare economică echilibrată modernă, care are sens mai larg decât cel definit de alţi specialişti, întrucât sunt luate în consideraţie şi schimbările instituţionale care favorizează schimbările structurale şi echilibrul general. Analiza comparativă permite stabilirea unor trăsături comune şi a unui model, precum şi identificarea deviaţiilor de la model [65, 66].

Mai recent, P. Romer susţine că pentru depăşirea disproporţiilor şi crizei, şi dezvoltarea echilibrată a economiei, acţiunea colectivă este foarte importantă şi că toate componentele sale, inclusiv instituţiile, trebuie reformate. În acest sens, un important obiectiv de politică de stabilizare economică este crearea unui mediu instituţional care să sprijine schimbările în sistemul ştiinţific, tehnic şi tehnologic. De asemenea, Douglas North susţine rolul mediului instituţional în formarea traiectoriei de dezvoltare economică echilibrată. Aceste instituţii sunt definite în sens larg şi cuprind Guvernul, justiţia, organizaţiile non-guvernamentale şi societatea civilă [67,68].

Dezvoltarea economică echitabilă îmbină, într-o sinteză superioară, păstrarea şi ameliorarea sănătăţii natural-umane, justiţia şi asigurarea democraţiei în toate relaţiile societăţii. Echilibrul unui indicator agregat numit *indicele dezvoltării umane stabile,* în structura căruia intră echilibrarea economică cantitativă a dezvoltării, şi valoarea capitalului natural, a celui uman şi social [69].

În condiţiile globalizării vieţii economice, există pericolul de a deveni dependenţi de oligarhii, de monopolii conjugate cu puterea de stat, situate în afara controlului democratic, societăţii civile, ceea ce va marca un pas important în direcţia eşecului economiilor de piaţă, dezechilibrului sistemului social-economic asemănător cu eşecul regimurilor economiilor de comandă ale fostei Uniuni Sovietice.

Cauzele dezechilibrelor natural-umane în dezvoltarea social-economică constau în faptul că societatea civilă este lipsită de mecanisme de contracarare a abuzurilor, fie ale statului, fie ale pieţei, fie ale oligarhiei, precum şi a coroziunii capitalului natural, social şi moral [70]. Această situaţie este caracteristică şi pentru economia R.Moldova. Socieatatea civilă a organizat două manifestări enorme împotriva abuzurilor de putere, furturilor de mijloace din sistemul bancar, dar neavînd mecanizmele corespunzătoare de contracarare ale oligarhiei aceasta a consolidat şi mai mult statul cu oligarhizmul de la putere. Ca rezultat s-u efectuat nişte măsuri de „fasadă" pentru a linişti „spiritele" maselor şi societăţii civile.

Există diferite opinii în problema conţinutului criteriilor de definire a categoriilor procesului de depăşire a crizei şi de dezvoltare economică echilibrată. Uneori, dezvoltarea social-economică echilibrată este sinonimă cu expansiunea produsului naţional, cu utilizarea deplină a factorului de producere si cu creşterea ratei anuale medii a ofertei şi a cererii globale. O altă părere considerată în modelul depăşirii crizei şi dezvoltării economice echilibrate ca o tendinţă fermă este politica creşterii pe termen lung a venitului naţional total şi pe locuitor, care este însoţită şi de transformări structurale avansate, de particularităţile generate de tranziţia la economia de piaţă cu concurenţă perfectă şi posibilităţilor şi instrumentelor de dirijare şi de echilibrare a statului. O altă abordare constă în asigurarea continuităţii dezvoltării social-economice echilibrate, însoţită de reformarea cardinală a mediului instituţional şi modelului de afaceri. Uneori, dezvoltarea social-economică stabilă este considerată drept capacitatea economiei naţionale de a furniza cantităţi şi a realiza aceste cantităţi de bunuri în creştere, într-o perioadă anumită de timp, fapt care reflectă creşterea simultană a indicatorilor macroeconomici, inclusiv a ofertei şi cererii agregate, cât şi a populaţiei producătoare şi consumatoare a bunurilor şi a serviciilor [71].

În literatura economică dezvoltarea economică proporţională şi echilibrată este definită ca un proces global ce exprimă evoluţia ascendentă de producere şi realizare a PIB (sau a altor indicatori economici, în special cererea şi oferta agregată) pe total şi pe cap de locuitor, şi a transformărilor echilibrate cantitative, structurale şi calitative ce se produc în cadrul vieţii social-economice, într-o perioadă îndelungată [72].

Depăşirea disproporţiilor, crizei şi dezvoltarea economică echilibrată se află în dependenţă de un set de condiţii şi factori economici, sociali, juridici, politici externi şi interni, dintre care unii cu acţiune directă, iar alţii cu influenţă indirectă. Această dezvoltare proporţională apare ca rezultat al modificărilor nu numai cantitative, ci şi al celor calitative care duc la optimizarea şi echilibrarea economiei şi a compartimentelor ei. Prin sistemul economic echilibrat se subînţelege acela care funcţionează la parametrii optimali şi echilibraţi din cei posibili şi de care au nevoie oamenii.

Reformele în ţările în tranziţie, inclusiv trecerea la economia dezvoltată şi liberă de piaţă, în Republica Moldova, trebuie să ţină cont de compatibilitatea reformelor şi echilibrarea efectelor economice cu cele social-umane. Altfel spus, este necesar de avut în vedere nu numai criteriul transformărilor radicale şi echilibrate în sistemul economic de piaţă şi dezvoltarea eficientă a relaţiilor economice, ci şi echilibrul social, cultural, demografice acestor transformări.

În literatura de specialitate, se fac referinţe la parametrii creşterii şi dezvoltării economice echilibrate, forma neliniară a creşterii, la tipurile de dezvoltare economică echitabilă. Totodată, se subliniază că influenţa şi consecinţele creşterii asupra dezvoltării economice dezechilibrate în diferite ţări sunt diferite şi sunt influenţate de specificul ratei de creştere a populaţiei şi de creştere a migraţiei din ţară [73].

În ţările sărace creşterea şi dezvoltarea economică echilibrată, sau mai bine spus creşterea fără echilibru în perspectivă şi cu comprimarea esenţială a potenţialului autohton este bazată prioritar pe exportul de materii prime ce deteriorează raporturile de schimb ale acestora, îndepărtându-le de industrializarea proceselor de prelucrare. În lumea ţărilor industrializate, creşterea şi dezvoltarea economică echitabilă este polarizată spre import de materii prime care duce la îmbogăţirea dezvoltării, iar în ţările polarizate spre exportul de materii prime are loc o creştere care sărăceşte ţara şi conduce la dezechilibrul ireversibil [74]. În Republica Moldova, procesul de „creştere” care sărăceşte populaţiile, dezechilibrul economic este mai accentuat decât în multe alte ţări ale tranziţiei, deoarece exportul de materii prime a crescut de 5,3 ori, de la 56 mil. USD în 1992 până la circa 300 mil. USD în 2014 şi alcătuiesc circa o pătrime din volumul mărfurilor exportate.

Creşterea sărăciei conduce la migraţia forţei de muncă activă din ţară, (circa 6,14% anual din toată populaţia activă), la căderea potenţialului demografic. Numărul populației a scăzut cu circa 20 la sută și a constituit 3557 mii persoane în anul 2014. Este necesar ca politica social-economică a statului să influenţeze creşterea populaţiei şi menţinerea ei în ţară. Însă aceste tendinţe negative, inclusiv dezechilibrul pieței forței de muncă s-a acceleratîn ultimii 5 ani impulsionînd procesul de depopulație condiționat nu doar de diminuarea naturală, dar și de accelerarea migrației masive a oamenilor apți de muncă din țară.

Particularităţile mediului investiţional în economie, caracterul potenţialului capitalului real, inclusiv fizic, uman şi material determină specificul dezvoltării echilibrate a economiei. Politica de realizare a dezvoltării economice, ritmului de retehnologizare a capitalului productiv, compatibilităţii efectelor economice cu cele sociale, determină modul şi forma de dezvoltare economică echilibrată, intensivă, negativă, consolidată etc.

Dezvoltarea economică stabilă se bazează pe tendinţa evolutivă pozitivă într-un anumit timp şi spaţiu care generează evitarea disproporţiilor social-economice şi sporirea dimensiunilor de proporţionalitate a rezultatelor macroeconomice. Depăşirea disproporţiilor şi dezvoltarea social-economică echilibrată se exprimă nu numai în ritmul sporului PNB sau PIB pe locuitor dar în primul rînd, în repartizarea eficientă şi echitabilă a veniturilor diferitelor categorii ale populaţiei, în optimizarea costurilor sociale, creşterii permanente şi ameliorarea calităţii vieţii pe termen lung etc.

Dezvoltarea economică în procesul depăşirii disproporţiilor trebuie analizată nu numai din punct de vedere cantitaiv, inclusiv a creşterii indicilor macroeconomici, dar şi sub aspect calitativ, având în vedere sectorul social, cultural, politic, reflectând nivelul de trai al populaţiei, democratizarea societăţii, creşterii rolului societăţii civile echităţii sociale. Influenţa distribuţiei veniturilor asupra depăşirii disproporţiilor este diferită în diferite ţări. Există diverse opinii în acest sens. Unele viziuni accentuează raportul invers proporţional dintre echitatea social-economică şi dezvoltarea economică echilibrată, altele accentuează complementaritatea dintre acestea.

Particularităţile dezvoltării economiei naţionale au fost determinate de aşa-numita „terapie de şoc", politici bugetar-fiscale, bancar-creditare dure, pseudo-liberalizarea totală a relaţiilor social-economice, cu efect imediat, sperând că aplicarea acestora va stimula reforma şi se vor obţine rezultatele aşteptate în termen scurt, însă realizarea acestor politici au deformat şi mai mult relaţiile social-economice, a adâncit disproporţiile social-economice. Reformarea fragmentară a sistemului bancar-creditar, schimbarea procesului bugetar-fiscal, formarea unui nou sistem vamal, de producere şi comerţ, toate acestea s-au efectuat fără ajustări structurale corespunzătoare. Problema reformelor structurale şi depăşire a disproporţiilor social-economice include factorul obiectiv şi factorul subiectiv. Factorul subiectiv constă în faptul că structura economică a fostei republici a Uniunii Sovietice era monopolizată şi, în mare măsură, militarizată, care făcea imposibilă reformarea acestei structuri, necesară relaţiilor economice de piaţă. Factorul subiectiv constă în frica clasei politice de a pierde puterea, de a face schimbarea cardinală a structurii complexului naţional într-o structură adecvată economiei de piaţă care necesită închiderea întreprinderilor, eliberarea muncitorilor şi agravarea situaţiei sociale. De aceea, problema reformelor structurale constituie una dintre cele mai acute şi mai complicate probleme, rezolvarea căreia poate conduce la depăşirea disproporţiilor şi declinului economic. Restructurarea lentă, fragmentară şi ineficientă a întreprinderilor în condiţiile unei politici bugetar-fiscale relaxate şi promovarea politicii deschise a economiei au adâncit disproporţiile social-economice în perioada tranziţiei. La aceasta a condus şi politica selectivă de creditare a Guvernului agrarian oferind credite „ieftine" întreprinderilor agricole, nerentabile şi gigante,

ceea ce a contribuit la „tocarea” resurselor limitate, la deprecierea monedei naţionale şi la adâncirea disproporţiilor în sistemul financiar-bancar. În cele din urmă, politica monetar-creditară a fost din nou înăsprită, cu costuri mari în termene de credibilitate, deoarece strategia de menţinere a dezvoltării echilibrate era posibilă doar în condiţiile unei inflaţii relativ reduse.

În perioada guvernării comuniste s-a pus accentul pe electoratul de pensionari, politică care din ce în ce mai mult agrava problema compatibilităţii efectelor dezvoltării cu cele social-umane şi ale creşterii. Astfel politica esenţială de dezvoltare social-economică a comuniştilor s-a bazat, în mare parte, pe egalarea şanselor generaţiilor care în final a adâncit disproporţiile social-economice ca rezultat al creşterii inflaţiei, dezvoltării bazate pe consum şi reducerii interesului economic al forţei de muncă.

În condiţiile crizei financiare mondiale şi regionale şi aderării la OMC este necesar de schimbat politica de stabilizare şi creştere economică, trecând de la dezvoltarea bazată pe principiile comparative la sistemul avantajelor competitive, deoarece avantajele comparative (în privinţa factorilor clasici) s-au diminuat, comerţul internaţional deosebit de activ contribuind la o dotare aproximativ similară a ţărilor cu factori tradiţionali. Elaborarea programelor de dezvoltare bazate pe avantajele competitive va conduce la depăşirea treptată a disproporţiilor nu numai în interiorul ţării, dar şi în comparaţie cu ţările similare din regiune.

Politica economică bazată pe priorităţile competitive, pe competitivitatea reală, care joacă rolul de acceleratori ai activităţii întreprinderilor, va direcţiona capitalul autohton în sferele mai eficiente din punctul de vedere al utilizării. În condiţiile de competiţie dură, companiile autohtone vor renunţa la inerţie şi vor stimula inovaţia ce va conduce la creşterea venitului ca sursă principală de depăşire a disproporţiilor social-economice.

Totodată, pentru Republica Moldova, depăşirea disproporţiilor şi dezvoltarea economică echilibrată includ nu numai modificările cantitative ale parametrilor social-economici selectaţi, dar şi aspectele structural-calitative şi creşterea calităţii vieţii.O altă concepţie a depăşirii disproporţiilor şi echilibrării economice este aşa-numita „noua dezvoltare economică stabilă” şi „dezvoltarea economică sustenabilă”. Conceptul „noua dezvoltare economică stabilă” se bazează pe realizările progresului ştiinţific, pe schimbarea permanentă a aparatului de producţie tehnic şi tehnologic, pe avantajele competitive care conduc la „noi posibilităţi de echilibru economic”.

Abordarea teoretică a concepţiei depăşirii dezechilibrului economic include simbioza dintre progresul tehnico-ştiinţific şi informaţional, principiilor comparative, modelului avantajelor competiţiei şi acumulării de cunoştinţe şi de capital, care devine factor endogen.

Această teorie de dezvoltare economică echilibrată ca mijloc de depăşire a disproporţiilor include trei modele. Unul constă în conceptul de „învăţare prin practică”, al doilea de „inovaţie”, al treilea „avantajele competiţiei”. Primul a pornit de la cercetarea şi interacţiunea cunoştinţelor

persoanelor pregătite diversificat, şi care prin agregare conduc la schimbări radicale, la efecte de dezvoltare echilibrată ale economiei. Cel de-al doilea constă în inovarea încontinuu şi în complex şi realizarea simbiozei dintre ştiinţă, informaţie, tehnologie şi producţie. Ca rezultat, creşterea productivităţii este datorată nu numai marilor creaţii ştiinţifice, ci şi micilor inovaţii în sistemul businessului mic şi mijlociu care constituie baza şi sursa principală de depăşire a disproporţiilor şi menţinere a echilibrului social-economic. Cel de-al treilea model de depăşire a disproporţiilor şi crizei economice constă în dezvoltarea activităţilor care au avantaje comparative şi competitive în comerţul internaţional şi regional. Guvernul trebuie să faciliteze aceste activităţi şi să elaboreze programe cu scop final de tipul: „livezi-fructe-sucuri", „viţa-de-vie-vin-coniac-şampanie", „tutun-ţigări", „sfeclă de zahăr-dulciuri" etc. Aceste programe trebuie să se bazeze pe modelele de depăşire a disproporţiilor examinate mai sus. Agenţii economici care se încadrează în astfel de programe trebuie să fie scutiţi de impozite pe toate fazele de activitate (rata de creditare trebuie să fie minimală (0,25%), ca avantajele comparative şi competitive în comerţul exterior să crească şi mai mult.

Altfel spus, baza noii teorii de depăşire a disproporţiilor, crizei şi a dezvoltării economice echilibrate o constituie nu doar cercetarea şi aplicarea rezultatelor ştiinţifice şi tehnologice în practică, dar şi schimbările instituţionale şi structurale în sistemul economic, susţinerea avantajelor comparative şi competiţionale.

Problema inovaţiilor instituţionale adecvate economiei de piaţă în R.Moldova, cum ar fi reformarea mediului instituţional şi de afaceri, protecţia economică şi socială, protejarea businessului mic şi mijlociu şi a tuturor formelor de proprietate, este o problemă-cheie în prezent, nesoluţionarea căreia face imposibilă depăşirea disproporţiilor şi a crizei economice şi dezvoltarea tării noastre pe calea unei economii europene.

Conceptul de depăşire a disproporţiilor şi a crizei economice analizează nu numai cauzele procesului, care practic coincid cu teoria de „nouă dezvoltare social-economică stabilă", ci şi consecinţele sale. Aici, se are în vedere problema compatibilităţii efectelor economice ale depăşirii crizei cu cele sociale, îndeosebi pentru ţara noastră, efectele depăşirii crizei economice şi combaterii sărăciei şi asigurarea echităţii generaţiilor care ar permite asigurarea bunăstării generale. Trecerea la economia de piaţă nu s-a bazat pe menţinerea egalităţii şanselor pentru toţi membrii societăţii. Aceasta a condus la diferenţierea societăţii, la adâncirea disproporţiilor economice şi social-umane. Particularităţile depăşirii crizei economice în ţara noastră constau în trecerea centrului de greutate de la disproporţii şi diferenţierile sociale şi macroeconomice la aspectul structural-calitativ, inclusiv la echilibrarea calităţii vieţii, la avantajele comparabile în comerţul internaţional.Aspectul cel mai important de care depinde depăşirea disproporţiilor şi crizei economice constă în schimbările structurale şi susţinerea activităţilor comparativ

avantajoase în economie şi în sistemul instituţional, în schimbarea esenţială a calităţii vieţii, diminuarea şomajului şi a inflaţiei, creşterea eficienţei intensive cu care sunt utilizaţi factorii de producere, în primul rând, a inteligenţimii şi a forţei de muncă activă, care în prezent migrează masiv peste hotare.

În contextul fenomenului globalizării, mulţi economişti susţin că unii dintre factorii care determină depăşirea crizei economice sunt comuni tuturor economiilor naţionale.Acestea se referă la sistemul industrial, la dorinţele şi aspiraţiile umane, la sistemul politico-organizatoric [75]. Direcţiile de depăşire a disproporţiilor economice, care au creat această criză în R. Moldova, presupun elaborarea strategiei de anticriză bazată pe sinteza concepţiei neoclasice şi keynesiană care ar reflecta specificul economiei naţionale;evidenţierea unui sistem de valori sociale şi economice pe care să se bazeze politicile de depăşire a disproporţiilor şi crizei economice;evidenţierea proceselor critice şi a modului în care acestea trebuie transformate pentru a realiza valorile fundamentale ale dezvoltării economice şi sociale.

Concepţia de depăşire a crizei economice include obiectivele principale finale şi căile de realizare prin aplicarea politicii de evitare a disproporţiilor şi dezvoltarea echilibrată. Trebuie să ţinem cont că procesul de depăşire a disproporţiilor economice va fi realizat în ţara noastră în condiţiile de criză economico-financiară mondială, şi regională de piaţă deschisă, racordată la economia UE şi la nivelul european de valori. Aceasta complică realizarea obiectivelor, deoarece dezvoltarea economică în R. Moldova trebuie să fie cu ritmuri mai avansate decât în UE, întrucât numai în aşa mod poate să se reducă decalajele care ne separă de ţările europene. Aceasta necesită o creştere economică de 7% pe an, ca rezultat al cărei PIB-ul național va putea fi dublat în circa zece ani.

Elaborarea strategiei de supraveghere şi depăşire a disproporţiilor şi crizei economice trebuie să se bazeze pe un sistem de concepţii şi valori care vor defini fundamentele politicilor social-economice. Aceste politici trebuie să fie flexibile și să țină cont de condiţiile teritoriale concrete, de particularitățile ciclului economic autohton şi a fazelor sale (vezi fig.3 din anexă). Se are în vedere o strategie conceptulă de supraveghere de lungă durată care va conţine 6 faze de bază de depăşire situaţiilor de dezechilibru şi criză. Începând cu declinul şi reducerea rezultatelor activităţii economice,trecând la înrăutăţirea în continuare a acestor rezultate şi terminând cu depăşirea declinului prin acomodarea businessului la noile condiţii de gospodărire, inovarea producţiei prin restabilirea echilibrului financiar şi accelerarea dezvoltării, şi majorarea volumului de producere şi atungerea noului nivel de creştere economică (vezi anexa 4) va schimba în perspectivă, indiferent de culoarea politică care va veni la putere şi greutăţile care vor apărea pe parcurs. Orice propunere de politică economică este judecată numai prin raportare la sistemul de valori considerate fundamentale. Acest sistem de valori poate fi realizat bazîndu-ne

pe: garantarea inamobilităţii proprietăţii private, garanţii, libertatea şi liberalizarea reală a activităţii economice, competitivitate pe piaţă cu concurenţă perfectă, demonopolizare şi stimularea economică a businessului mic şi mijlociu, stabilitatea bancar-creditară pe baza unei inflaţii moderate şi o monedă stabilă, accesul egal la educaţie şi cultură, protecţia socială, pensii şi asigurarea medicală, activizarea rolului statului în calitate de catalizator şi participant la dezvoltarea echilibrată a economiei.

Posibilitatea realizării strategiei de anticriză şi dezvoltării stabile presupune evidenţierea şi transformarea radicală a elementelor critice din sistemul economic naţional, realizarea completă şi ducerea până la capăt a obiectivelor tranziţiei şi asigurarea unui sistem viabil, funcţional şi ireversibil al economiei de piaţă, care să asigure ridicarea calităţii vieţii cetăţenilor. Unul din aceste elemente critice este transformarea rolului statului şi întărirea autorităţii instituţiilor de care direct depinde schimbarea radicală a funcţiilor şi rolului instituţiilor de stat, ceea ce va conduce la o dezvoltare economică rapidă şi stabilă. Neglijarea momentelor şi proceselor critice va afecta dezechilibrul economic şi va adânci disproporţiile sociale şi economice. În prezent, agenţii economici nu pot să dezvolte o afacere eficientă şi n-au posibilitate să lărgească câmpul de muncă din cauza că sunt striviţi de o birocraţie excesivă, corupţie şi din cauza că câştigul său este spulberat de inflaţie, taxare cu amenzi şi penalităţi excesive.

Practica ţărilor Baltice care au avut succes în depăşirea disproporţiilor sistemului ex-sovietic, subdezvoltării, şi exemplul multor ţări din Europa de Est, care în mod continuu au performanţe de vîrf în competiţia europeană, demonstrează că intervenţia statului poate avea un rol catalizator şi facilitator în dezvoltarea economică echilibrată [76, 77]. Strategia politicii de depăşire a crizei, de dezvoltare economică echilibrată şi stabilă include diferite aspecte şi direcţii:

- restructurarea sistemului industrial şi încurajarea investitorilor de a reinvesti în potenţialul de producţie existent, crearea de către stat a infrastructurii necesare;
- organizarea de clustere agroindustriale care să efectueze conexiunile tuturor participanţilor la realizarea unui produs final avantajos competitiv. Faptul că în prezent, de exemplu, valoarea exportului de fructe şi legume este mai mare decât valoarea exportului de sucuri concentrate şi legume sublimate este şi o consecinţă a lipsei culturii de tip cluster agroindustrial;
- creşterea şi stimularea investiţiilor străine prioritar în infrastructură: sistem de drumuri, căi de acces, locurile de recoltare şi prelucrare a produselor agricole. Este necesar în acest domeniu o colaborare între sectorul public şi cel privat;
- încurajarea şi menţinerea cercetărilor tehnico-ştiinţifice, îndeosebi a celor teoretico-aplicative, participând împreună cu sectorul privat la stabilirea priorităţilor de cercetare, mai

ales priorităţile legate de întărirea securităţii naţional-economice, energetice, dezvoltarea agenţilor economici autohtoni etc. şi atragerea businessului mic şi mijlociu în sectorul agrar, încurajarea şi crearea întreprinderilor agro-industriale cu dimensiuni optime, introducerea tehnologiilor noi în procesul de producere şi prelucrare, dezvoltarea sistemului bancar rural, sistemului de aprovizionare cu tehnică, crearea şi dirijarea pieţelor de realizare a produselor agricole de către producătorii acestor produse.

În baza direcţiilor şi concepţiilor de depăşire a disproporţiilor şi crizei economice, este necesar de stabilit obiectivele şi politicele asigurării unei dezvoltări economice stabile, precum şi rolul instituţiilor guvernamentale şi nonguvernamentale care să le îndeplinească şi să asigure echilibrul economic şi social şi să amelioreze calitatea pe termen lung, dând posibilitatea pentru ca şi generaţiile viitoare să poată avea aceleaşi beneficii.

Pentru aceasta, strategia politicii economice şi politica de dezvoltare economică stabilă trebuie să urmărească cîteva obiective:oficial sistemul birocratic a prognozat în anul 2014 respectarea strictă a regulilor privind protecţia şi crearea condiţiilor de dezvoltare a tuturor formelor proprietăţii private, asigurarea socială şi creşterea calităţii vieţii, combaterea corupţiei şi inflaţiei; reformarea cardinală a structurii şi a activităţii economice existente, care trebuie să se redreseze într-un interval scurt de timp pe baza unui program finanţat prioritar din resursele publice interne şi investiţii private, iar protecţia socială şi creşterea calităţii vieţii, în acest timp de reformare, trebuie să fie susţinută din afară, cu sprijinul FMI, BM, BERD, BEI; crearea unor structuri flexibile în instituţiile publice care să poată acţiona pentru susţinerea capacităţii permanente de adaptare a agenţilor economici la cerinţele societăţii, concurenţa din exterior, inclusiv compatibilitatea efectelor economice cu cele social-umane, combaterea sărăciei.

Ca obiectiv al politicii macroeconomice, politica de depăşire a disproporţiilor şi a crizei economice trebuie să acorde o importanţă majoră modului de concentrare şi acumulare a economiilor şi resurselor naţionale existente şi viitoare şi focusarea lor spre investiţii, care în produceri pe baza programelor cu scop final să asigure ridicarea efectelor economice şi calităţii vieţii, gestionarea noilor surse de regenerare a resurselor, garantarea unei bunăstări materiale şi spirituale şi asigurarea securităţii economice a ţării.

Acumularea şi concentrarea economiilor şi resurselor umane, materiale, financiare, informaţionale existente în direcţiile cele mai „slabe” ale economiei presupune evidenţierea priorităţilor şi programelor, sporirea permanentă a capacităţilor de producţie, a tehnicilor informaţionale cele mai noi, obţinerea rezultatelor social-economice cât mai eficiente utilizând minimum de resurse în scopul măririi concurenţei producţiei autohtone. Politica de depăşire a disproporţiilor şi de dezvoltare economică stabilă vizează toate componentele sociale şi economice. Strategiile şi programele de acţiune la nivel naţional şi stabilirea ţintelor de

dezvoltare care au fost analizate mai sus trebuie să fie elaborate pe termen lung şi să pornească de la interesele majore ale naţiunii, indiferent de ce culoare are partidul care vine la putere.

Este foarte important ca această strategie să asigure pe cât posibil echilibrul dintre efectele imediate şi cele pe termen lung ale dezvoltării economice, să evite treptat disproporţiile şi criza socială şi economică, inclusiv să promoveze o astfel de politică de mărire a salariilor, pensiilor, facilităţilor în prezent, care să nu provoace o inflaţie de spirală în viitor şi să nu adâncească o criză, mai ales agrară, de lungă durată.

Elaborarea politicii de depăşire a disproporţiilor şi anticriză ca parte componentă a politicii de dezvoltare economică pe termen lung în baza principiilor şi normelor, obiectivelor strategiei şi acţiuni de promovare a dezvoltării stabile la nivel naţional şi teritorial este foarte problematic de realizat. Aceasta se explică prin faptul că elaborarea acestei politici trebuie să ţină cont de tendinţele generale şi specificul problemelor moştenite ex-sovietice şi actual apărute în economia naţională în procesul tranziţiei. Printre aceste probleme se are în vedere agravarea disproporţiilor economice, care capătă un caracter tot mai amplu şi mai variat. Sfera de influenţă a acestora se extinde asupra noilor ramuri ale economiei naţionale şi mondiale. Aceste fenomene negative generează diminuarea sectorului economic, amplifică disproporţiile social-economice, creşterea inflaţiei şi migrarea activă a populaţiei din ţările în tranziţie în cele dezvoltate. Odată cu progresul tehnic şi evoluţiile economice în baza inovaţiei şi perfecţionării aparatului de producţie, se schimbă structura şi se măreşte gradul de impact al crizei economico-financiare mondiale şi disproporţiile economice, influenţând corelaţia inflaţiei şi a şomajului, businessul mic şi mijlociu şi sectorul social.

Totodată, depăşirea influenţei crizei economico-financiare mondiale şi a dezechilibrului economic necesită a lua în consideraţie condiţiile şi cauzele apariţiei şi reproducerii acestor dezechilibre şi crize. Există câteva elemente esenţiale pentru a echilibra sistemul economic:

1. Evidenţierea vulnerabilităţii şi a factorilor care influenţează dezechilibrul economic.
2. Evaluarea riscurilor de dezechilibru şi elaborarea unor politici economice de stabilizare clare.
3. Instituirea unui mediu investiţional şi de afaceri şi facilitarea procesului de implementare a strategiei de stabilizare.
4. Elaborarea programelor de prevenire şi stopare a disproporţiilor economice şi sociale.
5. Cointeresarea businessului mic şi mijlociu şi societăţii civile în procesul de elaborare şi implementare a programelor de anticriză şi stabilizare economică.

Pentru realizarea acestor aspecte şi probleme de depăşire a crizei economice, este necesar de evidenţiat şi apreciat teoriile şi concepţiile metodologice de abordare a problemelor privind evitarea disproporţiilor social-economice.

Tendinţele de globalizare, integrare şi liberalizare rapidă a sistemelor economice, influenţa crizei economico-financiare mondiale şi regionale au extins considerabil disproporţiile şi criza economică în ţările în tranziţie.

Iar aceasta a condus şi mediul instituţional al statului, inclusiv al Republicii Moldova, care nu creează condiţii adecvate pentru depăşirea disproporţiilor economice, nu stimulează sectorul real al economiei, nu diminuează inflaţia şi şomajul.

De nivelul eficacităţii mediului instituţional şi al caracterului de integrare europeană depinde menţinerea echilibrului macroeconomic, caracterul pozitiv al balanţei comerciale de plăţi, menţinerea forţei de muncă activă în ţară. Rolul primordial al forurilor de stat constă în crearea condiţiilor de minimalizare a disproporţiilor în economie, a inflaţiei, a şomajului, a migraţiei forţei de muncă activă din ţară şi, respectiv, creşterea influenţei statului şi rolului sectorului statal în economia naţională.

Din cauza globalizării economiei, accelerării procesului de liberalizare şi aderării la Organizaţia Mondială a Comerţului, de integrare în economia europeană, a crizei financiare mondiale, statul nu reuşeşte să reformeze din timp mediul instituţional, să preîntâmpine unele posibilităţi de disproporţie şi dezechilibru în domeniile respective. Tendinţele de dezvoltare globală care influenţează în mod cert dezvoltarea economică stabilă, constau în evaluarea orientării sociale şi promovarea politicii bunăstării, pe de o parte, şi micşorarea părţii produsului naţional necesar pentru acumulare, pentru lărgirea reproductivă şi pentru perfecţionarea aparatului tehnic şi tehnologiei de producţie, ca fundament al depăşirii dezechilibrului economic, pe de altă parte. Aceste tendinţe au atras după sine creşterea considerabilă a cheltuielilor publice, a taxelor fiscale, amenzilor şi sancţiunilor administrative şi a consumului în detrimentul acumulării şi lărgirii producerii.

Ţările în curs de dezvoltare sub presiunea democraţiei au fost nevoite să accepte strategia de dezvoltare, punând accentul pe dezvoltarea consumului social, să adopte multe decizii avansate cu privire la servicii şi facilităţi sociale, indexarea veniturilor al căror rol revine „statului, dar pe care nu-l ţine buzunarele”.

Această strategie de menţinere a priorităţilor creşterii consumului social faţă de dezvoltarea economică investiţională a provocat, în mod firesc, cheltuieli avansate suportate de stat. Ponderea cheltuielilor statului în PIB în ţările dezvoltate constituie cca 50 la sută din PIB-ul acestor ţări. Totodată, cheltuielile ţărilor în tranziţie, orientate spre necesităţile sociale, inclusiv Republica Moldova, au crescut mai lent decât în cele dezvoltate şi alcătuiesc circa 25% din PIB faţă de 50% în ţările dezvoltate, cu toate că ritmul creşterii cheltuielilor publice din ţările în tranziţie este de 2,3 ori mai mare decât în ţările dezvoltate. De aceea sporirea mai rapidă a cheltuielilor provocate de necesităţile social-umane ale ţărilor în tranziţie a condus la creşterea

mai esenţială a ponderii impozitelor, taxelor şi amenzilor decât în ţările dezvoltate. Dar politica bugetar-fiscală în Republica Moldova, ţinând cont de datoriile ei externe şi de problema Transnistriei este cu mult mai dură chiar şi faţă de cele cu alte economii tranzitorii. Spre exemplu, dacă PIB, producţia industrială şi agricolă a crescut în 2014, respectiv, de cca 8.7, 1.9, şi 3.3 ori faţă de anul 2000, atunci cheltuielile de stat în această perioadă au crescut de cca 13.5 ori (vezi tab.1.1). În această perioadă, decalajul de creştere a cheltuielilor sociale şi a PIB-ului este şi mai mare.

Drept rezultat, creşterea mai rapidă în R.Moldova a cheltuielilor, inclusiv sociale, suportate de stat şi a poverii fiscale, faţă de creşterea economică, a producţiei reale, a agravat şi mai mult problema dezechilibrului economic şi social. Sporirea cheltuielilor sociale şi a presiunii fiscale şi de credit, extinderea pieţei tenebre – toate acestea au atins apogeul critic al disproporţiilor şi al crizei economice. Acest apogeu al crizei şi dezechilibrului economic a condus la prăbuşirea regimului agrarian şi la căderea puterii comuniste, care a pledat pentru o „orientare şi mai accentuată socială" şi pentru un „stat al bunăstării generale". Realizarea acestei tendinţe prin creşterea economică bazată pe consum, mărirea considerabilă a cheltuielilor sociale, a pensiilor, introducerea unui şir de facilităţi sociale şi implicarea rolului statului în economia reală, a condus la micşorarea acumulărilor şi investiţiilor în economia reală, la creşterea inflaţiei şi la epuizarea veniturilor deja obţinute, la adâncirea disproporţiilor economice, crizei şi creşterea sărăciei, la avansarea contradicţiilor sociale care au exploadat în revoluţie socială. Căderea regimului comunist la toate alegerile anticipate a fost inevitabilă, cu toate că comuniştii au pledat la alegeri pentru o politică şi mai mult social accentuată. Societatea a înţeles că politica socială comunistă conduce la adâncirea crizei şi a dezechilibrului economic şi la adâncirea sărăciei, inclusiv pauperizare.

În asemenea condiţii, în economia naţională a apărut o situaţie specifică care a creat disproporţii şi o criză vicioasă. Ca răspuns la epuizarea resurselor financiare a businessului mic şi mijlociu în urma majorării volumului de impozitare fiscal şi celui nefiscal şi a costurilor sociale, cetăţenii şi agenţii economici îşi diminuează veniturile şi respectiv posibilităţile publice de acumulare şi investire, ca rezultat apar condiţii de agravare a disproporţiilor şi a crizei economice totale. Acestea, la rândul lor, generează diminuarea suportului financiar al viitoarelor servicii sociale acordate de stat şi a calităţii vieţii, şi toate acestea, ca o reacţie la adâncirea sărăciei, conduc la situaţia când disproporţiile şi dezechilibrul economic general şi cel social capătă un caracter ireversibil. Nimerind într-o astfel de criză vicioasă, statul cu cât mai mult se străduieşte să suprime fenomenul crizei şi să depăşească disproporţiile economice şi cele sociale şi să rezolve problemele necesităţilor sociale prin creşterea cheltuielilor sociale, impozitelor şi inflaţiei, cu atât mai mult iau amploare aceste fenomene.

În literatură sunt evidenţiate câteva abordări şi direcţii de ieşire din aceste disproporţii şi criză vicioasă. Una din ele constă în considerarea crizei şi disproporţiilor economice ca atribute indispensabile ale sistemului social-economic în perioada de trecere la economia de piaţă şi ca element integrat al relaţiilor tranzitorii (J. B. Say, L. Walras). Ulterior, pe măsură creării unui sistem economic de piaţă dezvoltat, disproporţiile social-economice vor scădea, încheindu-se acest proces cu stabilirea economiei de piaţă echilibrată [78, 79].

O altă abordare de ieşire din criza economică şi depăşirea incompatibilităţilor efectelor economice şi sociale constă în reducerea influenţei statului în procesul de implicare în activitatea economică şi în relaţiile şi afacerile businessului mic şi mijlociu. În opinia adepţilor acestei concepţii (F. Hayek), funcţia statului se reduce la menţinerea securităţii şi ordinii publice, controlul asupra executării cadrului constituţional [80, 81]. În toate celelalte privinţe, funcţia statului constă în crearea condiţiilor egale şi acordarea pentru cetăţeni şi agenţi economici a libertăţii ocupaţiilor, care presupune absenţa intervenţiei directe din partea funcţionarilor publici în viaţa economică. Realizarea în practică a aceastei concepţii va stimula investiţiile şi economia, iar statul îşi va îndeplini funcţiile în mod destoinic, protejând proprietatea cetăţenilor şi companiilor de furturile camuflate, exprimate prin creşterea rapidă a cheltuielilor în stat şi evident prin creşterea considerabilă a impozitelor şi a inflaţiei ca rezultat al implicării directe şi indirecte a statului în activitatea economică [82].

Însă aceste tendinţe de dezvoltare ale unui stat nu se realizează în ţările în tranziţie, inclusiv Republica Moldova. Din contra, statul în ultimii ani nu a creat condiţii pentru protejarea proprietăţii private a agenţilor economici şi cetăţenilor. Odată cu acestea, au crescut încasările din avutul businessului mic şi mijlociu şi cetăţenilor de către stat, manifestate prin sporire, în perioada 2000-2014 a cheltuielilor sociale, a impozitelor fiscale şi nefiscale şi inflaţiei absolute şi relative în raport cu PIB [83] (vezi tab. 1.2).Rata reală de creştere a cheltuielilor, în perioada 2000-2014 este cu mult mai înaltă decât rata de creştere a PIB. Partea de cheltuieli în PIB sporeşte în 2014, veniturile în raport cu PIB sunt preconizate în 2015 la nivel de 36%, iar cheltuielile - 39% [83].

Una din direcţiile de depăşire a influenţei crizei economico-financiare mondiale şi a dezechilibrului economic, care influenţează criza vicioasă, constă în extinderea participării statului la înlăturarea disproporţiilor actuale şi echilibrarea economică şi la rezolvarea problemelor sociale. Această direcţie se realizează în procesul amplificării influenţei statului în direcţia cercetării disproporţiilor social-economice, în procesul implicării lui în relaţiile economice, concentrarea tuturor resurselor şi forţelor sale pentru realizarea programelor cu scop final, schimbarea aparatului tehnic şi tehnologic în ramurile prioritare care vor permite statului în viitor să extindă diapazonul de facilităţi sociale şi de diverse subvenţii.

Totodată, asemenea politică de creştere şi de dezvoltare pe bază de datorii şi de consum duce la creşterea de mai departe a disproporţiilor economice, exprimându-se în creşterea deficitului bugetar, a datoriilor externe şi interne, diminuarea investiţiilor necesare ale agenţilor economici autohtoni şi străini şi dezvoltarea economiei reale în favoarea creşterii cheltuielilor pentru rezolvarea problemelor sociale. Toate acestea, în ultimă instanţă, au drept rezultat adâncirea de mai departe a disproporţiilor economice, a sărăciei, incapacitatea statului de a asigura condiţii de ieşire din criză, ameninţarea securităţii economice, în paralel cu aceasta, continuă să crească volumul creditelor dubioase şi datoriile creditare ale bugetului de stat şi cel local.

Gradul de influenţă a statului şi în cazul minimalizării participării statului la viaţa economică, şi în cazul extinderii şi amplificării rolului său în acest domeniu, şi în cazul neamestecului, trebuie să fie flexibil în funcţie de conjunctura social-economică externă şi internă, şi de nivelul de adâncire a crizei şi disproporţiilor economice [84].

Tendinţele de diminuare a influenţei crizei economico-financiare mondiale şi a disproporţilor economice diferă în funcţie de concepţia şi de politica statului asupra sistemului social-economic din diferite ţări. Pentru crearea condiţiilor de minimalizare a disproporţiilor şi crizei economice, statul urmează să-şi îndeplinească funcţia de protecţie şi stimulare a businessului mic şi mijlociu şi tuturor formelor de proprietate, ţinând cont de optimizarea redistribuirii bunurilor în baza ocrotirii şi asigurării echilibrului dintre interesele economice ale tuturor părţilor. Pe măsura avansării democraţiei şi dezvoltării economiei şi îmbogăţirii societăţii, interesele economice ale businessului mic şi mijlociu şi de diminuare esenţială a şomajului şi inflaţiei devin prioritare. În funcţie de concepţiile şi condiţiile economice, sociale şi politice create de stat în societate, depind posibilităţile şi direcţiile de dezvoltare social-economice. Dacă concepţia de dezvoltare şi toate aceste condiţii sunt favorabile stimulării activităţii agenţilor economici, are loc procesul de diminuare a crizei şi disproporţiilor economice şi sociale, de extindere a acumulărilor de capital, a investiţiilor şi crearea bazei tehnico-materiale de ieşire din criza economică.

După părerea noastră, diminuarea crizei şi depăşirea disproporţiilor economice este posibilă odată cu micşorarea presiunii fiscale şi micşorarea tuturor impozitelor şi taxelor fiscale şi nefiscale aplicabile pentru businessul mic şi mijlociu la nivelul de 8-10% din veniturile întreprinderilor, în funcţie de ramura de activitate. Evitarea crizei şi sărăciei se va produce, atunci când statul va proteja în mod constituţional şi real drepturile proprietarilor asupra proprietăţii şi când va fi exclus amestecul, sub orice formă, al funcţionarilor în activitatea agenţilor economici, inflaţia nu va depăşi 5% anual, iar rata dobânzii nu va fi mai mare de 1-2% anual în perioada de criză. Totodată este necesar de stimulat şi de eliberat de impozitare la export

activităţile relativ avantajoase comparabile şi competitive în comerţul internaţional [85]. Toate aceste şi alte condiţii vor favoriza reducerea esenţială a crizei şi a disproporţiilor social-economice. Dacă concepţiile realizate în politica statului şi condiţiile de ordin economic contravin intereselor businessului mic şi mijlociu, au loc substituiri negative şi începe procesul ireversibil ca rezultat al insuficienţei de resurse financiar-creditare şi bugetare necesare pentru funcţionarea optimală a sistemului economic şi depăşirea crizei şi disproporţiilor social-economice.În cazul în care o astfel de tendinţă se menţine un timp relativ îndelungat, apar procese ireversibile în societate, care, în ultimă instanţă, conduc la reducerea esenţială a economiei naţionale, la procesul de falimentare a statului ca subiect economic independent.

În ţările baltice reformele economice se bazează pe diferite modalităţi de rezolvare a compatibilităţilor eficienţei dezvoltării economice echilibrate şi celei sociale. De exemplu, în aceste ţări statul creează condiţii reale pentru protecţia drepturilor „sfinte” la proprietate, indiferent de forma organizatorică, asigură realizarea relaţiilor şi intereselor economice şi de gospodărire, efectuează schimbări structurale progresiste, stimulează activitatea companiilor şi susţine formarea businessului mic şi mijlociu, combate monopolismul şi oligarhismul. În acelaşi timp, mediul instituţional şi de afaceri, inclusiv instituţiile statului şi societatea civilă combat escrocheriile şi corupţia. Toate acestea au condus la crearea unei structuri economice adecvate economiei de piaţă, la înviorarea activităţii economice şi la depăşirea disproporţiilor şi crizei economice [86].

O concepţie de reformare similară cu cea a ţărilor est-baltice a fost realizată în Polonia, Slovenia, Cehia, Ungaria, unde mediul instituţional şi de afaceri, inclusiv statul a acţionat ca un arbitru între agenţii economici competitivi, protejând şi dezvoltând proprietatea şi relaţiile economice, stimulând orice gen de activitate, reprimând orice amestec a funcţionarilor în procesul economic, sporind rata economiilor agenţilor economici. O astfel de concepţie de reformare economică a contribuit la depăşirea disproporţiilor şi crizei economice, la creşterea ratei economiilor în scopul unei sporiri a resurselor de investiţii în aceste ţări. Toate aceaste acţiuni au mărit productivitatea, care a contribuit la rândul său la dezvoltarea economică [87-88].

O concepţie economică şi o politică de reformare social-economică diametral opusă a fost realizată în unele ţări din Asia, CSI, inclusiv Republica Moldova, unde statul n-a apreciat adecvat posibilităţile sale, n-a realizat în practică recomandările ştiinţifice ale teoriei economice, n-a optimizat necesităţile populaţiei şi acordul acestuia cu agenţii economici de a micşora presiunea fiscală dură şi de a redistribui eficient resursele impozitate şi serviciile acordate. În aceste ţări s-a înregistrat o disproporţie masivă a sistemului economic, au scăzut esenţial toţi parametrii macroeconomici şi s-a mărit distanţa dintre politica monetar-creditară dură şi

conservarea structurii economice ex-sovietice [89]. Toate acestea au creat condiţii de extindere a corupţiei şi a birocratismului în toate structurile şi instituţiile puterii de stat. Lipsa concepţiei teoretice de transformare reală a economiei pe termen lung (cinci puteri care au fost la cârma ţării au avut cinci strategii de trecere la economia de piaţă diametral opuse, începând cu comunişti, agrarieni şi terminând cu liberali, liberal-democraţi şi democraţi), limitării prin metoda de constrângere intenţionată a sectorului economic care reprezintă principala bază a ocupării forţei de muncă – micul business şi cel mijlociu, acumulării bugetului de stat doar prin taxe vamale şi înăsprirea fiscalităţii, reducerea bazei fiscale ca rezultat al diminuării numărului agenţilor economici, „impunerea" afacerilor de a activa prioritar în sectorul tenebru al economiei, ca răspuns la măsurile de amestec direct al statului în activitatea agenţilor economici, toate acestea au condus la apariţia pericolului distrugerii sistemului social-economic naţional şi pierederii statalităţii.

Abaterea de la strategia de dezvoltare de lungă durată, bazată pe concepţiile ştiinţifice a teoriilor economice, nu numai că a condus la adâncirea crizei şi disproporţiilor social-economice, dar cel mai dramatic a influenţat negativ asupra imaginii ţării în lume şi asupra moralului angajaţilor şi dăunează procesului de atragere a investiţiilor străine. În linii mari, tendinţa de abatere de la concepţiile ştiinţifice a teoriei economice în politicile de reformare a sistemului economic a agravat criza economică, a afectat valoarea economiei naţionale pe plan internaţional pe un termen relativ îndelungat.

În prezent Alianţa pentru Integrare Europeană se străduie să reabiliteze imaginea R. Moldova pe plan european şi internaţional, realizând reforme coordonate cu FMI şi BM. Pentru a analiza tendinţele de dezechilibru al economiei şi pentru a elabora şi aplica măsuri de depăşire a disproporţiilor şi crizei economiei trebuie să se ia în vedere specificul naţional, cauzele şi condiţiile acestui fenomen. Spectrul acestora este destul de variat.

Una din cauzele şi condiţiile amplificării disproporţiilor şi crizei economice rezidă în sistemul legislativ imperfect şi complicat care are mari lacune, imprecizii şi chiar ambiguităţi, dând posibilitate manevrării şi implicării funcţionarilor în activitatea businessului şi, în aşa mod, respingerea investitorilor „neloiali". Lacunele esenţiale vizează lipsa mecanismului juridic eficient de asigurare a neamestecului statului în activitatea economică şi de garantare a proprietăţii cetăţenilor şi companiilor, a concurenţei loiale. Acest mecanism include sistemul restrictiv şi selectiv de eliberare a diverselor certificate. Mecanismul juridic nu include şi lipsa răspunderii materiale şi penale a fucţionarilor de stat pentru amestecul în activitatea companiilor, pentru controalele ilegale nenumărate, pentru amenzile exagerate etc. Aplicarea unui sistem legislativ imperfect, a metodelor eronate, precum şi al impreviziunii şi incompetenţei

legiuitorului a determinat specificul politicii de dezvoltare social-economică în R.Moldova.

O altă cauză a disproporţiilor economice constă în faptul că în sistemul economic lipsesc unele elemente importante ale pieţei sau sunt slab dezvoltate (bursa titlurilor financiare derivate, bursa de mărfuri etc.), iar relaţiile de piaţă (cerere şi ofertă) şi relaţiile de concurenţă sunt deformate şi, prin urmare, diverse forme de proprietate privată şi de gospodărie nu pot concura eficient între ele [50]. Mecanismul pieţei în asemenea situaţie nu selectează şi nu impulsionează în direcţia progresului tehnic şi inovaţiei pe cei mai eficienţi şi ordonaţi agenţi economici din punctul de vedere al economisirii resurselor şi investiţiilor în producere.

Segmentul sistemului economic, bazat pe proprietatea de stat, şi al administraţiei publice locale, dirijată în mare măsură de mecanismul administrativ şi nu de cel economic, provoacă şi reproduce disproporţii în relaţiile social-economice. Mecanismul administrativ ineficient în acest sector de gospodărire stă la baza descreşterii economice [91]. Aceste procese şi mecanisme sunt mai deformate şi mai pronunţate în domeniul monopolurilor şi sistemelor de aprovizionare cu gaze naturale, electricitate, de încălzire a locuinţelor, apă potabilă, sistemul de pieţe centrale şi locale de mărfuri angro şi cu amănuntul, de întreţinere a fondului locativ, sistemul de achiziţii, reţeaua căilor ferate, sistemul „Moldtelecom" etc.

O altă cauză care determină disproporţiile şi criza economică rezidă în faptul că relaţiile şi structurile economice, bazate pe diferite forme de proprietate, nu funcţionează în condiţiile liberalizării şi deetatizării acestor relaţii. Există o serie de reglementări ale relaţiilor de circulaţie, schimb, consum, producţie şi control, inclusiv sistemul prea complicat de înregistrare a companiilor, a autorizaţiilor de funcţionare care contravine standardelor internaţionale şi reprezintă o bază legală favorabilă apariţiei noilor forme de stagnare economică. Centralizarea procesului de eliberare a licenţelor de un singur organ conduce la monopolizarea activităţii în acest domeniu şi, respectiv, la implicarea birocraţilor în activitatea economică. Procesul selectiv de eliberare a patentelor, de supraveghere a activităţii economice de multiple organizaţii, prin practicarea diverselor controale, iarăşi provoacă şi lărgeşte formele de stagnare a activităţii economice [92].

O cauză majoră a răspândirii disproporţiilor şi crizei economice constă în promovarea unei politici bugetar-fiscale dure aplicată businessului mic şi mijlociu, care deformează interesul economic şi conduce la diminuarea investiţiilor şi inovaţiei în sistemul de producţie. Politica bugetar-fiscală este foarte sofisticată, conţinând în acelaşi timp, elemente din sistemul sovietic componente de tranziţie şi elemente din economia de piaţă dezvoltată. Drept rezultat, atît investitorii străini, cât şi cei autohtoni nu-şi pot acomoda sistemul de producere şi servicii la politica bugetar-fiscală care permanent îşi schimbă regulile de joc [93, 94].

În concordanţă cu aşa politică bugetară şi fiscală, agenţii economici ar fi nevoiţi conform legilor să transfere tot venitul acumulat în procesul activităţii. După politica unor economişti, ţările sărace trebuie să încaseze până la 25% din veniturile agenţilor economici [94]. Guvernul Republicii Moldova încearcă să încaseze circa 50% din resursele totale ale companiilor.Reducerea presiunii fiscale nu va micşora veniturile la buget şi nu va reduce cheltuielile sociale, deoarece această reducere ar mări baza fiscalităţii şi ar atrage capitalul „subteran înstrăinat sau repatriat" (după exemplul ţărilor off-shore din America Latină şi Asia) în circuitul economic [96]. Totodată, această reducere fiscală va întări sistemul bancar-creditar din R.Moldova, care, deşi se dezvoltă rapid, nu a devenit o adevărată ramură internaţională competitivă şi va reabilita imaginea ţării pe plan regional şi internaţional.

Un factor cert care favorizează menţinerea disproporţiilor economice şi dezechilibrul pieţei constă în îmbinarea businessului cu puterea de stat la diverse niveluri, monopolizarea şi oligarhizarea acestui proces. Această tendinţă conduce la deformarea relaţiilor politice şi economice, la monopolizarea puterii în stat de câteva grupe oligarhice şi la răspândirea diverselor forme şi modalităţi de dezechilibru. De exemplu, în locul stagnării economice condiţionate pe monopolismul clasic, apar diverse stagnări economice „născute" de oligarhism şi racket-ul răspândit în sistemul bancar bazat, în mare măsură, pe puterea corumpată executivă şi legislativă, îmbinată cu cea criminală. Facilităţile, zonele libere şi Transnistria sunt locurile de bază ale politicii oligarhismului, unde are loc circuitul necontrolat ale produselor petroliere, de tutun, băuturi alcoolice, valutei etc. Drept rezultat, bugetul suportă pierderi considerabile şi se adâncesc disproporţiile şi criza social-economică. În linii generale, cauzele ineficienţei politicii de depăşire a disproporţiilor şi crizei economice, în mare măsură, reies din situaţia social-economică din ţară, din imperfecţia mediului instituţional şi a metodelor de realizare a transformărilor social-economice [97].

Dezechilibrul economic a pătruns în majoritatea aspectelor sistemului economic naţional şi relaţiilor social-economice care au condus la adâncirea contradicţiilor dintre sfera economică şi cea socială, prevederile legislaţiei, politicile statului şi acţiunile agenţilor economici. Funcţionarii de stat nu sunt cointeresaţi să lichideze aceste contradicţii. Imperfecţiunea legislaţiei existente nu creează mediu favorabil pentru stimularea interesului agenţilor economiei şi protejarea proprietăţii economiilor şi veniturilor.

1.4 Concluzii la capitolul I

Stabilirea raporturilor între teoria economică și tendințele de dezvoltare economică a susținut ideea interdependențelor dintre știința economică și politicile economice implementate la nivel național, regional și internațional. Curentele economice construite pe parcursul istoriei a apreciat dinamica dezvoltării economice globale. Astfel încît criza economică din anii '70 ai

secolului XX și cele ulterioare din anii ’90, 2008-2014 necesită cercetare și modificării în sistemul economic existent.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea echilibrată și eficientă a economiei naționale.

Cercetările bibliografice ale autorului conduc la concluzia pertinentă despre necesitatea de a se conformă principiilor economiei de piață care adjudecă supremația proprietății private, libertăţii afacerilor economice și a schimburilor comerciale. Forma și calitatea acestor relații din sistemul economic de piață determina caracteristicile și fundamentul politicilor economic de dezvoltare pe termen mediu și lung.

Republica Moldova face parte componentă din sistemul economic mondial şi respectiv are datoria de a se conforma la rigorile ştiinţifice a teoriei economice şi a condițiilor sistemului economic global și cel european prin implementarea politicilor social-economice adecvate cerințelor şi principiilor economice curente.

Abaterea politicii economice naționale de la cerințele legilor economice, teoriei echilibrului, condițiilor concrete și a specificului național au condus la aprofundarea dezechilibrelor și extinderea crizei social-economice.

Dezechilibrul social-economic în R. Moldova în anii 2001-2014 a generat un cerc vicios în economia reală şi 2001-2014 s-a transformat într-un sistem ireversibil multiaspectual de relații specifice sociale, politice, economice, financiare, monetare.

Elaborarea strategiei naționale de supraveghere a dezechilibrelor şi de dezvoltare social-economică echilibrată trebuie să țină cont de caracterul și particularitățile acestui dezechilibru, de specificul crizei vicioase, reflectînd în această strategie specificul și formele de manifestare a acestui viciu din cadrul sistemului economic autohton.

Obiectul cercetării îl constituie aplicarea teoriilor economice moderne în politicile social-economice de dezvoltare durabilă și echilibrată, cu o atenție deosebită asupra sistemului economic din Moldova.

Scopul principal al cercetării este identificarea particularităților pentru sistemul economic actual din R. Moldova, elaborarea și formularea politicilor economice întru dezvoltarea echilibrată și eficientă a economiei naționale. Realizarea acestui scop condiţionează următoarele obiective ale cercetării:

- Studierea principalelor caracteristici ale teoriilor economice moderne şi a politicilor economice propuse de către savanţii contemporani ai ştiinţei economice.
- Analiza abordărilor metodologice ale dezvoltării social-economice echilibrate.
- Evidențierea particularităţilor şi clasificarea echilibrelor și dezechilibrelor economice.

- Analiza conceptelor vizînd depăşirea disproporţiilor economice.
- Aproximarea principalelor teorii economice moderne la realităţile social-economice ale Republicii Moldova.
- Analiza mecanismelor existente de dezvoltare social-economică a ţării noastre şi definirea principalelor avantaje şi dezavantaje ale actualului mecanism.
- Analiza comparativă şi caracteristicilor generale și a particularităţilor sistemelor economice contemporane.
- Recomandări asupra impulsionării procesului de dezvoltare social-economică în R.Moldova
- Stabilirea direcţiilor şi acțiunilor de dezvoltare economică în condițiile actuale.
- Analiza specificului prognozării economice și implementării metodelor și practicilor de dezvoltare a economiei naționale.

Capitolul II. CARACTERISTICA ŞI SPECIFICUL DEPĂŞIRII CRIZEI ECONOMICE ŞI DEZVOLTĂRII ÎN REBLICA MOLDOVA

În prezentul capitol, se vor examina factorii, condiţiile, indicatorii şi specificul procesului de dezvoltare şi depăşire a crizei economice la nivel naţional şi influenţa factorilor internaţionali şi regionali asupra sistemului economic naţional. Totodată, se va analiza şi evidenţia schimbările structurale şi particularităţile dezvoltării social-economice la nivel de indicatori macroeconomici și sectoare ale sistemului economic național.

2.1. Evoluția indicatorilor macroeconomici și necesitatea promovării politicilor anticriză

Conţinutul şi eficacitatea politicilor de dezvoltare economică constă în reacţia privind acceptarea sau neacceptarea acestor politici de către societatea civilă, agenţii economici, potenţialii investitori străini şi a intervenţiei statului în activitatea concretă. Particularităţile şi tendinţa generală a acestei acceptări sau neacceptări şi spectrul procesului de dezvoltare economică la nivel naţional depind şi, totodată, alcătuiesc politica statului. Această politică include, pe de o parte, elementele social-democratice şi administrative de dezvoltare, îmbinate, pe de altă parte, cu elementele economiei de piaţă liberă.

Politica de depăşire a crizei economice trebuie să reprezinte tendinţele de relansare a sectorului real al economiei ca expresie concentrată a ştiinţei economice şi teoriilor economice. Elaborarea şi realizarea politicii de dezvoltare a sectorului economic real, a structurii sistemului economic şi celui social necesită realizarea următoarelor acţiuni:evidenţierea şi realizarea unei politici liberale de dezvoltare a sectorului economic real ca parte componentă a politicii social-democratice de dezvoltare;stimularea inovaţiilor, progresului tehnico-ştiinţific şi factorului uman în genurile de activitate care sunt relativ cele mai avantajoase în economia deschisă;accelerarea procesului de privatizare a sectorului economic de stat şi administraţiei locale, urmărind scopul de demonopolizare şi de decentralizare a acestui sector;accelerarea schimbărilor structurale în sectorul real al economiei adecvate unei economii de piaţă liberă şi dezvoltată. În structura acestei economii, businessul mic şi mijlociu trebuie să alcătuiască circa 60-70% în structura economică;evidenţierea ramurilor de activitate mai avantajoase pentru R. Moldova în comerţul internaţional şi care au costuri de producere comparativ avantajoase şi implementarea în aceste activităţi a politicii stimulatoare de dirijism (politicile monetară, bugetară, fiscală, vamală) care va permite intensificarea şi dezvoltarea sectorului economic real.

Caracterul, particularităţile şi eficacitatea politicii de dezvoltare social-economică se reflectă şi se exprimă printr-un sistem de indici macroeconomici şi sociali. Printre acestea un rol important au următorii parametri: dinamica nominală şi reală a PIB-ului ţării şi a PIB-ului pe cap

de locuitor, impactul PIB-ului asupra depăşirii disproporţiilor economice şi creşterii reale a bunăstării populaţiei;starea de echilibru sau dezechilibru a sistemului bugetar-fiscal care se exprimă în deficitul sau proficitul acestui sistem; structura acoperirii deficitului şi datoriilor ţării şi consecinţele de neacoperire a cerinţelor sociale strict necesare: corelaţiile cantitative dintre indicii macroeconomici nominali şi cei reali şi impactul lor asupra dinamicii inflaţiei structurii şi indicilor de preţuri [98, 99].

Un rol important în sistemul de parametri social-economici are: politica bugetar-fiscală şi procesul de optimizare a acestei politici, care reflectă nivelul impozitelor şi volumul mijloacelor băneşti percepute de la cetăţeni şi companii, rata marginală de impunere fiscală ca pârghie de stopare ori de stimulare a dezvoltării social-economice.

Un alt grup de parametri îl constituie: dinamica, echilibrul sau dezechilibrul cererii şi ofertei agregate a pieţelor interne: structura şi volumul exportului şi importului cu cuantumul lor în PIB; caracterul concurenţei şi capacitatea companiilor autohtone de a rezista în economia şi concurenţa pieţei deschise; gradului de liberalizare ori de monopolizare al economiei, şi influenţa lor asupra costului de producere şi progresului inovaţional.

Un alt grup de indici include: gradul de monitorizare a sistemului economic exprimat în cantitatea monetară în circulaţie; volumul şi structura creditelor, viteza de rotaţie a banilor şi impactul ei asupra dezvoltării economice; structura şi specificul balanţei de plăţi şi a operaţiunilor financiare; structura şi coraportul exportului şi al importului care influenţează creşterea economică [100].

În sfârşit, un grup aparte de parametri îl constituie: specificul balanţei de plăţi a ţării care influenţează dezvoltarea economică; structura şi volumul datoriei interne şi externe de stat şi a companiilor private;dinamica şi structura investiţiilor şi influenţa lor asupra economiei, a locurilor de muncă şi a ratei şomajului [101].

Reieșind din analiza indicilor macroeconomici si functiei de productie dintre factorul ,,muncă,, si ,,capital,, calculată în ultimul deceniu constatăm că eforturile în economiea națională au fost mai mari decît efectele obținute.În acastă perioadă capitalul productiv fix a crescut de 3,8ori,proctivitatea muncii şi a capitalului s-a marit de 3.6 ori,salariile medii au crescut de 3,8 ori,iar PIB-ul nominal s-a mărit cu ritmuri mai lente și a crescut de 3,3 ori (a se vedea fig.2.1).

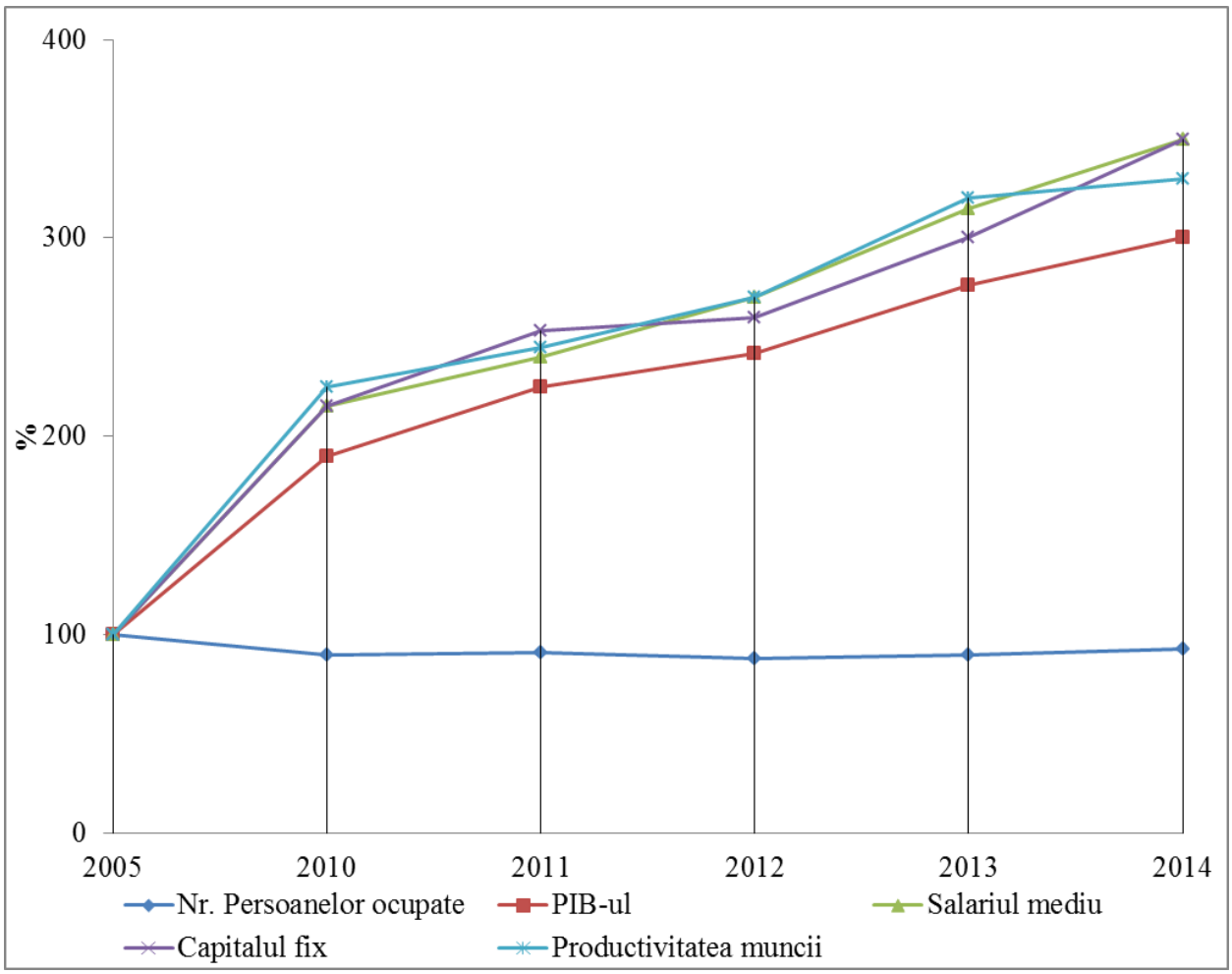

Fig.2.1 Funcțiea de producție în R.Moldova în anii 2005 -2014 Sursa: Elaborată de autor in baza datelor BNS al R.Moldova

Diminuarea forței de muncă efective în anii 2000-2014 s-a micșorat cu 329 mii persoane,sau in medie cu 2,44% anual a influențat esențial scădereea eficacității de dezvoltare economică. Tendențiile migraționiste negative, scăderea ratei de activitate în economie de la 60 % la 40% a ,,erodat,, creșterea PIB-lui din partea muncii și creșterii capitalului și a productivității, deoarece acastă creștere prioritar extensivă este insuficientă pentru a asigura pe viitor o dezvoltare dinamică durabilă ,echilibrată și convergentă spre integrarea europeană. Conform rezultatelor analizei autorul a constatat că specificul politicii de dezvoltare bazată pe consum a provocat în ultimul deceniu o creștere ineficientă a PIB-lui de 4,5-5% mediu anual ,utilizînduse și modificînduse cantitativ capitalul productiv existent,care posedă o uzură fizică și morală esențială.Creșterea mai accilerată a salariilor medii și a capitalului fix decăt a productivității muncii(salariul mediu și capitalul productiv a cescut respectiv cu 7,1% și 10% mediu anual,iar productivitatea muncii numai cu 5%) a constrâns potențialul economic autohton,a ,,erodat,,resursele financiare și acumulările agenților economici și a populației,a mărit disproporțiile în sectorul economic și cel social, (a se vedea fig.2.2).

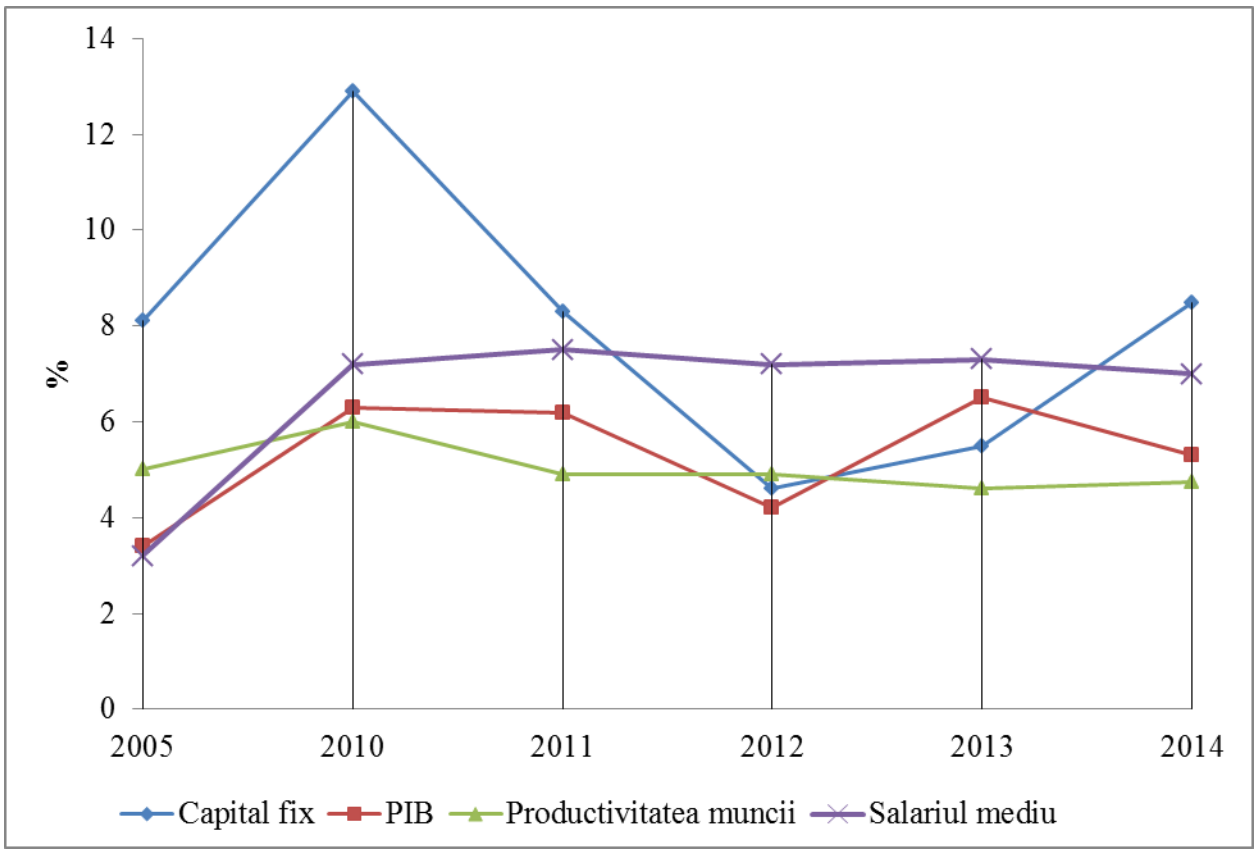

Fig.2.2 Evaluarea factorilor pricipali ai funcției de producție în R.Moldova în anii 2005-2014,medie anual,% Sursa: Elaborată de autor în baza datelor statistice ale BNS al R. Moldova

Dimensiunile acestor disproporții și dezechilibre s-au exprimat în creșterea cu un ritm lent și insuficient din punct de vedere a necesităților sociale a PIB-lui în prețuri comparabile, a exportului,a numărului angajaților in economie,pe de o parte,și micșorarea productivității muncii,volumului de investuții în economiea reală,al producției industriale și agricole,pe de altă parte.În acelaș timp.constatăm că sporesc esențial datoriile de stat interne și externe,rata șomajului și a sarăciei,crește indicele prețurilor la produsele de prima necesitate,sporește inflația și coșul minimum de consum,scade puterea de cumpărare a leului. (a se vedea tab.2.1).

În condițiile,,eroziunii,,PIB-lui și a resurselor agenților economici,deminuării exporturilor și a remiterilor,și a investițiilor,monetarizări insuficiente a economiei reale,devalorizării leului este imposibil de reînoit tot sistemul economic și de realezat scimbări social-economice radicale. Ca rezultat,cresc disproporţiile economice majore și dificultățile în realizarea reformelor structurale.

Pentru evitarea de mai departe a situaţiei critice, caracteristice sectorului economic autohton, autorul propune de a schimba radical politica investițională,monetar-creditară ,structurală,de comerț exterior pentru sectorul prioritar al economiei, inclusiv a prevedea pentru sectorul agricol şi agroindustrial o rată a dobânzii minimală,îar diferența de rată să fie

compensată parţial din cadrul programului de subvenţionare agricolă și fondurile de asistență externă.

Caracteristica, tendinţile şi contradicţiile dezvoltării şi dinamica ineficientă a indicatori determină specificul procesului şi modul de depăşire a crizei şi dezvoltării economice, precum şi particularităţile politicii economice de dezvoltare în perspectivă.(102).

Tabelul 2.1 Dinamica dezvoltării social economice a R.Moldova

	2005	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2014 în % 2010**
PIB,mlrd.lei	34,3	71,9	82,3	88,2	100,5	111,5	156
Producţie mld.lei: industrială	21,1	9,53	11,5	12,3	14,3	15,7	165
Agricolă	11,9	8,7	70,1	9,9	12,4	14,3	16,4
Veniturile BPN mld.lei	14,5	27,6	30,1	33,5	36,9	42,5	154
Cheltuielile mld. Lei	13,9	29,3	32,1	35,4	38,7	44,4	152
Veniturile populaţiei mld. Lei	0,63	1,27	1,4	1,58	1,68	1,77	139
Cheltuielile populaţiei mld. Lei	0,7	1,37	1,53	1,60	1,77	1,82	133
Deficitul bugetar mld. Lei	+0,6	-1,7	-2,0	-1,9	-1,8	-1,9	112
Capital fix, mld. Lei	7,2	16,3	19,2	20,9	23,1	27,4	168
Influxul de remitenţe, USD mld.	-	1,36	1,61	1,81	2,0	1,9	140
Investiţii în active, %(an.preced.)	11,2	16,7	9,3	0,93	2,3	1,8	-
Persoanelor ocupate: mii.	1318	1143	1173	1147	1173	1185	3,67
Agregatul monetar MO mlrd.lei	4,6	10,1	10,9	13,2	17,5	15,4*	152
Total credite,mlrd .lei	1,4	23,4	30,9	35,9	42,6	40,08*	174
Dătoria de stat externă,mlrdUSD	----	1,41	1,44	1,51	1,68	2,04	145
Salariul mediu,lei	1319	2972	3194	3889	4275	4865	145
Rata dobînzilor la credite, %	-	16,5	14,37	13,34	12,26	16,57*	
Cursul nominal de schimb, l/eur	16,1	16,4	16,3	15,6	16,7	20,3*	113
Întreprinderi înregistrate,mii	-	6,5	6,7	6,3	6,2	6,3	97
Intreprinderi,radiete.mii	-	3,2	3,4	3,2	2,8	2,8	87
Export, mld USD	1,5	2,27	3,14	3,13	3,45	3,31	146
Importul mld USD	2,72	4,51	5,98	6,1	6,42	6,25	139
Balanţa comercială mld. USD	-1,21	-2,31	-2,97	-3,05	-3,09	-3,0	130
Datorii de stat: internă, mld.lei	3,8	5,3	5,8	6,1	6,7	7,1	
Ritmurile de creştere al IPC:	5,2	7,4	7,6	4,6	4,6	6,1*	

Sursa: Elaborata de autor conform datelor Biroului National de Statistica

Specificul procesului de dezvoltare se caracterizează prin dereglarea raportului dintre cererea

agregată şi ofertă; proporțiilor dintre produsul global şi masa monetară care pune în mişcare acest produs, disproporţiile dintre cheltuielile şi veniturile naţionale, etc.

Caracterul extensiv şi ineficient a politicii de reformare a sistemului economic a afectat mai puternic dinamica de dezvoltare a sectorului economic real (a se vedea tab, 2,3). În aceste tabele, observăm că, pe de o parte, ritmul de creştere anual al PIB-ului, producţiei agricole şi industriale în 2000-2014 este mai scăzut decât ritmul de creştere a investiţiilor în activitățile productive pe termen lung, decât indicele preţurilor la produsele alimentare şi nealimentare, a ratei dobânzilor la credite, a impozitelor colectate la buget din sectorul real şi, respectiv, veniturile. De exemplu: în 2014 faţă de anul precedent tempoul de creştere a PIB-ului real a scăzut de la 7% la 0,7%, investiţiile în active materiale pe termen lung au diminuat cu 0,7%, volumul producţiei industriale s-a diminuat cu 1,8%, volumul serviciilor de transport a scăzut cu 2,5%, producţia agricolă a scăzut cu 21,6%, veniturile la buget cu 19,5%. Totodată, Bugetul Public Naţional a crescut cu 13,3%, cheltuielile – cu 9,9%, indicele preţurilor mărfurilor nealimentare – cu 2,9%, alimentare cu 3,3%, la serviciile prestate populaţiei – 2,7%, rata medie a dobânzii la credite în 2014 a constituit 17,9%. Acest indicator demonstrează că în perioada 2000-2014 a avut loc o descreștere a potențialului economic autohton. [102]. Creşterea căpătată pe baza factorului extensiv a fost „mâncată" anterior de creşterea preţurilor mijloacelor de producţie şi a inflaţiei şi a ratei dobânzii la credite ce se află la un nivel mai ridicat decât ritmul creşterii producţiei, capitalului şi a PIB-ului.

O particularitate deosebită a sistemului economic naţional constă în transformarea acestui sistem într-o economie de piaţă fără resurse de bani necesare, adică în lipsa unei cantităţi suficiente de „sânge economic". Volumul mijloacelor circulante sau banii în circulaţie în anul 2014 au alcătuit cca 17.5 mld. sau 15,74% din PIB [103]. Dacă avem în vedere că moneda naţională în anii 2014-2015 s-a depreciat esenţial de 1.6 ori, atunci este evident că masa monetară deserveste circuitul economic ineficient. În condiţiile când monetarizarea sistemului economic este insuficientă, şi putere de cumpărare a monedei este redusă esenţial, iar rata dobînzii este exagerată, este imposibil a realiza transformări eficiente în sistemul economic. Ca rezultat, apar colosale disproporţii economice, iar schimbările structurale necesare sunt problematice de efectuat. Pentru evitarea de mai departe a situaţiei critice, caracteristice sectorului economic autohton, este necesar de a schimba radical politica de dezvoltare pentru sector real al economiei.

Una dintre caracteristicile politicii economice şi particularităţile dezvoltării economice în condiţiile şi crizei economico-financiare mondiale şi regionale este determinată de specificul politicii bugetar-fiscale.Particularităţile acestei politici definesc specificul mecanismului de dezvoltare în condiţiile crizei economice, prin care se reglementează factorii ce influenţează

cererea globală, schimbările structurale în sistemul economic, volumul producţiei şi nivelul preţurilor, veniturilor şi cheltuielilor statului, dezvoltarea activităţilor care au avantaje competitive în exportul internaţional [104].

Tabelul 2.2 Produsul Intern Brut al Republicii Moldova, 2009-2014

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014***
PIB (mil. MDL)	60430	71885	82174	86495	93998	111.500
PIB per capita (MDL)	16939	20171	23079	24299	26442	28680
PIB F.A.P. (%)	100	120	114	105	109	108
PIB per capita F.A.P. (%)	100	119	114	105	109	108

Sursa: BNS

Specificul politicii bugetar-fiscale realizată în Republica Moldova în perioada de tranziţie se manifestă printr-un caracter politic inconsecvent, contradictoriu, ineficient.

În anii 2000-2014, deficitul BNP a crescut esenţial atingînd în 2014 în volum de 1946,7 mil. lei, ceea ce alcătuia 1,8% din PIB. Ca rezultat al „bumului economic" în ţările dezvoltate şi reducerii cheltuielilor pentru dezvoltarea economică, în anii 2000-2005 s-a realizat o politică bugetară excedentă. Însă în 2006 deficitul s-a dublat faţă de anul 2000 şi a atins volumul de cca 375 mil. lei. În anii 2010-2014, deficitul bugetar a crescut mai mult de 10 ori (a se vedea tab. 2.2) faţă de anul 2000. În 2015 deficitul bugetar va atinge cifra de 4 mlrd. de lei.

Dezvoltarea bugetară excedentă bazată pe consum, în anii 2001-2008 a agravat şi mai mult problema dezvoltării economice, ulterior, exprimându-se în creşterea negativă a balanţei de plăţi şi stoparea ritmului de dezvoltare economică autohtonă. Politica bugetară şi monetară excedentă în aceşti ani promovată de regimul comunist, a condus la creşterea esenţială a inflaţiei (preţurile nominale la bunuri au crescut de 3-6 ori mai mult decât cele reale) datorită creşterii datoriei interne şi masei monetare [105].

Creşterea veniturilor şi cheltuielilor statului n-a fost determinată de imperativele dezvoltării intensive a sectorului real, inovaţiei şi susţinerii micului business. Acest tip de dezvoltare a sporit fluctuaţiile şi instabilitatea economică. Totodată, politica excedentă bugetară n-a protejat veniturile consumatorilor şi producătorilor, n-a format rezerve în procesul supraîncălzirii economiei mondiale şi naţionale. Din contra, aceste rezerve au fost cheltuite la creşterea pensiilor, subvenţiilor, facilităţilor etc. Este necesar ca politica bugetară să stimuleze şi să asigure o dezvoltare echilibrată, inclusiv la dezvoltarea care ar permite creşterea nivelului activităţii şi eficacităţii economice, în raport cu dinamica acumulărilor bugetare. Problema realizării politicii bugetare care ar crea condiţii de echilibrare a sistemului economic autohton se complică, deoarece în perioada tranziţiei s-au utilizat instrumente financiare, vamale, de credit, monetare şi de creştere a rolului statului în redistribuirea PIB-lui în scopul reducerii inegalităţii

în venituri între membrii societăţii [106]. Pe de altă parte, s-au efectuat impuneri diferenţiate între agenţii economici în scopul încurajării dezvoltării unor anumite activităţi economice (de ex. partidul agrar a „îngheţat”şi apoi a anultat datoriile de 0,5 mld. lei a colhozurilor, complexurilor, sovhozurilor şi a facilitat aceste structuri ineficiente în anii 1995-1998, iar comuniştii au stimulat dezvoltarea întreprinderilor mari în anii 2001-2008, cum ar fi uzinele de tractoare, de televizoare. Guvernarea comunistă în 2001-2005 au monopolizat în mînile unui partid economia (de ex.au reîntors la stat BEM şi au impus ca toate plățile comunal, pensiile, granturile etc. să se efectueze prin acastă bancă punând în codiții inegale celelalte bănci. Aceasta s-a facut cu scopul ca prin intermediul acestei bănci să fie introduse diverse scheme de corupție. Cu toate că BEM-ul a dat faliment, puterea politică actuală susține ideea de a crea o nouă bancă cu acțiuni majoritare deținute de stat pentru continuarea schemelor de corupere a sistemului financiar-bancar.

Toate aceste acţiuni şi politici au condus la adâncirea disproporţiilor şi la dereglarea mecanismului economic de piaţă, la descurajarea investiţiilor autohtone şi străine în economie, la „conservarea” reformelor structurale, la creşterea dezechilibrului dintre sfera economică şi cea sociale.

Tabel 2.3

Dinamica PIB, a deficitului bugetar şi a datoriei publice interne a Republicii Moldova (2000-2014)

Indicatori (mil lei)	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
PIB real	12,58	34,506	71,904	82,300	88,200	100,500	111,500
Proficitul (deficitul bugetar)	-166,4	+578,4	1786,2	-1958,5	-906,2*	- 1764,6	-1946,7
Datoria publică internă	2022	3787	5305	5820	6096*	6675	7075
Datoria de stat externă	10597	8280	13566	13385	15088	16846	20395

Sursa: Datele Ministerului Finanţelor al Republicii Moldova şi ale BNM

Particularităţile politicii de dezvoltare social-economică sunt condiţionate şi de specificul, structura si dinamica formării şi utilizării finanţelor publice, inclusiv de caracterul şi modul de acumulare şi utilizare a veniturilor, cheltuielilor şi deficitului în economia naţională [107].Specificul formării şi utilizării veniturilor, cheltuielilor şi deficitului bugetar în anii de tranziţie a influenţat şi interacţionat direct şi dominant caracterul dezvoltării sectorului real al economiei naţionale. Sporirea venitului şi cheltuielilor şi a deficitului în condiţiile creşterii extensive a economiei a favorizat şi facilitat dezechilibrul şi instabilitatea nu numai economică dar şi socială pe termen relativ îndelungat (anii 1995-1999). Creşterea deficitului bugetar la un nivel mai înalt decât deficitul „optimal” contractarea potenţialului sectorului real, sporirea

balanţei de plăţi negative au creat situaţia când în orice activitate economică au predominat relaţii cu caracter dezechilibrat social-economic [108]. Cu alte cuvinte, s-a creat un sistem economic cu o balanţă comercială negativă, cu un deficit bugetar considerabil şi cu o inflaţie avansată, unde orice activitate economică conţine, potenţial sau real, elemente dezechilibrate economic şi social şi de relaţii „de criză".

Particularităţile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova sunt determinate şi de politica fiscală promovată pe parcursul tranziţiei. Specificul politicii fiscale constă în contradicţia acestei politici, care, pe de o parte, tindea la asigurarea echității, proporţional egale între agenţii economici în raport cu capacitatea posedată de fiecare, iar pe de altă parte, creşterea presiunii fiscale şi maximizarea impozitelor, amenzilor şi sancţiunilor administrative [109]. Această politică a lărgit geografia disproporţiilor economice şi a adâncit dezechilibrul bugetar şi social-economic. Acest dezechilibru şi instabilitate economică în sectorul real depinde de modalităţile de finanţare a deficitului bugetar. Dacă deficitul bugetar şi soldul balanţei de plăţi negative este acoperit, în mai mare măsură, din contul împrumuturilor interne acordate de Banca Naţională nu de împrumuturile externe, atunci instabilitatea social-economică creşte şi se diminuează ritmul de creştere a sectorului economic real. Anume această tendinţă a micşorat volumul de creditare a sectorului real [110].

Creditarea sporită a Guvernului de către sistemul bancar naţional în 2001-2014 s-a realizat începând cu guvernarea comunistă. Totodată, au fost comercializate hârtii de valoare de stat, care au atins cifra de circa 3 mld. lei în anii 2012-2014. Finanţarea deficitului bugetar şi a balanţei de plăţi din resursele financiare interne ale ţării a micşorat masa monetară necesară pentru dezvoltarea sectorului real. Toate acestea au condus la micşorarea veniturilor agenţilor economici şi la diminuarea ritmului de dezvoltare economică. În același timp, are loc creşterea inflaţiei şi sporirea economică pe bază de consum final. În asemenea cazuri, se creează condiţii pentru creşterea instabilităţii economice. Această instabilitate a crescut esenţial în anul 2015 şi este provocată, pe de o parte, de către stat, prin devalorizarea monedei naţionale şi reducerea veniturilor reale ale majorităţii populaţiei, pe de altă parte, ca răspuns la scăderea puterii de cumpărare a monedei, agenţii economici micşorează şi ascund veniturile până la acel nivel care să le permită să existe în condiţiile concurenţei deschise pe piaţă. Trecerea capitalului din sectorul legal în sfera tenebră şi mai mult dezechilibrează sistemul economic şi diferenţiază societatea.

Specificul modalităţilor de finanţare a deficitului bugetar, creşterea inflaţiei şi instabilităţii macroeconomice dezorientează şi descurajează agenţii economici. Această tendinţă se lărgeşte pe măsura extinderii cheltuielilor statului, acoperite de creditele acordate de Banca Naţională a Moldovei sub garanţia Guvernului [110]. Aceste credite sunt utilizate ineficient, sunt

nerambursabile şi ce de obice trec la datoriea internă a statului. Datoriile de stat interne în anul 2014 au crescut faţă de anul 2005 de circa 1,5 ori şi au atins suma de 7,1 mld. lei (a se vedea tab.2.3). În anii 2009-2014 Guvernul a împrumutat de la BNM mai mult de 20 mld.lei, cu scopul acoperirii furtului de la BEM, BS şi Unibanc. Acest fenomen reflectă procesul de reducere esenţială a resurselor pentru sectorul real care sunt foarte necesare în circuitul economic şi sustragerea exagerată a lor spre consum. Furtul miliarde de lei extrem de necesare sectorului real a diminuat capacitatea de servire ca mijloace circulante a sectotului real(mai ales sectorului agrar, când se seamănă primăvara şi peste jumătate de an aceste mijloace se întorc în circuitul economic). Ţinând cont de faptul că nivelul volumului mijloacelor circulante este şi aşa foarte scăzut (el alcătuia cca 18,7% din PIB în anul 2014), reducerea şi „tocarea lor" în urma creditării cheltuielilor sociale de stat şi finanţarea balanţei de plăţi negative agravează problema asigurării economiei cu mijloace circulante a sectorului real şi diminuează potenţialul de creştere a economiei în întregime. Se măreşte instabilitatea economico-financiară a sistemului naţional.

Problema optimizării volumului mijloacelor circulante în economie se agravează şi mai mult, dacă avem în vedere că în structura economiei predomină sectorul agrar, alcătuit din fermieri, şi cel agroindustrial, unde rotaţia mijloacelor circulante este mult mai lentă (e vorba de două rotaţii pe an) decât în industrie şi comerţ. Specifică structurii economiei naţionale, insuficienţa mijloacelor circulante, sustragerea resurselor financiare din economie, sporirea datoriei publice interne, a inflaţiei – toate acestea conduc la creşterea numerarului în circulaţia tenebră în raport cu depozitele bancare. Acest proces favorizează instabilitatea economică şi migraţia capitalului din ţară, diminuează posibilitatea de extindere a sectorului real, deoarece reducerea mijloacelor circulante în economie creează condiţii care stopează scăderea până la nivelul eficient a ratei dobânzilor la resursele creditare. Totodată, creşte sectorul economiei tenebre şi se diminuează ritmul de creştere economic oficial.

Una din particularităţile politicii de dezvoltare social-economică este determinată de lansarea unui volum sporit de hârtii de valoare pe piaţa naţională şi obligarea BNM să re-emită bonurile de trezorerie de stat. Volumul valorilor mobiliare de stat (VMS), comercializate în anii 2000-2014, a crescut mai mult de 20 de ori, atingând suma de circa 14,4 mld lei. Volumul VMS în circulaţie în anul 2014 a constituit circa 6,2 mld. lei, iar cheltuielile pentru rambursarea lor a crescut esenţia,odată cu creşterea rata dobânzii la VMS realizate care a alcătuit 6,2%. Creşterea cheltuielilor pentru răscumpărarea VMS în anii 2009-2012 cu 12,8% a condus la sustragerea finanţelor din economia de piaţă şi la creşterea cheltuielilor publice [111]. Toate acestea conduc şi la diminuarea ritmului de dezvoltare economică (a se vedea tabelul 2.2).

Particularităţile dezvoltării economice se caracterizează prin promovarea unei politici economice ineficiente şi un management de influenţă şi stimulare ineficient, care se exprimă prin

creşterea mai rapidă a deficitului bugetar şi a inflaţiei decât a PIB-ului pe cap de locuitor (a se revedea tab. 2.3). Astfel de politică ineficientă de dezvoltare social-economică este caracteristică pentru majoritatea ţărilor aflate în tranziţie. Cel mai mare nivel de creştere a deficitului bugetar s-a remarcat în Ucraina, în legătură cu criza financiară mondială şi regională, instabilitatea economică a crescut în Spania, Portugalia, Grecia, Ţările Baltice, Bulgaria, Republica Moldova [113]. Această tendinţă vorbeşte nu numai despre un grad înalt de extindere a instabilităţii social-economice, de diminuare a sectorului real, de ineficienţă a mediului instituţional şi a infrastructurii în utilizarea ineficientă a fondurilor rămase în proprietatea publică, de iresponsabilitatea politicii macroeconomice promovată în aceste ţări, dar şi de o tendinţă generală în economia ţărilor în tranziţie în procesul globalizării mondiale şi regionale.

Caracteristicile politicii economice în perioada de tranziţie au determinat cota mare de instabilitate economică şi de diminuare a sectorului real şi creşterea esenţială a sărăciei faţă de ţările cu o economie de piaţă dezvoltată. Această tendinţă negativă se agravează în condiţiile şi sub influenţa crizei economico-financiare mondiale şi regionale. Specificul dezvoltării social-economice în procesul tranziţiei este influenţat de politica inflaţionistă a statului, promovată în această perioadă. Procesele inflaţioniste şi impactul lor asupra echilibrului economic şi de dezvoltare a sectorului real au fost diverse în diferite perioade ale tranziţiei. Dar există o legătură directă între dinamica creşterii sau descreşterii inflaţiei şi dezvoltării sau stagnării economice. Dacă inflaţia creşte, are loc procesul de stimulare a disproporţiilor economice în sectorul real [114]. Reducerea ratei inflaţiei stimulează interesul economic, lărgeşte reproducţia şi conduce la creşterea învestiţiilor şi acumulărilor în sectorul real. Ţările în tranziţie au înregistrat o creştere esenţială a procesului de inflaţie şi, respectiv, o extindere considerabilă a instabilităţii economice [115]. Republica Moldova, în acest sens, deţine un loc de frunte.

Particularităţile dezvoltării social-economice în R. Moldova au şi un caracter general care sunt determinate de specificul politicii economice din a doua jumătate a secolului XX şi primul deceniu al secolului XXI, în majoritatea ţărilor, inclusiv din UE, care a reflectat o creştere esenţială a cheltuelilor de stat neproductive/armată.securitate,etc./ o inflaţie în creştere, o scădere a ritmurilor economiei şi a PIB-ului şi o creştere a deficitului bugetar al acestor ţări (de ex.deficitul bugetar al Ucrainei în 2000-2005 a constituit -9,1%, al Ungariei -8,2%, al Bulgariei – 7,0%, al Greciei -12,5%, al Spaniei -6,6%, al Italiei -9,0%, al Suediei -13,45). Tendinţele nominalizate au cauzat o răspândire largă a instabilităţilor economice si o constrângere catastrofală a sectorului oficial nu numai din aceste ţări, dar şi din majoritatea ţărilor în tranziţie, inclusiv R.Moldova (vezi fig 2.3)

Cum observăm din fig.3 în anii 2005-2015 PIB-ul real a crescut în mediu anual cu 1%, iar în 2008 a fost înregistrată o descreştere a PIB-ului din cauza crizei economice. Această situaţie alarmantă a clasat R.Moldova pe penultimul loc în clasamentul ţărilor din regiune cu un volum de PIB-per capita la paritatea puterii de cumpărare în 2010-2015 de 3,7 mii dolari SUA care a provocat o rată a sărăciei de 20% (Strategia Naţională de Dezvoltare, Moldova 2020, p.3).

De constatat că o particularităţile deosebită a sistemului economic naţional constă în transformarea acestui sistem într-o economie de piaţă cu deficit esenţial de resurse financiare (ponderea medie a creditelor bancare în economie pe anii 2005-2014 a costituit circa o treime din PIB.) și cu o scădere considerabilă a venitutilor agenților economici și a populației.Situaţia este şi mai alarmantă dacă avem în vedere creșterea considerabilă a ratei dobănzei și scăderea esenţială şi bruscă a puterii de cumpărare a acestor resurse în 2014-2015 (a se vedea tab.2.3, Strategia Națională Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020). Situaţia cu intermedierea financiară este şi mai alarmantă în 2014-2015 deoarece odată cu cresterea ratei dobinzii scade esențial volumul masei monetare în economie(mai ales în sistemul micului bussines) şi banii nu „reuşesc" să servească circuitul economic real.

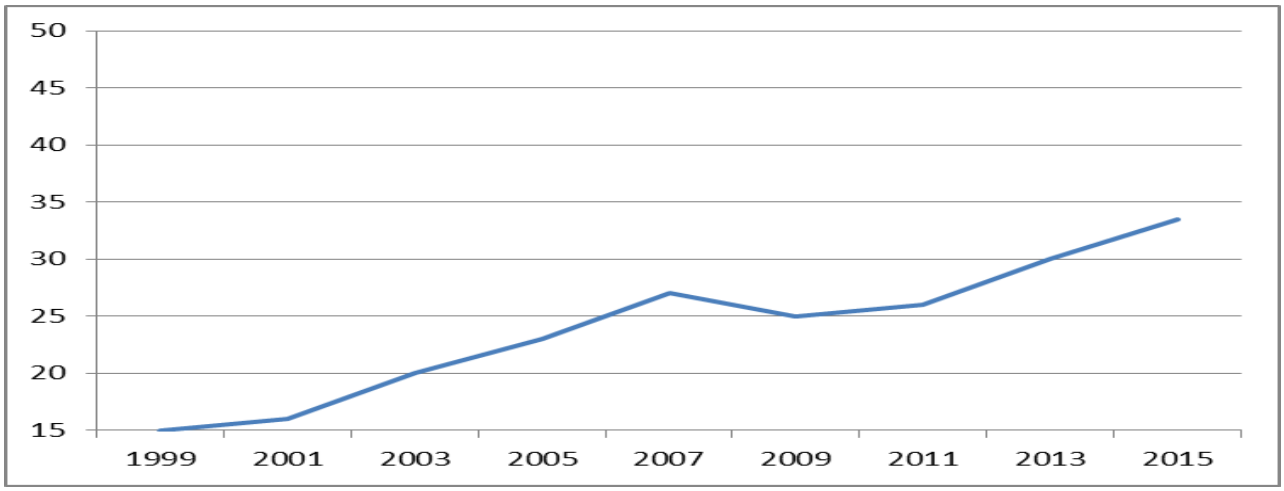

Fig 2.3. Evoluția PIB mil. Lei în perioada 2000-2015

Sursa: Strategia Nationala de Dezvoltare" Moldova 2020".

Ca rezultat falimentează micul bussines (în 2010-2014 au falimentat 15,4 mii. intreprinderi (vezi tab.2.3). Concomitent, creşte şi volumul economiei tenebre, apărând condiţii favorabile pentru extinderea instabilităţii economice şi reducerea sectorului real legal. Situaţia în economie se va alarma, dacă avem în vedere, că viteza de circulație a banilor creste, că ponderea banilor în circulaţie este insuficientă(rata medie a banilor în circulaţie în anii 2005-2014 a constituit 13,4% în PIB), care în 2015 are tendinţa de scădre esenţială. Numai din iulie 2014 până în aprilie 2015 banii în circulaţie au scăzut cu 2,7 mld. lei şi au alcătuit 15,4 mld.lei, baza

monetară a scăzut cu 3,7 mlrd.lei, iar rata rezervelor obligatorii a crescut cu 4% (datele BNM). Pentru normalizarea situației financiare în economie propune schimbarea politicii economice, inclusiv monetare, creşterea volumului de credite in prioritati într-o perioadă relativ scurtă, de 2,5-3,0 ori, scaderii ratei dobănzii de la 20% la 5% ceea ce va permite mărirea volumului mijloacelor circulante la nivelul necesar pentru dezvoltarea intensivă a ramurilor prioritare şi creşterea eficienţei economiei şi, respectiv, sporirea PIB-ului real. Dacă acest volum de credite a priorităţilor va fi acoperit de o creştere respectivă a rezervelor valutare,atunci nu se va înregistra o creştere esenţială a inflaţiei şi o majorare considerabilă a preţurilor. Creşterea ratei de creditare a economiei, scăderea vitezei de rotaţie a banilor şi sporirea esenţială a investiţiilor şi a remiterilor în ramurile prioritare-toate acestea în concordanță cu reformarea politicii bujetar-fiscale și a mediului de afaceri și a cel instutițional vor creea condiţii de stopare a recesiunii economice.

2.2 Particularitățile politicii de dezvoltare social-economică în R. Moldova și consecințele lor

Problema de bază identificată în prezentul capitol constă în faptul, că în R.Moldova nu s-a reușit introducerea definitivă a criteriilor de funcționare a unui sistem economic de piață bazat pe principiile şi particularităţile propuse de teoria neokeynesiană cu toate că sunt carențe legislative și normative în domeniul proprietății private, în special referitor la distribuția acesteia, în domeniul financiar-bancar, activității întreprinderilor mici și mijlocii, distribuția mijloacelor financiare sub formă de cheltuieli și investiții.

Generalizând, am putea conclude că, în ultima jumătate a secolului XX şi mai ales în primul deceniu al secolului XXI, a crescut instabilitatea în economia naţională fiind provocată de criza economico-financiară atît mondială, cît şi regională. Aceasta a influenţat specificul gestionării şi a creat un şir de probleme în dezvoltarea economiei naţionale. Totodată, procesul de agravare a instabilităţii macroeconomice este influenţat nu numi de criza economico-financiară mondială și cea regională, dar și de politicele și manegmentul ,,curatorilor,,internaționali, care constituie unul dintre cei mai esenţiali factori în destabilizarea sistemului economic naţional şi influenţa negativă asupra instituţiilor financiare naţionale. Aceasta se exprimă prin promovarea de către FMI a unor politici bugetar-fiscale monetare şi valutare dure în dezvoltarea economiei R. Moldova. Duritatea politicilor economice şi financiare şi metodele care urmează a fi utilizate pentru evaluarea performanţelor Memorandumului tehnic de înţelegere promovate de FMI pentru R. Moldova, constă în restricţionarea şi limitarea condiţiilor de dezvoltare a economiei naţionale prin introducerea unui sistem de plafonare a indicilor macroeconomici şi a controlului riguros din partea FMI. Sistemul de plafonare include: a) plafonul privind deficitul de casă total; b) plafonul privind activele nete ale BNM; c) nivelul

minim al stocului rezervelor internaţionale nete ale BNM; d) plafonul privind contractarea sau garantarea datoriilor externe neconcesionale de către Guvernul R. Moldova; e) plafonul privind acumularea arieratelor la plăţi externe; f) plafonul privind baza monetară; g) plafonul cheltuielilor interne; h) plafonul privind fondul de salarizare; i) nivelul privind cheltuielile sociale; j) plafonarea deficitului bugetar în procente din PIB; k) plafonarea nivelului de inflaţie. Aceste restricţii au determinat politica bugetar-fiscală dură promovată de FMI, care a influenţat dezvoltarea economică şi au înrăutăţit condiţiile de dezvoltare a economiei naţionale.

Plafonarea de către FMI a deficitului bugetar de 1,9% din PIB în anii 2010 - 2014,a mărit rata de impozitare a agenţilor economici,a îngustat baza de creştere economică şi de impozitare. Aceasta a condus la micşorarea veniturilor în PIB, la reducerea investiţiilor în sectorul real.Situaţia se va complica pe viitor, deoarece politica bugetar-fiscală va fi mai drastică în anii 2015-2020. În această perioadă, se prognozează reducerea deficitul bugetar până la 0,75% din PIB şi creşterea rata de impozitare cu 0,3% din PIB. Această creştere a impozitelor şi mai mult va îngusta baza impozitării, practic va falimenta businessul mic, ori va fi impus să treacă la sectorul tenebru. Totodată, micşorarea cheltuielilor sociale cu 1,5% din PIB şi plafonarea fondului de salarizare la 12% din PIB va tensiona şi mai mult problemele sociale şi va accelera migraţia forţei de muncă din ţară.Înăsprirea politicii monerate şi valutare nu a condus la diminuarea riscurilor inflaţioniste. Creşterea plafonului ratei rezervelor obligatorii în anul 2015 cu 4 % va micşora esențial volumul mijloacelor circulante şi, respectiv, a investiţiilor în sectorul real.

Specificul politicii de dezvoltare social-economică în Republica Moldova, în perioada de tranziție se caracterizează prin existenţa unui aparat de stat gigant, birocratizat, neprofesionist şi politizat [116]. O particularitate a politicii de dezvoltare social-economică constă în faptul că în mecanismul de dirijare a sistemului economic lipseşte un submecanism de stimulare, de reglementare eficientă a circuitului resurselor materiale şi financiare pe baza unor normative progresiste ale economiei de piaţă. Elaborarea şi implementarea unui sistem de normative de stimulare a „economiilor” în producere, de orientare a activităţii economice la produsul final, ar crea condiţii pentru creşterea competitivităţii în sectorul real al economiei în R. Moldova. Una din particularităţile politicii de dezvoltare economică îl constituie specificul formării şi gestionării veniturilor şi cheltuielilor publice [117, 118]. Tendinţa de creştere a poverii fiscale, a veniturilor şi cheltuielilor publice a cauzat dezechilibrul în economie şi societate în anii 2000-2014. Creşterea poverii fiscale a impus colectarea slabă a impozitelor, în special TVA şi impozitelor pe veniturile salariale (insuficienţa de venituri în anul 2014 de 500 mil. lei, iar în 2015 de circa 4 miliard lei) reduce cheltuielile reale pentru consum şi investiţii. Drept rezultat în 2014 PIB-ul real s-a redus cu 0,7% faţă de anul 2011, iar în 2015 reducerea va constitui 1,2%,

faţă de cel planificat. Această reducere conduce mai departe la scăderea veniturilor şi a volumului de realizare a mărfurilor de consum. Totodată, scade volumul de investiţii şi volumul de procurare a bunurilor fixe. De exemplu, în 2014 cheltuielile capitale planificate au scăzut cu 0,3% iar în 2015 cu 1% din PIB. Micşorarea veniturilor companiilor şi a volumului de producţie autohton, pe de o parte, şi creşterea salariilor, pensiilor şi, în general, a cheltuielilor, începând cu perioada guvernării comuniste, şi terminînd cu cea oligarhă pe de altă parte, a condus la destabilizarea catastrofală a sistemului social-economic, exprimată prin creşterea esenţială a preţurilor inclusiv la energie electrică şi gaze şi a inflaţiei, diminuarea reală a investiţiilor, şi a puterii de cumpărare a leului, a productivităţii muncii şi la distrugerea interesului economic, ce a condus la deformarea relaţiilor şi legăturilor economice.

Agenţii economici, în condiţiile acestui tip de politică fiscală şi de redistribuire a veniturilor, orientate spre creşterea impozitelor şi amenzilor dau faliment. Numai în anii 2010-2014 au falimentat 15,4 mii de intreprinderi, iar în 2015 practic tot bussinesul mic este falimentat, iar cei care mai rămân viabili părăsesc sectorul real şi exportă capitalul peste hotare, ori se eschivează de la plăţile impuse, trecând în sectorul tenebru [96]. Drept urmare, descreşte volumul producţiei, se reduce sectorul real şi volumul produsului autohton şi creşte esenţial volumul necesităţilor sociale nesatisfăcute. Noua paradigmă de dezvoltare trebuie să includă elemente de percepere de impozite mai reduse, de diminuare a poverii fiscale, de creare a condiţiilor pentru lărgirea bazei fiscale pe contul diminuării sectorului tenebru. Aceasta va permite ca agenţii economici să-şi lărgească activitatea prin investiţii, să stimuleze ocuparea forţei de muncă, să crească producţia şi veniturile.

Cu părere de rău, politica de dezvoltare în perioada de tranziţie a optat pentru mărirea cheltuielilor, creşterea impozitelor. În realitate, Guvernul în anii 2000-2014 a modificat simultan în proporţii diferite şi în sensuri diferite atât cheltuielile, cât şi impozitele. Veniturile fiscale au crescut din 2000 până în 2014 de 10 ori şi alcătuiesc 42,5 mld. lei în anul 2014. Cheltuielile au crescut în această perioadă de 10,3 ori şi alcătuiesc 44,4 mld. lei. Creşterea considerabilă a impozitelor, veniturilor şi cheltuielilor a influenţat negativ creşterea producţiei autohtone şi a dezechilibrat şi mai mult sistemul social-economic.

O particularitate importantă a politicii de dezvoltare economică autohtonă constituie caracterul şi dinamica volumului achiziţiilor de stat de produse ale ramurilor prioritare. Rolul politicii de achiziţionare creşte în condiţiile crizei economico-financiare mondiale şi regionale, când inegalitatea C+I<V atinge apogeul, iar încasările sunt cu mult mai mici decât producţia oferită, cererea globală de bunuri finale (C) şi bunuri pentru investiţie (I) este cu mult mai mică decât oferta (V şi Z). În această perioadă, este necesar ca volumul de achiziţii să se egaleze cu volumul economiilor din venitul global (S) şi cu volumul investiţiilor. Cauzele principale ale

dezechilibrului economic se pot înlătura prin compensare de către stat, efectuând achiziţii în venitul global şi creşterea cheltuielilor pentru cumpărare de bunuri finale şi investiţionale. Însă în structura achiziţiilor autohtone cresc plăţile vamale de la bunurile importate, ceea ce reflectă sporirea vânzărilor de companiile străine şi, respectiv, diminuarea vânzării mărfurilor şi serviciilor companiilor autohtone, ceea ce duce la micşorarea veniturilor agenţilor economici autohtoni. Ca rezultat, scad investiţiile locale şi numărul de angajaţi în sfera productivă. Este necesar de direcţionat politica de achiziţii de stat în sferele prioritare ale economiei naţionale. Aceasta va permite creşterea volumului de vânzări şi, respectiv, a volumului producţiei din ramurile prioritare, apoi, indirect, creşterea sectorului real al economiei.

Specificul politicii bugetar-fiscale a influenţat încasările veniturilor în buget în anii 2000-2014, care au avut un caracter neuniform. O mărire substanţială a ponderii veniturilor în PIB s-a înregistrat în anii 2000-2014, când s-a produs o creştere a PIB-ului. În această perioadă, ponderea venitului în PIB a crescut de la 25,6% în anul 2000 până la 38,1% în anul 2014 (a se vedea 4). Acest fenomen explică, în mare măsură, creşterea nominală a PIB-lui cauzată de fenomenele inflaţioniste. Această politică bugetar-fiscală a condus la diminuarea activităţii economice, la scăderea volumului de vânzări, iar odată cu ele s-a diminuat şi volumul TVA, ale accizelor etc. În anii 2000-2014, accizele de import au crescut de circa 17 ori şi au atins cifra de 3007 mil. lei. Din toată suma accizelor din anul 2014 numai 20,3 la sută constituie accizele de la mărfurile produse pe teritoriul republicii. Aceasta confirmă că politica bugetar-fiscală conduce la limitarea capacităţilor de producţie autohtone şi satisfacerea cererii, în mare măsură, de importurile de mărfuri şi servicii. Bugetul public naţional a beneficiat de pe urma acestei politici, însă creşterea sectorului de producţie autohton evoluează în direcţia unei reduceri alarmante.

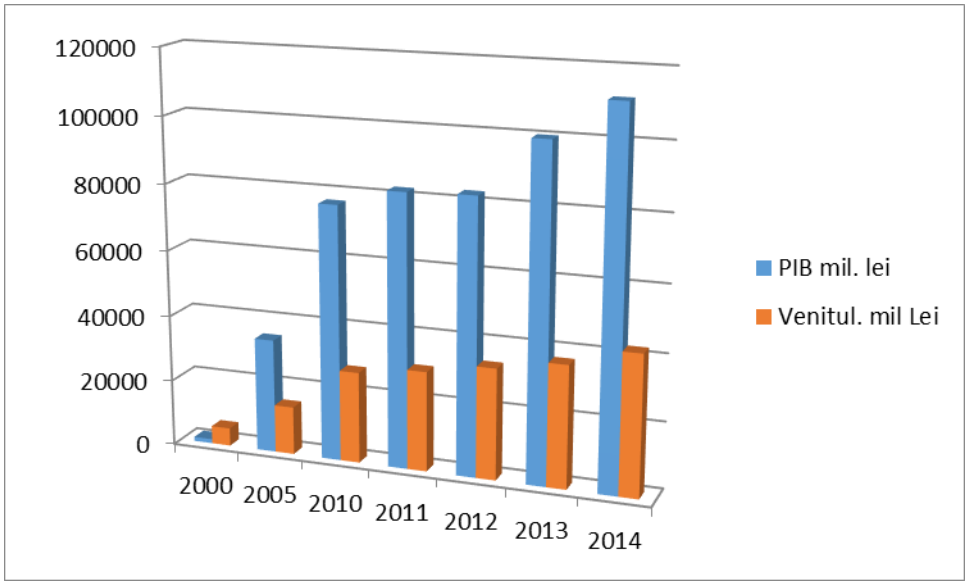

Fig.2.4. Evoluţia PIB şi a veniturilor în Republica Moldova, 2000-2014*

*Sursa: Banca Naţională a Republicii Moldova

Această politică bugetar-fiscală a condus şi la decalajul dintre TVA la mărfurile produse în ţară şi cele importate. Încasările de la TVA la produsele importate au crescut în anii 1995-2014 de 18,6 ori, iar la mărfurile autohtone – de 12,4 ori (a se vedera tab. 2.4). Ponderea TVA în veniturile bugetul public național a crescut cu 30,6% in 1995. Specificul politicii bugetar-fiscale a condus la creşterea TVA la mărfurile importate cu 27,2% în anul 20154, faţă de anul 2010, iar încasările de la mărfurile produse şi de la serviciile prestate pe teritoriul ţării au scăzut cu 3,1%.În anul 2014, din cauza slăbirii cererii interne, TVA de la mărfurile importate a crescut numai cu 3,8%. Totodată, înăsprirea măsurilor de constrângere şi a creşterii presiunii fiscale, a amenzilor şi sancţiunilor administrative, TVA la produsele autohtone în anul 2014 a crescut faţă de anul 2010 cu 13,5%. În anul 2015 se prognozează aceiaşi politică de creştere mai rapidă a TVA la produsele importate decât de la cele autohtone. Particularităţile politicii bugetar-fiscală nu numai că provoacă descreşterea catastrofală a capacităţii de producţie autohtonă,dar şi măreşte instabilitatea social-economică întreteritorii deoarece ultimele recuperă TVA doar de la mărfurile produse în ţară, care descresc în pondere totală din suma TVA.

Specificul politicii de dezvoltare economică sunt determinate şi de particularităţile politicii creditar-monetare promovată în perioada de tranziţie. Această politică care include acţiunile Guvernului şi Băncii Naţionale este reflectată în dinamica indicatorilor monetari,

Tabelu 2.4 Dinamica şi structura TVA în bugetul de stat al Republicii Moldova (mil. lei)

	1995	2005	2010	2011	2012	2013	2014
TVA inclusiv:	938	4623	10211	11680	12666	14260	13023,6
- La mărfurile autohtone	348	572	3222	3132	3362	3668	4332,7
- La produsele importate	590	4052	6989	8548	9304	10592	11001,9
Ponderea TVA în venituri, %	30,6	31,8	59,4	62,7	60,2	62,7	38

*Sursa: Datele Ministerului Finanţelor R.Moldova.

inclusiv inflaţia, rata dobînzii, volumul rezervelor valutare, rata rezervelor obligatorii de monedă, cursul de schimb și cantitatea de bani în circulaţie. Specificul politicii monetar-creditare constă în încapacitatea BNM în dirijarea acestei politici în monopolizarea acestui proces(trei bănci mențin 70 % din volumul creditelor naționale), în intermedierea insuficientă financiară a sectorului bancar cu sectorul real al economiei. Ponderea medie a creditelor bancare în PIB în anii 2005-2014 a constituit cca 36,9% (a se vedea tab. 2.5).

Specificul politicii monetare autohtone se caracterizează de o pondere scăzută a depozitelor bancare în PIB de 36,1% (a se vedea tab. 2.3) care este cu mult mai mică decît în Lituania, Serbia, România şi Belarus, rămânând poziţionată sub media de regiune. Această

pondere relativ scăzută a depozitelor în PIB este determinată de disproporţie şi ineficienţa sistemului bancar care provoaca neăncrederea în bănci a populaţiei şi a businessului. Este necesar de mărit considerabil suma garantată a depozitelor, pentru ca sistemul bancar să concentreze economiile populaţiei şi ale companiilor şi să direcţioneze spre cei care au nevoie de lichidităţi. Aceasta va permite sporirea masei monetare oficiale în circulaţie.Acest nivel de creditare a economiei reale este devansat de majoritatea ţărilor din Europa Centrală şi de Est. De exemplu, în Letonia, Slovenia şi Estonia ponderea medie a creditelor în PIB variază între 80% şi 115% [119].

Situaţia cu intermedierea financiară a economiei se agravează, dacă luăm în consideraţie că rata creditelor în PIB este insuficientă, iar rata donzilor în 2014-2015 este exagerată şi constitue până la 20% anual. În condiţiile crizei, această rată constituie 0,75-1,5% anual în ţările UE şi SUA [120].

Această situaţie cu intermedierea financiară este şi mai alarmantă dacă avem în vedere monopolizarea acestui sistem. În asemenea caz banii „reuşesc" să servească circuitul economic prioritar al monopoliştilor şi oligarhilor.

Tabelul 2.5 Dinamica indicatorilor monetari în R.Moldova

	2010	2011	2012	2013	2014
Rata inflației % (decembrie)	8,1	7,8	4,1	5,2	4,7
Active valutare de rezervă a BNM, mil. USD	1717,7	1965,3	2515	2820,6	2156,6
Masa monetară MO, mil. MDL	10107	10864	13241	17550	17505
Soldul depozitelor în monedă națională, mil. MDL	14661,9	17400,4	21673,7	27566,7	25711,2
Rata dobînzii la credite în moneda națională, %	14,76	14,0	11,98	12,51	14,0
Soldul creditelor în economie, mil. MDL	26915,5	30244,8	35948,3	42690,7	40848
Ponderea creditelor în PIB (%)	34,9	36,7	43,4	42,7	36,6

** Sursa: BNM*

Concomitent se stimulează şi creşte volumul economiei tenebre, creând condiţii favorabile pentru extinderea instabilităţii economice şi reducerea sectorului real legal. Creşterea volumului de credite într-o perioadă relativ scurtă, de 2,5-3,0 ori şi demonopolizarea lor va crea condiţii pentru mărirea volumului mijloacelor circulante la nivelul necesar pentru dezvoltarea normală şi eficientă a economiei de piaţă cu o concurenţă perfectă va spori PIB-ul real. Dacă

acest volum de credite va fi acoperit de o creştere respectivă a rezervelor valutare, nu se va înregistra o creştere esenţială a inflaţiei şi o majorare considerabilă a preţurilor. Creşterea ratei de creditare a economiei concurenţiale conduce la scăderea vitezei de rotaţie a banilor şi la sporirea esenţială a investiţiilor capitale în economie. Drept urmare, se creează condiţii de stabilizare a sistemului economic.

Sporirea masei monetare oficiale în circulaţie, este posibilă şi în rezultatul creării condiţiilor de atragere în priorităţi şi micul bussines a câştigurilor din munca moldovenilor aflaţi peste hotarele ţării. Majorarea ratei de economisire, atragerea remitenţelor în afacerile prioritare, creşterea eficienţei utilizării resurselor disponibile şi a eficienţei managementului riscurilor, micşorarea ratei dobânzii, toate acestea vor conduce la o stabilizare adecvată a echilibrului monetar, care vor asigura stabilitatea preţurilor, înviorarea activităţii economice, scăderea de mai departe a ratei dobânzilor şi, în final, creşterea PIB-ului real şi scăderea vitezei de rotaţie a banilor, precum şi sporirea volumului investiţiilor. Acest proces şi politica de priorităţi influenţează pozitiv raportul dintre creşterea sectorului industrial, agroindustrial, industriei exportului şi celorlalte sectoare. Totodată, este necesar de schimbat politica utilizării resurselor şi politica managementului riscurilor creând competiţii veritabile pe segmentul bancar al pieţei financiare şi crearea unor alternative viabile de finanţare prin intermediul sectorului finanaciar nebancar.

Una din particularităţile politicii este strâns legată de fluxul de remitenţe şi consumul generat de acestea. Veniturile din munca cetăţenilor aflaţi peste hotare au alimentat gospodăriile casnice, conducând la majorarea cererii agregate de consum [121, 122]. Această cerere a fost satisfăcută cu circa 80% din importurile de bunuri şi servicii, deoarece potenţialul de producţie autohton este limitat. De pe urma acestei situaţii a beneficiat bugetul naţional, însă a crescut alarmant deficitul balanţei comerciale. Gradul de acoperire a importului constituie 44% din PIB (a se vedea tab. 2.6). Tendinţele şi caracterul procesului de sporire a volumelor importului şi exportului, creşterea alarmantă a deficitului comercial, satisfacerea cererii, în mare măsură, de importurile de bunuri şi servicii conduc la constrângerea producţiei autohtone şi aşa limitată, la creşterea economică bazată pe consum şi pe remitenţe în condiţiile crizei economico-financiare mondiale şi regionale. Aceste tendinţe conduc la adâncirea instabilităţii social-economice, expun economia autohtonă la o serie de vulnerabilităţi. Acest model de creştere economică conduce la o criza de proporţii, deoarece volumul remitenţelor în 2014 faţă de 2013 a scăzut cu 5% [123]. Remitenţele care constituie acea pernă de oxigen şi acea pipetă care menţine sistemul economic al ţării vorbind la figurat în „comă", încep să se epuizeze. Dacă resursele acestei pipete se vor epuiza esenţial, atunci există pericolul că sistemul economic autohton nu va mai avea posibilitatea să iese din comă. Aceasta se poate întâmpla dacă guvernarea nu va efectua acţiuni

urgente şi cardinale de atragere a investiţiilor şi remitenţilor în economia prioritară de creare a condiţiilor adecvate de muncă şi de trai în ţară. În caz contrar, migraţia va creşte, iar fenomenul negativ de scindare a familiilor moldovenilor de migranţi se va transforma într-un proces de reîntregire a lor, dar, cu părere de rău, aceasta se va produce în afara hotarelor ţării, moment care va declanşa declinul remitenţelor ceea ce va conduce la diminuarea dramatică a consumului.

Tabelul 2.6 Dinamica comerţului exterior în Republica Moldova (mil. $ SUA)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Export, mil. USD	641	1503	1541	2271	3137	3454	3311
Import, mil. USD	972	2746	4514	5977	6046	6421	6254
Balanţa comercială, mil. USD	-330	-1215	-2314	-2970	-3051	- 3093,7	-3000,1
Gradul de acoperire a importului prin exporturi, %	66,0	55,7	40,0	42,7	41,6	44,2	44,0

Sursa: Datele BNM

Specificul politicii de dezvoltare economică se caracterizează şi prin promovarea unei politici ineficiente la piaţa de capital, inclusiv a operaţiunilor financiare şi a titlurilor financiare derivate şi care a influenţat esenţial instabilitatea financiar-bancară şi a economiei în întregime şi a modificat structura produsului naţional. Volumul valorilor mobiliare tranzacţionale în anii 2004-2014 raportat la PIB este cel mai mic din regiune – 1,28% (media regională în această perioadă a fost de 5,32%, în UE constituind 92,4%). Acest volum de tranzacţii au o tendinţă de declin în ultimii ani. Aceste procese sunt influenţate şi de intervenţia oligarhilor, utilizând grupurile de agenţi economici străini şi de guvernele altor ţări, care, la rândul lor spală volume esenţiale de valută forte din ţară, schimbă proporţiile dintre volumul total al producţiei şi serviciilor în expresia bănească şi volumul global al veniturilor băneşti nu în favoarea agenţilor economici naţionali.

Gestionarea proastă a relaţiilor externe, utilizarea instrumentelor economice ineficiente, inclusiv majorarea taxelor vamale şi complicarea procedurilor de import-export (creşterea termenului de devamare cu 24 ore reduce PIB-ul cu 1%) diminuează dezvoltarea economică. Ca răspuns la politica inadecvată privind exportul-importul, agenţii economici se eschivează de la plata taxelor vamale, utilizând pe larg hotarele necontrolate cu Transnistria, ceea ce conduce la instabilitate economică [129]. Totodată, crearea zonei duty free ilegală la produsele petroliere de către guvernele precedente funcţionarea zonelor antreprenoriale libere în Chişinău şi în Sudul Moldovei au condus la eschivarea a sumelor enorme de la plăţile vamale şi la creşterea instabilităţii.

Tendinţele alarmante în evoluţia deficitului balanţei comerciale şi a datoriei de stat, reducerea drastică a încasărilor în buget, neacceptarea politicii fiscale din această perioadă de agenţii economici, a tensionat instabilitatea economică şi socială în ţară. Pseudoliberalizarea şi pseudo-demonopolizarea relaţiilor economice, în special a comerţului intern şi extern

(monopolizare exportului şi importului la metale feroase, produselor vinicole, alimentare, aprovizionare cu erbicide alte produse chimice, etc.) au pricinuit ţării o stagnare structurală şi o dezechilibrare economică esenţială. Dirijarea ineficientă în anii 1989-1994 a schimbului produselor complexului agroindustrial către Federația Rusă pe metale, produse petroliere, forestiere care aveau preţuri mult mai joase în acei ani decât cele mondiale şi apoi direcţionarea lor la reexport pentru crearea rezervelor valutare ale ţării.a provocat pierderi colosale ale statului care alcătuise 5,5 mlrd dolari SUA la momentul destrămării URSS. Politica de comerț ineficientă limitează exportul produse agroindustriale în F.Rusă a condus la dezechilibrarea balanţei de plăţi a ţării.(vezi tab. 2.7)

Tabelul 2.7 Evoluţia principalelor agregate ale balanţei de plăţi, mln. dolari SUA

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Contul curent	**-449,0**	**-784,5**	**-495,3**	**-384,7**	**-451,1**
Balanţa bunurilor şi serviciilor	**-2283,0**	-2872,0	-2945,1	-2981,1	-2147,8
Balanţa comercială	**-2219,5**	-2869,4	-2924,0	-2978,6	-2911,9
Balanţa serviciilor	**-63,5**	-2,6	-21,1	-2,6	-31,6
Venituri (nete)	**507,1**	571,5	839,8	884,7	795,7
inclusiv: veniturile rezidenţilor din munca peste hotare (intrări)	743,0	899,0	1012,5	1114,8	
Transferuri curente (nete)	**1326,9**	1516,1	1610,0	1711,8	1696,7
inclusiv: transferuri de peste hotare ale angajaţilor (intrări)	608,5	701,4	773,8	861,0	
Contul de capital şi financiar	**420,8**	**697,8**	**420,2**	**296,2**	**518,9**
Transferuri de capital (nete)	-28,4	-37,5	-33,8	-44,7	-62,5
Investiţii directe (nete)	193,9	242,6	155,4	203,1	166,2
inclusiv: în economia naţională	197,4	263,2	175,1	231,3	
Investiţii de portofoliu (nete)	5,6	0,0	21,3	9,7	13,2
Alte investiţii (nete)	544,6	762,6	775,2	411,9	-137,2
Active de rezervă ale statului, (-) majorare, (+) micşorare	-294,4	-278,1	-497,6	-283,8	538,5
Erori şi omisiuni	**28.21**	**86,7**	**75,1**	**88,5**	

Sursa: Ministerul Economiei

Instabilitatea şi disproporţiile economice au fost promovate de politica economică coruptă prin diverse forme, inclusiv spălarea banilor prin firme-fantomă şi companii favorizate. Este vorba de prima etapă de instabilitate şi criză după obţinerea independenţei. Ca rezultat al politicii economice nechibzuite, în anii 1989-1992 economia naţională s-a prăbuşit şi s-a dezvoltat economia subterană (ea alcătuieşte cca 40% din PIB-ul oficial) cauzând pierderi şi instabilităţi considerabile sistemului economic.Toate acestea au condus la micşorarea de două ori a PIB-ului şi a subvenţiilor pentru acoperirea pierderilor provocate de politica antisocială. Ca rezultat au crescut concomitent cheltuielile publice. La rândul său, necesitatea creşterii cheltuielilor sociale a provocat o altă etapă de instabilitate şi dezechilibru între sectorul social şi

cel economic. În această etapă (anii 1992-1995) practic, criza economică s-a răspândit în tot sistemul economic, afectând majoritatea agenţilor economici. Din cauza crizei totale şi a instabilităţii economice, agenţi economici mici şi mijlocii nu au suportat presiunea fiscală şi au fost „impuşi" să supravieţuiască în sectorul tenebru.

Particularităţile politicii partidului agrar, aflat la putere în anii 1994-1998, au condiţionat a treia etapă de instabilitate economică. Această etapă se caracterizează prin creşterea considerabilă a disproporţiilor dintre sat şi oraş, accelerarea procesului de distrugere a satelor condiţionată de conservarea relaţiilor agrare sovetice şi crizei social-economice la nivel de stat, care a afectat masiv activitatea economică. Specificul acestui dezechilibru în această etapă s-a exprimat prin creşterea considerabilă a garanţiilor de stat care au depăşit un miliard de USD, creşterea esenţială a datoriei publice, subvenţionarea şi creditarea la o rată scăzută a sectorului agrar. Partidul agrar, conservând şi deformând relaţiile agrare timp de patru ani de guvernare (refuz la privatizarea pământului, la vânzarea şi cumpărarea factorilor de producţie din agricultură, menţinerea întreprinderilor agrare gigante etc.) a provocat o disproporţie social-economică dintre sat şi oraş de cca 50 ori. Practic, în această perioadă baza materială a sistemului agrar a fost distrusă, iar colhozurile, sovhozurile, întreprinderile intergospodăreşti de prelucrare, de aprovizionare cu tehnică şi chimicale au falimentat, neavând posibilitatea să plătească impozitele la stat.

Specificul politicii de dezvoltare în anii 1998-2000 a creat o nouă etapă de instabilitate economică, provocată de criza puterii politice şi guvernarea proastă de către patru puteri politice, dezmembrarea puterii legislative şi politizarea puterii executive. În aceşti ani, a crescut instabilitatea economică, exprimându-se prin diminuarea absolută şi relativă a capacităţii de producţie autohtone şi aşa limitată, s-a agravat criza agrară, deoarece s-au anulat facilităţile la producţia de lapte şi cereale şi s-a permis exportul rezervelor de grâu „ieftin", create de guvernul Sangheli, inclusiv formate pe baza ajutoarelor umanitare şi creditelor tehnice. În asemenea condiţii, instabilitatea economică şi diminuarea sectorului real au atins proporţii maxime. PIB-ul în 1998 a scăzut cu 6,5%, în 1999 cu 3,4%, iar deficitul bugetar a atins apogeul în 1997 – 7,8% din PIB.

În anii 2000-2008, s-a evidenţiat a cincea etapă de instabilitate economică. Particularităţile politicii de dezvoltare social-economică în această perioadă au fost bazate pe monopolizarea puterii în stat de un singur lider al unui partid politic, promovând o politică de dezvoltare bazată pe stimularea creşterii agregate de consum, inclusiv pe creşterea salariilor, pensiilor, diversificarea facilităţilor şi extinderea subvenţiilor [111]. Această politică a constrâns esenţial capacitatea de producţie autohtonă, a limitat câmpul de afaceri al micului business, a accelerat migraţia forţei de muncă peste hotare şi a satisfăcut cererea de consum pe baza creşterii

volumului remitenţelor şi a importului de bunuri şi servicii. În acestă perioadă, s-a monopolizat majoritatea activităţilor economice eficiente, procesul de privatizare, de licenţiere, mass-media, sistemul de justiţie. Toate acestea au accelerat procesele inflaţioniste (în această perioadă preţurile au crescut de 5-10 ori) şi de sărăcire a păturilor vulnerabile, şi a reprezentanţilor micului business.

Drept rezultat, instabilitatea şi disproporţiile economice au căpătat un caracter general şi ireversibil. Dar situaţia s-a agravat şi mai mult în urma promovării unei politici externe ambiţioase şi neprofesioniste. Esenţa acestei politici consta în pseudoschimbarea vectorului de dezvoltare care a balansat neechilibrat între CSI şi Uniunea Europeană. Pseudoorientarea vectorului de dezvoltare a sistemului economic autohton în punerea aşa-numitului accent pe cel european a provocat blocada economică a ţării din partea Federaţiei Ruse, exprimându-se prin limitarea considerabilă a pieţei ruse pentru produsele agricole şi agroindustriale, majorarea preţurilor la gazele naturale, blocarea transportului, transferurilor bancare, susţinerea deschisă a regimului separatist financiar şi politic din Transnistria etc. Toate acestea au agravat şi mai mult instabilitatea economică şi au tensionat rezolvarea problemelor sociale.

Particularităţile politicii de dezvoltare social-economică din anul 2009 până în prezent s-au exprimat în adâncirea instabilităţii economice, care a fost influenţată de criza financiară mondială şi, în primul rând, de criza politică şi constituţională. Aceste crize au provocat în timp de un an şi jumătate trei alegeri Parlamentare şi un referendum. Instabilitatea politică a adâncit dezechilibrul social-economic şi a „tocat" tot potenţialul şi resursele de dezvoltare. Ca rezultat, mai mult de o pătrime de cheltuieli bugetare sunt acoperite şi finanţate din exterior. Totodată, dezvoltarea economică după inerţia politicii implementată de regimul comunist a diminuat şi mai mult indicii macroeconomici şi a accelerat exportul forţei de muncă active peste hotare. În anii 2010-2014, cererea de consum a fost satisfăcută de volumul remitenţelor, constrângerile capacităţilor de producţie au atins limita de jos, iar deficitul balanţei comerciale a devenit alarmant. Începînd cu anul 2014 pînă în prezent instabilitatea economică s-a transformat într-o criză generalizată afectînd preponderent situația politică și socială din R.Moldova. S-a extins criza valutară prin deprecierea esenţială a monedei naționale, a crescut inflația de două ori și s-a majorat rata sărăciei în mediu urban și rural.

Toate aceste politici şi etape de dezvoltare au fost intercondiţionate şi în anumite proporţii au persistat şi persistă în politica generală de dezvoltare social-economică autohtonă. Politicile de dezvoltare au fost influenţate şi conectate la politicile dure ale FMI şi ale BM care au susţinut şi susţin finanţarea ţării, dar limitându-ne şi plafonându-ne câmpul de activitate, cum am accentuat anterior impunându-ne unele condiţii foarte dure [125]. Guvernele R. Moldova, neavând altă ieşire, manevrează prin câmpul acestor politici dure, utilizând pe larg creditele

BNM şi trecându-ne la datoria internă în detrimentul diminuării catastrofale a creditelor în economie. După cum s-a remarcat mai sus, pentru acoperirea deficitului bugetar, Guvernul foloseşte tot mai larg creditele Băncii Naţionale în detrimentul diminuării creditelor în economie. Dinamica şi proporţiile creditării activităţii economice şi Guvernului sunt diferite (vezi tab. 2.8). Lipseşte o tendinţă stabilă de utilizare a creditelor. În perioada anilor 1995-2014, s-a observat o creştere a mijloacelor creditare în economia naţională de la 1,1 la 40,8 mld. lei. Însă aceste credite sunt nesatisfăcătoare şi alcătuiesc în medie doar 36,6% din PIB (tab.2.2).

Tabelul 2.8 Dinamica datoriei externe şi internă a R. Moldova

Indicatori	Unităţi de măsură	2005	2010	2011	2012	2013	2014
1. Datoria de stat internă	Mil. Lei	3787	5305	5820	6136	6678	7075
2. Datoria de stat externă.	Mil. USD	1400	1116	1142	1246	1290	2039
3. Datoria de stat externă în PIB	%	49	19	17	16	23,6	20,0
4. Datoria de stat externă raportată la export	%	92	182,4	51,4	63,2	52,2	87,2
5. Datria de stat internă raportată la venit.	%	26,2	19,2	19,2	18,2	18,2	16,7

Sursa: BNM

În această perioadă s-a produs, o susţinere considerabilă a creditelor din economia naţională legată de creşterea împrumuturilor de la BNM acordate Guvernului, care a crescut de 3,3 ori şi a atins nivelul de 7,1 mld lei. Însă situaţia este alarmantă, dacă ţinem comt ca BNM ar acorda credite BEM în valoare de circa 18 mlrd lei sub garanţie Guvernului. Creditarea din aceste împrumuturi a deficitului bugetar şi a furtului din BEM, BS şi Unibanc a influenţat esenţial creşterea dezechilibrului financiar şi a inflaţiei. Totodată, emisia obligaţiunilor realizate cu o dobândă mare, a redus resursele interne şi aşa insuficiente. În rezultat s-a accelerat constrângerea potenţialului de producţie autohtonă şi a crescut absolut deficit bugetar şi s-a înrăutăţit soldul balanţei comerciale a ţării. Din această cauză, s-a recurs la injectarea unor credite din exteriorul ţării (de ex.creditul de 150 mil. Euro de la Guvernul României).

Particularităţile de dezvoltare economică sunt determinate de instabilitatea sistemului financiar al statului exprimată în dinamica împrumuturilor guvernamentale, evoluţia datoriei de stat internă şi externă, şi volumelor de export şi import, şi raportarea acestora la PIB (a se vedea tab. 8, 9). În perioada anilor 2000-2014 datoria de stat externă a crescut cu 61 la sută şi a atins suma de 2,0 mld. USD în 2014. Din tabelul 8 observăm că raporturile datoriei de stat faţă de PIB în 2010-2013 a crescut de la 19% la 23,6%. Agravarea instabilităţii financiare o denotă şi înrăutăţirea altor indicatori. De exemplu, raportul dintre datoria de stat externă şi volumul exporturilor a depăşit 87,2% în anul 2014. Corespunzător, a crescut considerabil şi povara datoriei de stat externă şi internă asupra bugetului naţional. Specificul politicii datoriei externe şi

interne şi destinaţia creditelor contractate în scopuri de consum şi delapidări şi, nu pentru investiţii, şi mai mult constrâng capacitatea de producţie şi agravează instabilitatea financiară şi economică.

Politica de majorare a datoriei publice nu este eficientă, deoarece împrumuturile externe n-au condus la creşterea reală a veniturilor din investiţiile făcute din aceste credite, dat fiind că statul n-a stimulat procesul de creştere economică în anumite priorităţi relativ avantajoase. Ca rezultat, resursele interne şi externe au fost „tocate", ceea ce a condus la creşterea impozitelor pentru acoperirea lor şi a generat un dezechilibru financiar şi economic enorm în 2015.

Particularităţile politicii de dezvoltare economică sunt determinate şi de specificul politicii investiționale. Problema constă în utilizarea ineficientă a creditelor acordate cu garanţia Guvernului. În perioada valorificării investiţiilor, are loc procesul delapidărilor şi mituirilor şi, respectiv, se micşorează rezultatele activităţii economice. Creditele garantate nu devin un factor de creştere a fondurilor fixe şi a productivităţii acestor fonduri. În urma promovării unei politici investiţionale iraţionale, eficacitatea utilizării creditelor guvernamentale directe şi garantate scade, iar proporţia dintre venitul preconizat şi obligaţiunile de plată a dobânzilor este minimală, profitul fiind practic în limitele obligaţiunilor de plată a dobânzilor, împrumuturile - folosite ineficient [126]. Deoarece investiţiile nu dau profitul aşteptat (ceea ce se întâmplă actualmente în economia naţională), are loc creşterea dezechilibrelor şi a inflaţiei. Totodată, se micşorează încasările la buget şi, respectiv, scad mijloacele necesare pentru deservirea împrumuturilor. Lipsa unei politici investiţionale eficiente conduce la „erodarea" creditelor prioritare în sectoarele monopoliste şi oligarhice. Toate acestea, în îmbinare cu creşterea datoriei interne şi externe, şi diminuarea puterii de cumpărare a leului au condus la adâncirea crizei şi instabilităţii financiare, social-economice şi politice. Structura şi dinamica investiţiilor în Republica Moldova reflectată în tab. 2.9 denotă, că în anii 2000-2014, investiţiile directe în economia naţională au scăzut considerabil.

Tabelul 2.9 Structura şi dinamica investiţiilor în R. Moldova, mil. USD

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Investiţii străine directe în economia naţională	449	1060	207,9	288,2	195,1	286,3	207,4
Investiţii de portofoliu	201	46	5,6	4,7	21,3	9,7	13,2
Alte investiţii	1460	1701	544,6	762,6	775,2	411,9	-137,2
Active de rezervă a statului			-294,4	-278,1	-497,6	-283,8	538,5

Sursa: Datele BNM

În ţările dezvoltate diminuarea fluxului investiţiilor sunt cauzate, în primul rînd, de supraîncălzirea economiei, de apariţia dificultăţilor în realizarea mărfurilor şi de predominarea dezechilibrului în economie, unde cererea agravată de bunuri finale (C) şi bunuri pentru investiţii (I) este mai mică decît oferta venitului (V) şi preţul de ofertă a producţiei (Z).

În R. Moldova, cauza principală constă nu în surplusul de mărfuri, ci invers, în deficitul de mărfuri cauzat de constrângerea capacităţilor de producţie autohtonă cauzată de politicile economice nechibzuite şi n-au valorificat principiile promovate de teoriile economice. Dezechilibrul economic în R. Moldova predomină sub forma Suma M < Suma B, de unde reiese că suma de bani (B) în circulaţie, veniturile populaţiei şi volumul remitenţelor este cu mult mai mare decât stocul mărfurilor (M) autohtone. Apogeul acestui dezechilibru a fost atins în timpul guvernării regimului comunist, care a reprodus, în linii mari, sistemul sovietic de dirijare, unde predomina deficitul de mărfuri şi surplusul de bani. Acest dezechilibru a fost compensat de importul imens al mărfurilor, iar 70% din buget a fost format din impozitele şi tarifele vamale. Această tendinţă se manifestă până în prezent. Ritmul creşterii cheltuielilor bugetare în R. Moldova este de 3-5 ori mai mare decît în ţările dezvoltate, iar ritmul creşterii investiţiilor – de 3,5 ori mai mic decît în aceste ţări [127, 128].

Specificul dezvoltării în perioada comunistă a influenţat, în mod cert, deficitul de investiţii în economia reală datorită orientării sociale şi promovării politicii „economiei bunăstării", pe de o parte, şi creşterii imense a deficitului de investiţii în sectonil real, constrângerea businessului mic şi mijlociu (regimul comunist a ajuns chiar la stoparea patentelor) şi stimularea monopolurilor, pe de altă parte. Aceste tendinţe au atras după sine creşterea considerabiiă a deficitului de investiţii în sectorul mic şi mijlociu, a dezechilibrelor macroeconomice.

De aceea, sporirea mai rapidă în perioada 2005-2014 a cheltuielilor în ţările în tranziţie, inclusiv în R. Moldova, a provocat un deficit mai mare de investiţii decît în ţările dezvoltate. Dar rezolvarea problemei deficitului de investiţii, ţinînd cont de datoriile externe şi deficitul balanţei comerciale ale R. Moldova şi de problema Transnistriei, este cu mult mai complicată nu numai faţă de ţările dezvoltate, ci chiar şi faţă de cele cu o economie tranzitorie [129].

Totodată, criza economico-financiară mondială şi cea din Ucraina a agravat şi mai mult situaţia investiţională, exprimîndu-se prin exţinderea presiunii financiare, ceea ce a condus în anul 2014 şi mai mult la creşterea imensă a deficitului de investiţii, (vezi anexca 8) la multiplicarea falimentului companiilor şi firmelor private, favorizînd astfel creşterea şomajului. Aceste tendinţe au agravat şi mai mult deficitul investiţional în legătură cu furtul miliardelor de la BEM şi devalorizarea considerabilă a monedei naţionale, În rezultat micul bussiness este bancrot favorizând monopolismul şi oligarhizmul în sistemul investiţional ce a condus la creşterea migraţiei din ţară şi a şomajului.

Instabilităţi economico-financiare şi creşterea inflaţiei, au condus la formarea brută de capital fix,cum am accentuat anterior, cu o uzură morală avansată şi la scăderea eficienţei de utilizare a fondurilor fixe. Pe parcursul întregii perioade de tranziţie, randamentul de utilizare a fondurilor fixe a scăzut de cca 5 ori faţă de anul 2000. O diminuare radicală a randamentului utilizării fondurilor fixe a avut loc în perioada 1991-1996 (de la 98,6% la 15,4%). Reducerea considerabilă a randamentului a fost cauzată şi de majorarea artificială a valorii capitalului fix, şi de reevaluarea lui în 1996. Rentabilitatea utilizării capitalului fix constituie doar 0,1%. Este necesar ca politica investiţională şi fiscală să ţină cont de caracterul uzurii fondurilor (uzura fondurilor fixe depăşeşte 80% din toate fondurile) şi de aplicat investiţiile şi impozitarea diferenţiată, în funcţie de eficacitate şi nivelul de uzură a acestor fonduri. Totodată, este important de schimbat managementul investiţional care în combinare cu sistemul fiscal flexibil şi în dependenţă de uzura fondurilor să conducă la schimbarea aparatului tehnic şi tehnologic al potenţialului economic, la creşterea productivităţii muncii şi la stabilirea preţurilor de echilibru.

Cum observăm din fig. 2.1 în anii 2000-2014, stocul productiv de capital s-a majorat în medie cu 8,2% anual, iar creşterea PIB condiţionată de sporirea productivităţii muncii şi a capitalului a crescut numai cu 4,5%. Aceasta confirmă utilizarea ineficientă a capitalului şi o dezvoltare mai mult extensivă decât intensivă. Totodată are loc trecerea slabă a activităţii economice din ramura producţiei agricole, unde productivitatea este minoră în sfera agroindustriei de prelucrare şi exportatoare.

Particularităţile politicii de dezvoltare naţională sunt determinate de specificul politicii ocupării şi utilizării forţei de muncă active, care a afectat negativ dezvoltarea social-economică ca factor determintor al funcţiei de producţie, în rezultatul diminuării acesteia pe parcursul ultimilor 14 ani de la 1,5 mil de persoane la doar circa 1,18 mil în 2014 sau cu descreşterea în medie cu 6,1% anual. Tendinţele migraţioniste s-au conturat în această perioadă, au influenţat diminuarea ratei de activitate în economia naţională de la 60% la 42%. Această descreştere a forţei de muncă a afectat direct creşterea productivităţii muncii agregate şi eficacitatea capitalului. Problema productivităţii şi descreşterii forţei de muncă autohtone sa agravat odată cu creşterea mobilităţii forţei de muncă oferită de integrarea europeană şi redobândire cetăţeniei române.Schimbarea concepţiei dezvoltării economică, perfecţionarea mecanismului de atragere a forţei de muncă migrante în business poate menţine volumul fizic al forţei de muncă în ţară.

Particularităţile de dezvoltare social-economică sunt determinate şi de specificul proceselor inflaţioniste. Dezvoltarea social-economică echilibrată este posibilă în condiţiile unei inflaţii anuale de pînă la 10%. În literatură există diverse abordări referitoare la fenomenele „plafoanelor inflaţioniste” [134]. Practica afirmă că dezvoltarea economică este real posibilă şi în

cazul menţinerii inflaţiei la nivelul de 4% anual. În condiţiile depăşirii acestui nivel de inflaţie pe un termen îndelungat au loc procesele de instabilitate şi descreştere economică [135]și [112]

În perioada de tranziţie la economia de piaţă rata inflaţiei în economia naţională a crescut odată cu creşterea datoriei interne şi externe a statului şi cu sporirea consumului (cea mai înaltă – de 143,7% în anul 1999). Procesul de inflaţie care a influenţat instabilitatea sistemului economic în R. Moldova a inclus câteva etape. Prima etapă a inflaţiei (1991-1993) a inclus etapa de creştere esenţială a preţurilor de consum ca rezultat al liberalizării comerţului centrakizat şi lichidării rublei sovetice, cursul de schimb al căreia depăşea de 40 de ori cursul oficial (vezi 111, 112). Aceasta a caracterizat specificul dezvoltării economiei care a accelerat destrămarea potenţialului sovetic centralizat şi a diminuat sectorul autohton real. Etapa a doua (1994-1995) a inclus procesul de refacerea a sistemului economic, liberalizarea preţurilor preţurilor, limitarea sistemului de susţinere a ramurilor vitale din cauza deficienţei monetare, expansiunii inflaţiei în această perioadă.Etapa a treia (1996-2000) include procesul de restructurare ineficientă a sistemului economic, pseudoliberalizarea diferenţiată a diverselor genuri de activitate, subvenţionarea masivă a sectorului agrar, creşterea deficitului bugetar care au condus la creşterea inflaţiei până la 43,7%.

Etapa a patra (2001 - 2009) se caracterizează prin creşterea economică bazată pe consum alimentată de remitenţe, constrângerea capacităţii de producţie, majorarea considerabilă a pensiilor şi indemnizaţiilor, creşterea importurilor de bunuri şi a impozitelor de la aceste importuri [111, 112].Etapa a 5-a (2009 –2014) se caracterizează prin creşterea esenţială a inflaţiei în legătură cu monopolizarea sistemului economic şi a comerţului.Ultima etapă este infuențată de furtul mlrd de la BEM şi depreciere cu 60 la sută a monedei naţionale. În această perioadă, datoriile statului, deficitul bugetar au crescut esenţial. Creditarea guvernului a BEM în suma 14 mlrd de lei şi transformarea lor în valută forte şi exportarea acestora din ţară de rând cu criza şi disproporţiile financir au cauzat o inflaţie de natură monetaristă. La creşterea inflaţiei a contribuit şi majorarea esenţială a salariului mediu nominal (a se vedea tab.2.9). Creşterea mai rapidă a salariilor (în comparaţie cu creşterea IPC) a avut loc în condiţiile constrângerii, deficitului de bunuri şi servicii autohtone pe piaţa care a fost acoperită prin creşterea importurilor. La creşterea importurilor a contribuit şi menţinerea artificială pînă în noiembrie 2014 a leului care a defavorizat exporturile, ceea ce a dus la creşterea deficitului alarmant a balanţei de plăţi.

Depăşirea crizei economico-financiare va surveni odată cu echilibrarea sistemului economic şi a excedentului balanţei de plăţi a statului. Modalitatea optimă de realizare a acestui obiectiv constă în creşterea capacităţii de producţie autohtonă şi creşterea volumului

exporturilor. Din punctul de vedere al statului, accelerarea inflaţiei acordă posibilitate de a se debarasa de datoriile acumulate la salarii şi pensii, în special, de piramida datoriei interne.

2.3 Specificul mecanismelor de dezvoltare a economiei R. Moldova

Caracteristica mecanismului de dezvoltare economică determină specificul de creştere, particularităţile şi modalităţile procesului de schimbare structurală, de stimulare sau constrângere a capacităţilor de producţie autohtone. Structura şi funcţiile acestui mecanism sunt reflectate în diverse politici guvernamentale în perioada de tranziţie printre care mentionam Strategia Naţională de dezvoltare „Moldova 2020".

Particularităţile şi structura mecanismului de dezvoltare şi relansare economică a ţărilor în tranziţie demonstrează că acest mecanism este destul de contradictoriu şi ineficient.

Specificul mecanismului de reformare a economiei R.Moldova a fost direcţionat unilateral, extrem de dependent de factorii externi, şi avînd o flexibilitate scăzută faţă de politica externă a F.Ruse şi crizele internaţionale şi regionale. În acest sens, R. Moldova a avut şi până în prezent are o economie, în mare măsură, dependentă de factorii exteriori, inclusiv de politica externă, de importul şi exportul din alte ţări. Produsele principale exportate de R. Moldova reprezintă materia primă, produsele agricole, ale industriei uşoare, industriei producătoare şi producţia textilă. Exporturile şi importurile către CSI şi UE sunt practic egale [136]. Dar mecanismul şi relaţiile economice cu aceste două structuri regionale sunt diametral opuse. Ca rezultat, influenţa acestor două structuri asupra caracterului de creştere economică și schimbării structurii este diferită.

Scopul principal al mecanismului de dezvoltare şi integrare europeană constă în asigurarea tranziţiei la un stat bazat pe standardele europene cu economie liberă de piaţă și societate civilă avansată. Pe parcursul transformărilor, ţara s-a confruntat cu un şir de dificultăţi, obiective şi subiective, având în această perioadă un succes parţial.

În această ordine de idei, realizarea elementelor principale ale mecanismului de dezvoltare, privind transformările radicale, inclusiv crearea mecanismului liberal al economiei de piaţă competitivă, liberalizarea sistemului polilic – deschiderea ţării, democratizarea vieţii publice liberalizarea activităţii businessului, comerţului intern şi extern, aderarea la organizaţiile internaţionale etc. s-a efectuat nereuşit, asinhron, fragmentar în lipsa strategiei unice pe toată perioada tranziţiei de dezvoştare bazată pe o paradigmă ştiinţifică.

Implementarea tărăgănată şi utilizarea mecanismului de dezvoltare nechibzuit, lipsit de baza ştiinţifică a teoriilor economice moderne, a condus la creşterea considerabilă a costurilor sociale ale tranziţiei, precum: reducerea resurselor ţării pentru educaţie şi servicii medicale, o creştere mare a discrepanţei în venituri, răspândirea sărăciei, sporirea corupţiei şi crimei organizate. Într-o asemenea situaţie, tranziţia a cauzat o dezamăgire totală în rândurile populaţiei

şi aceasta a contribuit la îngustarea bazei sociale de susţinere a reformelor, şi o integrării europene.

Rezultatele realizării mecanismului de dezvoltare demonstrează o implementare neuniformă a principiilor economiei de piaţă şi o deviere de la tendinţele strategice propuse de principalele teorii economice moderne. Oricum prin crearea bazei juridice şi instituţionale a economiei de piaţă şi intenţia de a realiza stabilitate macroeconomică (inflaţia redusă, valuta naţională stabilă, deficitul bugetar sub control) în R Moldova, nu numai că nu a reuşit să intre într-o perioadă de dezvoltare economică sustenabilă dar din contra a crescut dezechilibrul social-economic, sa admis criza economică, sa destabilizat sistemul bancar-creditor şi a crescut sărăcia. Pauza şi tărăgănarea procesului de implementare şi incomplexă şi nu la timp a reformelor a avut un impact negativ – împrumuturile externe şi interne şi volumul remitenţelor au fost utilizate pentru consum, reformele structurale au fost deformate sau amânate, iar problemele politice şi sociale au predominat asupra celor economice. Mai bine spus, nu mecanismul de dezvoltare a stimulat creşterea economică, ci condiţiile în care Guvernele şi companiile au avut aşa-numitele „scopuri uşoare", sau oportunităţi de reformă şi de inovaţii apărute ca rezultat al tranziţiei. Dar odată cu realizarea mecanismelor de reformare şi schimbare structurală de „vitrină", s-a consumat efectul benefic, capacitatea de dezvoltare în baza productivităţii multifactoriale s-a epuizat.

Realizarea unui mecanism de dezvoltare şi a politicii social-economice pseudo-ştiinţifice, nerezolvarea problemelor teoretice generale a creat o multitudine de bariere în dezvoltarea economiei atât la nivel naţional, cât şi local. Printre acestea menţionăm următoarele:

1. Mecanismul de dezvoltare durabilă şi reformele au fost implementate sub influenţa puternică a „ciclurilor politice" şi, în acelaşi timp, fără o strategie naţională de dezvoltare. Astfel, continuitatea doctrinală şi a acţiunilor celor 10 guverne în perioada 1991-2014 nu a fost asigurată. Mecanismele de dezvoltare nu au avut o susţinere socială şi politică stabilă, resursele financiare au fost utilizate iraţional şi activitatea puterilor executive şi legislative în perioada alegerilor frecvente a devenit mult mai ineficientă. Trei campanii electorale anticipate au avut loc în timp de cca 2 ani, toate în condiţiile unei statalităţi neconsolidate şi într-o economie cu mulţi factori de risc. În anul 2015 au fost demisionate trei guverne, iar sistemul economic practic n-a fost dirijat.
2. Mediul instituţional şi mediul de afaceri ineficient şi subdezvoltat n-a asigurat o cooperare eficientă atât între puterile statului, cât şi între ministerele de resort şi instituţiile locale. Lipsa unui mecanism şi pârghii dezvoltate de executare şi comunicare a condus în consecinţă la rezultate slabe şi neuniforme din prisma implementării precondiţiilor pentru dezvoltarea social-economică.

3. Fragmentarea legislaţiei şi a mecanismului contradictoriu de dezvoltare, inclusiv economic, tărăgănarea cu implementarea Codului civil, orientat spre economia concurentă, de piaţă, reglementarea activităţii sectorului financiar (sectorul bancar, piaţa bursieră, codul fiscal etc.) bazat pe modelul anglo-saxon, iar legislaţia cu privire la falimentul întreprinderilor, investiţiilor străine bazate pe cel al continentului european au condus la mari contradicţii şi la nerespectarea, într-o măsură mare, a legislaţiei şi actelor normative. Legile, până în prezent, au un caracter general şi o capacitate mare de interpretare, ceea ce îngreunează procesul de implementare a acestora şi realizarea procesului de justiţie şi lasă loc pentru sistemul birocrat şi corupt deşi se implică în activitatea economică.
4. Mecanismul de dezvoltare n-a inclus „elementul de coordonare" şi supraveghere în ce priveşte menţinerea stabilităţii macroeconomice şi reformelor structurale în sectoarele principale – agro-industria exportatoare, agricultura şi sfera socială. Eficienţa scăzută socială şi economică a privatizării în masă contra bonuri patrimoniale, lipsa proprietarilor adevăraţi în majoritatea întreprinderilor după privatizare şi lipsa condiţiilor de atragere a investitorilor străini, lipsa suportului real al businessului mic şi mijlociu au condus la dezvoltarea economică tenebră, care asigură cel puţin 30% din locurile de muncă şi aproximativ 40-45% din veniturile populaţiei, ceea ce compensează mecanismul social-economic deformat al statului.
5. Mecanismul de dezvoltare n-a soluţionat conflictul transnistrian în baza standardelor europene de autoadministrare locală; statutul cultural al Găgăuziei a fost determinat (autonomie teritorială), cu toate acestea, sub aspect social-economic regiunea nu este viabilă, subvenţiile şi garanţiile la creditare din partea Guvernului central sunt utilizate ineficient şi corupt.
6. În mecanismul de dezvoltare lipseşte „caracterul constructiv al politicii sociale", care de mai mult timp a fost limitat la reducerea cheltuielilor bugetului; reţinerea reformelor în ramurile principale ale sferei sociale, precum şi implementarea lentă a reformei în sistemul de pensii.

Cea mai evidentă concluzie a deceniului recent este că mecanismul de dezvoltare, care include o combinare a proceselor politice, instituţionale, economice şi sociale, a fost realizat într-un mod necoordonat, inconsecvent şi lipsit de bază ştiinţifică, şi care reţine considerabil procesul de reforme şi a avut un impact negativ asupra dezvoltării umane şi condiţiilor de trai ale populaţiei. Totodată, mecanismul de dezvoltare a fost lipsit: de o strategie unică de dezvoltare a Republicii Moldova pe termen lung, de o analiză şi evidenţiere ştiinţifică a domeniilor prioritare, de un set unic de pârghii pentru gestionarea şi coordonarea reformelor în domeniile prioritare ale

resurselor publice, ale donatorilor şi a acţiunilor tuturor ministerelor şi autorităţilor locale pentru asigurarea şi realizarea priorităţilor de dezvoltare.

Aşadar, mecanismul de dezvoltare nu numai că n-a stopat declinul şi n-a stimulat creşterea economiei naţionale ci, dimpotrivă, a provocat o descreştere economică pe parcursul tranziţiei şi o instabilitate economică şi socială care a clasat Republica Moldova, cum s-amenţionat pe ultima treaptă a sărăciei din Europa. Evident că acest declin a fost condiţionat şi de condiţiile nefavorabile climaterice, de războiul din Transnistria, de lipsa de resurse financiare suficiente, dar principala cauză a acestor tendinţe negative constă în ineficienţa mecanismului de dezvoltare în procesul de tranziţie la economia de piaţă şi stabilizării economice şi sociale. Ineficienţa mecanismului de dezvoltare social-economică, acţiunilor de guvernare proastă a fost condiţionată de următoarele cauze şi factori:

- Mecanismul n-a inclus „elementele esenţiale" şi priorităţi de dezvoltare social-economică de piaţă sustenabilă, pârghii de coordonare, monitorizare, evaluare a reformelor de sincronizare a procesului de transformare în complex în domeniile prioritare.
- Realizarea mecanismului de dezvoltare economică s-a produs în condiţiile lipsei statalităţii, experienţei şi competenţei profesionale, ajustării şi adaptării neadecvate, după mediul inert şi mecanic, lipsei pârghiilor de supraveghere şi dezvoltare în condiţiile economiei de piaţă.
- Lipsa voinţei politice de a efectua reforme cardinale, frica clanurilor politice de a pierde puterea, în combinare cu schimbările politice permanente, criza economică financiară internaţională şi regională şi dezmembrarea finanaciară şi teritorială a ţării.
- Ineficienţa monitorizării şi evaluării reformelor de către structurile nonstatale şi slaba dezvoltare a organizaţiilor democratice caracteristice societăţii civile avansate, necesare pentru susţinerea în masă a schimbărilor radicale în economie şi societate, neînţelegerea şi neadaptarea de către societate a importanţei proceselor de dezvoltare a economiei de piaţă competitivă.
- Criza politică şi constituţională în combinare cu teama liderilor de a efectua schimbări radicale, iar a opoziţiei de a susţine aceste schimbări, într-un timp scurt, necesare pentru funcţionarea normală şi dezvoltarea economică de piaţă competitivă.
- Cointeresarea guvernanţilor de a tărăgăna efectuarea modificărilor esenţiale şi imediate în pârghiile de dezvoltare de piaţă cu o concurenţă loială, cauzate de corupţia liderilor oligarhici pentru a face rost de resurse necesare la viitoarele alegeri.

Toate aceste condiţii şi factori interacţionează, influenţează şi se suprapun unul asupra altuia, însă impactul cel mai dezastruos asupra situaţiei social-economice naţionale l-a avut ineficienţa mecanismului antiştiinţific de dezvoltare social-economică în îmbinare cu lipsa

experienţei, profesionalismului şi guvernării proaste. În consecinţă, rolul şi funcţiile statului în procesul schimbărilor radicale ale sistemului de comandă au fost înlocuite, de regulă, cu pârghii incomplete de gestionare şi formarea unui mecanism economic de piaţă, în mare măsură, monopolizat şi oligarhist.

Structura mecanismului de dezvoltare economică a inclus, şi până în prezent include, elemente de instabilitate şi de corupţie fiind influenţată de clanurile şi oligarhii aflaţi la putere care beneficiază pînă în prezent de accesul privilegiat la bunuri, finanţe, informaţie, servicii. Aceasta a generat proliferarea considerabilă a instabilităţii economice şi desfăşurarea pe larg a procesului de redistribuire a resurselor şi de împărţire a sferelor de influenţă economică şi politică.

Structura şi aspectele principale ale mecanismului de dezvoltare economică conţinînd elemente de instabilitate sunt foarte diverse. Un element esenţial de instabilitate al mecanismului de reformare şi dezvoltare economică îl constituie specificul comenzilor de stat, achiziţiilor, subvenţiilor, obiectelor preferenţiale de privatizare. Prin realizarea acestor acţiuni, clanurile aflate la putere îşi realizează scopurile meschine, ocolind interesul naţional al acestor acţiuni.

Alt aspect şi element important al mecanismului de dezvoltare economică, care este integrat cu elemente de dezechilibru şi instabilitate, îl alcătuiesc garanţiile şi beneficiile acordate de puterea de stat şi locală. Prin diverse pârghii, inclusiv transferuri pentru teritorii, arendarea şi privatizarea privilegiată a bunurilor publice, utilizarea coruptă a fondurilor de rezervă extrabugetare, specularea cu poziţiile privilegiate pe piaţă, crearea pentru clanuri a zonelor libere etc. – toate acestea creează condiţii de menţinere a clanurilor corupte la putere.

Unul dintre cele mai importante elemente în tergiversarea dezvoltării sustenabile şi de instabilitate este legat de mecanismul de realizare a concepţiei monetare în condiţiile insuficienţei mijloacelor creditare, care se reflectă prin acordarea diferenţiată a creditelor pentru unii cu o rată înaltă, iar pentru alţii cu o rată mult mai joasă decât cea de piaţă, sau utilizarea creditelor tehnice şi a resurselor prevăzute în programele de susţinere a reformelor. În legătură cu criza valutară şi deprecierea monedei naţionale rata anuală cum s-a menţionat a crescut pînă la 20%.

Conform teoriei economice moderne, mecanismul de dezvoltare şi de depăşire a influenţei crizei mondiale, etapele de criză pot fi realizate prin stabilirea unor rate ale dobânzii minimale în vederea stimulării consumului şi prestaţiilor. În ciuda acestui fapt, R. Moldova a stabilit rate mari ale dobânzii în sistemul bancar ce au fost determinate de cerinţele mari de împrumut ale guvernului, combinate cu asigurarea scăzută a economiilor interne. O rată cu un grad mare de risc pentru R. Moldova a rezultat în premii şi rate ale dobânzii semnificative cu un grad de risc semnificativ deasupra nivelului mondial şi regional. Ratele mari ale dobânzii la

hârtiile de valoare au generat o sporire în cheltuielile de împrumut, aglomerând investiţiile de credite în sectorul privat. Mai mult, riscul sistematic înalt, generat de incapacitatea judecătoriilor şi cadrul juridic (spre exemplu, lipsa unei baze juridice pentru gajarea terenurilor şi împrumuturile ipotecare) au continuat să reducă stimulenţii de căutare a unor posibilităţi profitabile de împrumut.

Analiza activităţii de creditare a băncilor reflectă o problemă a disponibilităţii şi cheltuielilor creditelor, parţial rezultând din dezvoltarea insuficientă şi concurenţa limitată în sectorul bancar comercial, subcapitalizarea. În acelaşi timp, cei care împrumută nu pot împrumuta din străinătate din cauza restricţiei conturilor de capital, impuse de banca centrală. Din cauza riscurilor mari (instabilitatea economică şi imperfecţiunea mecanismelor de gaj), băncile comerciale refuză să efectueze investiţii de lungă durată în economia naţională şi nu pot acorda împrumuturi pe termen lung, dispunând de un depozit pe termen scurt. Portofoliul multor bănci a constat din hârtii de valoare profitabile şi relativ fără risc ale Guvernului. Pe de altă parte, lipsa proiectelor eficiente de investiţii şi numărul mic de întreprinderi economice solvabile, care ar putea utiliza eficient credite şi rambursa la timp, cauzează o lipsă de credite.

Un aspect esenţial al mecanismului de dezvoltare economică este politica fiscală care conţine elemente de instabilitate financiară. Acest mecanism politic include beneficii de stat acordate agenţilor economici de „elită", prin micşorarea sumelor impozabile, îngheţarea datoriilor ori anularea plăţilor la stat sau reducerea încasărilor directe în buget. Altfel spus, mecanismul politicii fiscale deviază de la principiile şi conceptele mecanismului de dezvoltare sustenabilă şi anume aceasta poate fi caracterizata de inerţia şi presiunile din partea grupurilor de interes plus desfăşurarea lentă a reformelor structurale şi incapacitatea generală a statului. Mecanismul politicii fiscale distorsioniste a diminuat procesul reformării structurilor statale. Datoriile şi activităţile de încasare au dus la dezvoltarea unei culturi de neachitare. La nivel macro-economic mecanismul politicii fiscale expansive a generat un nivel înalt de absorbţie în economie, stimularea împrumuturilor şi deteriorarea echilibrului comercial.

În acelaşi timp, afluxul de capital necesar pentru finanţarea deficitului bugetar, combinat cu politica monetară internă restrictivă a dus la deprecierea valutei. Rezultatul final al acestei politici, ca element esenţial al mecanismului de dezvoltare economică stabilă a fost acumularea rapidă a datoriei externe şi datoriilor la cheltuieli. Inconsistenţa poziţiei interne şi celei externe a statului a dus la o criză financiară inevitabilă.

Componentele mecanismului social-economic de dezvoltare, realizate în R. Moldova, denotă anumite contraste uluitoare între mecanismul şi politica monetar consecventă şi rigidă şi o politică fiscală relaxă. În timp ce inflaţia şi mecanismele monetare reflectă o dinamincă impresionantă, care nu a fost obţinută nici chiar de unele ţări în tranziţie avansată, mecanismul

procesului bugetar a condus la mărimea deficitului bugetar care a constituit o valoare considerabilă. Echilibrul nefinanciar al sectorului neguvernamental a depăşit cele 15% negative din PIB, constituind cca 40% negative din Produsul Naţional Brut.

Prevalarea cererii asupra asigurării cu bunuri nu a generat o inflaţie galopantă, deoarece necesitatea a fost satisfăcută prin intermediul importurilor. Deficitul bugetar şi deficitul creditelor în economie a fost finanţat fără monetizare prin intermediul afluxurilor de capital străin şi prin împrumuturi de la BNM care au fost trecute la datoria internă.

Cota consumului final în PIB a crescut constant şi a sporit de la 80% din PIB în 1995 la 112% din PIB în 2014 (tab.2.2). Cu toate acestea, rata investiţiilor în economie a constituit aproximativ 25% din PIB. Aceasta a fost posibil doar prin intermediul împrumuturilor externe considerabile de la BNM, care au generat reducerea economiilor interne. Partenerii comerciali au creditat R. Moldova semnificativ, deficitul comercial sporind de la 8% în 1995 la 35% în 2014. Un asemenea mecanism a dezechilibrat comerţul şi a condus la un risc extrem pentru poziţia externă a R. Moldova și a facut-o vulnerabilă la schimbările fluxurilor de capital. Consumul privat a crescut rapid şi a constituit 85% din PIB în 2014. Consumul public a rămas relativ stabil, 27% din PIB până în 1997, însă s-a redus brusc în 2014.

Mecanismul politicilor monetar-creditare şi financiar-bugetare, ca parte componentă a mecanismului de dezvoltare social-economică, a condus la deformarea valorilor monetare şi financiare, la aprofundarea crizei economice și valutare, micşorarea volumului de creditare a sectorului real etc. Ca rezultat, creditele directe ale BNM acordate Guvernului au constituit sursa principală a deficitului de finanţare în 1992 şi 1993 – cca 6% din PIB, însă s-a redus uşor după aceasta. În 1998-1999, Legea cu privire la buget a interzis clar această procedură, dar în realitate BNM a continuat să acorde credite directe Guvernului prin acoperirea pe termen scurt a necesităţilor financiare, însă asemenea credite trebuiau să fie acordate în formă de hârtii de valoare, procurate de BNM. BNM a fost forţată să crediteze Guvernul pentru a evita falimentul hârtiilor de valoare, care a rezultat într-o rată mai mare a creditelor în PIB (9,3%). BNM a acordat sute de mil. de lei sectorului agrar. În general, rolul creditelor directe ale BNM pentru finanţarea deficitului a fost determinat de disponibilitatea finanţării internaţionale ieftine. Mecanismul sectorului financiar este imperfect, primele de risc sunt cele mai mari din regiune [101, 102].

Realităţile mecanismului de dezvoltare economică promovate s-au rasfrînt şi asupra mecanismului de creştere a datoriilor interne şi externe nefavorabile. Deoarece consumul alimentat de remitenţe, accesul agenţilor economiei la resurse este limitat, nu sunt birouri de istorii de creditare şi onorare la termen a obligaţiunilor creditare, sunt complicate condiţiile de garanţie a creditelor, lipseşte alternativa de finanţare ce a constituit cauza principală a acumulării

datoriilor, cota IDS în afluxul de capital este nesemnificativă. Totodată R.Moldova se confruntă cu o structură nefavorabilă a datoriilor.

Mecanismul de dezvoltare este dependent de finanţarea externă, care a subminat dezvoltarea social-economică din cauza creşterii vulnerabilităţii faţă de schimbările în utilitatea percepută a creditelor. Riscul deprecierii este extrem de mare, atunci când datoria externă este considerabilă, generând o explozie a datoriei publice. Astfel povara ajustărilor financiare pentru Republica Moldova a crescut tot mai mult şi mai mult.

Mecanismul de dezvoltare social-economică nu a fortificat potenţialul economic autohton, dar, din contra, a constrâns capacitatea de producţie limitată, deoarece fondurile nu au fost orientate spre investiţii productive, ci spre cheltuieli ineficiente în sfera socială. Banii împrumutaţi nu au fost direcţionaţi pentru reforme structurale, care ar fi putut limita deficitul primar al bugetului dar au fost furaţi de oligarhi prin BEM. Fiind finanţat din exterior, posibilităţile de consum ale Guvernului au subminat stimulenţii pentru implementarea reformei. Un asemenea mecanism a dus la sporirea dificultăţilor de servire a datoriei. Cheltuielile pentru servirea datoriei au crescut esenţial.

Realizarea mecanismului de dezvoltare intensivă a sectorului real de reformare structurală, de susţinere a întreprinderilor mici şi mijlocii şi de stimulare a investiţiilor externe şi interne în sectorul real au venit în contradicţie cu orientarea politicii comuniste spre un stat al „bunăstării totale”. Ca rezultat, mecanismul de dezvoltare a creat un cerc vicios în care se denotă vulnerabilitatea atât a eforturilor de dezvoltare a sectorului real, cât şi a acţiunilor direcţionale spre satisfacerea necesităţilor sociale. În acest sens, trebuie de menţionat că un astfel de mecanism economic de dezvoltare generează bariere în calea activităţii productivităţii autohtone prin cheltuieli mari pentru necesităţi sociale şi, în acelaşi timp, limitează capacităţile investiţiilor private de a susţine procesele de producţie şi de dezvoltare a mediului de afaceri [137].

Relansarea mecanismului de dezvoltare economică a fost însoţită de sporirea vulnerabilităţii externe a economiei şi accentuarea unor dezechilibre la nivel macro- şi ramural. În consecinţă, acest mecanism a stimulat creşterea rapidă a importurilor şi performanţa modestă a exporturilor, situaţie care a determinat o majorare continuă a deficitului balanţei comerciale de la 23% din PIB în 2000 până la 44% în 2014. Totodată deficitul contului curent a fost în creştere, dar cu ritmuri mai mici, din cauza fluxurilor masive de remitenţe. Vulnerabilitatea externă este amplificată de gradul înalt de concentrare a exporturilor pe ţară şi produs. Cu toate că în ultimii ani mecanismul de dezvoltare a stimulat reorientarea exporturilor, în special în directia pieţelor Uniunii Europene, oricum, jumătate din exporturi continuă să aibă ca destinaţie ţările CSI şi, în special, Federația Rusă. Drept rezultat, creşte vulnerabilitatea ţării din punct de vedere politic. În

acelaşi timp, circa 45% din exporturile autohtone sunt în formă de produse agricole (inclusiv din industria de prelucrare), predominând băuturile alcoolice [136].

Dimensiunea adevărată a vulnerabilităţii mecanismului de comerţ extern a economiei ţării a fost relevată de evoluţiile după anul 2006. Dublarea preţurilor la gazele naturale şi restricţionarea exportului pentru unele categorii de produse a provocat un lanţ de evoluţii negative – diminuarea economică reală, s-au intensificat procesele inflaţioniste (14,1% anual), iar deficitul comercial şi cel al contului curent au crescut semnificativ (cu 34% şi 65%, respectiv). Aceste evoluţii reprezintă un pericol pentru dezvoltarea durabilă şi constituie o dovadă a ineficienţei mecanismului şi politicii de dezvoltare economică sustenabilă pe viitor.

Acest mecanism se caracterizează printr-o dezvoltare slabă a ofertei interne şi grad scăzut de competitivitate pe piaţa internă şi cea externă, în special a businessului mic şi mijlociu. Mecanismul de dezvoltare economică a ţării s-a bazat mai mult pe creşterea utilizării capacităţilor existente decât pe lărgirea intensivă a acestora. Sporirea productivităţii a avut loc şi în contextul reducerii forţei de muncă, în special, datorată migraţiei. Mecanismul de dezvoltare a condus la epuizarea acestor resurse de creştere a productivităţii. Nivelul scăzut de investiţii interne şi străine, pentru suplimentarea şi reabilitarea stocului de capital fix al economiei, reprezintă un impediment serios pentru dezvoltarea durabilă a sectorului productiv al ţării, pentru susţinerea businessului mic şi mijlociu, pentru realizarea eficientă şi rapidă a reformelor structurale.

Totodată, mecanismul de dezvoltare a stimulat adâncirea disproporţiilor în domeniile economic, financiar şi social. În acest sens, putem evidenţia următoarele disproporţii în mecanismul de dezvoltare a economiei naţionale influenţat de sporirea crizei economico-financiare mondiale şi regionale.

În primul rând, specificul mecanismului de dezvoltare a adâncit disproporţiile economice la nivel naţional care se exprimă printr-un şir de indicatori macroeconomici, precum deficitul bugetar, balanţe negative de piaţă, datoria internă şi cea externă a statului. Acest mecanism de dezvoltare a adâncit disproporţiile adimnistraliv-teritoriale, inclusiv a deformat şi a dezvoltat în măsuri diferite relaţiile teritoriale de producere, sociale, de transport, de migraţie. Totodată, mecanismul de dezvoltare a adâncit disproporţiile structurale de ramură şi în diverse sectoare ale economiei legate de privatizare, deetatizare, dezvoltarea businessului mic şi mijlociu. Îndeosebi acest mecanism a adâncit până la apogeu dezechilibrul financiar, vamal, creditar, investiţional, a mărit disproporţiile dintre cererea pieţei de tehnică şi tehnologii şi oferta acestora, dintre cererea forţei de muncă şi oferta educaţională, dintre dezvoltarea sectorului energetic şi asigurarea securităţii energetice a statului şi spoiririi eficienţei energetice.

Specificul mecanismului de dezvoltare economică birocrat şi extensiv, în condiţiile crizei economico-financiare mondiale, a condus la dezvoltarea industriei exportatoare cu ritmuri robuste (creşterea cumulativă în anul 2014 a alcătuit cca 69%, în comparaţie cu anul 2000), pierzând însă din ritm în ultimii ani. În anul 2014, volumul producţiei industriale s-a micşorat cu 25,6%, în comparaţie cu anul 2005, situaţie explicată în special de introducerea restricţiilor la importul vinurilor autohtone în Federaţia Rusă şi, respectiv, a contrângerii sectorului vitivinicol. Pe perioada de recuperare economică, ponderea întreprinderilor care au înregistrat pierderi a rămas a fi înaltă (50%), iar ponderea companiilor care au generat profit a crescut neesenţial (doar cu 4 puncte procentuale) (tab.2).

Implementarea mecanismului de dezvoltare ineficientă şi fragmentată, necomplexă, a condus la dezvoltarea economică cu caracter geografic puternic pronunţat, amplificându-se disproporţiilor în dezvoltarea social-economică, disproporţii teritoriale, sociale, urbanistice, în sistemele de locuinţe şi drumuri. Mecanismul de dezvoltare teritorială s-a redus practic la dezvoltarea câtorva oraşe şi a capitalei. În 2014, mun. Chişinău îi revenea o jumătate din producţia industrială şi 56% din investiţiile în capital fix. Companiile înregistrate în mun. Chişinău au contribuit cu aproape 94% la rezultatul financiar net obţinut pe economie în 2014, cele din Bălţi cu 7,3%, iar cele înregistrate în raioane – cu numai 1,2%. Respectiv, în 2014, nivelul cel mai înalt al salariului mediu lunar în mun. Chişinău înregistrează o valoare de 5.680 lei şi pentru mun. Bălţi- 3.890 lei. În unele raioane ale ţării, acesta era în jur de numai 1.000 lei.

Acest mecanism a determinat specificul dezvoltării în spaţiul rural care a continuat să fie deprimat, explicându-se prin distrugerea sectorului agricol şi a activităţilor neagricole în satele mici şi mijlocii. Agricultura a continuat să înregistreze niveluri scăzute de productivitate şi remunerare a muncii.

Veniturile mici ale producătorilor agricoli rezultă din caracterul comercial limitat al activităţii economice în majoritatea gospodăriilor (jumătate din venit este în natură), preţurile înalte la resurse investite (input-uri), în special la resursele energetice, şi preţurile foarte mici de desfacere a produselor finale. De asemenea, la performanţa scăzută a sectorului agricol contribuie accesul redus la finanţe, nivelul scăzut al investiţiilor, infrastructura deteriorată, managementul slab şi vulnerabilitatea înaltă la calamităţi naturale. Dată fiind ponderea agriculturii în PIB a scăzut de la 34,7% în 2005 la 12,4% în 2014. Performanţa scăzută a acesteia reduce perspectivele de dezvoltare pentru restul economiei şi subminează eforturile de reducere a sărăciei.

Mecanismul de dezvoltare social-economică nu asigură reducerea vulnerabilităţii Republicii Moldova la şocurile provocate de preţurile externe la energie prin diversificarea surselor şi sporirea eficienţei utilizării acesteia. Creşterile permanente ale preţurilor la resursele

energetice au un impact serios atât asupra eficacităţii economiei, cât şi asupra bunăstării populaţiei. Acest efect negativ, (prețurile mondiale la țiței in2015 a scăzut de 2,8ori,iar benzina și moporina în R Moldova a scăzut cu 5,9%) se reflectă în dinamica deficitului comercial şi celui bugetar. Majorarea preţurilor de achiziţie din cauza oligahizării acestui proces,contribuie direct la creşterea costului electricităţii, gazelor naturale şi produselor petroliere procurate de instituţiile publice de toate nivelurile cotrolate de clanurile politice (majorând cheltuielile bugetului cu 0,5% anual din PIB). Creşterea preţurilor la energie în lipsa unui mecanism eficient de asistenţă socială, a sporit şi va spori pe viitor consideribil necesităţile de finanţe publice pentru susţinerea sistemului şi contradicţiile în societate.

Mecanismul de dezvoltare social-economică a menţinut un nivel scăzut al investiţiilor publice pe parcursul întregii perioade de tranziţie care a condus la deteriorarea infrastructurii, reducând şi mai mult perspectivele de dezvoltare a ofertei interne. Mecanismul de investiţii n-a fost flexibil şi n-a reacţionat pozitiv la o serie de factori de conjunctură externi şi interni. Pe plan extern, expansiunea economică globală favorizează investiţiile din ţările dezvoltate, în timp ce pe plan intern, creşterea investiţiilor depinde de lărgirea procesului de privatizare. Investiţiile străine directe au atins cota maximă de 713 mil. USD în 2008, dar s-au diminuat brusc(de3,5 ori în 2014) în urma crizei economice mondiale (a se vedea anexa 8). În 2010-2014, ritmurile de creştere au fost recuperate, însă nu pe deplin. Infrastructura subdezvoltată a drumurilor şi a transportului au un impact important asupra implementării unui model nou de dezvoltare, bazat pe export, pe investiţii şi inovaţii, mobilităţii bunurilor şi oamenilor, în special în spaţiul rural [139]. Mecanismul de dezvoltare a dus la degradarea drumurilor (a se vedea anexa 9). Degradarea intensivă a drumurilor reprezintă, de asemenea, un impediment pentru comerţ prin impunerea unor costuri adiţionale exportatorilor şi importatorilor. Mecanismul de dezvoltare a infrastructurii de aprovizionare cu apă şi canalizare a deteriorat pe întreg teritoriul ţării această infrastructură, iar majoritatea acestor utilităţi se confruntă cu probleme financiare majore, determinate de nivelul scăzut al colectărilor, tarife mai mici decât costurile reale de producţie şi pierderi mari de apă în reţele. Mai mult, aproape 40% din apa transportată prin aceste sisteme nu corespunde criteriilor sanitare.

În acest sens, mecanismul de dezvoltare economică n-a atins un nivel calitativ nou. Aceasta a generat oportunităţi limitate de angajare în ţară şi, astfel, nu a temperat suficient procesul de emigrare. Dimpotrivă, acest mecanism de dezvoltare a condus la scăderea standardelor scăzute de viaţă, la lipsa locurilor de muncă bine plătite, la deprimarea economică în zonele rurale, la şomajul înalt în rândul tinerilor care continuă să susţină procesul de emigrare. Dacă se va menţine aşa tip de mecanism de dezvoltare, cel mai probabil (chiar dacă pe termen scurt fluxurile de remitenţe vor continua să susţină creşterea robustă a consumului), pe termen

mediu şi lung, modelul actual de dezvoltare se va epuiza în lipsa unui răspuns puternic al ofertei interne.

Specificul mecanismului de dezvoltare economică deformează sistemul economic, modifică şi destabilizează procesele economice reale, îmbogăţeşte oligarhii, generând creşterea şomajului, micşorarea veniturilor şi cheltuielilor populaţiei, reducând esenţial nivelul de viaţă.

Structura şi pârghiile mecanismului de dirijare s-au modificat în procesul tranziţiei la economia de piaţă, dar, în esenţă, acest mecanism menţine şi astăzi dezechilibrul relaţiilor economice şi sociale. Treptat, aceste disproporţii se integrează în pârghiile mecanismului economiei de piaţă. Interacţiunea dintre componentele mecanismului administrativ cu cel economic de piaţă creează un sistem de metode şi strategii de dirijare economice care menţin disproporţiile şi relaţiile economice precedente şi, totodată, creează condiţii de reproducere a acestui dezechilibru şi haos în economie. Clanurile de la guvernare beneficiază de „privilegiile dezechilibrului" la bunuri, finanţe, informaţie, servicii. Structura şi elementele principale ale acestui mecanism sunt diverse şi flexibile, în dependenţă de conjunctura politică, economică, socială şi juridică. Specificul şi eficacitatea sistemului de dirijare sunt influenţate şi influenţează un şir de aspecte şi factori: instituţionali, de integrare europeană, regimul Transnistrian, specificul relaţiilor cu Federaţia Rusă.

Schimbarea paradigmei, respectiv, a mecanismului de dezvoltare sustenabilă s-a dovedit a fi un proces complex şi de durată, care poate avea loc doar în condiţiile unui efort susţinut atât de toate clasele politice, cât şi de întreaga societate. Noul mecanism trebuie să soluţioneze lacunele şi contradicţiile care frânează dezvoltarea economică pe creşterea investiţiilor în capitalul fix şi intensifică utilizarea acestora. Noul mecanism al dezvoltării economice va presupune atragerea investiţiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, dezvoltarea societăţii bazate pe cunoştinţe, inclusiv inovarea şi orientarea tehnologiilor spre eficienţă şi competitivitate.

Schimbarea mecanismului de dezvoltare economică poate fi realizată în condiţiile asigurării unei distribuiri în raport cu productivitatea şi calitatea muncii. Anume specificul şi interacţiunea acestor elemente ale mecanismului de dezvoltare, gradul de fuzionare a lor determină particularităţile progresului şi instabilităţii economice într-un domeniu sau altul.

Reformele promovate şi eficacitatea acestui mecanism de dezvoltare economică reprezintă primul pas în stabilirea unor factori noi instituţionali, economici, sociali, politici, morali. Un element al mecanismului de dezvoltare economică, care stimulează relaţiile de dezechilibru economic, constă în eliminarea elementelor contradictorii şi diverselor instrucţiuni cu interes departamental în sistemul legislativ şi în mecanismul de dirijare şi control.

O particularitate a mecanismului de dezvoltare o constituie schimbarea mediului investitional. Asigurarea legală a drepturilor şi libertăţilor de bază ale proprietăţii private şi a mediului de afaceri, inclusiv legea privind companiile, necesită a schimba cadrul regulator în ansamblu, inclusiv cadrul legal care este, în prezent, nedezvoltat şi lipsit de oportunităţi în atragerea investiţiilor masive în sectorul privat [140]. Mediul de afaceri se caracterizează prin costuri financiare şi de timp nejustificate, care depăşesc esenţial nivelul celor din şările reformatoare din regiune cum ar fi Georgia (a se vedea Strategiea Moldova 2020). O influenţă pozitivă, în acest sens, a mediului investiţional o poate juca implementarea reglementării privind simplificarea falimentării întreprinderii, unui program lent şi discriminatoriu de privatizare, unui cadru normativ suficient şi necomplicat al protecţiei şi atragerii investiţiilor străine [141].

Substanţa mecanismului de dezvoltare economică trebuie să fie alimentată de mediul instituţional, care să menţină transparenţa proceselor de adoptare a hotărârilor şi deciziilor, să stimuleze discreţia înaltă în executarea funcţiilor aparatului public şi politic, implementarea eficientă a mecanismului de stabilizare şi creştere economică.

Particularităţile aspectului social-economic al mecanismului de dezvoltare (nivelul ridicat al remuneraţiei funcţionarilor publici) condiţionează profesionalismul funcţionarilor şi accelerarea procesului de realizare a mecanismului de dezvoltare economica sustenabilă.

Elementul politic al mecanismului de dezvoltare economică durabilă constă în excluderea unor grupuri politice de a reinstaura regimul economic administrativ monopolist. Aspectul socio-moral al mecanismului de dezvoltare economică sustenabilă trebuie să excludă deprecierea şi degradarea valorilor morale ale societăţii, ineficacitatea procesului de informare în masă şi de educare a societăţii civile în spiritul toleranţei faţă de instabilitatea şi dezechilibrul economic, politic, social, moral în societate.

Particularităţile şi specificul noului mecanism de dezvoltare economică constă în transformarea intereselor departamentale oligopole de grup în interesele tuturor cetăţenilor. Aceste fenomene trebuie să atingă un diapazon destul de mare, în urma implicării societăţii civile şi a partidelor politice de guvernământ nou-create. Specificul mecanismului de dezvoltare economică include prioritar instrumente speciale de optimizare a poverii fiscale, de absorbire şi de consum al surselor financiare acumulate şi reproducţie lărgită.

Principalul aspect al mecanismului de reformare şi dezvoltare rezidă în eliminarea instrumentelor ce măresc costurile de producere şi de comercializare şi, respectiv, descreşterii instabilităţii economice şi extinderii sărăciei, creşterii inflaţiei şi migraţiei populaţiei active din ţară. Mecanismul de dezvoltare a economiei presupune creşterea esenţială a competitivităţii, acumulărilor şi investiţiilor şi încurajarea inovaţiilor în ramurile strategice, ca rezultat căderea poziţiilor monopoliste de pe piaţa autohtonă.

2.4 Concluzii la capitolul II

Un component aparte în structura noului mecanism de dezvoltare a economiei naţionale îl constituie excluderea din acest mecanism a sistemului monopolist, oligarhic şi politic care agravează rezolvarea problemelor creşterii, impunând societăţii ambiţiile politice şi pretenţiile sale, şi contribuie la extinderea datoriilor statului. Excluderea sistemului de oligopol şi oligarhic de sub masca mecanismului de democratizare şi dezvoltare economică va conduce la stimularea businessului mic şi mijlociu şi la restabilirea încrederii populaţiei în structurile acestui mecanism. Drept rezultat, societatea civilă îşi va activiza acţiunile, influenţând nu numai politic dar şi economic faţă de ceea ce se petrece în jur. Totodată, se va consolida structura naţională a sistemului economic stimulând şi reînviind activităţile micului business, se va combate monopolismul şi se va exclude utilizarea potenţialului social-economic în interesele unui grup oligarhic, politic şi economic.

Un element al direcţiei de schimbare a paradigmei şi a mecanismului de dezvoltare îl constituie elaborarea programelor cu „ţintă finală". Un astfel de program de „ţintă finală" poate fi programul de dezvoltare a agro-industriei de prelucrare aprofundată exportatoare care include creşterea producerii de fructe şi prelucrarea lor.

Un element important al noului mecanism de dezvoltare constă în sporirea transparenţei sistemului de achiziţii şi comenzilor de stat, a subvenţiilor publice, a procesului preferenţial de privatizare şi excluderea manipulărilor de preţuri de tranzacţie import-export, în care valoarea bunurilor exportate se subestimează, iar cea a bunurilor importate se supraestimează.

Capitolul III. PERFECȚIONAREA PROCESULUI DE DEZVOLTARE A ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Reglementarea şi reformarea eficientă a procesului de dezvoltare social-economică, bazată pe consum şi pe remitenţe, presupune studierea minuţioasă a principalelor direcţii, căi şi moduri de manifestare a dezechilibrului economic şi a constrângerilor capacităţilor de producţie autohtone limitate, principiilor strategice ale mecanismului şi mediului de afaceri, de dezvoltare economică durabilă; analiza prognozelor şi sistematizarea căilor, programelor şi relevarea metodelor de înlocuire a modelului de creştere bazat pe consumul alimentat de remitenţe cu modelul dinamic bazat pe atragerea de investiţii, inovaţii şi dezvoltarea industriilor exportatoare de mărfuri.

Evidenţierea specificului prognozării caracterului şi particularităţilor domeniilor, căilor şi metodelor de dezvoltare economică, bazat pe modelul dinamic, este condiţionat, în mare măsură, de gradul şi specificul vulnerabilităţii sistemului şi relaţiilor economice şi disproporţiilor structurale, financiare, teritoriale etc. Gradul vulnerabilităţii şi nivelul de deformare a relaţiilor economice şi a dezechilibrului macroeconomic, realizarea reformelor inconsecventă, fragmentară, cu pierderi de timp din primii ani ai perioadei de tranziţie determină specificul procesului de perfectionare si de implementare a Strategiei Naţionale de Dezvoltare „Moldova 2020".

3.1. Determinarea și argumentarea teoretică a direcțiilor de dezvoltare a economiei Republicii Moldova

Definiţiile generale ce ţin de dezvoltarea economică sustenabilă se realizează într-un ansamblu de priorităţi, direcţii, căi şi forme menite să evidenţieze raportul optimal si stabil dintre o unitate din sporul de produs naţional brut (sau de venit naţional) din perioada curentă (ΔY) şi volumul corespunzător de produs naţional brut (sau de venit naţional) din perioada de bază (Y). Prin direcţiile şi modelele dezvoltării economice se urmăreşte conjugarea unor factori ai dezvoltării în diverse modele care, prin acţiunea lor, adesea cu concursul larg al statului, se asigură o dezvoltare cât de cât stabilă a produsului naţional brut.

Sunt constituite, astfel, diferite priorităţi, direcţii şi modele ale dezvoltării economice care se bazează pe diverse elemente ale societăţii, fie de natură economică, fie de natură socială, politică sau psihologică. Cel mai frecvent, inclusiv în Strategia Naţională de Dezvoltare „Moldova 2020" sunt luaţi drept factori ai dezvoltării economice: acumularea de capital şi populaţia ocupată, incluse în model sub forma sumei acumulate S sau a ratei acumulării s = S/y; investiţii, inovaţii progresul tehnic şi eficienţa utilizării lor incluse în model sub forma coeficientului capitalului (K/Y), rezultanta căruia este rata creşterii [142].

La baza Strategiei Naţionale de Dezvoltare „Moldova 2020” se află teoria neoclasică care nominalizează trei direcţii şi elemente esenţiale necesare pentru o dezvoltare economică continuă şi sustenabilă. Aceasta include acumularea de capital, forţa de muncă, gradul de productivitate al lor şi alţi parametri, cum ar fi: tehnologii, guvernarea eficientă, abilităţi etc. Este evident faptul că neoclasicii considerau diferit gradul de influenţă a fiecăruia dintre aceşti factori asupra dezvoltării economice.

Una din direcţiile de dezvoltare economică (în condiţiile crizei mondiale) include următoarele componente: reducerea ratei dobânzii, micşorarea ratei de impozitare, creşterea consumului guvernamental, creşterea esenţială a masei monetare pentru susţinerea consumului public şi stimularea investiţiilor. Drept exemplu, administraţia SUA, în condiţiile crizei economico-financiare, au micşorat esenţial ratele dobânzii de la 6% la 0,25% anual şi, totodată, au mărit esenţial masa monetară cu speranţa că formula V>C+I+G se va echilibra până la următoarea ecuaţie V=C+I+G [143]. Ca reacţie la această strategie, în SUA, stocurile de mărfuri au început să se diminueze esenţial.

Aceleaşi direcţii de dezvoltare, în condiţiile crizei economico-financiare mondiale, au stat la baza programului anticriză în UE. Drept exemplu, rata dobânzii în statele-membre ale UE a scăzut în ultima perioadă, de la 2,5 până la 0,75%, concomitent implementând acţiunea de creştere a masei monetare. Volumul resurselor monetare a fost direcţionat de către statele UE, spre consum productiv şi investiţii. Considerăm că direcţiile de dezvoltare economică în UE sunt mai complexe decât în SUA, luând în consideraţie diferenţele existente în cadrul sistemelor fiscale dintre ţări.

Caracterul acţiunilor pentru depăşirea crizei şi direcţiile de dezvoltare economică în tarile CSI, inclusiv Federaţia Rusă sunt diferite de cele din SUA şi UE. În economia Federaţiei Ruse, are loc menţmerea unei rate a dobânzii ridicate în paralel cu creşterea masei monetare și devalorizarea esențiale a acestei mase.Aceste măsuri au efecte contradictorii, deoarece are loc procesul rapid de transformare a masei monetare în valută forte şi, respectiv, ieşirea acesteia din ţară. De exemplu din bancile F. Ruse prin intermediul bancilor comerciale au fost spalate miliarde de dolari SUA, inclusiv prin băncile autohtone. Alt specific de dezvoltare constă în faptul că o mare parte din investiţiile publice sunt direcţionate spre sectoarele tradiţionale ale economiei în dauna inovaţiilor tehnologice şi utilizarea unor mijloace mai eficiente a producţiei. De asemenea, costurile mari din ramura constructoare de maşini şi din complexul militar are un impact negativ considerabil asupra direcţionării eficiente a investiţiilor bugetare pornind de la faptul că întreprinderile producătoare din cadrul acestor sectoare ale economiei au fost subvenţionate continuu de către Guvernul F. Ruse.

Specificul dezvoltarii social-economice si a politicii monetare si fiscale din Republica Moldova in ultimii ani a complicat situaţia financiara într-o măsură considerabilă în contextul menţinerii unei valori supraapreciate a monedei naţionale, ceea ce a dus la bariere în cadrul dezvoltării industriei exportatoare, inclusiv sectorul agro-industrial şi intensificării exporturilor. Acest motiv, de asemenea, a influenţat negativ şi asupra competitivităţii produselor autohtone pe pieţele străine.

Particularităţile şi direcţiile de dezvoltare a economiei autohtone constau în punerea accentului deosebit pe dezvoltarea sectorului agro-industrial prin diverse mecanisme de inecţii de capital în companiile ce activează în agricultură. Direcţiile şi formele de investiţie financiară în agricultura Republicii Moldova au loc prin acordarea subvenţiilor directe şi inderecte producătorilor şi întreprinderilor de prelucrare a produselor industriei alimentare, facilităţile fiscale de care au beneficiat întreprinderile din sector, protecţia prin intermediul instrumentelor vamale a producţiei în cauză. În pofida susţinerii financiare din partea statului a acestei ramuri a economiei, putem constata că sectorul agrico-industrial în R. Moldova este mai puţin dezvoltat decât în alte state care investesc mai puţin în această ramură şi totodată au un potenţial mai slab de dezvoltare în domeniu. Raţiunea principală care a impus autorităţile de a susţine aceste sectoare a fost faptul că ţara noastră este preponderent agrară şi a fost identificată ca o sursă de dezvoltare a economiei naţionale. Este adevărat şi că în timpul URSS, spre deosebire de perioada actuală, se evidenţia importanţa industriei contrar agriculturii şi industriei alimentare, ceea ce la fel nu a produs rezultatele scontate de creştere economică, ci, dimpotrivă, a segmentat situaţia în diverse ramuri ale economiei.

O direcţie importantă de dezvoltare economică sustenabilă constituie impactul forţei de muncă asupra proceselor de dezvoltare economică. Pentru dezvoltarea businessului mic şi mijlociu şi a statului în întregime, este necesară nu numai creşterea cantităţii forţei de muncă, implicată direct în procesul de producere, dar şi nivelul de calificare a ei într-un anumit sector al economiei naţionale. Prin urmare, elementul important şi direcţiile principale în veriga eficienţei forţei de muncă asupra proceselor de producţie îl constituie sistemul de educaţie, de organizare şi training pentru viitorii şi actualii specialişti în diverse domenii [144]. În acest sens, din nou putem cuantifica afirmaţia precum că creşterea numărului persoanelor care activează în sistemul businessului poate doar cantitativ să mărească performanţele companiilor. Astfel, importanţa profesionalismului şi educaţiei pentru stat, care tinde să atingă un anumit grad de solvabilitate pentru minimum 10 ani, este dezvoltarea sistemului educaţional.

Sistemul educaţional din ţară, cum s-a menţionat deja, nu a cunoscut evoluţii impresionante precum şi nu se prezintă ca un sistem matur în care se formează viitoarea conştiinţă a specialiştilor. Este necesar a dezvolta sistemul educaţional într-un potenţial de

dezvoltare productiv şi competitiv a statului pornind de la racordarea acestui sistem la cerinţele pieţei forţei de muncă, în scopul sporirii productivităţii forţei de muncă şi majorării ratei în economie. Corelarea dintre cererea pieţei forţei de muncă şi oferta educaţională va avea un impact esenţial asupra creşterii economice în condiţiile crizei economice.Problema rezidă în faptul că statul nu a reuşit utilizarea mecanismelor democratice disponibile pentru planificarea, monitorizarea şi controlul specialităţilor necesare economiei naţionale. Aici se înscrie abundenţa specialiştilor cu studii superioare în domeniul dreptului şi relaţiilor internaţionale. Mai nou, o tendinţă a demarat în crearea cadrelor cu specialităţi economice. Inadvertenţa politicilor statului a creat precedentul că absolvenţii universităţilor din R.Moldova se încadrează foarte dificil în câmpul de muncă şi, prin urmare, se măreşte rata şomajului. Specialiştii formaţi sunt implicaţi în activităţi neproductive care nu influenţează sursele de creştere economică durabilă. De asemenea, politicile statului au dus la micşorarea nivelului de calificare în economia naţională prin promovarea deseori a unor curriculumuri în care nu există specialişti competenţi capabili să acorde cunoştinţe şi abilităţi în domeniu. În lucrările sale, economistul Barro pune accent în special pe educația profesională, deoarece în acest sector educațional se formează principalele instrumente de eficiență și muncă. Cu toate acestea, cercetătorul în economie Soto menționează că în procesul extinderii și dezvoltării diverselor forme de tehnologii, educația universitară și crearea specialiștilor înalt calificați vine în prim-plan și ocupă primul loc în impactul pe care-l comportă și importanța sa.

Analiza sistemului educaţional din RMoldova ne relevă şi impactul celui de-al treilea factor în creşterea durabilă a economiei noastre. Se prezumă aici factorul cunoştinţelor care ar trebui să le posede forţa de muncă din sectorul economic. În conformitate cu explicaţia lui Barro, unul dintre principalii economişti care a identificat şi analizat factorii de creştere economică, cunoştinţele reprezintă unicul factor care nuanţează avantajele relative şi absolute în cadrul concurenţei economice dintre două companii, comunităţi sau ţări [56]. În acest sens, Sala i Martin se exprimă asupra faptului că unul dintre puținele state care a atins creșterea economică sustenabilă – SUA, care de la 1889 pînă în prezent a avut parte doar de ritmuri de creștere pozitive, cu excepția crizelor din 1933 și 2008. Autorul ne sugerează că sustenabilitatea economică se datorează, în mare parte, faptului că întreprinderile americane au investit foarte mult în inovații și tehnologiile noi care să faciliteze și să perfecționeze producția.

În contextul celor expuse mai sus, trebuie să evidențiem că un anumit efort al statului a fost depus în sectorul agrar, după cum am mai menționat anterior, este considerat ca unul strategic. Astfel în cadrul analizei unui caz concret putem sa ne referim la investițiile publice ce urmăresc dezvoltarea stațiilor tehnologice din cadrul întreprinderilor agricole mari din R. Moldova. În acest sens, pentru anul 2008 au fost create aproximativ 35 de stațiuni tehnologice de

mașini în care s-a investit o parte din resursele bugetare şi de care întreprinderile autohtone mari agricole neproductive nu pot beneficia pentru extinderea producției lor finite spre alte piețe decît cea a R.Moldova.

O formă importantă în dezvoltarea şi creşterea economică o constituie materializarea cunoştinţelor în sistemul de producţie prin intermediul elaborării şi transferului noilor tehnologii şi inovaţii. Investiţiile în inovaţie şi tehnologiile informaţionale constituie în R. Moldova sursa de bază pentru dezvoltarea economică durabilă. O altă direcţie în dezvoltarea economică o constituie dezvoltarea sistemului de protecţie a drepturilor de autor. De exemplu, SUA şi alte state dezvoltate au fortificat impecabil sistemul de protecţie a drepturilor de autor, în particular, şi statul de drept, în general. Raţiunea care a condus la dezvoltarea sistemului de protecţie a inovaţiilor a fost necesitatea de a acorda companiilor dreptul de a deţine proprietatea asupra tehnologiilor elaborate şi utilizate. Protecţia drepturilor de autor, de asemenea, a acordat posibilitatea de comercializare a inovaţiilor şi ceea ce este cel mai important, transferul contra plată a acelor tehnologii la alte companii şi economii naţionale [145].

În comparaţie cu statele dezvoltate, Republica Moldova a depus eforturi minime în ceea ce ţine de dezvoltarea tehnologiilor noi şi a inovaţiilor, în primul rând, statul nu a stimulat nici companiile private şi nici centrele de cercetare în elaborarea şi implementarea noilor tehnologii. Respectiv, vorbim, în acest sens, despre o direcţie greşită în domeniul culturii antreprenoriatului de la noi din ţară. În consecinţă, companiile producătoare moldoveneşti au rămas în afara concurenţei pe piaţa internaţională dat fiind faptul că bunurile produse în R. Moldova nu reflectă o formulă inovativă şi competitivă cu produsele altor ţări. Ca rezultat, exportul înregistrat de companiile autohtone este minim şi este reflectat în deficitul comercial care la etapa actuală constituie peste 3 mld. doalri USD.

O formă importantă de dezvoltare economică constă în importul de noi sisteme tehnice şi tehnologice, inclusiv în sistemul agro-industrial din ţările dezvoltate. Republica Moldova nu a stimulat suficient transferul noilor tehnologii de peste hotare în vederea schimbării radicale a producţiei autohtone. Această problemă este acută având în vedere că transferul tehnologiilor noi nu a fost protejat de sistemul de autor şi al inovaţiilor. Luând în consideraţie faptul că acest sistem este subdezvoltat în ţara noastră, investiţiile străine care ar aduce cu sine inovaţii şi tehnologii noi sunt minime şi investitorii se ciocnesc de bariere instituţionale în ceea ce priveşte investiţiile în noile tehnologii.

Modernizarea permanentă a factorilor de producţie, inclusiv schimbarea sistemului tehnic şi tehnologic învechit, a procesului de producere autohtonă şi înlocuirea lui cu cel mai modern necesită eliberare de impozite şi taxe vamale, utilaj şi tehnologii noi pentru agenţii economici care sunt incluşi în programele de dezvoltare economică. O altă direcţie a procesului

de dezvoltare economică este perfecţionarea şi menţinerea forţei de muncă activă în ţară. Este necesar de elaborat un program de dezvoltare a ramurilor prioritare şi stimularea procesului de menţinere a forţei de muncă, necesară pentru realizarea acestor programe.

Un alt element al direcţiei de dezvoltare economică rezidă în faptul că investiţiile în noile tehnologii şi inovaţii trebuie să fie efectuate nu de către stat, dar direct de către companiile private în vederea atingerii unui impact semnificativ asupra dezvoltării economice. În acest sens, implicaţia statului ar trebui să fie una indirectă, rezumându-se la stimularea companiilor pentru a investi în noile tehnologii şi protejarea drepturilor asupra acestor inovaţii. Ceea ce însă este caracteristic statelor în dezvoltare, inclusiv Republicii Moldova, este că are loc creşterea semnificativă a cheltuielilor de la bugetul auster pentru finanţarea procesului de reutilare şi retehnologizare a întreprinderilor autohtone. Consecinţa acestor acţiuni este diminuarea climatului concurenţial în afaceri, prin protejarea unui număr mic de agenţi economici de comun cu crearea unui sistem vulnerabil de protecţie a inovaţiilor elaborate sau importate de către agenţii economici.

O altă direcţie şi formă de dezvoltare social-economică constă în elaborarea unui program de integrare a instituţiilor de cercetări cu sectorul privat. În Republica Moldova, cooperarea dintre centrele de cercetare şi companiile private constituie veriga cea mai slabă. Este evident faptul că tehnologiile noi şi inovaţiile într-un stat dezvoltat se plasează în centrele de cercetare. În acest sens, lipsa unei cooperări eficiente şi lipsa unui cadru instituţional de colaborare şi de integrare între instituţiile de cercetare şi businessul mic şi mijlociu duce la imposibilitatea transferului noilor tehnologii în producţie şi, respectiv, la dezvoltarea durabilă a unor sectoare puternice ale economiilor naţionale [146].

Un aspect al dezvoltării economice, bazat pe teorie neoclasică, constă în faptul că statele în dezvoltare, pe parcursul evoluţiilor lor, vor avea o creştere economică mai rapidă decât ţările dezvoltate, ceea ce, în ultimă instanţă, va duce la convergenţa indicatorilor de dezvoltare economică dintre aceste două grupuri de ţări. Practica însă demonstrează că atât R. Moldova, cât şi alte ţări în dezvoltare, într-adevăr, au înregistrat în anumite perioade ritmuri de creştere intensive ale economiei lor. Însă vulnerabilitatea sistemică şi subdezvoltarea instituţională a dus la faptul că trendurile negative ale evoluţiei economice internaţionale au avut şi au un impact negativ asupra dezvoltării mai rapide şi a redus şansele de convergenţă social-economică. În contextul evidenţiat mai sus, este necesar de răspuns la întrebarea: Care sunt elementele determinante după care se poate clasifica dezvoltarea economică durabilă? În primul rînd, literatura de specialitate ne relevă două grupuri de țări cu caracteristici de dezvoltare diferite, și anume: țările dezvoltate și țările în dezvoltare din care face parte și Republica Moldova. Această segmentare a fost pentru prima dată elaborată și realizată de către instituțiile financiare create

după cel de-al doilea război mondial și anume Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. La baza acestei stratificări economice se plasează venitul mediu pe cap de locuitor. În pofida faptului că aceasta este un indicator de care se conduc aceste instituții financiare, ne permitem totuși să îl considerăm ca fiind unul mai mult de natură socială decît unul de natură economică. Concluzia se fundamentează pe faptul că venitul mediu pe cap de locuitor arată mai mult nivelul sărăciei dintr-un anumit teritoriu, dar nu și nivelul de dezvoltare a instituțiilor și indicatorilor din sfera economică a unui stat. Cu toate acestea, este necesar să menționăm că pentru R. Moldova venitul minim pe cap de locuitor constituie 2342 lei/lună, ceea ce constituie un indicator foarte jos, în comparație cu venitul minim stabilit de către ONU în cadrul obiectivelor de dezvoltare a mileniului (a se vedea tab.2).

Unul din elementele care determină gradul de dezvoltare social-economică îl constituie ritmurile de creştere economică, evoluţia surselor de dezvoltare economică pentru ţara noastră, perfecţionarea instituţională şi stimularea inovationala a mediului de afaceri. Totodată, gradul de dezvoltare economică, dinamica ratei sărăciei în ţara noastră depinde, în mare parte, de specificul şi formele de realizare a politicilor inovationale elaborate de către Guvern, de activitatea instituţiilor de reglementare a sistemului economic şi de competitivitatea producţiei autohtone pe plan intern şi extern.

Particularităţile direcţiilor de dezvoltare inovationala, specificul formelor de realizare a politicilor economice de retehnologizare au determinat o tendinţă negativă în dezvoltarea social-economică. Cauzele acestei tendinţe negative au fost expuse deja şi pot fi sintetizate în următoarele direcţii şi forme: a) micşorarea resurselor disponibile pentru inovatii tehnologice şi utilizarea neeficientă a lor; b) pierderea timpului de reforme structurale a ramurilor prioritare relativ avantajoase; c) grija excesivă a statului faţă de proprietatea publică şi neglijenţa faţă de cea privată, inclusiv a inovatiilor si inventiilor private; d) impedimente în crearea şi desfăşurarea afacerilor inovationale; e) intensificarea fenomenului corupţiei si birocratizarea procesului inovational; f) sistem fiscal distorsionat; g) vulnerabilitatea economiei naţionale faţă de crizele economice internaţionale si regionale; h) instabilitate politică şi social-economică; i) efecte dezechilibrate in sistemul inovational ale tranziţiei la o economie de piaţă concurentă; j) contopirea oligarhismului cu puterea de stat.

Începând cu anul 2000, această tendinţă negativă s-a transformat treptat într-una nominal-pozitivă şi a atins un indice de creştere nominala al PIB-ului de 7,2% în anul 2006. Insa daca luam in consideratie ca PIB-ul real in preturile din 1999 a crescut in 2006 cu 2%, iar preturile, in aceasta perioada s-au marit de citeva ori atunci efectul real de la aceasta crestere este negativ care a condus la distrugerea interesului economic si migratiei masive a fortei de munca. Este evident că această creştere este una vizibilă, în comparaţie cu creşterea economică de la

începutul anilor 90, însă aceasta directie de dezvoltare economică constituie o creştere bazată pe consum, alimentată de remitenţe, dar nu pe inovatii sau dezvoltarea producătorului autohton şi creşterea exportului în anumite sectoare prioritare.

În acest sens, trebuie de evidenţiat faptul că pentru R. Moldova sunt caracteristice direcţii şi surse de antidezvoltare economică. Printre acestea specificăm dezvoltarea bazată pe consum şi pe remitenţe. Luând în consideraţie acest specific, este posibil uşor de argumentat că actuala aşa-numita creştere economică din R. Moldova este vremelnică, dar nicidecum durabilă. Începând cu anul 2000, în Republica Moldova a avut loc o dezvoltare bazată pe consum, ca rezultat al măririi salariilor şi pensiilor, pe remiteri din alte ţări. Astfel de tip şi direcţie de dezvoltare în perioada anilor 2000-2010 a atins creşterea nominal si inflationista a PIB în medie cu 5,1% anual. În anii 2000-2004 rata nominal de creştere a fost de 7,1%, iar în 2005-2006 de 5,2%. Dar aceste rate de creştere înaltă din aceşti ani mai favorabili reprezintă efectele nominale de creştere si de revenire din criza anilor 1998 şi 2008 unde au fost înregistrate crize economice regionale şi globale. Pe parcursul anilor 2000-2014 au fost înregistrate şi rate anuale mai mari în special pe termen scurt şi rate anuale mai mici în perioadele de corecţie sau de eventuale crize (a se vede strategia de dezvoltare Moldova-2020). În general acest tip şi direcţie de creştere a condus la „tocarea", „mâncarea" resurselor, la creşterea sărăciei, la adâncirea crizei social-economice şi politice. Creşterea economică durabilă, bazată pe consumul statului şi a populaţiei, se explică prin incapacitatea populaţiei de a realiza economii şi, respectiv, incapacitatea statului de a dispune de resurse financiare şi operaţionale suficiente pentru realizarea unor investiţii publice eficiente. De asemenea, consumul este factor temporar în posibilitatea de a menţine un nivel ridicat al serviciilor şi produselor efectuate în stat. Productivitatea şi calitatea produselor fiind în incapacitate de a fi stimulată încontinuu de consumul populaţiei.

Analizând cel de-al doilea element şi direcţie de dezvoltare economică, necesită un studiu adiţional al vulnerabilităţii acestei direcţii faţă de procesele economice interne şi externe. Este evident faptul că economia naţională nu-şi poate menţine o dezvoltare economică durabilă bazată doar pe sursele remitenţelor, pentru că de asemenea acesta, în primul rând, este un fenomen temporar şi, în al doilea rând, aceste transferuri constituie soluţia temporară pentru „economia bolnavă a ţării". Cu toate acestea, trebuie să menţionăm că ponderea transferurilor din străinătate în PIB-ul moldovenesc este de 38%, R. Moldova fiind pe primul loc în lume ce se dezvoltă pe baza remitenţelor transferate de peste hotare.

O altă direcţie şi element important de dezvoltare economică îl constituie instituţiile care au atribuţii de reglementare a activităţii economice din Republica Moldova. Este vorba în primul rând de Ministerul Economiei care este autorul principalelor direcţii şi reforme ce se referă la activitatea agenţilor economici, precum şi elaboratorul principalelor acte legislative şi

normative în domeniu. În acest context, trebuie să subliniem efortul minim al instituţiei vizate în facilitarea afacerilor şi cu atât mai puţin în stimularea transferului bunelor practici ale statelor CSI si UE în R.Moldova.

Evidenţiem că unul din cele mai mari impedimente în realizarea activităţii de întreprinzător este suprareglementarea cadrului juridic din acest domeniu. Pierderile se echivalează în durata de timp şi valoarea mijloacelor financiare pe care agentul economic trebuie să le investească pentru iniţierea şi dezvoltarea afacerilor. Este adevărat că Guvernul a depus anumite eforturi în facilitarea procedurilor de înregistrare a întreprinderilor, însă licenţierea, taxarea distorsionată, precum şi lipsa unor reglementări clare ce ţin de lichidarea afacerilor rămâne a fi un obiectiv de neatins. De asemenea, se poate menţiona despre incluziunea instituţiilor statului în anumite sectoare ale economiei naţionale şi, în consecinţă, realizarea unor politici protecţioniste nemotivate viz-a-vi de un număr mic de agenţi economici Acest fapt distorsionează libera concurenţă de pe piaţa autohtonă şi lipsa unui teren de dezvoltare pentru întreprinderile mici şi mijlocii. Totodată, businessul mic şi mijlociu constituie unul din motoarele principale de dezvoltare social-economică.

Această direcţie de perfecţionare a condiţiilor şi mediului de activitate include promovarea consecventă şi în complex a tuturor metodelor eficiente de inovatie a relaţiilor tehnologice, social-economice, printre care putem evidenţia: perfecţionarea mediului inovational şi crearea condiţiilor şi intereselor egale pentru toţi agenţii economici in procesul implementarii tehnologiilor noi si inovatiilor; deetatizarea, depolitizarea, deoligarhizarea relaţiilor economice şi instituţionale şi elaborarea programelor de renovare concomitent cu creşterea obligaţiilor şi responsabilităţii deţinătorilor de proprietate in dezvoltarea tehnologiilor noi; crearea condiţiilor pentru apariţie şi transformare liberă a unei forme de proprietate şi de gospodărire în alte forme reiesind din necesitatile inovationale; optimizarea metodelor administrative şi economice a activităţii de modernizare tehnologica si inovationala; perfecţionarea procesului de privatizare şi retehnologizare şi creşterea eficienţei acestor procese şi optimizarea cheltuielilor sociale şi de stat şi a veniturilor companiilor şi cetăţenilor; menţinerea echilibrului social-economic, a politicii bugetar-financiare, vamale şi a sistemului juridic care ar oferi condiţii favorabile pentru stabilitatea si dezvoltarea noilor tehnologii si inovatii; monitorizarea programelor „ţintă" de dezvoltare a tehnologiilor noi de către societatea civilă şi structurilor nonstatale; optimizarea politicilor fiscale, vamale, protecţiei sociale, adecvate situaţiei şi necesităţilor agenţilor economici pentru implementarea tehnologiilor noi; dezvoltarea transparentă a proceselor inovationale şi aplicarea legii în efectuarea schimbărilor structurale in ramurile prioritare.

Realizarea acestor direcţii şi forme de dezvoltare este foarte dificil de efectuat, deoarece acest proces se confruntă cu necesitatea rezolvării unui şir de probleme. Printre aceste probleme,

putem remarca faptul că, în procesul punerii în practică a metodelor, căilor şi direcţiilor de dezvoltare a tehnologiilor noi si a inovatiilor, trebuie neapărat de ţinut cont de performanţele şi deformaţiile tehnologice, economice şi sociale deja realizate şi de mediul de afaceri şi instituţional existent.

O direcţie importantă şi formă de dezvoltare si implementare a inovatiilor include politica flexibilă şi echilibrată în procesul de dirijare a cursului valutar. Menţinerea unui curs exagerat a monedei naţionale conduce la micşorarea prin acest instrument a capacităţii exportatorilor de a-şi desfăşura activităţile si implementa tehnologii noi. O tendinţă în cauză negativă este explicată prin faptul că în Republica Moldova se atrage o atenţie deosebită nu asupra inovatiilor si tehnologiilor private si proprietatii intelectuale, dar proprietăţii publice, ceea ce înseamnă grija faţă de păturile neproductive care necesită o susţinere financiară din partea statului. În acest fel, cu ajutorul constrângerii mediului privat, îndeosebi businessul mic şi mijlociu, statul îşi execută obligaţiile faţă de aceste pături ale populaţiei. Totodată, Guvernul nu depune eforturi suficiente în susţinerea mediului privat de afaceri, fără care este imposibilă dezvoltarea tehnologiilor moderne si a inovatiilor, pe de o parte. Devalorizarea peste noapte a monedei nationale, conduce la distrugerea afacerilor mici şi mijlocii si constringe importul tehnologiilor noi, la sărăcirea populaţiei şi la îmbogăţirea monopoliştilor şi oligarhilor.

Un rol important şi performant îl are climatul investitional de afaceri în RMoldova, inclusiv iniţierea afacerii de renovare care include un şir de etape, începând cu deschiderea firmei, darea în exploatare a încăperii de afaceri, dobândirea autorizaţiei sanitare-de la pompieri, salubritate, pretură, primărie, poliţie şi terminând cu departamentul care curează activitatea inovationala respectivă.

O direcţie importantă pentru dezvoltarea tehnologiilor noi si inovationale o constituie factorii instituţionali şi structurali ai dezvoltării economice. Rolul acestora este de a aprecia şi perfecţiona structura şi mecanismul de organizare a sistemului tehnologiilor noi si inovational. Într-o mare măsură, statul în comun cu instituţiile academice are cel mai mare impact asupra acestor factori, dar în acelaşi timp subliniem că politicile statului până în prezent nu-şi ating efectul dorit şi, în consecinţă, impactul asupra dezvoltării tehnologiilor noi si inovatiilor este minor.

Dezvoltarea tehnologiilor noi si inovatiilor presupune elaborarea şi implementarea unui set de direcţii clare de anticriză si retehnologizare în Republica Moldova, precum ar fi menţinerea ratei inflaţiei la o singură cifră, asigurarea unui deficit suportabil al contului curent şi, de asemenea, menţinerea unui volum determinat de rezerve monetare, care impune elaborarea unor politici restrictive faţă de banul public şi investiţiile publice în scopul de creştere a economiei statului.

O importanță deosebită o constituie accelerarea reformelor tehnologice si structurale, inclusiv reabilitarea drumurilor, a reţelelor energetice, reforma administraţiei publice centrale, revizuirea şi completarea actelor legislative şi normative in concordanta cu rigorile europene, realizarea activităţilor de armonizare a standardelor tehnice si tehnologice autohtone la cele europene, creşterea ponderii instrumentelor economiei de piaţă etc.

Una din căile importante de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovatiilor constă în îmbunătăţirea climatului concurenţial, investițional si inovational, condiţiilor de afaceri, perfecţionarea sistemului de achiziţii de stat. Deficienţele în domeniul protecţiei investiţiilor inovationale şi creării unui mediu de afaceri concurenţial sunt accentuate de către pierderile mari la buget de către Guvernul RMoldova în cadrul proceselor pierdute la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Are loc creşterea proceselor care se desfăşoară viz-a-vi de încălcările grave ale administraţiei în domeniul protecţiei investiţiilor inovationale şi a diverselor forme de proprietate privată în R. Moldova.

Dezvoltarea tehnologiilor noi si inovatiilor in prioritati presupune încurajarea procesului de tranzacţie a sistemului financiar, şi optimizarea politicii fiscale. Problema „presiunii fiscale", „politicii fiscale optime" este una dintre cele mai dificile pentru economia naţională. Nu există o soluţie standard pentru această problemă, ci doar una în dinamică, care trebuie identificată şi mereu revizuită. În literatura de specialitate, există mari diferenţe în estimarea presiunii fiscale. Conform datelor Ministerului Finanțelor, presiunea fiscală în R. Moldova constitue 30%. Centrul de studiere a problemelor pieței considera presiunea egală cu 40-50%, iar companiile susțin că această depășește cu mult 50% din venitul lor. Această divergență de păreri necesită elaborarea unei strategii și metodologii de optimizare a politicii fiscale. Optimizarea sistemului fiscal urmează a fi efectuată prin stabilirea nivelului taxelor şi impozitelor pe baza metodelor ştiinţifice elaborate şi implementate în ţările cu o dezvoltare durabilă, dând preferinţă modelului care corespunde în mai mare măsură situaţiei financiare şi nevoilor agenţilor economici reali la momentul actual şi care maximal va stimula dezvoltarea tehnologiilor noi.

Procesul dezvoltării tehnologiilor noi si inovatiilor reprezintă și optimizarea şi descentralizarea poverii fiscale sub aspect teritorial. Una din cauzele răspândirii instabilităţii care impiedica renovarea sistemului economic constă în deformaţiile existente în procesul de distribuire a poverii fiscale şi de favorizare nefundamentată a unor regiuni. Pentru co-interesarea autorităţilor locale în maximizare acumulărilor impozabile de stat şi în dezvoltarea tehnologiilor noi in localitati, este necesar schimbarea criteriilor de percepere a impozitelor şi de distribuire a cheltuielilor din bugetul de stat. În baza plăţilor şi a cheltuielilor de la buget, trebuie utilizat acelaşi criteriu – eficacitatea activităţii economice a agenţilor economici şi a teritoriului dat. În prezent, plățile la buget se efectuează după criteriul nivelului de activitate economică a

teritoriului respectiv, iar cheltuielile – după alt criteriu, după numărul și structura populației, care este foarte diversă în diferite teritorii. Drept rezultat, raportul plăților în buget și subvențiilor de la bugetul de stat variază considerabil de la un teritoriu la altul. Acest principiu de acumulare a venitorilor și de subvenționare a necesităților teritoriilor de la bugetul de stat nu stimulează administrațiile locale să combată fraudele economice, inclusiv evaziunile fiscale și să maximizeze încasările impozitelor la bugetul de stat. E raţional să se treacă la o bază stimulatorie de colectare a impozitelor din teritoriu. Dacă localitatea îşi onorează datoriile în baza normativelor prognozate faţă de stat, este oportun ca, de exemplu, 50% din surplusul colectărilor faţă de normativ să rămână în teritoriu pentru dezvoltarea tehnologiilor noi si a inovatiilor. Aceasta ar rezolva problemele cointeresării administraţiilor locale faţă de încasările fiscale si de implementare a tehnologiilor noi.

Una din cele mai importante direcţii de dezvoltare social-economică constă în restructurarea, demonopolizarea şi cointeresarea sistemului bancar în dezvoltarea tehnologiilor noi si a inovatiilor, în creşterea responsabilităţii băncilor comerciale în dezvoltarea progresului tehnic in sistemul economic naţional. În primul rând, este necesar să se aducă volumul masei monetare în corelaţie cu necesităţile de retehnologizare a prioritatilor in economia naţionala. Dupa parerea noastra trebuie dublate rezervele valutare în depozitele bancare şi extinderea controlului asupra masei monetare aflate în circulaţie. De asemenea, este necesar a mări responsabilitatea băncilor pentru banii populaţiei depuşi la depozite. În condiţiile crizei actuale, trebuie de micşorat rata dobânzilor băncilor comerciale pentru prioritati, scăzând-o la 1-2% anual pentru creditarea proiectelor prioritare de retehnologizare si inovatii. Este util ca BNM să efectueze un control mai eficient de supraveghere a utilizării creditelor ale depunerilor populaţiei, în special a resurselor remitenţelor pentru proiectele şi programele de dezvoltare a tehnologiilor noi şi să urgenteze procedura falimentului şi de rambursare, în primul rând, a banilor deponenţilor şi apoi ale celorlalţi agenţi şi, în ultimul rând, ai BNM în cazul falimentarii băncii comerciale, inclusiv prin atragerea banilor în numerar.

O formă de dezvoltare a tehnologiilor noi si a inovatiilor include un sistem de măsuri de minimalizare şi neutralizare a sistemului birocratizat la diverse niveluri. Birocratismul administrativ şi forţele politice care susţin „politica de bunăstare a statului” constituie substanţa şi mediul fertil, care alimentează instabilitatea economică si uzura morala a capitalului fix. Birocratismul şi oligarhismul nu numai că împiedică elaborarea cadrului legislativ de dezvoltare a tehnologiilor noi si a inovatiilor eficient, dar şi, în fond, permite funcţionarilor publici să frâneze procesul de perfecţionare şi eficientizare a aparatului tehnologic si inovational, legislaţia în vigoare, contribuie la conservarea capitalului fix invechit, la extinderea instabilităților

economice, precum şi la apariţia şi consolidarea unui sistem specific de relaţii tehnico-tehnologice, economice şi sociale de tensionare a situaţiei în ţară.

Schimbarea mediului politic în ţară este necesară pentru stimularea procesului de dezvoltarea tehnologiilor noi si a inovatiilor. Aceasta ar consolida forţele naţionale pentru optimizarea vectorului de dezvoltare şi de stabilizare a situaţiei sociale şi economice. Nici până în prezent nu sunt soluţionate problemele stabilizării situaţiei politice, în ansamblu, pe ţară şi ale politicii social-economice, în special. Situaţia politică actuală se caracterizează printr-un monopolism contradictoriu şi printr-o luptă antagonistă în interiorul forţelor liberal-democratice şi între acestea şi forţele de stânga care agravează criza politică, dispersează societatea, generează politizarea procesului de dezvoltare şi reformare. În această ordine de idei, este evident faptul că forţele politice în ultimii ani nu au avut suficientă fermitate şi interes naţional, pentru a rezolva problemele cele mai acute şi a crea un climat social-politic favorabil pentru retehnologizarea sistemului economic si dezvoltarea sustenabilă a tehnologiilor noi si a inovatiilor.

O direcţie de dezvoltare a tehnologiilor noi si a inovatiilor eficiente include reformarea radicală a managementului reglementării politicii inovationale de către stat. Caracterul şi specificul managementului inovational al statului până în prezent a condus la restrângerea procesului de dezvoltare şi implementare a tehnologiilor noi in prioritatile sectorului real al economiei. Ineficienţa acestui management statal se manifestă prin diminuarea sistemului inovational in sectorul real prioritar al economiei, a businessului mic şi mijlociu, prin creştrerea mai rapidă a inflaţiei decât a PIB-ul, prin sporirea ratei şomajului, prin creşterea cheltuielilor publice şi a deficitului bugetar, prin adâncirea disproporţiilor in diverse stadii tehnologice, prin creşterea enormă a deficitului balanţei de plăţi, prin distrugerea producătorului autohton necompetitiv etc.

Din cauza ineficienței gestionării macroeconomice a crizei politice şi provocării alegerilor Parlamentare anticipate (3 alegeri timp de 2 ani) s-a intensificat procesul de instabilitate economică, a avansat dezechilibrul tehnologic în sectorul real autohton si cel european. Creşterea taxelor şi a cotelor de impozitare, controlul statului asupra hârtiilor de valoare, inflaţia ridicată, birocratizarea reglementărilor de stat au „împins” majoritaea businessului mic şi mijlociu din sectorul real să se refugieze pe „piaţa off shore”, ori să treacă în sectorul tenebru şi să-şi tăinuiască veniturile.

Disproporţiile şi instabilitatea tehnologica si degradata în R. Moldova au atins un grad atât de mare, încât această tendinţă în economie se poate aprecia ca fiind cea mai periculoasă dintre toate celelalte tendinţe negative. Asemenea tendinţe existau şi în ţările din Occident şi din Orient. S-au intensificat disproporţiile in forţele de producţie, in progresul tehnico-economic şi

în fostele republici sovietice, îndeosebi după obţinerea independenţei. La începutul secolului XXI şi mai ales în perioada crizei financiare mondiale şi regionale, capitalul tehnic a degradat fizic si moral si s-a diminuat enorm şi a început procesul de influenţă contradictoriu, instabilitatea sectoarelor reale în diverse ţări. În aceste condiţii, a apărut necesitatea elaborării direcţiilor şi metodelor practice ale managementului tehnico-economic naţional, care avea menirea să stopeze distrugerea completă a aparatului industrial si răspândirea instabilităţii economice şi să asigure dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor eficiente. Treptat, s-au format şi au crescut influenţa şi integrarea tehnico-economică regională şi a politicilor economice naţionale în diverse ţări. A apărut şi s-a cristalizat politica managementului inovațional a macroeconomiei mondiale, practicată de FMI, BM, de UE şi de alte organisme internaţionale şi regionale.

În diverse politici social-economice, se utilizează diferite metode de gestionare de stat a procesului de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovaționale care acţionează diferit asupra creşterii economice. Una dintre aceste metode necesară a fi implementată constă în „limitarea radicală" a rolului economic al statului în liberalizarea maximală a activităţilor agenţilor economici si a procesului de retehnologizare si inovare, „lăsarea" unui volum cât mai mare de venituri la dispoziţia întreprinderii în scopul creşterii stimulului economic, reducerii elementelor regulatorii în tehno-economie şi diminuării controalelor de stat ale sectorului real. Realizarea acestor metode de dirijare a politicii de inovare poate conduce la diminuarea instabilităţii economice.

Direcţiile principale şi caracteristicile acestei politici manageriale includ:

- reducerea considerabilă a cotelor la impozite şi taxe, acordarea unor facilităţi fiscale (facilităţi la dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor);
- orientarea companiilor prioritar spre acumularea investiţiilor de capital şi stimularea de către stat a implementării tehnologiilor noi;
- reducerea cheltuielilor guvernamentale pentru necesităţile sociale şi limitarea acestor necesităţi din fondurile centrale odată cu sporirea considerabilă a cheltuielilor pentru realizarea programelor de retehnologizare cu „scop final relativ avantajoase" şi crearea unor locuri suplimentare de muncă;
- limitarea reglementării administrative de către stat a activităţii antreprenoriale şi acordarea unor facilităţi pentru dezvoltarea tehnologiilor noi;
- promovarea unei politici creditar-monetare moderate prin manipularea ofertei de mijloace băneşti şi ratei bancare;
- orientarea spre menţinerea ratei inflaţiei mai jos de rata creşterii PIB.

Totodată, această politică managerială de dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor nu va influenţa masiv şi esenţial, în prima etapă, scăderea instabilităţii economice şi reducerea

disproporţiilor dintre sectoarele economiei reale. Din contra, la început poate creşte deficitul bugetar, condiţionat nu numai de majorarea cheltuielilor de stat pentru rezolvarea problemelor sociale, dar şi de faptul că vor creşte neplăţile la buget din cauza facilităţilor fiscale şi creşterea cheltuielilor pentru dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor cu sopul realizării programelor cu „ţintă" finală. Retehnologizarea si inovarea sectorului real al economiei va beneficia de toate facilităţile fiscale, fără a se achita pentru ele. Ca rezultat, nu se vor încasa la prima etapă impozitele pe venit.

Altă direcţie de stimulare şi dezvoltare a tehnologiilor noi constă în schimbarea metodelor de gestionare managerială tehnico-economică de stat, utilizate în anii 2001-2008 de partidul de guvernare care prin extinderea procesului de implicare directă a statului în sfera social-economică, inclusiv prin reglementarea activităţii agenţilor economici, în creşterea substanţială a cheltuielilor sociale, în acordarea de facilităţi păturilor vulnerabile din contul direct celor ce muncesc au influenţat extrem de negativ economia naţională, făcând să crească instabilitatea economico-socială şi diminuarea reală a investiţiilor si a inovațiilor. În asemenea condiţii, agenţii economici au părăsit sectorul real transferând activitatea peste hotare, ori în sectorul tenebru. Aplicând asemenea metode de gestionare, nici o politică economică de anticriză nu este în stare să retehnologizeze sistemul de producţie si să stopeze tendinţa generală de instabilitate social-economică. Problema constă în faptul că agenţii economici, în această situaţie, sunt lipsiţi de stimulentul economic pentru a inova producția si a funcţiona transparent, respectând legea.

O altă direcţie de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor constă în reflectarea in programele cu „țintă finală" a specificului ramurilor şi teritorial al Republicii Moldova. Problema constă în faptul că amplasarea geografică a ţării noastre este destul de specifică şi poate stimula extinderea disproporţiilor macroeconomice, întrucât teritoriul Republicii Moldova serveşte drept pod de legătură economică şi socială între Occident şi Orient. În această situaţie, Republica Moldova trebuie să devină o regiune de elaborare şi realizare a unui sistem amplu de măsuri eficiente de îmbinare a intereselor tehnico-economice şi sociale nu numai a celor naţionale, ci şi a celor regionale şi chiar internaţionale.

În prezent, realizarea direcțiilor de retehnologizare si inovaționale reflectate in Strategia Naţională de Dezvoltare „Moldova 2020" este practic imposibil, deoarece acest proces are loc în condiţiile de izolare a componentelor sale sociale (Guvern, sector privat, societate civilă, partide politice şi departamente.) Pentru realizarea Strategiei Naţionale de Dezvoltare „Moldova 2020" si dezvoltarea tehnologiilor noi este necesară includerea integrală a intereselor societăţii civile, businessului, statului în procesul realizării acestei strategii. Totodată, este foarte important de elaborat un mecanism efectiv de supraveghere, gestionare, prevenire, diminuare şi acoperire a

riscurilor specifice, legate de securitatea economică a statului, în cazul influenţei semnificative a crizei economico-financiare mondiale şi extinderii masive a instabilităţii şi disproporţiilor economice. Trebuie să se analizeze evoluţia reformelor economice, cauzele, specificul şi eficacitatea funcţionării și gestionării programelor de dezvoltare tehnico-economică deja implementate Paralel cu aceasta, trebuie de estimat principalele riscuri economice şi posibilele pagube financiare din cauza influenţei negative a crizei economice mondiale şi regionale şi din pricina guvernării proaste şi de elaborat măsurile de minimalizare a riscurilor în procesul implementării strategiei de dezvoltare.

Este nevoie de estimat potenţialul profesional autohton necesar pentru implementarea proiectelor de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor şi de evidenţiat instrumentele de promovare a proceselor necesare. De asemenea, este necesar a evalua potenţialul tehnic, financiar şi profesional al structurilor şi instituţiilor respective (sectorul privat, structurile nonstatale, mass-media, structurile guvernului etc.), care ar putea asigura procesul de organizare şi gestionare a programelor de dezvoltare a inovațiilor.O altă direcţie şi formă de dezvoltare a tehnologiilor noi constă în necesitatea de a consolida tendinţa de reducere a inflaţiei în faţa presiunilor crescânde din exterior. Este adecvat de a consolida stabilitatea preţurilor în calitate de obiectiv primar al Băncii Naţionale a Moldovei, de a admite o mai mare flexibilitate a ratei de schimb, şi a înăspri mai mult politica monetară, dacă se mizează pe atingerea unei inflaţii sub zece la sută. Totodată, este necesar a obţine în procesul realizării politicii tehnico-economice un echilibru adecvat între susţinerea tendinţei de reducere a inflaţiei şi necesităţile de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor. În acest sens, perspectivele fiscale îmbunătăţite vor crea o oportunitate în vederea accelerării reformelor pentru a crea posibilităţi suplimentare de cheltuieli bugetare orientate spre dezvoltarea tehnologiilor noi şi spre reducerea sărăciei, şi de a moderniza administraţia publică pentru a atinge o gestionare mai bună a resurselor investiționale.

Măsurile structurale, ce sunt în derulare, trebuie focusate în direcţia perfecţionării climatului de afaceri, avansării procesului de privatizare şi deetatizare, în special a întreprinderilor de stat, simplificării mediului regulatoriu.O nouă modalitate de dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor în condiţiile crizei financiare mondiale şi regionale constă în liberalizarea proceselor de retehnologizare prin intermediul creării zonei economice libere după modelul Taiwanului sau Hong-Kongului. Desigur că subiectul nominalizat este unul contradictoriu, însă luând în consideraţie necesităţile pieţei economice moldoveneşti, scenariul în cauză ar putea juca un rol pozitiv în acumularea de economii pentru direcţionarea ulterioară la finanţarea retehnologizării producţiei, competitivităţii, stabilităţii unor indicatori, precum rezervele monetare şi deficitul balanţei de plăţi. Politica social-economică promovată în această

direcţie ar avea contribuţie majoră, de asemenea, asupra creşterii volumului investiţiilor interne şi externe în sectorul economiei reale pentru dezvoltarea tehnologiilor noi si inovațiilor.

Realizarea Strategiei Naţionale de Dezvoltare „Moldova 2020" trebuie să ţină cont de impactul crizei economico-financiare mondiale şi regionale care afectează Republica Moldova. În primul rând, sunt afectaţi exportatorii, iar reducerea remitenţelor contribuie la scăderea cererii interne şi a consumului intern. De asemenea, posibilităţile reduse de creditare a companiilor autohtone vor influenţa negativ asupra investiţiilor si inovațiilor în economie.

În al doilea rând, criza economico-financiară nu a afectat direct sectorul financiar din Republica Moldova, aceasta afectează dezvoltarea durabilă, deoarece se reduc posibilităţile de creditare de peste hotare a băncilor comerciale. Rata medie a dobânzii la depozitele atrase şi creditele acordate de către băncile comerciale a crescut chiar şi după reducerea ratei de bază a BNM şi a normelor rezervelor obligatorii pentru mijloacele atrase de băncile comerciale.

În opinia noastra una dintre direcțiile importante de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor eficiente în R. Moldova constă în susţinerea sectorului real şi stimularea exportului, micşorarea deficitului comercial. Actualmente, economia națională se află într-o situaţie foarte dificilă, creată de creşterea deficitului comercial (acest deficit alcătuieşte cca 3,0 mld. USD), sau altfel spus, incapacitatea de a promova exporturile în dauna volumului mare de import. Acesta este un exemplu în plus privind incapacitatea ţării noastre de a dezvolta tehnologii noi si de a asigura competitivitatea produselor autohtone pe pieţele europene şi internaţionale, completate cu utilizarea unor instrumente ineficiente în promovarea bunurilor şi serviciilor moldoveneşti peste hotare. În cazul în care analiza atinge subiectul nivelului inflaţiei, trebuie de menţionat că în conformitate cu ideile economiştilor contemporani (Summers şi Heston), indicatorul dat are un impact semnificativ asupra proceselor de inovație si de creştere economică, fiind un factor important în gradul de fluctuaţie a preţurilor, a credibilităţii investitorilor autohtoni şi străini şi a nivelului de trai al populaţiei. Pentru R. Moldova, în anul 2010 a fost un progres ce ține de micşorarea nivelului de inflație, aceasta înregistrînd un proces de diminuare cu 0,4 puncte procentuale, însă cu toate acestea, inflația nu a atins nivelul de o singura cifră, o prevedere care este recomandată nu doar de instituția FMI, dar și de reprezentanții teoriilor economice moderne. Încă după furtul din 2009-2015 mld de la BEM inflaţia şi preţurile au crescut esenţial care a condus, cum dega s-a menționat,la distrugerea businessului mic şi mijlociu. De aceea, o direcţie importantă de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor constă în supravegherea echilibrului monetar şi combaterea furturilor din sistemul bancar.

O altă direcţie de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor constă în promovarea politicii de stabilizare macroeconomică, echilibrarea sistemului financiar-monetar, acordarea împrumuturilor financiare în condiţii avantajoase, atingerea unui nivel al indicatorilor economici,

financiari şi monetari care vor schimba condiţiile macroeconomice, elaborarea şi implementarea politicilor de retehnologizare şi financiare bazate pe priorități şi criteriile de liberalizare şi stabilizare macroeconomică. Printre concluziile organizaţiei financiare internaţionale, putem evidenţia faptul că un impact semnificativ asupra nerealizării politicilor prevăzute îl are factorul alegerilor anticipate şi cadrul politic intern. La prima vedere, situaţia în parte evoluează bine. Guvernul a atins un anumit nivel de stabilitate economică, în pofida şocurilor crizei politice şi alegerilor anticipate. Dezvoltarea ia avânt, investiţiile înlocuiesc remitenţele în calitate de motor principal al creşterii, performanţele exportului se ameliorează. Exporturile în UE își mențin trendul ascendent (+30,3%), în mare parte datorită exporturilor în România. Aceasta deține 21,3% din totalul exporturilor autohtone.

Totodată, perspectiva dezvoltării tehnologiilor noi si inovaționale este provocată de intrările de capital care au fost însoţite de presiuni puternice de apreciere a monedei naţionale, şi un deficit în creştere al balanţei comerciale. R.Moldova are câteva pârghii la nivel de politici pentru a rezista acestor presiuni, în timp ce politica fiscală este constrânsă de necesităţile de dezvoltare, iar politica monetară este limitată de mecanismele de transmisie slabe.

Un rol important în evoluţia economică a țării noastre deţine elaborarea şi implementarea unor priorităţi clare şi progresiste de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor. Este necesar de ţinut cont că această dezvoltare poate fi influenţată de apariţia şi amplificarea unor perturbări generate de factori interni sau externi. În prezent, unii dintre aceşti factori pot fi prevăzuţi, dar impactul lor este dificil de evaluat şi prognozat, cantitativ sau ca eşalonare în timp. Obiectivele economice propuse pe termen mediu depind, într-o mare măsură, de disponibilităţile resurselor şi de conjuncturile mondiale şi regionale. Căile şi metodele de implementare a sistemului de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor includ:

- Ajustarea conjuncturală a politicilor tehnico-economice ca urmare a crizei mondiale financiare şi regionale, în funcţie de impactul negativ al crizei în statele partenere, care ar limita cererea externă la produsele autohtone destinate exportului.
- Implementarea unui sistem de acţiuni şi măsuri anticriză de către administraţia publică centrală la elaborarea unor studii profunde de evaluare a consecinţelor potenţialului impact şi utilizării tehnicilor de monitorizare sistematică şi activă a fenomenelor de criză în context regional.
- Diminuarea fenomenului migraţiei externe şi micşorarea deficitului forţei de muncă în sectoarele prioritare, îmbunătăţirea dimensiunii socio-demografice, creşterea natalităţii şi a procesului de îmbătrânire a populaţiei.
- Schimbarea actualelor tendinţe demografice negative, stoparea declinului demografic şi echilibrarea structurală cu profunde implicaţii de natură economică şi socială.

- Cooperarea largă şi eficientă a administraţiei publice centrale cu sectorul privat (patronatele), partenerii sociali, mediul academic în elaborarea şi implementarea politicilor inovaționale si a măsurilor pentru creşterea competitivităţii bazate pe sporirea productivităţii resurselor materiale consumate şi a muncii, precum şi pe promovarea prioritară a exportului şi asigurarea stabilităţii macroeconomice.
- Descentralizarea sistemului vertical şi creşterea potenţialului măsurilor administrative, a potenţialului de generare a proiectelor eligibile pentru finanţare din punctul de vedere al eficienţei tehnico-economice prin studiile de fezabilitate economice.
- Creşterea eficienţei şi influenţei politicilor monetare orientate spre creditarea pe termen lung şi contiuarea procesului de dezinflaţie, ceea ce poate avea o influenţă favorabilă asupra creşterii economice sustenabile.
- Continuarea şi stimularea tendinţelor de creştere a consumului inovaționale privat şi a importurilor pentru consumul productiv în baza remitenţelor externe.
- Creşterea veniturilor în concordanţă cu evoluţia procesului de retehnologizare si productivităţii muncii în condiţiile deficitului de angajaţi cu experienţă în anumite sectoare productive.
- Implementarea imediată a politicilor adecvate reducerii intensităţii energetice şi a măsurilor orientate spre diminuarea impactului factorului energetic pentru o mai bună funcţionare a sectorului real al economiei.
- Alocarea suficientă a fondurilor publice, destinate formării iniţiale şi continue a resurselor umane şi stimulării activităţilor de cercetare-dezvoltare-inovare, care formează domeniile de importanţă strategică pentru o dezvoltare economică sustenabilă.

Totodată, direcţiile şi căile de implementare a sistemului de dezvoltare social-economică sustenabilă includ următoarele măsuri şi acţiuni:

- Luarea în consideraţie a tendinţelor de criză în sistemul financiar mondial şi regional, deprecierea monedei naţionale şi fluctuaţiilor preţurilor la produsele petroliere, gaze naturale, materie primă, ceea ce poate genera efecte majore asupra inflaţiei şi securităţii energetice naţionale.
- Este necesar a ţine cont de incertitudinile cu privire la atitudinile investitorilor străini faţă de pieţele statelor emergente, inclusiv şi a Republicii Moldova, care ar putea fi cauzate, în principal, de creşterea deficitului extern, cu efecte negative asupra volumului şi calităţii inovaţilor si investiţiilor străine directe în sectorul real al economiei.
- Luarea în consideraţie a crizei economice în statele în primul rînd F.Rusă, din care provin remitenţele externe ale lucrătorilor moldoveni, care ar avea impact negativ asupra

nivelului de trai al populaţiei şi gradului de acoperire din această sursă a deficitului de cont curent, implicit asupra ratei de schimb a monedei naţionale.

- În procesul de implementare a sistemului de dezvoltare a tehnologiilor noi este necesar să se țină seamă de creşterea costurilor finanţării externe, ca urmare a turbulenţelor financiare internaţionale şi regionale şi a scăderii posibile a rating-ului de ţară, ceea ce poate cauza un impact negativ asupra cursului monedei naţionale şi asupra ratei inflaţiei pe termen mediu.

O direcţie importantă de dezvoltare economică durabilă în R. Moldova rezidă în susţinerea tehnologiilor noi si inovațiilor in sectorul real şi stimularea exportului, micşorarea deficitului comercial.

R. Moldova a prognozat o performanţa cu privire la menţinerea plafonului deficitului bugetar care va înregistra – 4 mlrd. lei în 2015. Totoodată, ţintele indicative privind plafonul activelor interne nete ale BNM nu sunt respectate, atingând suma de – 4116 mil. lei pentru anul 2010, de asemenea, autorităţile nu au reuşit să menţină plafonul bazei monetare. Incapacitatea Guvernului de respectare a plafoanelor propuse de FMI, impune necesitatea racordării acestor indicatori de performanţă pentru anii ulteriori, întrucît ei au o consecinţă directă asupra debursării împrumuturilor de către fond şi asupra dezvoltării durabile în R. Moldova.

O altă direcţie de dezvoltare durabilă include elaborarea şi implementarea politicilor tehnico-economice şi financiare, bazate pe principiile şi criteriile de liberalizare şi stabilizare macroeconomică. Printre concluziile organizaţiei financiare internaţionale şi a Uniunii Europene, putem evidenţia faptul că un impact semnificativ asupra nerealizării politicilor prevăzute de asociere îl are factorul alegerilor anticipate şi cadrul politic nestabil intern intern.

În general, exporturile autohtone au crescut în direcţia tuturor partenerilor comerciali importanţi (pentru Moldova), cu excepţia Germaniei şi Bulgariei [136].Creşterea exporturilor moldoveneşti în România este în mare parte susţinută de acordul de asociere cât şi de aderarea acestei ţări la UE. În acelaşi timp, aderarea României la UE a rezultat în transferul unor investiţii din România spre R. Moldova.Direcţiile de dezvoltare economică trebuie să ţină cont de simptomele de înrăutăţire a perspectivelor pentru exporturile băuturilor alcoolice, îndeosebi în direcţia estică. Livrările pe piaţa cazahă (unde criza economică a început mai devreme) au scăzut semnificativ, pe alte pieţe estice importante diminuarea ar putea urma. Mai mult decât atât, în Ucraina unele companii s-au ciocnit deja cu arierate în achitarea din partea importatorilor, iar comenzile au început să scadă dramatic. Riscurile majore pentru comerţul extern sunt influenţate de conjunctura externă negativă pe fundalul propagării crizei economice globale şi regionale. În viitorul apropiat, poate fi anticipată decelerarea ritmurilor de creştere a schimburilor comerciale. Exporturile sunt afectate de cererea anemică pe pieţele partenerilor comerciali principali ce

rezultă din aplatizarea creşterii economice în aceste ţări. Pe de altă parte, importurile sunt afectate negativ, în primul rând, de reducerea influxului de remitenţe, dar şi de aversiunea faţă de risc a investitorilor actuali şi potenţiali, ce activează sau ar putea iniţia afaceri în Republica Moldova.

În concluzie privind analiza ultimelor evoluţii în domeniul tehnico-economic, ne exprimăm pentru necesitatea implementării unor acţiuni majore în vederea diminuării efectelor negative ale crizei mondiale şi regionale. Cele mai importante efecte negative sunt recesiunea economică, scăderea capacităţilor de procurare ale populaţiei, diminuarea exporturilor şi, respectiv, majorarea deficitului comercial, instabilitatea pe piaţa financiară care a afectat grav situaţia din sfera bancară şi a indicatorilor reprezentaţi de rata dobânzii, posibilitatea băncilor de a acorda împrumuturi populaţiei, scăderea volumului remitenţelor de peste hotare etc. În acest context, aplicabilitatea teoriei neokeynisiste de intervenţie a statului în procesele de stimulare a consumului, de facilitare fiscală prin micşorarea impozitelor şi taxelor, de reglare a pieţelor financiare prin suplinirea rezervelor monetare şi a lichidităţilor pentru băncile comerciale, de investiţii publice masive pentru retehnologizarea sectoarelor structurale, dezvoltarea infrastructurii drumurilor şi sectorul energetic, se consideră a fi oportune pentru redresarea economiei naţionale. Totodată, nu trebuie să renunţăm definitiv la politicile social-economice neoconservatoare prin continuitatea programului de privatizări şi deetatizaree eficiente ale întreprinderilor de stat aflate în incapacitate de administrare eficientă, abţinerea de la practicile administraţiei din R.Moldova de a se implica în reglarea preţului la produse de pe piaţa autohtonă, ci, dimpotrivă, să investească în stimularea producţiei pentru a fi comercializată atât în interiorul, cât si în exteriorul ţării. Pentru atingerea acestor obiective, este necesară modificarea priorităţilor actuale şi direcţionarea lor spre activităţi de depăşire a crizei, ceea ce, în ultimă instanţă, ne va permite atragerea resurselor financiare adiţionale străine atât sub formă de investiţii străine în economia reală, cât şi sub formă de asistenţă externă din partea organismelor financiare internaţionale şi donatorilor bilaterali.

3.2. Elaborarea scenariilor de prognozare a dezvoltării social-economice a Republicii Moldova

Particularităţile gestionării şi prognăzării procesului de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovaţiilor în perspectivă în R.Moldova este determinat şi influenţat de specificul dezvoltării şi situaţiei social-economice în perioada anilor 2005-2014, de criza monetar-creditară şi deprecierea leului moldovenesc, de influenţa crizei globale şi regională, de noua conjunctură externă, de prevalarea riscurilor care ar putea afecta negativ dezvoltarea, de caracterul, strategiile şi politicile economice elaborate şi implementate.

Specificul dezvoltării şi prognozării în R. Moldova bazat pe consum, alimentat de remitenţe şi import şi social orientată în perioada 2000-2014 a condus la o creştere economică nominală, însoţită de creşterea esențială a inflației,de constrângerea capacităţii de producţie autohtone, de sporirea vulnerabilităţilor macroeconomice, de adâncirea dezechilibrelor social-economice şi de deformarea relaţiilor economiei de piaţă și a interesului economic.

Cererea agregată internă, susţinută şi finanţată de remitenţele în plină expansiune, monopolizarea economiei şi a sistemului creditar (3 bănci deservesc 70% din creditele contemporane), creditele şi investiţiile nesustenabile bancrotizarea mai multor bănci a dus la o creştere economică nominală de pînă 5 la suta în condiţiile creşterii inflaţiei de 30 de ori mai ridicată. Toate acestea au contribuit la majorarea deficitului contului curent şi au generat presiuni inflaţioniste. Cursul de schimb real efectiv s-a devalorizat substanţial, ceea ce, alături de şocurile exogene, a descurajat şi a bancrotizat micul bussiness.

Specificul prognozării sistemului economic autohton trebuie să ţină cont şi de faptul că până în prezent s-au promovat politici de dezvoltare în interesele grupurilor monopoliste şi oligarhice, în condiţiile când reformele structurale şi privatizarea au condus la reglementarea şi constrângerea economiei şi la distorsiuni relative ale preţurilor.

Limitarea considerabilă a accesului şi competitivitatea scăzută în domeniile de creştere a circuitului economic, de telecomunicaţii, comerţ şi de prelucrare a produselor alimentare au menţinut preţurile de pe piaţa internă la multe din produsele de consum la un nivel semnificativ mai înalt faţă de preţurile regionale şi internaţionale. În schimb, tarifele la serviciile comunale au rămas, în general, cu mult sub nivelurile de recuperare a costurilor, determinând acumularea unor datorii substanţiale şi investiţii insuficiente. Toate acestea au condus la demontarea regimului comunist şi aducerea la putere a liberalilor şi democraţilor în condiţiile când criza globală a provocat o recesiune profundă în anii 2008-2014.

La prognozarea sistemului economic trebuie să se ia în consideraţie declinul puternic al exporturilor, remitenţelor şi investiţiilor străine directe, de cererea internă şi importurile care s-au prăbuşit, în rezultatul deprecierii esenţiale a monedei naţionale, de diminuarea PIB-ului real cu 6,5 la sută. Deşi leul s-a depreciat semnificativ, presiunile deflaţioniste au persistat. Trebuie să se ia în consideraţie că deficitul contului curent aproape s-a înjumătăţit, ajungând la 9,5% din PIB; că ţara se confruntă cu dificultăţi în eforturile de a-şi acoperi necesităţile de finanţare externă. Acoperirile deficitului din contul rezervelor Băncii Naţionale a Moldovei, şi menţinerea din aceste rezerve a cursului leului precum şi amînarea finanţării din partea instituţiilor financiare internaţionale şi mai mult au agravat condiţiile de prognozare şi dezvoltare. În aceste condiţii volumul creditelor în economie are tendințe de scădere, deoarece pentru menţinerea cursului de schimb au crescut rezervele obligatorii a băncilor la BNM si a crescut esențial rata dobinzilor.

Ponderea creditelor neperformante în sectorul bancar s-a triplat in 2014 până în prezent; o bancă de mărime mijlocie a falimentat, iar la rând se află Banca de Economii, Banca Socială şi Unibanc.

Particularităţile prognozării şi dezvoltării economiei trebuie să ţină cont şi de riscurile ce se menţin şi de factorii de risc exogeni. Deocamdată, prevalează riscurile ce afectează negativ prognozele de dezvoltare si retehnologizare economică. Se are în vedere că recuperarea slabă din statele-membre ale UE, şi CSI constrânge remitenţele şi exporturile, războiul din Ucraina şi sancţionarea F.Ruse au adîncit crizele regionale, inclusiv criza creditar-bancară din ţară. Deteriorarea calităţii portofoliilor de credite, oligarhizarea sistemului bancar au restricţionat creditarea bancară, împiedicând astfel procesul de relansare economică. Riscurile de dezvoltare vor creşte, deoarece reformele reale s-au împotmolit, totodată s-a diminuat sprijinul din partea donatorilor şi s-a creat din nou mari deficite de finanţare ale balanţei de plăţi. În aceste condiţii oligarhii au monopolizat sistemul de reglementare a economiei.

Adâncirea crizei regionale şi războiul din Ucraina vor determina o scădere a remitenţilor şi o creştere a inflaţiei în viitor. Creşterea preţurilor la import în legătură cu deprecierea esenţială a leului, precum şi restabilirea treptată a cererii pe piaţa internă au extins deficitul contului curent până la 10,5% din PIB în 2013-2014, deoarece volumul tot mai mare al importurilor a depăşit valoarea exporturilor şi remitenţelor. Totodată, în procesul prognozării, trebuie să se țină cont de noua conjunctură externă, care este o piedică esenţială în calea creşterii potenţiale a volumului producţiei [149].

Prognozarea menţinerii stabilităţii şi susţinerea procesului de creştere economică necesită restabilirea durabilităţii bugetar-fiscale, argumentarea echilibrului corect între obiectivele politicii economice, limitarea şi stabilirea priorităţilor pentru cheltuielile curente.

În anii 2009-2015, coaliția de guvernare a fost impusă să mențină prioritar dezvoltarea economică şi socială bazată pe consum şi alimentată de remitențe. Ca rezultat, s-a atestat o deteriorare structurală a echilibrului bugetar-fiscal, datorată în principal creşterii semnificative a salariilor în sectorul public şi a pensiilor, în condițiile unui deficit bugetar de proporții. Sursele interne de finanţare a bugetului au fost epuizate, ceea ce a determinat necesitatea de a solicita asistenţă suplimenetară de la comunitatea internaţională. Guvernul a demarat ulterior procedura de restabilire treptată a durabilităţii sistemului finanţelor publice, în raport cu ritmul de relansare a economiei. S-au realizat optimizările de rigoare a fondul de salarizare şi a cheltuielilor publice pentru bunuri şi servicii, majorând, în acelaşi timp, volumul asistenţei sociale necesare pentru protejarea grupurilor sociale cele mai vulnerabile. Între timp, au sporit investiţiile publice întru dezvoltarea infrastructurii naţionale, costurile fiind recuperate din impactul acestora asupra creşterii economice.

Specificul prognozării dezvoltării echilibrate presupune eliminarea treptată a deficitului structural al bugetului, având în vedere nivelul scăzut al economiilor în sectorul privat şi accesul limitat al bugetului la finanţare din exterior.

Ţinând cont de sectorul public neproporţional de mare, în raport cu nivelul actual de dezvoltare a economiei, procesul de prognozare trebuie să consolideze sistemul bugetar şi fiscal, în principal, prin limitarea şi stabilirea priorităţilor pentru cheltuielile curente. În particular, ar trebui examinate mai stringent categoriile mari de cheltuieli, pentru a găsi oportunităţi de economisire, iar eforturile de reformă ar trebui concentrate mai degrabă asupra calităţii decât asupra numărului lor.

Particularităţile estimării şi prognozării dezvoltării tehnologiilor noi si inovaţiilor si echilibrare economică determină specificul politicii monetar-creditare care are ca scop limitarea inflaţiei, în raport cu creşterea fluxului creditelor. Majorarea recentă a ratei dobânzii BNM au contribuit la stabilizarea aşteptărilor inflaţioniste, atenuând, astfel, efectele secundare ale şocurilor cauzate de preţuri şi calmând piaţa valutară, însă, deoarece volumul creditării redus şi cererea internă scăzută nu exercită în prezent presiuni inflaţioniste, ar fi oportună o pauză în înăsprirea politicii monetare, pentru a reevalua situaţia privind inflaţia. Ulterior, ar putea fi necesare acţiuni monetare suplimentare, în caz că cererea internă se va fortifica simţitor şi/sau dacă vor persista presiuni de depreciere.

Totodată, este necesar ca politica monetar-creditară a BNM să posede un grad mai mare de flexibilitate reiesind din necesităţile de retehnologizare si inovare a sistemului economic. Deşi menţinerea inflaţiei trebuie să rămână tinta principala, orizontul de politici, prin care BNM intenţionează să mentina inflaţia la nivelul unei cifre trebuie sa fie inteligente si sa nu prejudicieze mediul financiar si cel de inovare a afacerilor. O asemenea flexibilitate ar putea ţine cont de efectele transmisiei întârziate a acţiunilor politicii monetare, precum şi vulnerabilitatea crescută la şocurile interne şi externe. Mai mult decât atât, ea ar permite o reacţie adecvată a politicilor la dinamica inflaţiei, extinzând, astfel, în timp repartizarea costurilor asociate cu readucerea inflaţiei la nivelul planificat. Comunicarea clară a raţiunii şi modalităţilor acestor schimbări este foarte importantă, pentru a nu fi afectat cadrul politicilor de inovare promovate [150].În acelaşi timp, regimul flotant al cursului de schimb valutar, menţinut de BNM, va permite economiei să absoarbă şocurile externe şi interne şi să-şi menţină competitivitatea.

Particularităţile prognozării dezvoltării tehnologiilor noi si inovaţiilor si echilibrarea sistemului economic presupun menţinerea unui nivel suficient al rezervelor valutare care joacă un rol important în amortizarea riscurilor. În R.Moldova în legătură cu furturile miliardelor de valută din sistemul bancar, nivelul rezervelor valutare s-a redus esenţial şi nu acoperă volumul datoriei externe, deficitul contului curent. Prin urmare, este necesară acumularea treptată a

rezervelor, pe măsura retehnologizării, cresterii competitivității si a exportului, restabilirii fluxului de intrări de valută, fără influenţarea esențială a ratei de schimb.

Specificul estimării dezvoltării tehnologiilor noi si inovațiilor si echilibrarea sistemului economic este determinat de particularităţile indicatorilor financiari, care denotă, existenţa unui sistem bancar monopolist. Ponderea mică a tranzacțiilor internaționale efectuate de către băncile comerciale din țară a dus parţial la limitarea consecințelor negative datorate crizei financiare internaţionale şi regionale. Băncile şi-au menţinut lichiditatea şi capitalul la niveluri satisfăcătoare, a fost minimizată expunerea la active străine sau instituţii cu probleme. Cu toate acestea, efectul pozitiv este doar unul temporar și izolarea sistemului bancar național la tranzacțiile internaționale diminuează reinvestiţiile de capital.

Totodată, problema dezvoltării tehnologiilor noi si echilibrarea economică se acutizează, dacă avem în vedere nivelul înalt de credite neperformante şi împrumuturile solide în valută străină. Instituţiile financiare resimt efectele declinului activităţii economice din anii trecuţi asupra calităţii şi profitabilităţii portofoliului de credite.

Este necesar a asigura suficienţa rezervelor de capital şi lichidităţi la bănci pentru a depăşi riscurile asociate cu calitatea creditelor. Mai mult ca atât, este necesar de consolidat cadrul de reglementare a datoriilor băncilor, de a facilita şi urgenta soluţionarea creditelor neperformante, în vederea susţinerii relansării procesului de creditare. Se impune elaborarea mecanismului de supraveghere si prevenire a riscurilor în cazul situaţiilor neprevăzute, inclusiv delimitarea clară a responsabilităţilor şi a cadrului legal și instituțional de luare a deciziilor în caz de situaţii de criză.

O deosebire a programului de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor include reforma mediului de afaceri, stimularea exportorurilor, realizarea consecventă a reformelor structurale etc.Conform rezultatelor diverselor evaluări internaţionale ale mediului de afaceri, R. Moldova rămâne în urma altor ţări în domenii importante, cum ar fi protecţia investitorilor, proprietății intelectuale, accesul la finanţe şi rigiditatea pieţei muncii.

Totodată, este necesar de a extinde posibilităţile reorientarii economice spre retehnologizarea priorităților si creşterea exportului de bunuri și servicii cu valoare adăugată înaltă. În ultimii ani, economia se baza preponderent pe consumul alimentat de remitenţe, care a crescut in 2010-2014 de 1,4 ori si constituie 34,2% din PIB (tab. 2). Pentru moment, acest model de creştere va rămâne important, dar problema se agravează dacă luăm in consideraţie cota forţei de muncă moldoveneşti care lucrează peste hotare a atins deja 40 la sută, în timp ce legăturile migranţilor cu ţara natală devin tot mai slabe cu timpul, iar reintregirea familiilor megranților are loc preponderent peste hotare. Este necesar sporirea cotei R.Moldova pe pieţele mari ale

partenerilor comerciali principali din est şi din vest care ar putea contribui la un salt puternic şi durabil de creştere, după cum demonstrează experienţa altor economii din regiune.

Specificul prognozei de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor, echilibrarea sistemului economic este determinată de reformele structurale esenţiale in ramurilor prioritare, a căror realizare va permite consolidarea creşterii bazate pe export şi crearea locurilor de muncă, precum şi asigurarea competitivităţii.În ansamblu, perspectivele de dezvoltare a tehnologiilor performante si inovațiilor în R. Moldova depind de capacitatea sa de a evidentia si retehnologiza ramurile prioritare, concomitent cu menţinerea stabilitatii macroeconomice şi de a-şi spori prezenţa pe pieţele externe cu produse şi servicii. Astfel, sporirea economiilor publice pentru restabilirea durabilităţii bugetar-fiscale şi intensificarea reformelor structurale în scopul atragerii investiţiilor străine şi inovatia ramurilor prioritare si impulsionarea productivităţii totale, sunt esenţiale pentru asigurarea caracterului echilibrat al creşterii veniturilor şi reducerii sărăciei.

Prognozele de dezvoltare a tehnologiilor noi si inovațiilor si cresterii social-economice R. Moldova trebuie realizate în conformitate cu principiile şi conceptele teoriei economice moderne, ţinând seama de particularităţile economiei naţionale, precum şi în baza actualelor probleme şi tendinţe de dezvoltare a principalilor indicatori macroeconomici.În prezent, prognozele pe termen mediu ale evoluţiei economice în R. Moldova se deosebesc în dependenţă de sursa teoretică care le-a elaborat şi calitatea acestora. Totodată, prognozele realizate, de cele mai multe ori, nu atrag o atenţie sporită asupra indicatorilor economici influenţaţi de criza financiară internaţională si regionala şi, în consecinţă, nu reflectă impactul acesteia asupra perspectivelor dezvoltării economice a ţării noastre.

Unele dintre principalele surse de prognoze pe termen scurt şi mediu, cu privire la evoluţia situației social-economice, sunt Guvernul R. Moldova şi instituţiile independente de cercetare social-economică. Raţiunea diferenţierii cercetărilor, şi mai mult a rezultatelor, se explică prin utilizarea metodelor diferite de prognozare, evitarea analizei unor factori de risc care apar, analiza subiectivă a proceselor economice şi incompetenţa evaluării factorilor externi în raport cu situația economică din R. Moldova.

Obiectivul prognozelor Guvernului este de a stabili priorităţi de dezvoltare pe termen scurt şi mediu, în conformitate cu acestea se elaborează rezultatele aşteptate, urmare a acţiunilor întreprinse şi eforturilor depuse. Un alt element, foarte important este gradul major de responsabilitate pe care îl posedă administraţia în faţa cetăţeanului. Din aceste considerente, acţiunile şi prognozele Guvernului ar trebui să fie calitative şi efective. Acesta însă nu este cazul R. Moldova ale cărei autorităţi se preocupă în definitiv de responsabilitatea lor asupra acţiunilor curente decât asupra celor viitoare. Corectitudinea prognozelor joacă un rol mult mai important în cadrul procesului de alegeri determinînd deciziile electoratului. În esenţă, factorul electoral

este unul determinant pentru realizarea unor prognoze subiective care nu ne dau relevanţa a ceea ce ar putea fi direcţiile de viitor ale economiei noastre. Pe de altă parte, sursa cea mai importantă de informaţii pentru elaborarea prognozelor este Biroul Naţional de Statistică, care are ca obiectiv furnizarea informaţiilor statistice cu privire la toate categoriile şi domeniile vieţii economice şi sociale din R. Moldova.

Sursa cea mai importantă de creştere a credibilităţii este obiectivitatea şi transparența analizelor, precum şi participarea activă a societăţii civile şi a sectorului privat la monitorizarea şi evaluarea activităţilor şi rezultatelor. În cadrul estimării scenariilor de viitor, un element foarte important sunt instituţiile de cercetare de pe lânga Academia de Ştiinţe şi colaboratorii instituţiilor de învâţământ superior. Acestea ar putea servi drept capacităţi calificate în efectuarea unor astfel de analize sau, cel puţin, la evaluarea finală a acestora. De asemenea, un rol important îl deţin experţii şi specialiştii internaţionali care participă la elaborarea şi consultarea unor astfel de lucrări.

Prin urmare, se ajunge la concluzia că Guvernul deţine cel mai înalt potenţial pentru elaborarea şi formularea analizelor de prognoză privind evoluţia economică a Republicii Moldova pe termen mediu [151]. În pofida acestui fapt, după o revizuire a prognozelor elaborate de către autorităţile administraţiei publice, constatăm faptul că acest potenţial nu se utilizează la capacitatea sa maximă. De asemenea, se notifică absenţa prognozelor sectoriale şi intersectoriale care pun bariere semnificative la elaborarea analizelor de prognoză generale a dezvoltării economiei. Pentru atingerea unui nivel ridicat de obiectivitate şi corectitudine a prognozelor pe termen mediu efectuate de către Guvern, este necesar:în primul rând, conştientizarea responsabilităţii acestuia faţă de cetăţenii şi domeniile publice care le gestionează;(ii) reformarea Biroului Naţional de Statistică şi creşterea procesului de transparenţă în colectarea şi prezentarea datelor statistice;(iii) factorul electoral în elaborarea prognozelor trebuie să fie diminuat la maximum;(iv) Guvernul trebuie să elaboreze prognozele în conformitate cu priorităţile stabilite;(v) elaborarea analizelor de prognoză trebuie să implice participarea societăţii civile, sectorului privat şi instituţiilor de cercetare în domeniul economic.

O altă sursă de prognoze în Republica Moldova sunt instituţiile independente de cercetare economică. Acest tip de instituţii se atestă actualmente a fi într-un număr foarte mic şi cu o pondere nesemnificativă în cercetarea economică din RMoldova. În pofida acestui fapt, notificăm existenţa unor analize de prognoză economică care le corelează pe cele elaborate de către Guvern [152, 153].

Alte surse de prognoze şi analiză în materie de dezvoltare economică sunt studiile experţilor internaţionali angajaţi de către organizaţiile internaţionale, centrele de cercetare ştiinţifică de pe lingă instituţiile de învăţământ superior. Toate aceste mijloace de analiză şi

previziune a situaţiei economice din Republica Moldova pe termen mediu au un impact considerabil asupra vieţii economice a cetăţenilor şi ceea ce este cel mai important deţin un rol considerabil pentru predictibilitatea proceselor economice.Agenţii economici, în activitatea lor, în special în alocarea investiţiilor pentru inovatii pe termen mediu şi lung, se conduc de previziunile economice elaborate. Acest fapt ţine implicit şi de atragerea noilor investitori autohtoni şi internaţionali, fluxul investiţiilor străine creşte considerabil şi susţine dezvoltarea mai multor sectoare din economie. De asemenea, obiectivitatea previziunilor îşi reflectă efectul şi asupra tranzacţiilor financiare, un segment important în dezvoltarea economiei de piaţă în R. Moldova.

Analiza comparativă a prognozelor pe termen mediu elaborate de către diverse instituţii abilitate în domeniu denotă o diferenţă a indicatorilor stabiliţi şi a rezultatelor planificate.Prognoza efectuată pe termen mediu (2014-2017) de către Guvern şi evoluţia economică pe termen lung (2014-2020) reflectă diferiţi indicatori macroeconomici (a se vedea LP 121 din 03.07.14 MO 293-296/ 03.10.14). Cele mai mari devieri au loc la prognoza PIB-ului, exportului, importului, investiţiilor şi a salariului.In prima varianta de prognoză Guvernul accentuiază schimbarea modelului de dezvoltare economică, bazat pe atragerea de investiţii, precum şi pe dezvoltare industriilor exportatoare de bunuri şi servicii. În această prognoză se evidenţiază atragerea investiţiilor într-un şir de priorităţi, începînd cu educaţia, drumuri, diminuarea costurilor financiare, ameliorarea climatului de afaceri şi terminând cu diminuarea costului de energie, asigurarea stabilă a sistemului de pensii, calitatea sănătăţii, justiţiei, creşterii competitivităţii produselor agro-alimentare şi dezvoltarea rurală durabilă etc., realizarea cărora vor conduce la creşterea anuală a PIB în anii 2015-2020 cu 6,7%. (a se vedea prognoza cresterii anuale medii a PIB din figura 2.1). Avind in vedere că resursele investitionale pentru dezvoltare sunt limitate, realizarea acestei prognoze necesita evidentierea unei prioritati relativ avantajoase si focusarea resurselor in aceasta prioritate.

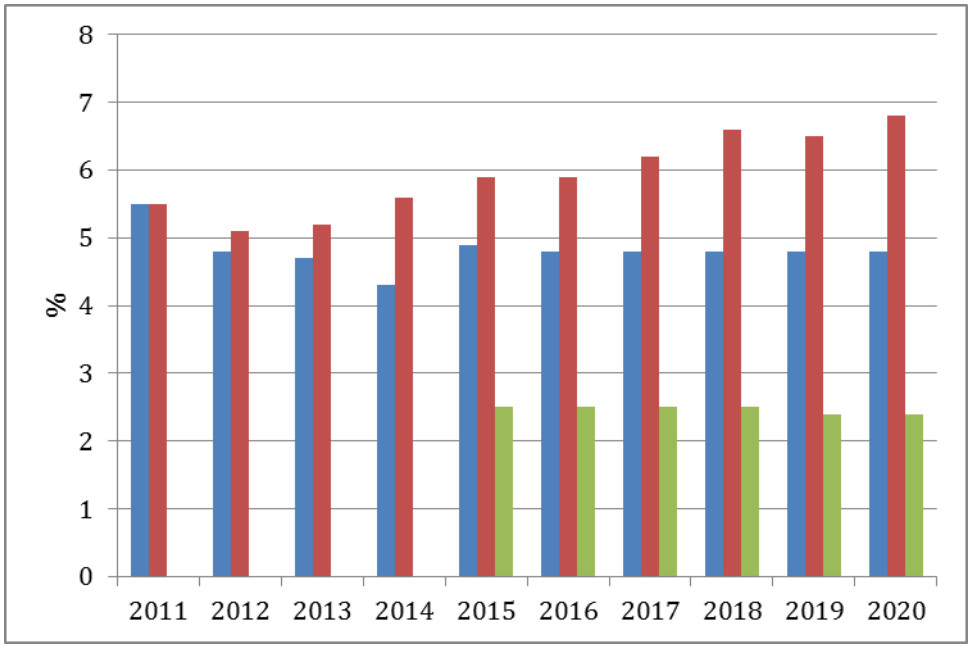
Raportul de prognoză acordă previziuni optimiste vis-a-vis de evoluţia anumitor indicatori macroeconomici care sunt în contradicţie cu scăderea producţiei agricole şi cu atât mai mult cu diminuările drastice ale PIB-ului. Este vorba despre stabilitatea indicatorilor, precum volumul datoriei externe, ratele de schimb, volumul rezervelor valutare şi venituri în bugetul consolidat. Este necesar ca scenariul de dezvoltare economică să ţină cont de un număr important de factori naţionali, regionali şi internaţionali ai evoluţiei social-economice. Se are în vedere următoarele:criza financiară mondială şi regională care au afectat seminificativ economiile ţărilor dezvoltate şi în dezvoltare, inclusiv R. Moldova; ajustarea priorităţilor de politici economice stabilite de politici existente prin includerea activităţilor de diminuare a efectelor crizei globale şi eficienţa acestora;competitivitatea şi productivitatea mediului de afaceri

autohton. Performanţele în dezvoltarea sectorului real al economiei şi implicit a businessului mic şi mijlociu;recomandările instituţiilor financiare internaţionale pertinente la depăşirea efectelor crizei şi impactului acestora asupra sistemului economic; echilibrul indicatorilor macroeconomici, financiari şi monetari - un lucru extrem de dificil în circumstanţele recesiunii economice mondiale;politici fiscale prudente şi prin intermediul acestui instrument - liberalizarea climatului de afaceri şi a celui investiţional si inovational, creare a mecanismului stimulatoriu de atragere a investiţiilor străine în priorităţi şi de intensificare a activităţii sectorului privat pe piaţa autohton;modul în care va continua implementarea reformelor structurale, în special în domeniul infrastructurii drumurilor, sectorul energetic, nivelul de trai al populaţiei, dezvoltarea tehnologiilor noi si inovationale in sectorul agro-industrial;climatul politic creat de alegerile parlamentare şi locale precum şi factorul geopolitic. În special, aceasta se va reflecta asupra indicatorilor financiari şi monetari şi asupra activităţii antreprenorilor din Republica Moldova în producerea, realizarea şi exportul producţiei autohtone.

Creşterea economică presupune promovarea principiilor economiei de piaţă în Republica Moldova prin dezvoltarea mecanismelor şi instrumentelor de liberă concurenţă, intensificarea productivităţii muncii şi menţinere a indicatorilor macroeconomici. În continuare vor fi argumentate trei scenarii de prognoze privind cresterea anuala a PIB-ului si dezvoltarea social-economică în R. Moldova pe termen mediu 2015-2020 (figura 3.1), în funcție de acțiunile Guvernului în scopul diminuării efectelor social-economice negative și rezultatele obținute.

Principalele metode utilizate în prognoza indicatorilor macroeconomici au fost metoda scenariilor și metoda extrapolării. Conform metodei scenariilor, au fost elaborate trei scenarii diferite ținînd cont de legitățile teoriilor economice moderne și anume teoria neokeynesistă, teoria conservatoare și teoria echilibrului economic. În conformitate cu analiza proceselor economice în raport cu prevederile teoriilor menționate a fost posibilă extrapolarea datelor ce țin de evoluția principalilor indicatori macroeconomici.

Prima prognoză este cea mai optimistă şi indică o creştere maximă şi medie a PIB-ului ca urmare, dupa parerea noastra, a realizării in complex a măsurilor necesare, propuse de către teoria neoconservatoare de dezvoltarea tehnologiilor noi si inovatiilor in prioritati si echilibrarea economiei prin intermediul reducerii de 2-3 ori a presiunii fiscale, limitarea semnificativă a reglementărilor administrative de stat, reformarea şi descentralizarea administraţiei publice centrale şi locale. De asemenea, considerăm că rezultatele pozitive nu ar întârzia sa apară în cazul în care va fi promovată debirocratizarea sistemului de afaceri, promovarea businessului mic şi mijlociu, combaterea oligarhismului şi monopolismului, crearea condiţiilor necesare pentru atragerea investiţiilor străine şi interne în economia reală şi stimularea economiilor naţionale care va conduce la echilibrarea economica.

Varianta I – rata medie anuala de 6,7%
Varianta II – rata medie anuala de 4,7%
Varianta III – rata medie anuala de 2,6%

Figura 3.1 Prognoza cresterii anuale a PIB
Sursa: date pentru 2011-2014. BNS; calcule realizate de autor; strategia „Moldova 2020”

Prognoza macroeconomică pentru anii 2015-2020 trebuie să ţină cont, în primul rând, de criza economico-financiară mondială şi regională care s-a declanşat în anul 2008 şi are o influenţă negativă asupra economiei Republicii Moldova, în aşa măsură încât în anul 2012 am avut un declin esenţial si care se va mentine in 2015. De aceea, odată ce vor fi implementate măsurile de recuperare economică, se presupune că vom avea creştere economică în perioada de prognozare. La baza acestei creşteri, vor sta următoarele premise:Impulsionarea procesului de cunoaştere şi cercetare prin dezvoltarea calităţii forţei de muncă a procesului educaţional şi a noilor tehnologii internaţionale; dezvoltarea efectivă a sectorului privat (prin simplificarea iniţierii afacerilor, facilitarea fluxului de credite, înlăturarea barierelor neargumentate pentru comerţ etc.), ceea ce va determina ulterior oferirea de noi locuri de muncă celor care le-au pierdut odată cu declanşarea crizei economice; accelerarea reformelor structurale; evidenţierea priorităţilor relativ avantajoase faţă de alte ţări din regiune; relansarea sectorului real al economiei, inclusiv prin atragerea investiţiilor străine directe în economia naţională; promovarea unei politici fiscale prudente şi implementarea reformelor menite să reducă cheltuielile publice ineficiente; protejarea sectorului financiar, printr-o reglementare mai prudentă a acestuia şi menţinerea stabilităţii pe piaţa valutară; optimizarea structurii importurilor prin substituirea unor tipuri de mărfuri de import cu producţie de origine autohtonă; creşterea reală a nivelului de trai al populaţiei etc.

Deosebirile dintre prognozările propuse privind evoluţia social-economică a Republicii Moldova pe termen mediu sunt realizate de către potenţialele politici promovate de către stat şi impactul acestora asupra principalilor indicatori economici. De asemenea, un rol vital în

construcţia acestor scenarii şi propuneri de politici are analiza marjei de influenţă a diverselor teorii economice moderne asupra sistemului economic naţional. Prima variantă a dezvoltării social-economice este determinată de adoptarea şi implementarea politicilor de ieşire din cadrul recesiunii economice mondiale în baza principiilor şi particularităţilor propuse de către teoria neoconservatoare. În acest sens, propunem adoptarea unor acţiuni care se vor materializa în liberalizarea sistemului economic şi atingerea scopului final de creare a unei zone economice libere după modelul regiunii Hong-Kong sau a Taiwanului, ceea ce va susţine atragerea unor investiţii masive şi diversificarea producţiei de bunuri şi servicii.

În acelaşi timp, politica social-economică propusă ţine să amelioreze climatul de afaceri şi investiţional prin intermediul dezoligarhizarii sistemului economic, susţinerea concurenţei loiale, stimularea fiscală pentru sectoarele economiei naţionale profitabile şi eficiente. Alături de acţiunile nominalizate mai sus, statul are rolul de a dezvolta sistemul normativ de protecţie a agenţilor economici împotriva fraudelor economice şi financiare, a monopolismului şi acordarea unui sprijin semnificativ întru atragerea investiţiilor în economie.Ideea susţinută mai sus nu neglijează rolul statului în economie, ci, dimpotrivă, menţionează domeniile în care intervenţia acestuia ar fi cea mai eficientă. După cum putem notifica, indicatorii economici propuşi, în ciuda acţiunilor descrise, vor avea o tendinţă negativă. Provocarea principală este nivelul de oscilaţie al acestor indicatori şi gradul de influenţă a crizei financiare globale şi regionale asupra recesiunii economice din Republica Moldova. În acest sens, considerăm că măsurile nominalizate mai sus vor conduce la un nivel minim de pierderi economice atât pentru bugetul statului, cât şi pentru activitatea agenţilor economici şi cetăţenilor. Bineînţeles că stimularea libertăţii de activitate a agenţilor economici va conduce în prima etapă la scăderea veniturilor colectate la bugetul naţional, însă acest fapt se preconizează a dura până la stabilizarea situaţiei social-economice din ţară. Micşorarea volumului exporturilor şi importurilor va avea drept consecinţă trendul mondial de reducere a productivităţii şi a nivelului de trai al populaţiei şi nu va avea la bază factorii interni de descurajare a producătorilor autohtoni în felul în care expres şi inconştient se realizează în prezent.

Totodată, rezultatul preconizat al primului scenariu propus este de a menţine echilibrul flexibil al principalilor indicatori macroeconomici, precum indicele preţului de consum, inflaţia, indicatorii monetari, deficitul contului curent şi datoria publică internă şi cea externă. Stabilitatea atinsă în cadrul activităţii sectorului privat, facilitarea mecanismelor de reglementare în afaceri, creşterea volumului investiţiilor în sectoarele-cheie ale economiei şi debirocratizarea sistemului administrativ va conduce la menţinerea unor tendinţe pozitive a indicatorilor macroeconomici şi, în consecinţă, la limitarea distorsiunilor pieţei.

Mecanismul de anticriză trebuie să conţină acele reglementări de stat care sunt discutate şi acceptate de către agenţii economici şi societatea civilă şi optimizarea poverii fiscale, stimularea businessului mic şi mijlociu, a gospodăriilor casnice rurale şi a fermierilor, a căror activitate se realizează în agricultură şi industria alimentară. Evident este faptul că aceste măsuri vor fi acompaniate de reducerea ratei dobânzii cum am stipula anterior, scăderea poverii fiscale de aproximativ 2-3 ori şi limitarea intervenţiei statului în cadrul procesului de producere şi comercializare a bunurilor şi serviciilor.După prima prognoză în anii 2015-2017, **cursul de schimb** al monedei naţionale se va deprecia mai lent. Acest proces va fi asigurat preponderent de intrările valutare din partea rezidenţilor şi nerezidenţilor din munca peste hotare. Se prognozează că cursul de schimb mediu anual în 2015 va atinge 20-22 lei pentru 1 dolar SUA, depreciindu-se lent în anii 2016 şi 2017 cu cca 3%. Menţinerea relativă a cursului de schimb la acelaşi nivel va contribui la stabilitatea preţurilor: **indicele preţurilor de consum** la sfârşitul anului se prognozează 105-106% pentru fiecare din anii 2015-2017.

Factorul major care va contribui la dezvoltarea economică va fi majorarea **investiţiilor în capital fix** cu o rată medie anuală de cca 10,3% în anii 2015-2017. Investiţiile de capital, ca sursă principală de dezvoltare economică echilibrată, vor conţribui la: (i) crearea noilor locuri de muncă;(ii)creşterea competitivităţii produselor autohtone pe piaţa externă; (iii) majorarea ofertei interne, satisfacerea mai deplină a cererii solvabile, inclusiv prin substituirea importurilor; (iv) extinderea bazei productive şi, respectiv, a celei de impozitare şi crearea surselor suplimentare pentru bugetul de stat şi bugetul asigurărilor sociale de stat.

În anii 2015-2017, **exporturile** se vor majora cu cca 13,5% în medie anual. Factorii care vor contribui la majorarea treptată a exporturilor în perioada de prognoză sunt: utilizarea facilităţilor tarifare de care beneficiază R. Moldova prin Acordul de Asociere la UE; liberalizarea accesului pe pieţele ţărilor - membre ale OMC şi valorificarea preferinţelor acordate în Acordul de Liber Schimb cu Uniunea Europeană; creşterea calitativă a exporturilor, în special datorită investiţiilor efectuate în extinderea şi reînnoirea bazei tehnologice, şi, respectiv, integrarea superioară a produselor moldoveneşti în fluxurile internaţionale.În perioada de prognoză, **importurile** vor creşte anual în medie cu cca 9,7%. Creşterea volumului importurilor va fi condiţionată de majorarea fluxului de investiţii, în special a maşinilor, aparatelor electrice, produselor minerale. Ponderea majoră în totalul importurilor va reveni, ca de obicei, resurselor energetice, datorită creşterii economice preconizate în sectoarele de bază ale economiei, dar mai ales a preţurilor la gaze naturale. De asemenea, la sporirea importurilor va contribui cererea crescândă a populaţiei pentru bunurile importate, condiţionată de volumul semnificativ al veniturilor şi transferurilor de peste hotare. Gradul de acoperire a importurilor prin export în anii 2015-2017 se prognozează între 44,2% şi 47,6%. Soldul negativ al balanţei de plăţi comerciale

se va majora cu 12,6%. Ponderea în PIB se prognozează la o valoare între 41,7% în anul 2015 şi 39,4% în anul 2017.În baza celor menţionate, se estimează că **produsul intern brut** în anii 2015-2017 va evolua în ascendenţă cu o rată medie de cca 6,7% creştere reală anuală.

Conform estimărilor de prognoză, creşterea PIB în anii 2015-2017 va fi generată de: creşterea anuală în termene reale a **producţiei industriale** cu 7,3% şi a **producţiei agricole** cu cca 2%; depăşirea ritmului de creştere a **investiţiilor în capital fix** pe cel al PIB de peste 1,5 ori ca rezultat al reorientării politicii investiţionale spre programe de performanţă, modernizării întreprinderilor autohtone, infrastructurii şi dezvoltării micului bussines. **Salariul** mediu nominal în ansamblu pe economie se va majora de cca 1,2 ori şi va atinge în anul 2017 suma de 4.800 lei, iar **fondul de remunerare a muncii** se va majora de peste 1,2 ori, atingând suma de 33,3 mld. lei sau cca 27,6% în raport cu PIB, faţă de 27,4% în anul 2014. Creşterea salariului nominal mediu lunar şi a fondului de remunerare a muncii va fi condiţionată de relansarea sectorului real, în special din contul dezvoltării sectorului privat şi trecerii unui număr considerabil de personal în sfera businessului mic şi mijlociu şi perfecţionarea sistemului de salarizare şi motivare a angajaţilor.

Prognoza primului scenariu de dezvoltare macroeconomică este relativ pesimistă, iar a salariului mediu lunar şi fondului de remunerare a muncii – relativ optimistă. Atingerea acestor parametri va fi posibilă prin asimilarea intensivă a tehnologiilor performante şi ridicarea productivităţii muncii. Important este că asigurarea acumulărilor reale de venituri la bugetul public naţional, inclusiv în fondurile de asigurări sociale de stat şi asigurări obligatorii în medicină, este în funcţie directă de gradul atingerii indicatorilor prognozaţi, cu consecinţele respective asupra realizării politicilor sociale şi economice.

A doua variantă de prognoză care estimeaza o rata medie anuala de crestere a PIB de 4,7%va fi realizată în cazul elaborării unui program anticriză în baza conceptelor şi principiilor propuse de teoria neokeynesistă. În acest caz, politica social-economică va fi direcţională spre susţinerea investiţiilor private şi publice, reformele structurale privind activitatea businessului mic şi mijlociu, precum şi creşterea rolului statului în soluţionarea problemelor sociale prin intermediul intervenţiei sale active în redistribuirea veniturilor. Susţinerea sectorului social presupune alocarea cheltuielilor pentru domeniile sănătăţii, educaţiei, salarizarea şi creşterea facilităţilor pentru păturile vulnerabile ale populaţiei. Repercusiunile acţiunilor nominalizate vor avea atât efecte pozitive, cât şi negative. Vom înregistra un progres în susţinerea sectorului social, stimularea economiilor populaţiei şi majorarea calităţii serviciilor sociale. Totodată, direcţiile adoptate vor face dificilă susţinerea businessului mic şi mijlociu şi, în acelaşi timp, a creşterii volumului de producţie prin intermediul optimizării poverii fiscale, debirocratizării sistemului administrativ, micşorarea inflaţiei şi a ratei dobânzii. Statul bunăstării sociale în

perioada de criză mondială poate aduce pierderi majore pentru un stat în dezvoltare, precum este Republica Moldova prin intermediul distorsiunii indicatorilor macroeconomici, cheltuieli bugetare nejustificate şi ineficiente, micşorarea drastică a volumului producţiei agricole şi industriale şi, implicit, crearea unor dezavantaje vizibile pentru exportatorii producţiei autohtone pe pieţele externe din Vest şi Est.

În acelaşi timp, este necesar de menţionat că politicile neokeynesiste sunt eficiente în cazul în care statele se confruntă cu o recesiune a indicilor financiari astfel cum sunt statele dezvoltate (SUA, UE) prin intermediul reglementării sistemului tranzacţiilor financiare şi impunerea barierelor administrative împotriva dezvoltării unei pieţe financiare distructive. Acest fapt însă este valabil într-o măsură foarte mică pentru Republica Moldova, dat fiind faptul că criza financiară şi economică mondială şi regionale are un impact semnificativ, în special, asupra sistemului economic naţional. Sistemul financiar este mai puţin afectat (băncile comerciale, fondurile de asigurări) dat fiind faptul că aceste instituţii financiare sunt create în principal în baza investiţiilor şi surselor financiare locale. În acest sens, considerăm că adoptarea unor politici monetariste dure pentru Republica Moldova în situaţia prezentă de recesiune economică este prematură, în contrast cu necesităţile acute de a stimula activitatea agenţilor economici şi stimularea productivităţii şi a consumului.

În final, desfăşurarea celui de-al treilea scenariu de prognoză de o rata medie nominala anuala de 2,6% in anii 2015-2020 este real în cazul în care vectorul politicii social-economice din Republica Moldova nu se va modifica şi, de asemenea, în situaţia în care autorităţile nu vor adopta anumite acţiuni cardinale pentru diminuarea efectelor crizei economice internaţionale, iar dezvoltarea economiei se va baza încontinuu pe consum şi pe remiteri din străinătate. În acest context - constrângerea libertăţilor economice, diminuarea formelor de proprietate privată, limitarea concurenţei libere, creşterea monopolismului şi oligarhismului - Guvernul va continua extinderea reglementării administrative de stat, creşterea rolului distructiv al intervenţiei statului în economie şi implementarea mecanismelor de redistribuire ineficientă a cheltuielilor administrative pe seama activităţii agenţilor economici vor conduce la o scădere majoră a principalilor indicatori economici, ceea ce va afecta, în ultimă instanţă, creşterea nivelului de trai în tară. Drept consecinţă, PIB-ul real se va micşora in perioada nominalizata, vor fi create premise pentru migrarea considerabilă a capitalului străin şi intern, ceea ce va conduce la extinderea impactului semnificativ al crizei asupra sistemului financiar, reducerea volumului investiţiilor, creşterea ratei şomajului şi migraţia masivă a forţei de muncă. Pentru comparaţie, trebuie să menţionăm că aceleaşi particularităţi ale evoluţiei social-economice au fost caracteristice perioadei 1997-1999 în Federaţia Rusă, Indonezia ş.a., perioadă în care a avut loc default-ul economiilor naţionale nominalizate.

În contextul schimbărilor politice din anii 2009-2014, a fost întreprinse unele măsuri contradictorii de redirecţionare a politicii social-economică. Aceasta se caracterizează, în principal, prin combinarea unor acţiuni de dreapta, liberale şi unele facilitşţi a mediului de afaceri, liberalizarea parţială a economiei şi atragerea de investiţii atât locale, cât şi internaţionale, pe deoparte şi monopolizarea unor sectoare economice şi oligarhizarea sistemului internaţional şi bancar, pe de alta parte.

3.3 Concluzii la capitolul III

Sumarul politicii economice exercitate pe parcursul anilor 2009 şi 2015 se distinge prin faptul că dezvoltarea social-economică a R. Moldova, a fost afectată de crize economice şi financiare, globală şi regională. Exporturile şi investiţiile n-au condus la stimularea activităţii economice pe termen scurt, deoarece na-ş sprijinite în continuare de reformele de liberalizare a comerţului, conjunctura externă mai favorabilă şi competitivitatea mai bună.În perioada următoare, politica economică trebuie să se concentreze pe menţinerea unui ritm echilibrat de ajustare bugetar-fiscală, menţinerea inflaţiei sub control şi acordarea asistenţei băncilor în reluarea creditării economiei, consolidarea stabilităţii financiare prin intermediul sporirii capacităţii de supraveghere şi planificare în situaţii de criză, restructurarea sectorului energetic şi punerea în aplicare a unor reforme structurale profunde evidenţierea şi realizarea priorităţilor relativ avantajoase faţă de alte ţări care vor sprijini reorientarea RMoldova spre o creştere economică bazată pe export.

Adiţional, la situaţia descrisă, Republica Moldova va beneficia modest de suportul financiar al FMI, BM, UE care va fi utilizat la menţinerea echilibrului bugetar, pentru stimularea investiţiilor în infrastructură, precum şi la stabilitatea socială în urma creşterii preţurilor la serviciile consumate şi achitate de populaţie. Este foarte important, în acest sens, a reduce vulnerabilităţile sociale, în ciuda unei tensiuni crescute, precum şi resursele austere ale finanţelor publice.

III. CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

Reieşind din analiza principiilor elaborate şi promovate de ştiinţe economice şi a teoriilor economice moderne în soluţionarea problemelor depăşirii crizei economice, din datele statisticii oficiale, precum şi de prognoze efectuate de autor, pot fi formulate următoarele **concluzii**:

1. Politicile economice naţionale adoptate și implementate pînă în prezent nu au ținut cont de principiile economice elaborate şi analizate de curentele ştiinţifice economice.
2. A apărut necesitatea elaborării de **politici noi de renovare** urmare recesiunii economice mondiale şi necesității de prevenire a acestora la nivel global și național.
3. Economia Republicii Moldova se impune a fi restructurată în conformitate cu reperele teoriilor economice precum și a căilor moderne de creștere economică durabilă.
4. Lipsa unei planificări strategice a politicilor economice în Republica Moldova a condus la aprofundarea instabilităţii şi a dezechilibrelor în economia naţională, la creşterea nivelului de vulnerabilitate şi constrângere de ordin social.
5. Prognoza indicatorilor macroeconomici demonstrează necesitatea implementării politicilor economice de stabilizare și creștere economică luînd drept referință conceptele și ideile teoriei echilibrului economic.

Rezultatele analizei, precum şi concluziile ce reies din aceasta, impun formularea următoarelor propuneri şi recomandări pentru ameliorarea situaţiei social-economice şi stimularea activităţii economice prin prizma adoptării actelor legislative şi normative precum şi a principiilor economice elaborate de către teoriile economice moderne:

1. Se constată necesitatea elaborării şi adoptării unei Strategii de supravegere a dezechilibrelor și de dezvoltare social-economică pe termen mediu și lung, care ar servi drept un program de depăşire a perioadei de instabilitate economică. Instituția responsabilă trebuie să fie Ministerul Economiei de comun cu ministerele de resort.
2. Reformarea structurii și funcțiilor statului accentul principal punând pe implimentarea Strategiei pe termen mediu și lung, prin crearea Comitetului pentru supraveghere economică și financiară cu responsabilități de control și evaluare a sistemului bancar, a transparenței tranzacțiilor economice și financiare și nu în ultimul rînd monitorizarea evoluției macroeconomice. Comitetul urmează să fie creat drept instituție independentă cu drepturi similare Curții Constituționale.
3. Trecerea definitivă la un sistem economic mixt de piață al cărui rol este de a crea climatul necesar pentru defuzia prin acționare și dezvoltare a proprietății private şi a activităţilor conexe. Stabilirea cadrului regulatoriu ce va facilita procedurile de licenţiere, creare şi faliment a întreprinderilor - responsabil Guvernul și Ministerul Economiei;

4. Crearea unui mediu macroeconomic stabil prin redefinirea rolului agenţiilor guvernamentale care se preocupă de politica în domeniul economic, în acest context, acordarea unui rol pentru BNM de a exercita independent funcţiile sale de implementare a politicii monetare şi de monitorizare a proceselor valutare. Ministerul Economiei şi Ministerul Finanţelor ar fi necesar să renunţe la acordarea creditelor şi la controlul ratei de schimb. Pe de altă parte, ar fi recomandabil de a-şi concentra eforturile la supravegherea dezechilibrelor şi monitorizarea şi prognozarea economiei, de a controla eficacitatea proceselor ce ţin de cheltuieli şi venituri bugetare, de a întări administrarea fiscală.
5. Una din principalele condiţii de amelioarare a situaţiei în economie o constitue integrarea în UE, creşterea economică şi reducerea sărăciei. În acest context, unul dintre factorii determinanţi este adaptarea sistemului economic naţional la criteriile şi rigorile Uniunii Europene, fapt care ar trebui să contribuie la obţinerea unor rezultate efective în domeniul creşterii nivelului de trai al populaţiei şi la liberalizarea activităţii economice.

BIBLIOGRAFIE

1. Dăianu D. Echilibrul economic și moneda: keynesism si monetarism, Ed. Humanitas, București, 1993 p. 143.
2. Popescu Gh. Evoluția gandirii economice, Editia a treia, Editura Academiei Romane, Editura Cartimpex, 2004, p. 123
3. Alonso Neira, M.Á., „Hayek's Triangle", An Eponimous Dictionary of Economics: A Guide to Laws and Theorems Named after Economists, Edward Elgar, Cheltenham, U.K., 2004, p. 504
4. Presley J. ,Geoffrey E.J. Theory and Practice, MacMillan Press, 1976, p. 473
5. Smith A. Avuția Națiunilor, Editura Publica, București, 2011, p. 410
6. Stanley L., Randy G. The Evolution of Economic Thought, South Western Educational Publishing, 2012, p. 344
7. Buchholz T., Feldstein M. New Ideas from Dead Economists, Penguin Group, 2007, p. 237
8. Blanchard O. Macroeconomics, Prentice Hall, 2002, p. 324
9. Kishtainy N. The Economics Book: Big Ideas Simply Explained, DK Publishing, 2012, p. 112
10. Kant I. Critica rațiunii pure, Univers Enciclopedic, București, 2011, p.57
11. Lucas R. Lectures on Economic Growth, Harvard University Press, 2004, p. 356
12. Lucas R. Studies in Business-Cycle Theory, MIT Press, 1981, p. 287
13. Ricardo D. Principiile de economie politică şi de impunere, Antet Press, 2002, p. 322
14. Walras L. Elements of Theoretical Economics: Or the Theory of Social Wealth, Cambridge University Press, 2004, p. 483
15. Malinvaud E. Macroeconomic Theory, volume B: Economic Growth and Short- Run Equilibrium, Amsterdam, 1998, p. 267
16. Kuznets S. Toward a Theory of Economic Growth, National Economic Welfare at Home and Abroad, 1995, p. 371
17. Carstoiu C. Principiul Pareto si legile eficientei, Audiosfera, 2011
18. Hansen, L.P., Sargent, T.J. Recursive Models of Dynamic Linear Economies, Princeton University Press, 2013, p. 573
19. Keynes J.M. Teoria generală a ocupării fprței de muncă, a dobînzii și a banilor, ed. Publica, 2009
20. Keynes J.M. Urmările economice ale păcii, Bucureşti, 1990
21. Dăianu D. Echilibrul economic și moneda: keynesism si monetarism, Humanitas, 1993
22. Friedman M. The Optimum Quantity of Money, Aldine Transaction, 2005

23. Friedman M. A Program For Monetary Stability, Fordham University Press, 1983, p. 427
24. Milton Friedman on Economics: Selected Papers, University of Chicago Press Journals, 2008, p. 42
25. Nasar S. Geniul economic, All, Bucuresti, 2014
26. Phillips P. The et interview: Professor Edmond Malinvaud, Economic Theory Journal, nr. 3, p. 273-295, US, 1987, http://korora.econ.yale.edu/et/interview/malinvaud.pdf
27. Thirlwall, A. Growth and development, with special reference to developing economies, Palgrave Macmillan, 2006, p. 583
28. Memorandumul tehnic de înţelegere între FMI şi Republica Moldova, http://www.imf.md/pub-memo.html
29. Fisher F. Disequilibrium Foundations of Equilibrium Economics, Cambridge University Press, 1983
30. Katsuhito I. Disequilibrium dynamics, Yale University press, 1981, http://cowles.econ.yale.edu/P/cm/m27/m27.pdf
31. Rizzo M. Time, Uncertainty and Disequilibrium, D. C. Heath and Company, 1979,
32. Equilibrium and Disequilibrium in Economic Theory, Proceedings of a Conference Organized by the Institute for Advanced Studies, Vienna, Austria July 3–5, 1974, http://link.springer.com/book/10.1007%2F978-94-010-1155-6
33. Postelnicu Gh. Economie Politică, Creștere și dezvoltare economică, vol 2, 2000
34. Abraham-Frois G. Economia politica, Humanitas, București, 1998
35. William J. Economics: Principles and Policy, 11th Edition, 2009 Cengage Learning, p. 269
36. Sexton R. Exploring Economics, South-Western College Pub; 5 edition, 2010, p. 486
37. Hayne P. Modul economic de gîndire, Editura Pedagogică, 1991
38. Albert M. Capitalism contra capitalism, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994
39. Hausman D. Filosofia ştiinţei economice, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993
40. Dimian G. Dezechilibre pe piaţa muncii în ţări din Uniunea Europeană şi OCDE, Revista Română de Statistică nr. 1 / 2011
41. Memorandumul cu privire la Politicile Economice şi Financiare pentru 2010-2012
42. Băcilă N. Politica privind ajutorul de stat în Uniunea Europeană, Studiu de caz – Marea Britanie, teza de doctor, 2012
43. Dornbusch R. External debt, budget deficits and disequilibrium in exchange rates. MIT, 1984, http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/63494/externaldebtbudg00dorn.pdf?sequence=1

44. Capet S. The Efficiency of Fiscal Policies: a Survey of the Literature, CEPII, Working Paper No 2004 – 11
45. Backhaus, J. Economic Policy in an Orderly Framework, Münster, 2003, p. 237
46. Arrow, K.J. The Economics of Moral Hazard: Further Comments, American Economic Review 58, 1968
47. Schneider F., Buehn A., Montenegro C. Shadow Economies All over the World, WB Policy research paper, 2010
48. Bhattacharyya, D.K. On the Economic Rationale of Estimating the Hidden Economy, The Economic Journal 109(456): 348–359, 1999
49. Chen, M. Rethinking the Informal Economy: Linkages with the Formal Economy and the Formal Regulatory Environment. Paper presented at the EGDI-WIDR Conference 'unleashing human potential: linking the informal and formal sectors, Helsinki, Finland, 2004, p. 34.
50. Johnson, S., Kaufmann, D. and Shleifer, A. The Unofficial Economy in Transition. Brookings Papers on Economic Activity, Fall, Washington D.C., 1997, p. 43
51. Caballero, R. Specifi city and the Macroeconomics of Restructuring, MIT Press, Cambridge, 2007, p. 369
52. Robu T. Unele aspecte ale realizării principiilor economiei de piață în Republica Moldova. În: Economie și Sociologie, Revista teoretico-științifică nr. 3/2009, Chișinău, p. 80-85
53. Rusu Gh., Robu T. Considerațiile teoriei economice asupra subdezvoltării economiei naționale. În: Revista economică, Nr. 4 (35)/2007, Sibiu-Chișinău, 2007, p. 5-12.
54. Abreu, D. Bubbles and Crashes, Econometrica, 2003, p. 525
55. Malthus, T. Eseu asupra principiului populației, Editura Științifică, București, 1992
56. Barro, Robert J. Determinants of Economic Growth, The MIT Press, 1997, p. 476
57. Barro, Robert J., Sala-i-Martin X. Economic Growth, The MIT Press, 1999, p. 428
58. Grossman M., Helpman E. Endogenous Innovation in the Theory of Growth" Journal of Economic Perspectives, 8 (1), 23-44, 1994
59. Solow R. Work and Welfare, Princeton University Press, 1998, p. 374
60. Solow R. Growth Theory: An Exposition, Oxford University Press, USA, 2000, p. 357
61. Solow R., Taylor J. Inflation, Unemployment and Monetary Policy, MIT press, 1998, p. 248
62. Kaldor N. Further Essays on Economic Theory and Policy, Holmes & Meier Pub, 1989, p. 345

63. Krugman P., Romer P. Microeconomics: Study Guide & Aplia, Worth Publishers, 2009, p. 219
64. Kaldor. N. Scourge of Monetarism, Oxford University Press, 1982, p. 265
65. Kuznets S. Population Redistribution And Economic Growth United States, LLC, 2011, p. 117
66. Kuznets S. Economic Development, the Family, and Income Distribution, Cambridge University Press, 1989, p. 524
67. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, 1990, p. 284
68. North D. Understanding the Process of Economic Change, Princeton University Press, 2005, p. 241
69. Bunea C. Managementul dezvoltării umane durabile, ASE, România, http://www.managementmarketing.ro/pdf/articole/65.pdf
70. Bodislav D. Oligarhie versus democraţie şi reglementare versus dereglementare sub efectul globalizării, Revista Economie teoretică şi aplicată, Volumul XIX, No. 5(570), 2012, pp. 32-44
71. Aghion P. Currency Crises and Monetary Policy in an Economy with Credit Constraints, European Economic Review, 2001, p. 15
72. Demirguc-Kunt, A. Financial Liberalization and Financial Fragility, World Bank Policy Research Working Paper No. 1917 , 1999, p. 37
73. Blanchard, O. Bubbles, rational expectations and fi nancial markets, NBER Working Paper Series W0945, 1983, p. 49
74. Fallon P. Th e Impact of Financial Crises on Labor Markets, Household Incomes, and Poverty: A Review of Evidence, The World Bank Research Observer, vol. 17, no. 1, 2002
75. IMF, "World Economic Outlook Report – Rebalancing Growth", International Monetary Fund, 2010, p. 27
76. Burghelea C. Impactul modelelor economice asupra dezvoltării economiilor Uniunii Europene, Economie teoretică şi aplicată, Volumul XX (2013), No. 4(581), pp. 81-93
77. Hasselbach C. Să învăţăm de la Ţările Baltice, http://www.dw.de/comentariu-s%C4%83-%C3%AEnv%C4%83%C5%A3%C4%83m-de-la-%C5%A3%C4%83rile-baltice/a-18168931
78. Say J.B. A Treatise on Political Economy, Cosimo Classics, 2007, p. 634
79. J.-B. Say: An economist in troubled times, Writings selected and translated by R. Palmer, Princeton University Press, 1997, p. 418

80. Hayek F. Constituția libertății, Institutul European, București, 1998
81. Hayek F. Denaționalizarea banilor, Libertas Publishing, 2006
82. Hayek F. Drumul către servitute, Humanitas, București, 2014
83. Bugetul de stat al Republicii Moldova pentru anii 2010, 2011
84. Patashnik E. Five key lessons about the welfare state, Washington post, 2015, http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/04/06/five-key-lessons-about-the-welfare-state/
85. The Czech Republic economic activity to strengthen in 2014, http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_winter/cz_en.pdf
86. Economic policy reforms 2011, going for growth, OECD 2011, http://www.oecd.org/czech/47469488.pdf
87. Faris S. How Poland Became Europe's Most Dynamic Economy, Bloomberg, 2013, http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-11-27/how-poland-became-europes-most-dynamic-economy
88. Bogumil P. Securing Poland's economic success: A good time for reforms, ECFin country focus, Volume 11, 2014
89. Evaluarea stării actuale şi a perspectivelor colaborării Republicii Moldova în Comunitatea Statelor Independente, Institutul de Politici Publice, 2000, p. 23
90. Robu T. Politici de dezvoltare economică în Moldova. În: National and Regional Development Policies Journal, Yokohama, Japonia, 2005, p. 10-14
91. Doing business report 2013, WB and IFC, 2013
92. Severin A. Rolul statelor din spaţiul ex-sovietic, balcanic şi caucazian în contextul globalizării, http://www.fisd.ro/art/State.html
93. Hoppe H. Teoria socialismului şi capitalismului, http://mises.ro/220/
94. Alessina A., Perotti R. Income distribution, political instability and investment, European Economic Review, 1996, p. 290
95. Gourinchas, P. Lending Booms: Latin America and the World, Economia, 2001, p. 38
96. Schneider F., The shadow economy, The Institute of Economic Affairs, 2013, p. 147
97. Hall, R. Market Structure and Macroeconomic Fluctuations, Brookings Papers on Economic Activity, 1987, 2, 285-322
98. Baxter, M. Productive Externalities and Business Cycles, Working Paper, University of Rochester, 1991, p. 75
99. Bomfim A. Measurement Error in General Equilibrium: The aggregate effects of noisy economic indicators, 1999, p. 158

100. Thirlwall P. Balance of Payments Constrained Growth Models: History and Overview, University of Kent, 2011, p. 253
101. Raportul Anual al Băncii Naționale a Republicii Moldova, 2013
102. Raportul Anual al Băncii Naționale a Republicii Moldova, 2012
103. Evoluția situației social-economice din Moldova în anul 2012, Ministerul Economiei, 2012
104. Moldova: Moving to a Market Economy", World Bank Report, 1999, p. 25
105. Moldova: Public Expenditure Review, Report No. 87268-MD, World Bank report, 2014
106. Coulibaly K. Capital Expenditures: Making Public Investment Work for Competitiveness and Inclusive Growth in Moldova, World Bank report, Volume 72, 2014
107. Kinnunen J. External Shocks, Fiscal Policy and Income Distribution: Alternative Scenarios for Moldova, WB Policy Research Working Paper 6365, 2013
108. Qehaja D. Fiscal Policy Response to External Crises: The Case of Moldova 1998-2010, IMF working paper 12/82, 2012
109. Republic of Moldova: Recent Economic Developments, IMF Staff Country Report No. 99/110, September 1999
110. Clements B. Options for short-term public expenditure rationalization, IMF, 2001 p. 64
111. Davalos M. Moldova : A Story of Upward Economic Mobility, 2015, p. 46
112. Rusu Gh., Trofimova T. Stabilizarea și creșterea economică;aspecte metodologice,probleme,soluții,Chișinău-2007,CEP USM.pag25-60/
113. Segura E. Ukraine's financial crisis: past, present and future, 2009, http://www.usubc.org/site/sigmableyzer-macroeconomic-reports/ukraine-s-financial-crisis-past-present-and-future
114. Ciumara M. Inflația în România. Modelarea fenomenului inflationist, INCE, 2004
115. Modalities of Moving to Inflation Targeting in Armenia and Georgia, IMF Working Paper 2007, p. 32
116. Varzari P. Birocrația în contextul consolidării democrației: tendințe spre modernizare, Jurnal Akademos, nr. 2, 2011, p. 54-57
117. Ramey V. Government Spending and Private Activity, University of California, 2012, p. 48
118. Wynne M. The Analysis of Fiscal Policy in Neoclassical Models, Working paper 9212, Federal Reserve Bank of Dallas, 1992, p. 24
119. Date statistice, www.statistica.md
120. Budianschi D. Achizițiile publice în Republica Moldova, Probleme și soluții, Expert-group, 2014, p. 78

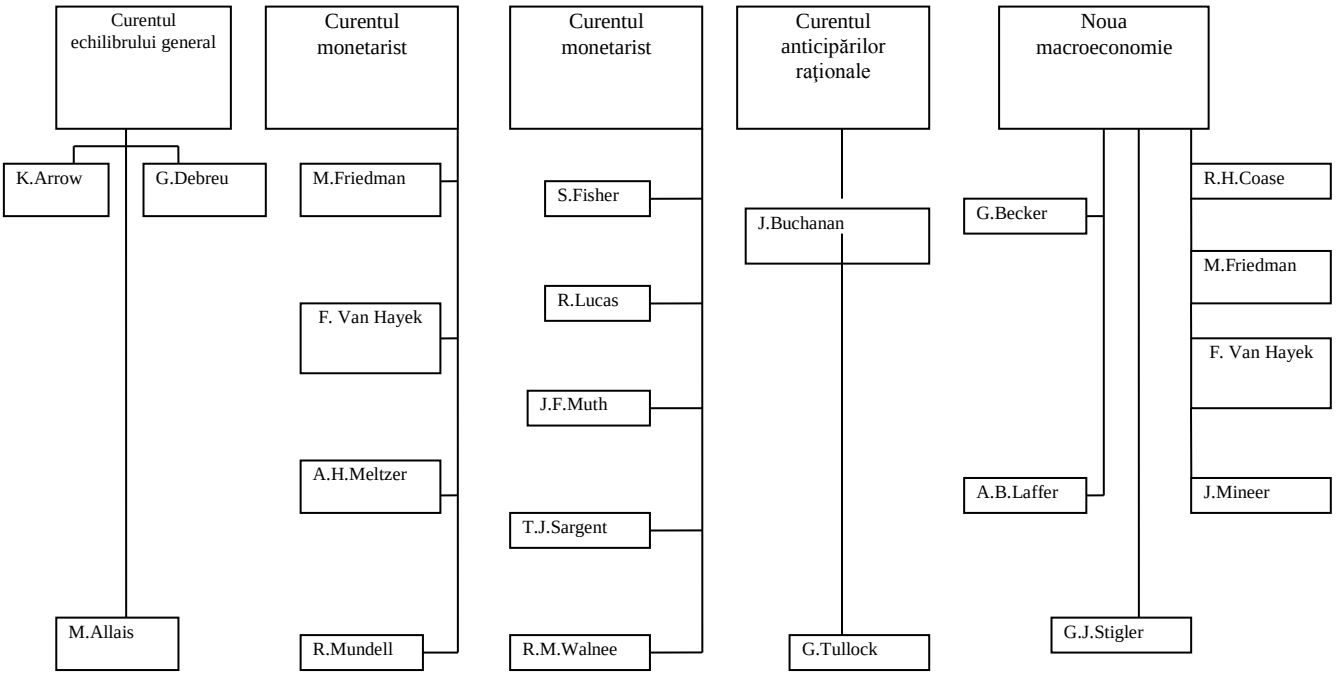
121. Bumpei M. The Effect of the VAT Rate Change on Aggregate Consumption and Economic Growth, CJEB Working Paper, 2011, p. 30
122. The social consequences of changes in VAT, Economic Affairs Series, 1998, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/econ/pdf/103_en.pdf
123. Medina S. The Policy Interest-Rate Pass-Through in Central America, IMF working paper 2011, p. 22
124. Financial Sector Assessment, World Bank, 2008, p. 27
125. Maslauskaite K., Zorgenfreija A. Economic miracle in the Baltic States: an exemplary way to growth?, The Baltic states in the EU: yesterday, today and tomorrow, 2013, p. 32
126. Date Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat
127. Stratan A., Chistruga M. Development and side effects of remittances in the CIS countries: the case of Republic of Moldova, CARIM-East Research Report, 2013, p. 56
128. Marandici I. Remittances and Development in Moldova, 2009, p. 6
129. Reinke J. Remittances in the Balance of Payments Framework: Current Problems and Forthcoming Improvements, 2007, p. 17
130. O'Loughlin J. Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) Using Simultaneous Surveys, Eurasian Geography and Economics Journal, 2013, p. 59
131. Strategia de finanţare a Băncii Mondiale pentru Moldova 2013-2016
132. Hai A. Measuring poverty dynamics with synthetic panels based on cross sections". Policy Research Working Paper Series. The World Bank. Number 6504, 2013, p. 23.
133. Cadrul bugetar pe termen mediu 2012-2014 aprobat prin Dispoziţia Guvernului nr. 129-d din 29 decembrie 2011
134. Budianschi D. Evoluția sectorului bugetar și lecțiile învățate, Expert-group, 2013, p. 15
135. Bruno M. şi Esterli W. Crizele profunde şi reforma, 1997, nr.2; p.6, 22
136. Отчёт о мировом развитии – 1996, От плана к рынку, Международный банк реконструкции и развития/Всемирный банк, 1997, p.50.
137. Comerţul exterior al Republicii Moldova, date Biroul Național de Statistică, http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&
138. Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020, http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_ROM.pdf
139. Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020, http://maia.gov.md/lib.php?l=ro&idc=48&
140. Programul de stabilizare şi relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011
141. Popa A. Investițiile străine directe în economia Republicii Moldova și perspectivele creșterii acestora în contextul vecinătății cu UE, ADEPT 2007, p. 44

142. World Investment Report, United Nations Conference on Trade and Development, 2006
143. Course of macroeconomics, Colorado University, http://www.colorado.edu/economics/courses/econ2020/section14/section14-main.html
144. Foley-Fisher N. US real interest rates and default risk in emerging economies, Board of Governors of the Federal Reserve System. 2012, p. 22
145. Codul Educației al Republicii Moldova, Chișinău, 2015, p. 101
146. Conventia pentru instituirea Organizatiei Mondiale a Proprietatii Intelectuale, 1970, p. 12
147. Strategia de cercetare și inovare 2014-2020, 2013, p. 112, http://www.research.ro/uploads/politici-cd/strategia-cdi-2014-2020/sn-cdi-2014-2020.pdf
148. Calitatea creşterii economice şi impactul ei asupra dezvoltării umane în Moldova, PNUD, 2006
149. Politici de Creştere Economică, PNUD, Moldova 2005
150. Statistica oficială a conturilor naționale, http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&
151. IMF, „Selected issues", Moldova, 2007
152. Prognoza macroeconomică, date ale Ministerului Economiei, http://mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-prognozare-macroeconomica
153. Prognoze elaborate de IDIS viitorul și expert group, http://www.viitorul.org/, http://www.expert-grup.org/en/
154. Imai H. Hong Kong's High Inflation Under the US Dollar Peg, Standford University, 2002, p. 34
155. Policy briefing books, Donors community in Moldova, 2015
156. Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, 2014, http://gov.md/en/advanced-page-type/documente-utile

Anexe:

Anexa 1

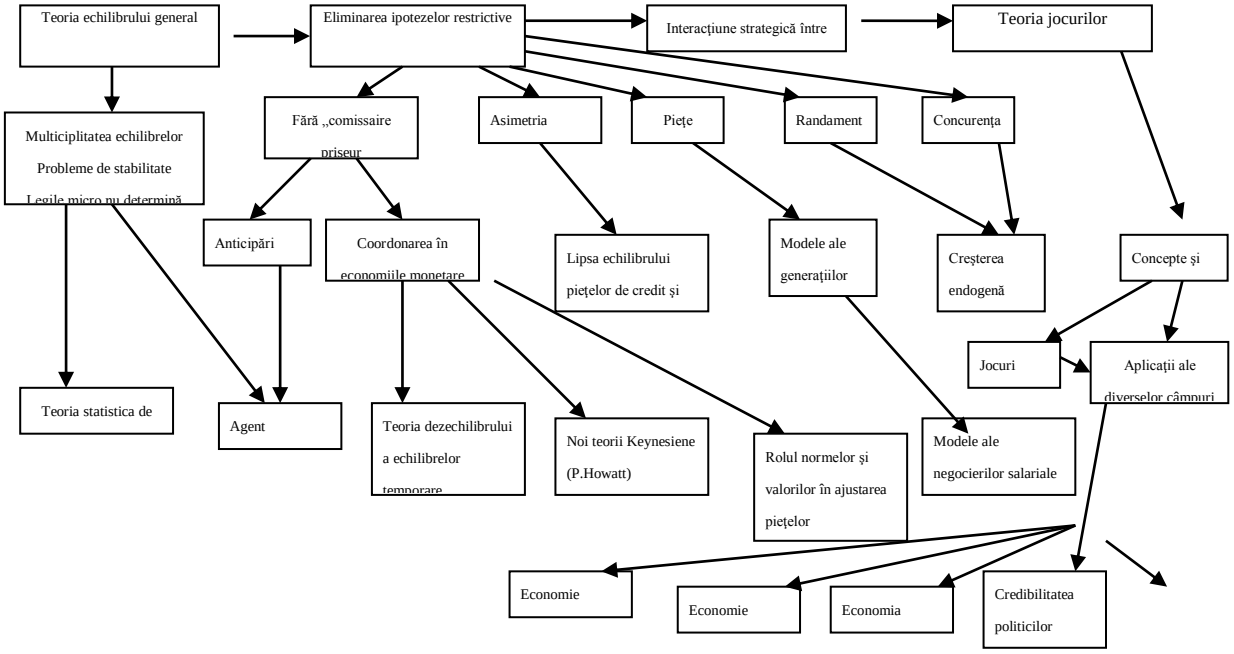
Curentul echilibrului general în sistemul economic neo-clasic contemporan

Sursa: Булатов А. Экономика, Москва, ИНФРА-М., 2012, 895 с.

Anexa 2

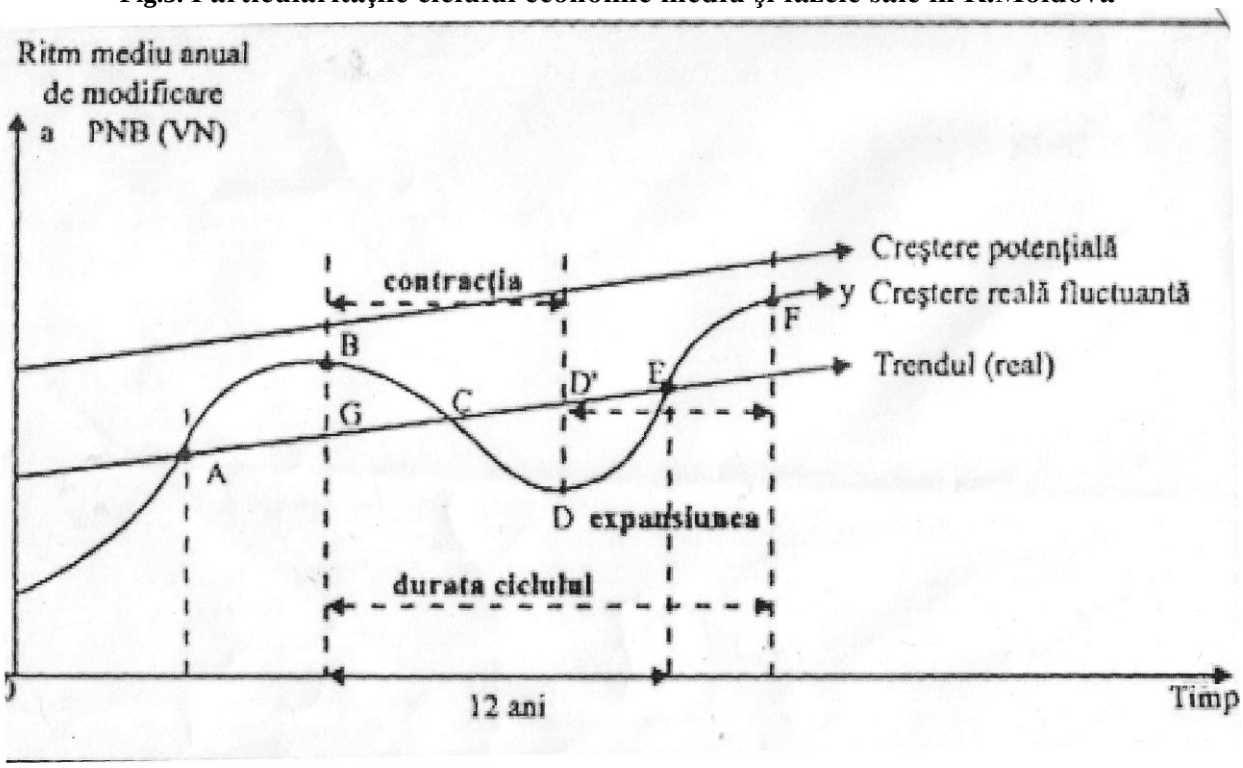
Teoriea echilibrului general

Sursa: elaborată de autor

Anexa 3

Fig.3. Particularităţile ciclului economic mediu şi fazele sale în R.Moldova

***)**Sursa: elaborată de autor

Anexa 4

Fazele de depăşire a situaţiilor de criză în R.Moldova

FAZELE	CARACTERISTICI
Faza I. **Declinul**	Reducerea indicatorilor ce caracterizează rezultatele economico-financiare ale activităţii, din cauza factorilor externi ai pieţei
Faza II. **Înrăutăţirea rezultatelor**	Înrăutăţirea în continuare a rezultatelor activităţii sub acţiunea factorilor interni din organizaţie (fără înrăutăţirea condiţiilor exterioare pe piaţă)
Faza III. **Depresia**	Acomodarea organizaţiei bussinesului la noile condiţii de gospodărire cu un nivel scăzut de venituri (adoptând măsurile anticriză primordiale)
Faza IV. **Înviorarea producţiei**	Restabilirea echilibrului financiar – restabilirea volumului de producţie şi realizarea a acestei la nivelul de dinaintea crizei.
Faza V. **Sporirea producţiei**	Accelerarea dezvoltării economice a organizaţiei bussinesului, majorarea volumului de vânzări şi realizare în perspectivă pe termen scurt.
Faza VI. **Noul nivel de dezvoltare economică**	Menţinerea noului nivel economic de dezvoltare a întreprinderii, al stabilităţii ei în perspectivă pe termen lung, crearea condiţiilor pentru autofinanţare

Sursa: *elaborată de autor*

Anexa 5

Specificul crizei social-economice în R.Moldova

TIPOLOGIA CRIZEI	CARACTERISTICI
Tehnologică (de producţie)	Aparatul tehnic şi tehnologiile învechite nu permit fabricarea unor produse calitate, competitive, reducerea costurilor şi preţului de echilibru, cea ce conduce la pierderi financiare şi nerealizarea producţiei
Socială (social-administrativă)	Apare în rezultatul conflictelor dintre lucrători sau grupuri ale acestora, inclusiv între muncitori şi administraţie, conflictelor administrative din aparatul de conducere, conflicte între putere şi societate civilă etc. Conflicte date conduc la adoptarea unor decizii neeficiente şi la pierderi de timp productiv, la transformarea lor în conflicte antagoniste care
Financiară	Apare din cauza utilizării neraţionale şi monopolizată şi forţată de putere a capitalului propriu şi a mijloacelor împrumutate; a utilizării neraţionale a profitului obţinut, ceea ce se soldeaza cu probleme financiare pentru agenţii economici şi putere.
Organizatorică	Apare din cauza organizării şi utilizării insuficiente a capitalului propriu şi a mijloacelor împrumutate; a utilizării neraţionale a rezultatelor obţinute, ceea ce agravează problema finanţării circuitului economic.
Informaţională	Constituie consecinţa situaţiei în care informaţia disponibilă este ţinută şi monopolizată şi nu reflectă situaţia reală de pe piaţă, nu redă suficient starea de lucruri în sistemul de bussiness naţional. Toate acestea conduc la apariţie diverselor tipuri de pierderi.
De interacţiune	Apare între proprietarii bussinessului sau între ei şi putere, interesele contradictorii ce nu permit promovarea unei politici eficiente şi, drept rezultat, agentul economic se alege cu pierderi substanţiale.

Sursa: *elaborată de autor*

Anexa 6

Veniturile disponibile ale populaţiei

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Venituri disponibile – total (medii lunare pe o persoană) lei Inclusiv în % pe surse de formare	1166,1	1273,7	1444,7	1508,8	1681,4	1767,5	1956,6
Activitatea salarială	45,3	42,6	44,7	42,7	41,6	41,6	41,4
Activitatea individuală agricolă	8,8	9,8	10,0	9,6	9,1	9,5	9,0
Activitatea individuală non-agricolă	6,5	6,8	6,8	7,2	6,9	6,6	6,9
Venituri din proprietate	0,2	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1	0,2
Prestaţii sociale	17,5	18,7	18,1	19,2	19,9	20,2	20,9
Din care							
Pensii	14,8	15,1	14,7	15,9	16,8	17,6	17,4
Îndemnizaţii pentru copii	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0
compensaţii	0,7	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0
Ajutor social	0,1	0,2	0,2	0,8	0,6	0,3	0,4
Alte venituri	21,7	22,0	20,1	21,2	22,3	21,9	21,6
Din care, transferuri din afară ţării	17,0	16,8	15,3	16,0	17,3	17,6	17,4
Ponderea veniturilor în natură în total venituri disponibile	10.7	11,8	11,4	11,3	10,4	10,3	10,2

Anexa 7

Cheltuielile de consum ale populaţiei

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Cheltuieli de consum – total (medii lunare pe o persoană) lei Inclusiv în % pentru	1217,4	1371,7	1534,1	1598,6	1775,8	1816,7	2048,5
Produse alimentare	40,8	40,8	42,5	43,2	42,8	43,8	42,1
Băuturi alcoolice, tutun	1,8	1,8	1,8	1,7	1,5	1,3	1,4
Îmbrăcăminte, încălţăminte,	12,2	10,8	10,4	10,6	10,3	10,6	11,2